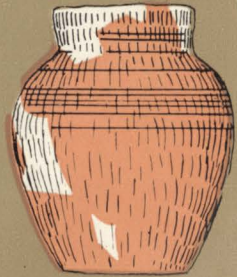
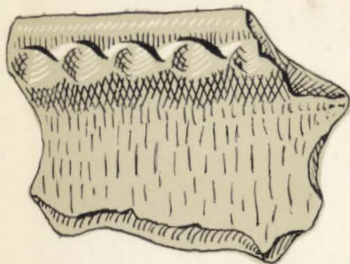

Suzana Dolinescu - Ferche

**AȘEZĂRI
DIN SECOLELE III și VI e.n.
ÎN SUD-VESTUL
MUNTENIEI
-Cercetările de la Dulceanca-**

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

„Este pentru prima dată cînd se tratează monografic, nu numai descriptiv, ci și evolutiv cercetările dintr-o microregiune, stăruindu-se asupra tipului de așezare, tipului de locuință, asupra ceramicii și produselor metalurgiei fierului, ca și asupra cronologiei așezărilor din secolele III și VI e.n.

Datele arheologice, urmărite cu acribia unui cercetător cu experiență, au permis autoarei o serie de concluzii de ordin social-economic și etnolc.

Materialele arheologice și observațiile făcute în cursul săpăturilor din Cîmpia Burdea, în principal la Dulceanca, atestă persistența elementului dacic și a elementelor romane, privită în lumina raporturilor cu romanitatea sud-dunăreană, cu populațiile migratoare și mai ales cu slavii”.

Prof. dr. docent GH. ȘTEFAN

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Așezări din secolele III și VI e.n. în sud-vestul Munteniei.

Cercetările de la Dulceanca

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Institutul de arheologie

BIBLIOTECA DE ARHEOLOGIE XXIV

SUZANA DOLINĂSCU-FERCHE

AȘEZĂRI DIN SECOLELE III ȘI VI E. N.
ÎN SUD-VESTUL MUNTENIEI.
CERCETĂRILE DE LA DULCEANCA

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

BUCUREȘTI, 1974

CUPRINS

Prefață (prof. dr. doc. Gh. Ștefan)	7
Abrevieri	9
Introducere	10
<i>Capitolul I</i>	
Cercetările arheologice asupra secolelor III—VII e.n. pe teritoriul Munteniei	12
<i>Capitolul al II-lea</i>	
Condiții geografice	18
<i>Capitolul al III-lea</i>	
Așezarea din secolul al III-lea e.n. de la Dulceanca	23
Descrierea complexelor și a inventarului	23
Caracteristicile ceramicii.	58
<i>Capitolul al IV-lea</i>	
Așezarea din secolul al VI-lea e.n. de la Dulceanca	63
Descrierea complexelor și a inventarului	63
Caracteristicile ceramicii.	90
<i>Capitolul al V-lea</i>	
Poziția stratigrafică și caracteristicile generale ale așezărilor din secolele VI și III e.n.	99
<i>Capitolul al VI-lea</i>	
Alte vestigii din secolul al VI-lea e.n. în Cîmpia Burdea	109
<i>Capitolul al VII-lea</i>	
Cronologia așezărilor	115
<i>Capitolul al VIII-lea</i>	
Concluzii de ordin arheologic, etnic și social-istoric	118
Résumé	133
Explication des figures	154

PREFAȚĂ

*L*ucrarea de față este rodul cercetărilor întreprinse timp de zece ani într-o unitate geografică precis delimitată a Cîmpiei Române, cuprinsă între riurile Teleorman și Vedea, cunoscută de geografi sub numele de Cîmpia Burdea. Centrul acestor cercetări îl constituie săpăturile arheologice de pe teritoriul comunei Dulceanca, pe lângă care autoarea folosește și rezultatele obținute în alte puncte din această zonă.

Este pentru prima dată cînd se tratează monografic, nu numai descriptiv, ci și evolutiv cercetările dintr-o microregiune, stăruindu-se asupra tipului de așezare, tipului de locuință, asupra ceramicii și produselor metalurgiei fierului, ca și asupra cronologiei așezărilor din secolele III și VI e.n.

Datele arheologice, urmărite cu acribia unui cercetător cu experiență, au permis autoarei o serie de concluzii de ordin social-economic și etnic.

Semnaland importanța cercetărilor de la Dulceanca pentru istoria Munteniei de vest în epoca romană și postromană, sperăm că metoda să fie aplicată și altor regiuni ale acestei mari unități geografice care este Cîmpia Română.

În adevăr, în lipsa unor cercetări arheologice amănunțite și în condițiile insuficienței surselor literare și epigrafice, Cîmpia Română era privită pînă acum ca o unitate geografică și istorică. În realitate, partea răsăriteană a acesteia constituie o veritabilă stepă, Bărăganul, în timp ce partea centrală și vestică este mult mai variată. Pădurea acoperea aci o mare suprafață, regimul climatic era mai favorabil viețuirii umane. De aci necesitatea unor monografii zonale, ca cea de față.

În Cîmpia Burdei este deci firesc să existe urme mai numeroase de locuire, începînd din preistorie.

La Dulceanca s-au descoperit urmele a două așezări, una datînd din secolul al III-lea e.n., cealaltă din secolul al VI-lea e.n., prima aparținînd dacilor liberi care au coborît din zona dealurilor și au populat cîmpia. Fiînd situată numai la 15 km est de limes-ul transalutanus era firesc ca influența romană să se facă simțită mai mult decît în zonele mai îndepărtate de frontiera Daciei. De aceea, analizînd inventarul locuințelor de la Dulceanca și scofînd în relief componenta romană din cultura materială, autoarea face, pe bună dreptate, ipoteza unei coabitări a elementului roman cu autohtonii daci.

După retragerea romană din Dacia, influența romană n-a încetat. De acum înainte ea se exercită însă dinspre sud. Astfel în secolul al IV-lea, în timp ce prezența sarmaților și a grupului Sîntana de Mureș-Cerneahov este mai puțin vizibilă decît în zona de răsărit a Cîmpiei Române, influența romană sud-dunăreană este mai activă.

Migrația hunilor pare a fi provocat părăsirea vremelnică a așezării. Dar după căderea dominației hunilor, în a doua jumătate a secolului al V-lea, noi elemente dacice au repopulat Cîmpia Burdea și o nouă așezare se formează la finele secolului al V-lea — începutul secolului al VI-lea.

În consecință, coborîrea slavilor spre Dunărea Inferioară ca și extinderea avarilor și a bulgarilor cutriguri și utriguri arc loc într-un mediu caracterizat prin cultura Ipo-tești—Ciurel—Cîndești, căreia autoarea îi preferă și propune să i se spună cultura romanică fără indicarea numelor de localități.

Punctul de vedere al autoarei este foarte interesant. El se bazează pe constatarea că „ceramica lucrată la roată, ca forme și manieră de lucru, păstrează caracterele ceramicii romano-bizantine”, tipul de locuință ca și tipul cuptoarelor „atestă derivarea formelor de cultură materială a populației rurale romanice”. Autoarea aduce în sprijinul continuității și perpetuarea meșteșugului fierului prin exploatarea depozitelor mineralogice locale deoarece numai autohtonii cunoșteau existența acestor depozite.

Interesant este și modul cum vede Suzana Dolinescu-Ferche evoluția raporturilor comunităților autohtone cu slavii începînd din secolul al VI-lea. Sub influența comunităților locale, romanice, slavii au trecut la forme de viață mai evolute, stabile, fără a fi distrus obștile locale ci coexistînd cu ele. Sursele bizantine nu fac deosebire între comunitățile autohtone și cele slave, atribuindu-le slavilor și pe unele și pe altele, deoarece slavii constituiau elementul războinic cu care bizantinii aveau de purtat lupte. În cultura materială a secolelor VI—VII e.n. se pot deosebi componenta romanică și componenta slavă.

În esență, lucrarea reprezintă o contribuție valoroasă la problema continuității și etnogenezei românilor.

Materialle arheologice și observațiile făcute în cursul săpăturilor din Cîmpia Burdea, în principal la Dulceanca, atestă persistența elementului dacic și a elementelor romane, privită în lumina raporturilor cu romanitatea sud-dunăreană, cu populațiile migratoare și mai ales cu slavii.

Partea cea mai valoroasă o constituie partea arheologică. Nu sînt lipsite de interes nici concluziile de ordin istoric, numeroase și variate, care pot constitui baza unor discuții importante cu privire la mileniul I e.n.

Prof. dr. doc. GH. ȘTEFAN
membu corespondent al
Academiei R. S. România

ABREVIERI

Apulum	<i>Acta Musei Apulensis, Alba Iulia.</i>
AUB	<i>Analele Universității București. Seria științe sociale (istorie).</i>
CAB	<i>Cercetări arheologice în București.</i>
Dacia	<i>Dacia. Revue d'archeologie et d'histoire ancienne, București, I—XI, 1924—1947; N.S., 1, 1957—.</i>
FastiArch	<i>Fasti Archeologici. Annual bulletin of classical archaeology.</i>
Germania	<i>Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Institut, Berlin.</i>
Historia	<i>Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte. Revue d'histoire ancienne. Journal of ancient history. Rivista di storia antica.</i>
Istros	<i>Istros. Revue roumaine d'archeologie et d'histoire ancienne, București.</i>
Klio	<i>Klio. Beiträge zur alten Geschichte, Berlin.</i>
Materiale	<i>Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R., I., 1953; Materiale și cercetări arheologice, II—X, 1956—1973.</i>
NÉH	<i>Nouvelles études d'histoire, București, I—III, 1955, 1960, 1965.</i>
RevMuz	<i>Revista muzeelor, București.</i>
SCIV	<i>Studii și cercetări de istorie veche, București.</i>
StComPitești	<i>Studii și comunicări, Pitești.</i>
StCl	<i>Studii clasice, București.</i>
Valachica	<i>Valachica. Studii și materiale de istorie și istoria culturii.</i>

Lucrarea de față înglobează rezultatele a zece ani de cercetări arheologice efectuate într-o serie de așezări din secolele III și VI e.n., cuprinse în unitatea geografică numită Cîmpia Burdea, situată în mijlocul Cîmpiei Române. Necesitatea de a începe cercetările noastre în această regiune a fost impusă de observațiile strînse cu prilejul săpăturii începute la Dulceanca în anul 1963. Urmărind să obținem date mai complete asupra condițiilor stratigrafice ale unui mormînt din secolul al V-lea e.n.¹ descoperit în timpul săpării unor șanțuri de siloz în perimetrul Cooperativei agricole de producție, am constatat că mormîntul constituia un element izolat (nu se integra într-o necropolă), în schimb, terasa joasă unde fusese descoperit, adăpostea o succesiune de așezări care își aveau limita cea mai îndepărtată în epoca neolitică (cultura Criș) și nivelul cel mai tîrziu în secolul al XIV-lea.

Paralel cu săpăturile sistematice începute în anul 1963 la Dulceanca și continuate în decursul a zece ani am extins cercetările de teren în toată regiunea cuprinsă între Teleorman și Vedea, constatînd că aceasta a fost leagănul unor locuiri omenești de o intensitate deosebită în toate perioadele istorice și în special în mileniul I e.n.

Condiții obiective nu ne-au permis efectuarea de săpături în toate așezările identificate pe teren, iar acolo unde nu a fost posibil s-a recuperat materialul reprezentat de nivelele arheologice existente și s-au consemnat datele care au determinat rezultate statistice revelatoare.

Cercetarea așezării din secolul al III-lea e.n. ne-a dus la identificarea unui bogat complex cultural aparținînd dacilor liberi din perioada existenței Provinciei Dacia și posterior existenței acesteia, iar cercetările în cuprinsul așezărilor din secolul al VI-lea e.n. au determinat reconstituirea structurii culturii materiale cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de cultură Ipotești — Ciurel — Cîndești, în vestul Munteniei.

Am considerat că metoda de a cerceta din punct de vedere arheologic o unitate geografică cu un perimetru restrîns este mai potrivită decît aceea a săpăturilor izolate, care lasă spații mari, necunoscute.

Am dori ca și cercetările noastre viitoare, bazîndu-se pe același sistem de investigații, să acopere treptat zonele încă necercetate arheologic ale Munteniei.

¹ Vl. Dumitrescu, *O nouă mărturie a prezenței de la Dulceanca*, SCIV, 12, 1961, 1, p. 56—61. *hunii în Muntenia. Fragmentul de diademă de aur*

Recuperarea vestigiilor arheologice, stabilirea principalelor trăsături pe care le-a îmbrăcat viața în așezările rurale din secolele III și VI e.n. în unitatea geografică cercetată de noi a fost cu atât mai utilă, cu cât configurația arheologică a acestei regiuni va dispărea cu timpul, ca urmare a procesului crescând de extindere a terenurilor agricole și a lucrărilor de terasare.

Împingând documentarea noastră în domeniul cercetărilor geografice am găsit explicația științifică a condițiilor care au determinat popularea atât de intensă a Cîmpiei Burdea, din cele mai vechi timpuri. De un mare ajutor în această direcție ne-au fost studiile specialiștilor care cuprind determinări de ordin complex : geografic, geomorfologic și demografic al regiunii.

Mulțumim Secției de arheologie feudală a Institutului de arheologie pentru excepționalele condiții de studiu create și pentru sprijinul acordat în realizarea temei noastre.

Aducem mulțumirile noastre profesorului de istorie Petre Voevozeanu din Roșiorii de Vede, care în zeci de ani de muncă neobosită a recuperat vestigiile arheologice sortite distrugerii, din numeroasele puncte ale regiunii, catalogându-le sistematic pe hărți, care au constituit un real aport pentru cercetarea noastră.

Tot domnia sa a sprijinit primele cercetări arheologice în această regiune, deschizând în Roșiorii de Vede expoziția-muzeu cu profil al arheologiei mileniului I e.n., prin care a făcut accesibilă cunoașterea istoriei vechi a patriei noastre în masa intelectualilor, elevilor, muncitorilor și cooperabilor.

Mulțumim Primăriei orașului Roșiorii de Vede pentru sprijinul neprețuit ce ni l-a dat în acești zece ani de cercetări.

Mulțumim conducerii Cooperativei agricole de producție din Dulceanca, datorită căreia munca noastră s-a desfășurat în condiții excepționale.

Și în sfârșit, mulțumim admirabililor săteni și sătence din Dulceanca, care au lucrat la săpături, integrându-se cu dragoste și interes în munca noastră arheologică și alături de care am format în permanență un colectiv sudat de prieteni.

Suzana Dolinescu-Ferche

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE ASUPRA SECOLELOR III – VII e.n. PE TERITORIUL MUNTENIEI

Până în anul 1958 cercetările arheologice asupra mileniului I e.n. pe teritoriul Munteniei au avut, privite în ansamblu, un caracter izolat chiar dacă au fost fiecare în parte valorificate la un nivel științific valoros.

Pentru reconstituirea arheologică și istorică a perioadei de trecere la feudalism s-a impus organizarea unor cercetări sistematice care să cuprindă întreaga problemă a mileniului I. Coordonarea cercetărilor în cadrul Institutului de arheologie din București a fost dirijată de Secția de arheologie feudală, Sectorul de arheologie prefeudală, care a stabilit temele de cercetare. S-a ajuns astfel după o perioadă de scurtă durată, ca un întreg mileniu aproape necunoscut pentru spațiul dintre Carpați și Dunăre să fie reconstituit din punct de vedere arheologic, reducându-se din ce în ce mai mult etapele neclare.

Munca cercetătorilor a fost deosebit de dificilă, cercetarea teritoriului extracarpatic impunând o metodologie deosebit de elastică, care a trebuit permanent adaptată condițiilor pe care le oferea documentarea arheologică inegală, lipsa izvoarelor scrise, imposibilitatea de a consulta o serie de materiale.

Procesul istoric, politic și economic s-a desfășurat în acest spațiu în condiții diferite de acelea ale provinciei Dacia.

Este vorba de un teritoriu cu viață exclusiv rurală (excepție făcând centrele de pe limesurile dunărean și transalutan) înconjurat de provincii romane și care a intrat el însuși în circuitul economic și politic al vieții romane. Pe acest teritoriu alături de populația locală s-au stabilit temporar sau pînă la asimilare grupuri în migrație, sarmați, goți și slavi, factori care complică extrem de mult reconstituirea procesului istoric și arheologic desfășurat pe acest spațiu. Arheologul epocii migrației este obligat, indiferent de experiența acumulată să învețe zilnic, adunînd un material arheologic enorm pentru a reuși să stabilească măcar cîteva coordonate sigure ale unei etape sau a alteia. Graba de a trage concluzii pe baza unor situații izolate este deosebit de riscantă, într-un domeniu de cercetare în care noi descoperiri pot anula total o concluzie formulată prematur și insuficient fundamentată.

Pentru reconstituirea procesului istoric al perioadei dintre părăsirea Daciei și pînă la venirea slavilor a fost necesară urmărirea paralelă a trei principale direcții de cercetare : 1) problema continuității etnice și culturale a dacilor liberi care au locuit pe teritoriul Munteniei, 2) studierea procesului istoric prin care aceștia au fost incluși în sfera romanității, 3) identificarea diferitelor grupe în migrație care s-au instalat în Muntenia și măsura în care acestea au influențat procesul de etnogeneză în regiunile extracarpatiche.

Problema dacilor liberi² și a raporturilor acestora cu sarmații³ a făcut obiectul unor ample cercetări. Datorită unei munci intense de interpretare a izvoarelor scrise și a materialului arheologic s-a ajuns la cunoașterea complexă a teritoriului extracarpatic în secolele II—III e.n. Unul din principalele obiective urmărite a fost și acela al reinterpretării descoperirilor mai vechi cercetate într-o etapă când posibilitățile de comparare și încadrare erau mult mai reduse. Astăzi se poate spune că din punct de vedere arheologic și istoric problema dacilor liberi pe teritoriul Munteniei se conturează clar, înțelegând prin aceasta că au fost stabilite cele mai importante coordonate: caracteristicile culturii materiale și spirituale a dacilor liberi și separarea elementelor de cultură sarmatică, tipurile de economie, de locuire, explicarea diferitelor componente etnico-culturale, confruntarea surselor arheologice cu izvoarele scrise, explicarea procesului istoric care s-a desfășurat aici în raport cu contextul general istoric al epocii.

Un aport în reconstituirea culturii materiale a dacilor liberi în secolul al III-lea e.n. în sud-vestul Munteniei l-a adus cercetarea noastră în așezarea de la Dulceanca (jud. Teleorman) la 15 km est de *limes-ul transalutanus*. Vestigiile de cultură materială descoperite aici au analogii cu cultura materială a grupului dacilor liberi documentată și în alte așezări contemporane din zona extracarpatică. Unele tipuri de vase pot fi urmărite și în perioada următoare, în grupul denumit Sintana de Mureș-Cerneahov, dovedind și prin acest element continuitatea populației, a culturii dacice și după anul 300 e.n. Așezarea dacilor liberi din secolul al III-lea e.n. de la Dulceanca atestă o viață prosperă și existența unor meșteșuguri dezvoltate (prelucrarea bronzului și a fierului, prelucrarea osului, creșterea vitelor, practicarea agriculturii). Se remarcă abundența oaselor de animale domestice: ovine, bovine, caprine, calul și porcul. Pe baza monedelor descoperite — un exemplar Gordianus al III-lea (238—244) (emisiune din anul 242, Viminacium) și un exemplar Gallienus (253—268) — așezarea datează în prima și a doua jumătate a secolului al III-lea e.n., continuând să fie locuită probabil până la anul 300. Tipul de fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt reprezintă o variantă care poate fi încadrată spre sfârșitul secolului al III-lea⁴. Grupul descoperit aici reprezintă o formă a culturii dacice din vremea stăpînirii romane (continuînd și după căderea *limes-ului transalutanus*), caracteristică în vestul Munteniei, care a avut raporturi cu lumea provincial romană din Dacia Inferior.

Procesul istoric care a avut loc pe teritoriul Munteniei în secolul al IV-lea e.n. a putut fi reconstituit prin cercetarea unui număr mare de necropole, mai redus de așezări. De o semnificație deosebită au fost cercetările de la Tîrșor din necropolele secolului III—IV e.n.

Din punct de vedere arheologic secolul al IV-lea reflectă pe teritoriul Munteniei fenomenul caracterizat de instalarea goșilor într-un spațiu intens populat de dacii liberi. Cercetările efectuate în complexele de tip Sintana de Mureș-Cerneahov au demonstrat

² Sebastian Morintz, *Новый облик дакийской культуры в римскую эпоху*, Dacia, N.S., 5, 1961, p. 405—406; idem *Săpăturile de la Chilia*, Materiale, 7, 8, 1960, 1962, p. 441—448, 513—519; M. Macrea, *Dacii liberi în epoca romană*, Apulum, 7,1, p. 171—201; Gh. Bichir, Eug. Popescu, *Cercetările de la Mătăsaru și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale a dacilor liberi*, StComPitești, p. 81—86; idem, *Săpăturile arheologice de la Mătăsaru, jud. Dimbovița*, Materiale, 9, 1970, p. 271—280; Gh. Bichir, *Cercetările arheo-*

logice de la Mătăsaru, Valachica, 1, 1959, p. 15—21.

³ Idem, *Les Sarmates sur le territoire de la Roumanie*, Actes du VIIe Congrès international des sciences préhistoriques et protohistoriques, I, Belgrade, 1971.

⁴ Gh. Diaconu, analizînd tipologia acestei fibule și a unor exemplare similare, a stabilit ariile ei de răspîndire ce coincid unor grupuri etnice, *Über die Fibel mit umgeschlagenem Fuss in Dazien*, Dacia, N.S., 15, 1971, p. 239—267, Tafel III, p. 245 și bibliografia.

pe de o parte, persistența elementelor de cultură materială dacică⁵ și a ritualului funerar caracteristic dacic în perioada stăpînirii gotice în Muntenia, iar pe de altă parte pătrunderea printr-un proces neîntrerupt a elementelor de cultură provincială romană din sudul Dunării și difuzarea acestora pînă în zone depărtate la nord de Dunăre.

Este perioada în care o parte importantă a teritoriului Munteniei a intrat în sfera politică, economică și culturală romană, goții fiind instalați aici în calitate de federați ai Imperiului roman.

Importanța acestor cercetări rezidă nu numai în stabilirea raporturilor de geneză dintre diferite componente culturale etnice care au determinat formarea culturii Sintana de Mureș-Cerneahov sau întocmirea unor studii de tipologie și de cronologie valabile și pentru alte teritorii, ci și prin faptul că au împins mai departe observațiile asupra elementelor germanice din complexele veacurilor III și IV reușind să identifice arheologic noi grupuri ale populației germanice nediferențiate anterior de goți în cadrul culturii Sintana de Mureș-Cerneahov.

S-a ajuns la elaborarea unor monografii⁶ și studii, care explică componentele acestei culturi, aria de răspîndire a goților pe teritoriul nostru, condițiile istorice care au determinat instalarea acestora aici, aportul elementelor sarmatice, origina categoriilor ceramice⁷.

Prezența goților ca federați ai Imperiului roman de-a lungul a cîtorva decenii a stabilit un echilibru pe teritoriul Munteniei reflectat în densitatea și intensitatea locuirii, în știrile transmise de izvoarele scrise referitoare la caracterul organizat al propagării creștinismului (arian) la goți⁸ și caracterul unitar al culturii materiale pe un spațiu foarte mare, care a depășit teritoriul de la sud de Carpați.

Însă invazia hunilor în anul 375 care a provocat dislocarea maselor de alani și ostrogoți din răsărit spre apus și a silit pe vizigoți să treacă la sud de Dunăre, a provocat pe o durată destul de mare ruperea legăturilor cu sudul roman, teritoriul muntean rămînînd deschis mișcărilor grupurilor dirijate de huni, pentru controlul sau atacurile asupra *limes*-ului dunărean⁹.

Aici începe pentru cercetarea arheologică o etapă foarte dificil de reconstituit. Izvoarele scrise care transmit în secolul al IV-lea știri despre teritoriul de la nordul Dunării, atîta timp cît acesta era un teritoriu locuit de federați, în secolul al V-lea vorbesc aproape exclusiv despre factorul politic cel mai activ intervenit în raporturile dintre romani și lumea barbară și anume: *hunii*¹⁰. Cercetările arheologice au scos la lumină o serie de vestigii izolate ale secolului al V-lea e.n.¹¹, caracteristice hunilor sau populațiilor germano-alanice dislocate din răsărit spre Pannonia. O serie de vestigii

⁵ Idem, *Despre ceramica dacică din necropola de la Tîrșor, lucrată cu mina*, în vol. *Omagiu P. Constantinescu-Iași*, București, Edit. Acad., 1965, p. 118—121; Bucur Mitrea și Constantin Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București, Edit. Acad., 1966, p. 161—164.

⁶ Gh. Diaconu, *Tîrșor. Necropola din secolele III—IV e.n.*, București, Edit. Acad., 1965; idem, *Das Gräberfeld von Mogoșani (Kreis Dimbovița)*, Dacia, N.S., 13, 1969, p. 307—402; Bucur Mitrea, Constantin Preda, *Date noi cu privire la necropola din secolul al IV-lea e.n. de la Otteni*, SCIV, 2, 14, 1963, p. 428—435; idem, *Materiale*, 7, p. 503—510.

⁷ Gh. Diaconu, *Archäologische Angaben über die*

Taifalen, Dacia, N.S., 7, 1963, p. 301—315; idem, *Despre taifali în lumina descoperirilor arheologice*, SCIV, 15, 1964, 4, p. 467—483.

⁸ Iordanes, *Getica*, Berlin, 1882; Sava Gotul, *Acta Sanctorum...*, Paris — Bruxelles — Roma, 1845—1959, II, 2—7.

⁹ Ammianus Marcellinus, *Historiae*, ed. Weidmann, Berlin, 1963, XXXI, 3, 1; Zosimos, L. Mendelsson, Leipzig, 1887, V, 21, 22; Priscus Panites, *Despre solțiile neamurilor la romani*, 1, De Boor, Berlin, 1903, p. 575.

¹⁰ László Várady, *Das letzte Jahrhundert Pannoniens (376—476)*, Budapesta, Akadémia i Kiadó, 1969, 600 p.

¹¹ I. Dragomir, *Descoperiri hunice la Bălteni în*

aparținând perioadei hunice au fost scoase la lumină datorită unor descoperiri întimplătoare. Caracterul sporadic al vestigiilor epocii hunice se datorește faptului că hunii nu au locuit efectiv pe teritoriul nostru pentru a lăsa complexe mari (așezări sau necropole) ci au exercitat doar un control asupra acestuia din teritoriile mai apropiate sau mai îndepărtate, care le serveau ca bază de atacuri. Arheologii români au stabilit jaloarele etnice și cronologice ale antichităților populațiilor în migrație în veacul al V-lea e.n.¹², dar sarcina cea mai dificilă este de a reconstitui cultura materială locală din secolul al V-lea e.n. în Muntenia. În momentul de față nu cunoaștem în Muntenia un orizont cultural local care să dateze în primele trei sferturi ale secolului al V-lea e.n. (nu mă refer la elementele izolate ca fibule, diferite obiecte sau dovezi de ordin numismatic). Este sarcina cercetării viitoare de a acumula un material arheologic care să completeze lacunele actuale de documentare, să stabilească trăsăturile principale ale culturii materiale a veacului al V-lea pe teritoriul Munteniei. Probabil că nu întreg teritoriul Munteniei a fost direct afectat de atacurile și controlul hunilor, și că populația s-a retras (s-a pus la adăpost) în special din zona cea mai periclitată a cîmpiei Munteniei.

Începînd cu a doua jumătate a secolului al V-lea, perioadă de după căderea puterii hunice în Pannonia, Bizanțul își reia treptat dominarea la Dunărea de Jos, creîndu-se o perioadă de liniște relativă ce se va reflecta la nord de Dunăre, pe teritoriul Munteniei, mai intens în secolul al VI-lea e.n., prin pătrunderea a numeroase elemente de cultură materială bizantină¹³.

Izvoarele bizantine¹⁴ transmit știrile despre opera de reîntărire a *limes*-ului dunărean, distrugător afectat în veacul al V-lea. Pe plan arheologic se reflectă în Muntenia procesul care a început probabil de la sfîrșitul veacului al V-lea e.n., caracterizat prin repopularea vechilor așezări de caracter rural cu orizontul cultural cunoscut în literatura de specialitate ca grupul Ipotești—Ciurel—Cindești, documentat prin așezări neîntărite, cercetate în jurul orașului București, în nord-estul și în sud-vestul Munteniei, acestea din urmă făcînd subiectul studiului nostru de față¹⁵.

Caracterele geomorfologice ale Cîmpiei Burdea¹⁶ ne-au îngăduit explicarea științifică a unor fenomene sesizate în timpul cercetării arheologice, ca de exemplu: folosirea teraselor joase (Dulceanca) ca vetre de sate, posibilitatea de a folosi uneori lunca (Olteni), posibilitățile multilaterale de exploatare a calităților solului (prezența pînzei freatice, existența și calitatea argilelor) și explicarea provenienței materiei prime

nord-estul Cîmpiei Române, SCIV, 17, 1966, 1, p. 181—188; Suzana Dolinescu-Ferche, *Podoabe de aur descoperite la Balaci*, SCIV, 14, 1963, p. 183—188; VI. Dumitrescu, *op. cit.*, Bucur Mitrea și N. Angheliescu, *Fragmente de cazan hunic descoperite în sud-estul Munteniei*, SCIV, 11, 1, p. 154—158.

¹² Lîgia Bârzu, *Contribuția arheologiei la cunoașterea perioadei hunice de la Dunărea de Jos*, AUB, 10, 20, 1961.

¹³ Margareta Constantin, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI—VII e.n.*, SCIV, 17, 1966, 4, p. 665—678.

¹⁴ Procopius din Caesarea, *De Aedificis*, Gerhard

Wirth, Leipzig, 1962—1964, Novella XI; *ibidem*, ed. Weidmann, Berlin, 1968.

¹⁵ Suzana Dolinescu-Ferche, *Așezarea din epoca prefeudală de la Dulceanca*, Rev Muz, 3, 1966, p. 261—264; idem, *Raport asupra săpăturilor de la Dulceanca (1963—1967)*, Materiale, 9, 1970, p. 317—323; idem, *Abitata autoctone fine V—VI sec. e.n.*, FastiArch, 18—19, 1968, 12113; idem, *Un complex din secolul al VI-lea e.n. de la Sfințești*, SCIV, 18, 1967, 1, p. 127—133; idem, *Așezarea din secolul al VI-lea e.n. de la Olteni, jud. Teleorman (1966)*, Materiale, 10, 1973, p. 203—209.

¹⁶ Vezi capitolul *Condiții geografice* și notele din prezenta lucrare.

pentru practicarea meșteșugului olăriei, condițiile dezvoltării agriculturii și creșterii vitelor, a prelucrării metalelor și altele.

În acest context trebuie să subliniem un factor deosebit de important. Analiza mineralogică a dovedit că zgura și obiectele de fier găsite în așezările de la Dulceanca, din secolele III, VI și VIII e.n. provin din depozitele mineralogice foarte sărace, care se află în structura solului din rîpa Burdei, prelucrarea lor constituind o operație extrem de grea.

Faptul că aceste resurse locale au fost exploatate secole de-a rîndul, dovedește că experiența de exploatare a acestor resurse a fost transmisă de localnici de-a lungul veacurilor, depistarea lor de o populație nou venită constituind un lucru aproape imposibil.

Așezarea de la Dulceanca se extinde pe terasa inferioară din apropierea confluenței râului Vedea cu pîrîul Burdea. Locuitorii aveau la îndemîină apa (pînza freatică este abundentă și la mică adîncime), terenuri bune și pentru cultivarea cerealelor și erau feriți de inundații și de vînturile puternice care suflă iarna dinspre nord-est. Cercetările efectuate în Cîmpia Burdea, la Dulceanca dar și la Olteni și Sfînțești precum și observațiile făcute asupra unei așezări similare, identificate pe teren, dar care nu au putut fi cercetate încă sistematic, ne-au dus la reconstituirea pentru zona din sud-vestul Munteniei a aspectului cultural contemporan grupurilor cercetate anterior în jurul orașului București și în nord-estul Munteniei. Lărgirea observațiilor de ordin arheologic în Cîmpia Burdea a făcut posibilă reconstituirea aproximativă a locuirii omenеști în secolul al VI-lea e.n. Complexele din Cîmpia Burdea pot fi încadrate în aria culturală denumită Ipotești—Ciurel—Cîndești, dovedind că aceasta a avut un caracter unitar, în vestul Munteniei apărînd cu unele particularități condiționale de aria de formare, de influențele recepționate pe anumite trepte de evoluție și de condițiile mediului geografic. Au putut fi stabilite tipurile de așezare și de locuință, densitatea locuirii, delimitarea raportului stratigrafic și cronologic față de locuirile anterioare, caracterul economic și stadiul de dezvoltare al meșteșugurilor, participarea elementelor alogene (slavi) și aportul acestora față de cultura materială găsită aici, s-au putut face statistici asupra ceramicii lucrate cu mîna și la roată. Aceste concluzii formulate pe baza unor date de ordin strict arheologic, ar părea de importanță redusă dacă nu am ține seamă de faptul că, pentru această etapă importantă din perioada de trecere la feudalism datele arheologice constituie elementul cel mai autentic care suplinește absența izvoarelor scrise și determină reconstituirea întregului proces istoric etnico-social al perioadei.

Pentru determinarea conținutului culturii Ipotești—Ciurel—Cîndești au fost discutate originile categoriilor ceramice componente stabilindu-se coexistența diferitelor tipuri : a tipului de veche tradiție dacică, a celor care conservă caracteristicile ceramicii provinciale romane din Dacia sau ale ceramicii romano-bizantine din Moesia, precum și a categoriilor de vase de tip slav. Analiza culturii materiale a secolelor VI—VII e.n. demonstrează clar coexistența elementelor locale de tradiție dacică, romană provincială, romano-bizantină și a elementelor slave în complexul Ipotești—Ciurel—Cîndești. În unele din așezări se reflectă o conviețuire, în timp ce altele reflectă numai

influența reciprocă între populația locală și difuziunile triburilor slave venite în secolul VI—VII în regiunea Dunării de Jos¹⁷.

Opiniile specialiștilor referitoare la aspectul de cultură materială Ipotești—Ciurel—Cindești concordă în atribuirea acesteia populației locale, cultură formată într-o perioadă anterioară venirii slavilor, dar care reflectă într-o anumită etapă amestecul cu elementele de caracter slav.

Cert este că pe plan arheologic perioada de înflorire a culturii Ipotești—Ciurel—Cindești corespunde etapei de dominare politică a Bizanțului la Dunărea de Jos. Izvoarele bizantine confirmă existența capetelor de pod în nordul Dunării și faptul că o parte din teritoriul nord-dunărean intra în jurisdicția religioasă a Bizanțului. Considerăm că noi am reușit, prin cercetarea unei zone restrânse, clar conturate arheologic și geomorfologic să reconstituim principalele jaloane ale culturii materiale și economiei specifice așezărilor rurale din secolele III și VI e.n. din sud-vestul Munteniei.

Cercetările privind secolul al VI-lea e.n. pe teritoriul Munteniei sînt încă la început. Considerațiile sînt fundamentate numai pe rezultatele obținute prin cercetarea așezărilor, astfel că rămîne în preocuparea viitoare a arheologilor acestei perioade să cerceteze necropolele. Cercetările vor trebui să se extindă în teritoriul subcarpatic și să acopre și zonele necercetate arheologic.

¹⁷ Maria Comșa, *Slaves et autochtones sur le territoire de la R.P. Roumanie aux VIe et VIIe siècles de n.è.*, *Atti del VI Congresso internazionale delle scienze preistoriche e protoistoriche*, Roma, 29 agosto-3 settembre, 1962; Victor Teodorescu, *Despre cultura Ipotești—Cindești, în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei*, SCIV, 5, 1964, 4, p. 485—503; Valeriu Leahu, *Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în 1960 la Cățelu Nou*, CAB, 1, 1963, p. 15—49; Vlad Zirra, Gh. Zamfir, *Unele rezultate ale săpăturilor arheologice de pe „Cîmpul Boja” — Militari*, CAB, 1, 1963, p. 49—77; Margareta Constan-

tinu și P.I. Panait, *Săpăturile de la Pucureștii Noi din 1960*, CAB, 1, 1963, p. 77—139; Margareta Constantinu, P.I. Panait, Ioana Cristache-Panait, *Șantierul arheologic Băneasa—Străulești*, CAB, 2, p. 75—239; Margareta Constantinu și Panait I. Panait, *Șantierul Băneasa—Străulești. Cercetări în sectorul Măicănești (1964—1968)*, CAB, 6, p. 43—82; Sebastian Morintz, *Săpăturile de pe Dealul Ciurel*, Materiale, 6, 1959, p. 770—771; idem, *Săpăturile de la...*; Mioara Turcu, *Săpăturile de salvare de la Popești Leordeni*, CAB, 8, 1971, p. 89—99.

CONDIȚII GEOGRAFICE

Intr-un ansamblu geografic bine determinat, cercetarea arheologică cîștigă o semnificație deosebită, procesul instalării și perpetuării pe același loc a unor străvechi vetre omenști găsindu-și explicația firească și în condițiile favorabile ale mediului înconjurător, bogățiile solului și ale subsolului, în condițiile climatice. Se observă astfel că nucleul unei populații nu se instalează întâmplător pe un loc sau altul, ci era îndrumat de o îndelungă și deplină cunoaștere a avantajelor naturale complexe ale regiunii care îi putea oferi condiția obligatorie a supraviețuirii și dezvoltării.

Grupul de așezări ce vor fi prezentate în lucrarea de față se încadrează într-o zonă geografică destul de restrînsă denumită Cîmpia Burdea, dar care constituie o unitate morfologică bine individualizată în ansamblul Cîmpiei Române.

Cîmpia Burdea¹⁸ (fig. 1) regiune situată între râurile Teleorman și Vedea, frapează prin bogăția și intensitatea vestigiilor arheologice, așezările se succed aproape fără întrerupere pe terasele joase, mijlocii (mai rar pe cele înalte) ale râurilor și nenumăraților afluenți care o brăzdează.

Situîndu-se în centrul Cîmpiei Române (fig. 2) Cîmpia Burdea reprezintă o regiune de tranziție între partea estică și cea vestică, tranziție care apare în caracterul tectonic și stratigrafic, în relieful care îmbină caracterul ambelor regiuni aflate în vestul și estul ei. Rîurile¹⁹ i-au săpat văi adinci, paralele între ele, însoțite de terase cu direcția nord-sud, iar în interior este brăzdată de văi tinere, largi, permanent însoțite, care determină un relief armonios rupînd monotonia cîmpiilor netede.

Caracterele deosebite ale repartiției proceselor atmosferice determină o climă plăcută. Verile sînt foarte lungi, anotimpurile de tranziție uneori lipsesc, iar ploile, frecvente la sfîrșitul primăverii și începutul verii, cad în cantitate suficientă pentru a asigura abundența culturilor de cereale.

Etajele de vegetație caracteristice în trecut au dispărut (în special pădurea) locul fiind luat de terenurile întinse pentru cultura cerealelor. Vegetația este formată în nordul și sudul regiunii de etajul de silvostepă, iar în partea sa centrală de etajul stejrarului.

¹⁸ Ion Rădulescu, *Observații geomorfologice în Cîmpia Burdea*, Probleme de geografie, 4, 1965, p. 75—106; E. Liteanu și G. Ghenea, *Cuaternarul în România*, cap. *Stratigrafia cuaternarului din depresiunea valahă*, Studii tehnice și economice, Seria H, m.1, II, A. 3, p. 18—45; Gh. Vîlsan, *Cîmpia Română*, București, 1915.

¹⁹ La est de Olt, tipul rîurilor este cu totul altul. Rîurile la ieșirea din dealuri cotesc brusc, apoi se

îndreaptă spre sud, spre est și chiar spre nord-est. Terasetele pe care le lasă în dreapta se desfășoară repede în formă de evantai și dispar la scurtă distanță de la ieșirea rîurilor din dealuri. După ce înaintează puțin în cîmpie, mai toate rîurile trec printr-o zonă în care luncile se confundă cu cîmpiile, ca apoi în apropierea Dunării să se adincească din nou (Gh. Vîlsan, *op. cit.*, p. 15).

Solul din partea nordică și centrală este de pădure, pseudogleizat, spre sud transformându-se în cernoziom levigat. Tasările de loess în regiunea cu pantă redusă condiționează în zona de sud a Cîmpiei Burdea prezența unor crovuri aproape permanente pline de apă.

La baza versanților râurilor apar argile nisipoase, care puteau constitui în trecut adevărate cariere ce furnizau materia primă meșteșugarilor olari, dar aceste argile puteau fi recoltate și din patul de nisip foarte fin depus pe luncile largi de apă care le inunda ciclic. Lunca largă dintre satele Dulceanca și Albești, de exemplu, are nenumărate gropi despre care localnicii păstrează tradiția că au fost făcute pentru scoaterea pământului

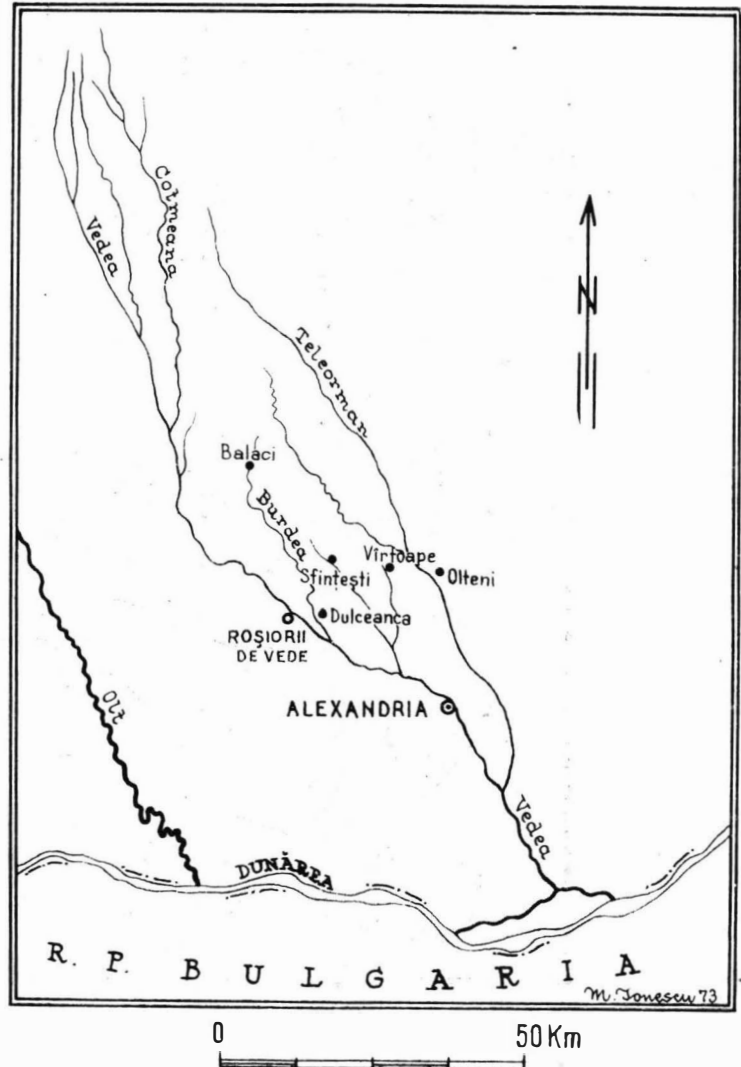

Fig. 1. — Cîmpia Burdea, detaliu.

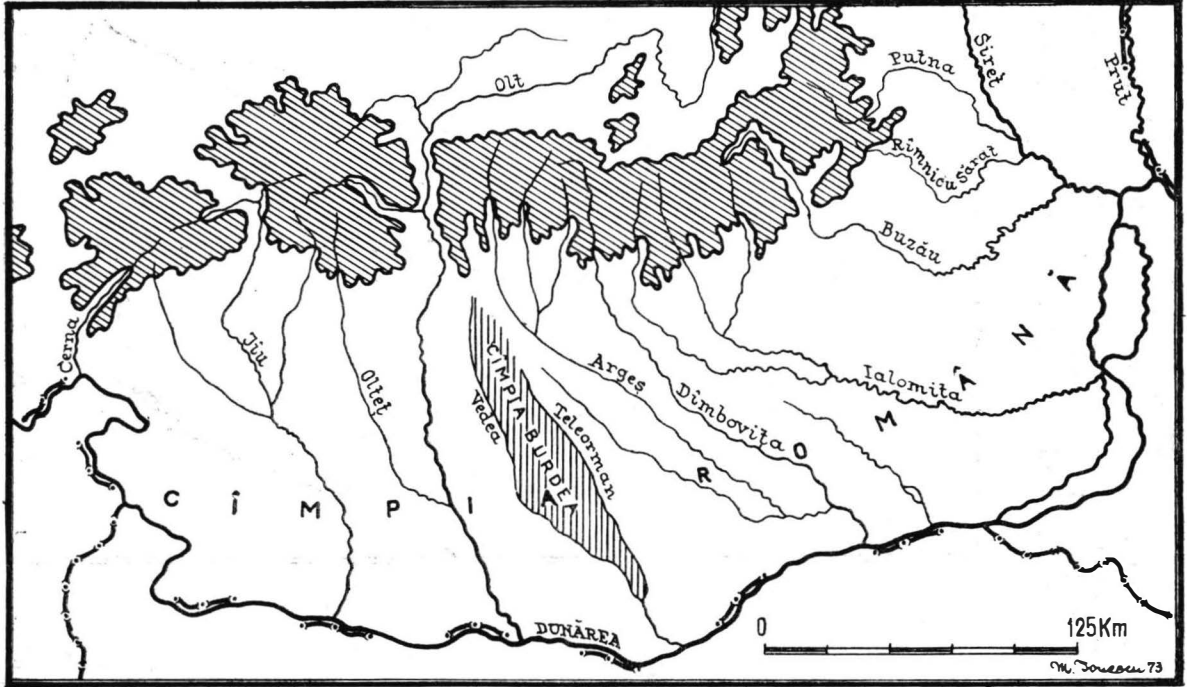
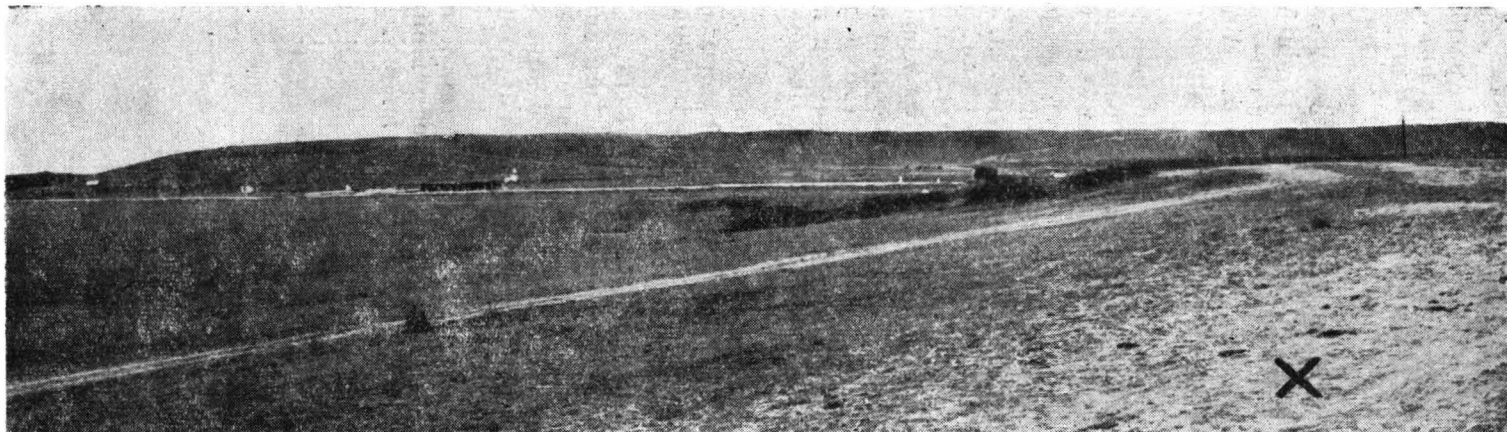

Fig. 2. — Poziția geografică a Cîmpiei Burdea în Cîmpia Română.

1

2

Fig. 3. — Dulceanca. 1 (marcată cu X), vedere spre vest a terasei joase unde se află așezările din secolele III și VI e.n.; 2 (marcată cu X), vedere spre est.

bun cu nisip, iar în lunca Teleormănelului, în marginca satului Olteni, din patul nisipos al luncii se selectează și azi argila bună cu nisip. În aceste locuri vaste, pînza freatică este abundentă și la mică adîncime. Așezările omenești găseau condiții propice de a utiliza și lunca²⁰ umedă și zona mai înaltă uscată. Aici vechii locuitori găseau și izvoarele care erau la limitele luncii cu terasa.

Un exemplu tipic de succesiune pe același loc îl constituie așezările cercetate exhaustiv de la Dulceanca, pe terasa joasă (fig. 3) din apropierea confluenței riului Vedea cu pîriul Burdea. Locuirea începe cu neoliticul timpuriu (cultura Criș), se continuă cu epoca bronzului, apoi cultura dacilor liberi (secolul al III-lea e.n.), cu cultura Ipotești—Ciurcl—Cîndești (secolul al VI-lea), urmează cultura Dridu sau un aspect premergător, cimitirul și așezarea feudală (secolul al XIV-lea).

Locuitorii aveau la îndemîna apa, lunca folosită ca loc de pășune pentru animale, terenuri bune pentru agricultură, în apropiere pîriul Burdea (apă curgătoare cu pește, erau) feriți de inundațiile provocate adeseori de revărsarea rîurilor și de vînturile puternice care suflă iarna dinspre nord-est (toate locuințele au intrarea în partea opusă direcției vîntului), iar în vechime beneficiau de adăpostul pădurilor.

Din versantul Burdei și din luncă își procurau argilele pentru ceramică, iar în rîpa Burdei găseau depozite mineralogice de fier, pentru prelucratul obiectelor. Analizele au dovedit că aceste depozite erau exploatate încă din secolul al III-lea e.n. de dacii liberi, continuînd să fie exploatate în secolele VI și VIII e.n. Analiza zgurii și a obiectelor de fier descoperite în locuințele din așezările cercetate la Dulceanca atestă că ele provin din depozitele mineralogice din rîpa Burdei. Procesul prin care se putea izola acest minereu era deosebit de complicat, meșteșugarii care cunoșteau aceste depozite și le exploatau trebuiau să aibă o îndelungată practică, transmisă din generație în generație și nu puteau proveni decît dintre localnici.

Deci, intensitatea mare de locuire a Cîmpiei Burdea se datora în primul rînd condițiilor avantajoase pe care regiunea le oferea vieții omenești (pe rîul Urlui așezările străvechi se aglomerează în lanț pe distanțe de zeci de kilometri, situație întîlnită de-a lungul tuturor apelor care străbat cîmpia Burdea).

Frecvența de locuire din trecut și permanentizarea acesteia se reflectă și astăzi în structura demografică a regiunii. Populația Cîmpiei Burdea are o structură unitară, localnicii au rămas pe vetrele lor, transmițîndu-și din generație în generație, legendele despre așezările străvechi, cunoștințele despre calitățile solului (localnicii aduc și azi argila pentru țesturile de copt pîine din rîpa Burdei, din locurile cunoscute din vechime) continuînd să locuiască pe vechile vetre de obști.

Împingînd cercetările noastre dincolo de limitele strict arheologice am ajuns să înțelegem mai cuprinzător că, vestigiile străvechi își găsesc înțrcaga lor semnificație și locul lor în istorie numai dacă sînt corelate cu întregul ansamblu de fenomene care le-a generat și le-a asigurat evoluția.

²⁰ Noțiunea de luncă nu corespunde întru totul termenului de cîmpie inundabilă, adeseori această luncă este mai vastă decît cîmpia inundabilă. Lunca este o noțiune complexă legîndu-se în acceșiunea populară mai mult de *umiditatea solului* ca și *calitatea lui* și care aduce asociațiuni vegetale și chiar ani-

male deosebite. Satele se înșiră obișnuit pe linia de contact, spre a utiliza și cîmpia uscată și lunca umedă. Diferența de umiditate e pricinuită nu numai de apropierea rîului ci și de *izvoarele care limitează* lunca (Gh. Vlșan, *op. cit.*, p. 29).

AȘEZAREA DIN SECOLUL AL III-lea e.n. DE LA DULCEANCA

DESCRIEREA COMPLEXELOR ȘI A INVENTARULUI

Bordeiul dacic nr. I (S. 1/1963; fig. 4). Conturul bordeiului a apărut la adâncimea de 0,80 m. Umplutura era formată din chirpici ars la roșu, pământ cenușiu și arsură (degradate de umezeala provocată de infiltrarea apei din șanțul de siloz alăturat, care a stat deschis câțiva ani). *Groapa* bordeiului de mici dimensiuni avea o formă ovală, retrăgându-se spre fund în trepte, cu contur neregulat, iar pe podeaua propriu-zisă apare o groapă, care a servit la înmagazinatul proviziilor, fiind acoperită probabil cu un capac de scinduri. *Cuptorul* a fost săpat într-un calup, cu baza în formă de potcoavă. Pe vatra cuptorului erau așezate turte ovale din lut curat fără amestec de nisip, arse, așezate semicircular, bordind oarecum interiorul cuptorului. Pe vatră s-au găsit fragmente de vase, o turtă din zgură de fier, o cute de piatră și oase de animal.

I n v e n t a r u l

Vasele lucrate la roată. Fund de strachină din pastă cenușie-lăptoasă, densă, cu suprafața lustruită, ineluș profilat și baza albiată. La interior se remarcă canelurile adânci lăsate de învîrtirea pe roată (fig. 5/1). Fund de vas din pastă-ciment, de culoare cenușie-lăptoasă, bine arsă, cu mult nisip în compoziție, fără ineluș, cu baza puțin albiată, la interior se văd urmele roții prin caneluri largi, iar pe centru un umbo (fig. 5/2). Funduri de străchini din pastă cenușie-lăptoasă, cu marginea trasă în afară și picioruș marcat. La interior sînt vizibile urmele lăsate de învîrtirea pe roată (fig. 5/3, 5—7). Diferite profile de străchini în formă de S, cu marginea răsfrîntă, rotunjită sau orizontală lățită; unele au secțiunea buzei triunghiulară (fig. 5/8, 9). Fund de vas lucrat cu mîna, din pastă grosolană, gălbuie, cu baza foarte groasă (fig. 5/4). Greutate trapezoidală, de lut, din pastă bună, densă, gălbuie-roșcată (fig. 6/3). Cute de piatră cenușie, dreptunghiulară, cu trei fațete albiate prin folosire (fig. 6/1, 2).

Bordeiul dacic nr. II (S. 4/1964). Forma *gropii* bordeiului este rectangulară, cu colțurile rotunjite. Fiind suprapus pe jumătate de locuința de suprafață nr. 4 i s-a putut delimita clar limita de plecare a gropii. Umplutura bordeiului era negricioasă, cu fragmente de chirpici ars și cărbune. Bucăți mari de fățuială pietrificată sînt răvășite în umplutura bordeiului fără o grupare care să indice, deși s-ar fi putut să aibă, o vatră asemănătoare cu aceea descrisă la bordeiul nr. 4 (fig. 7).

În mijlocul bordeiului, o groapă adîncă, rotundă, pentru conservarea proviziilor (cereale), care era probabil acoperită cu un capac de scinduri.

În interiorul bordeiului a fost găsită o cantitate mare de fragmente de vase, lucrate cu mîna și la roată, din pastă cu nisip, densă, greutăți de lut tronconice, perforate, fragmente de chirpici ars din fățuiala pereților cu amprenta nuielilor, deșeuri de bronz și fier și un pieptene de os întreg cu mînerul în formă de clopot.

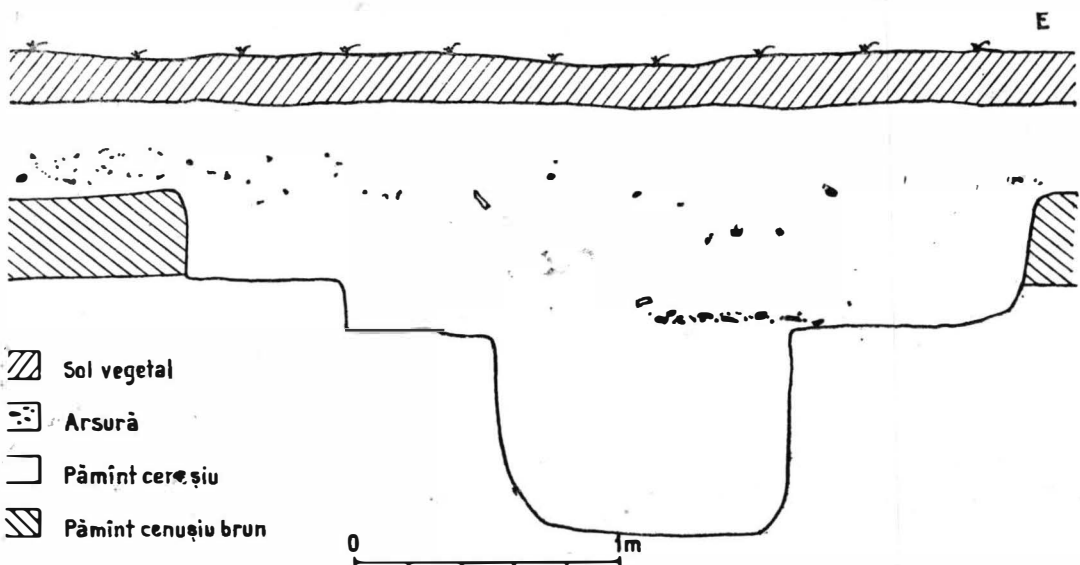
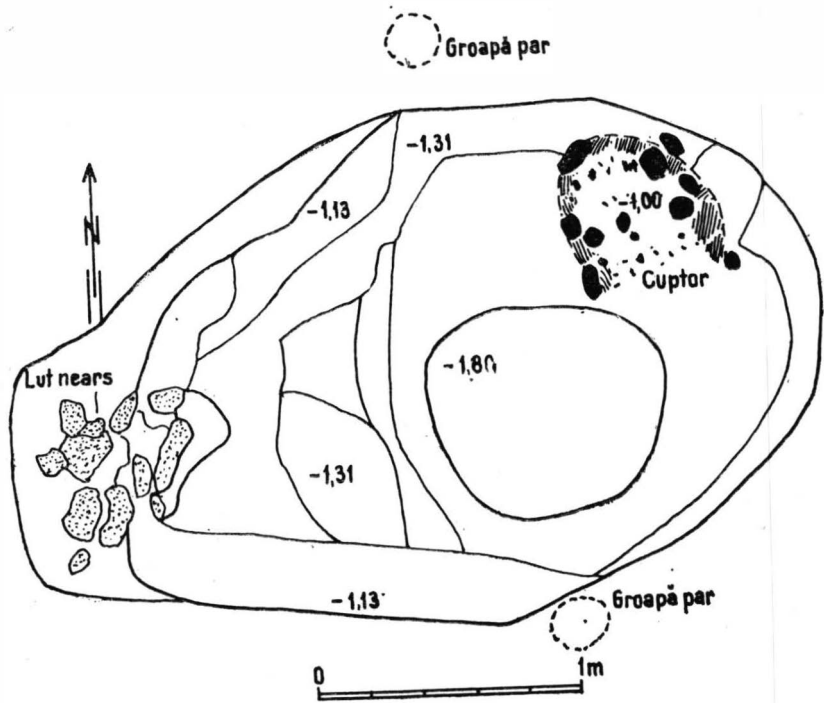

Fig. 4. — Dulceanea. Planul și profilul stratigrafic al bordeiului dacic nr. 1 (secolul al III-lea e.n.).

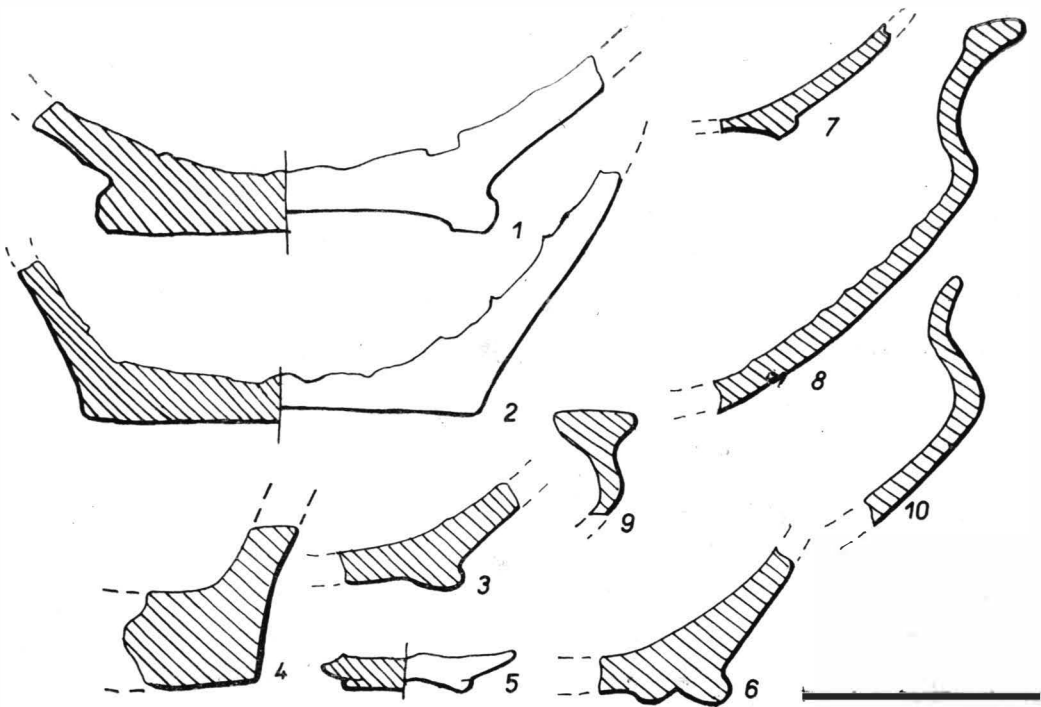

Fig. 5. — Dulceanca. Bordeii dacic nr. I (secolul al III-lea e.n.): 1—3, 5—10, funduri de vase și profile de străchini din pastă fină; 4, fund de vas lucrat cu mâna.

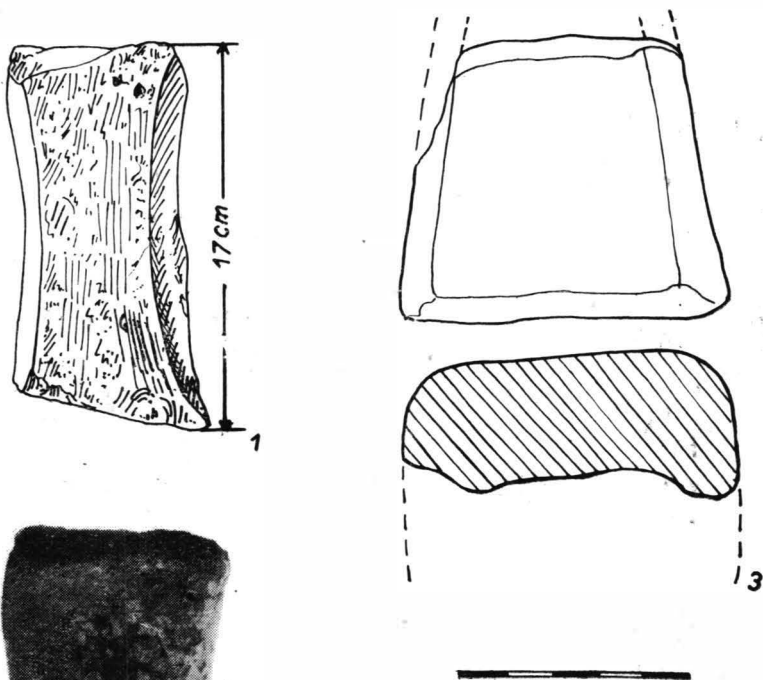

Fig. 6. — Dulceanca. Bordeii dacic nr. I (secolul al III-lea e.n.): 1, 2, cute de piatră pentru ascuțit; 3, fragment de greutate trapezoidală de lut ars.

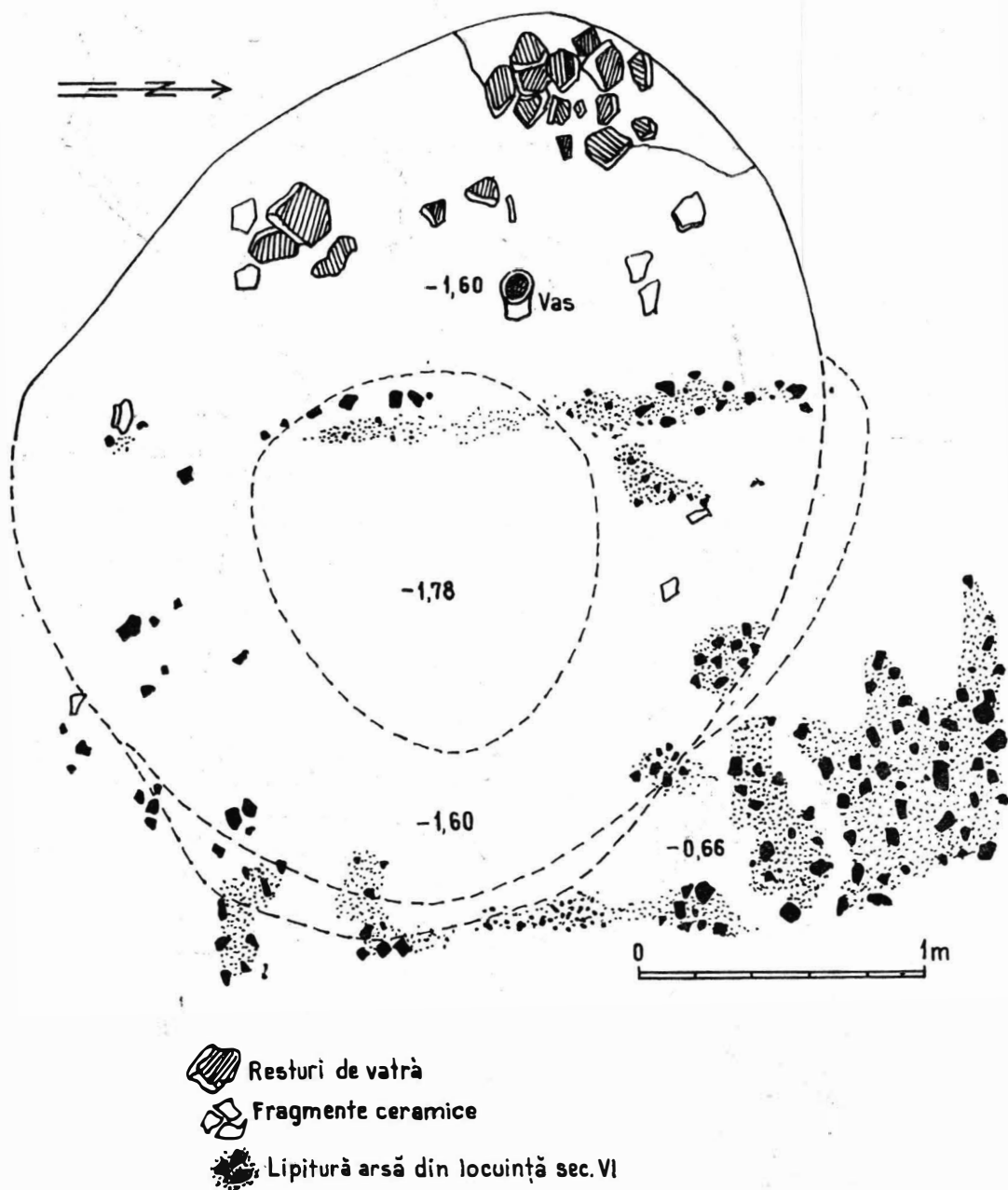

Fig. 7. — Dulceanca. Planul bordeiului dacic nr. II (secolul al III-lea e.n.) suprapus parțial de o locuință de suprafață din secolul al VI-lea e.n.

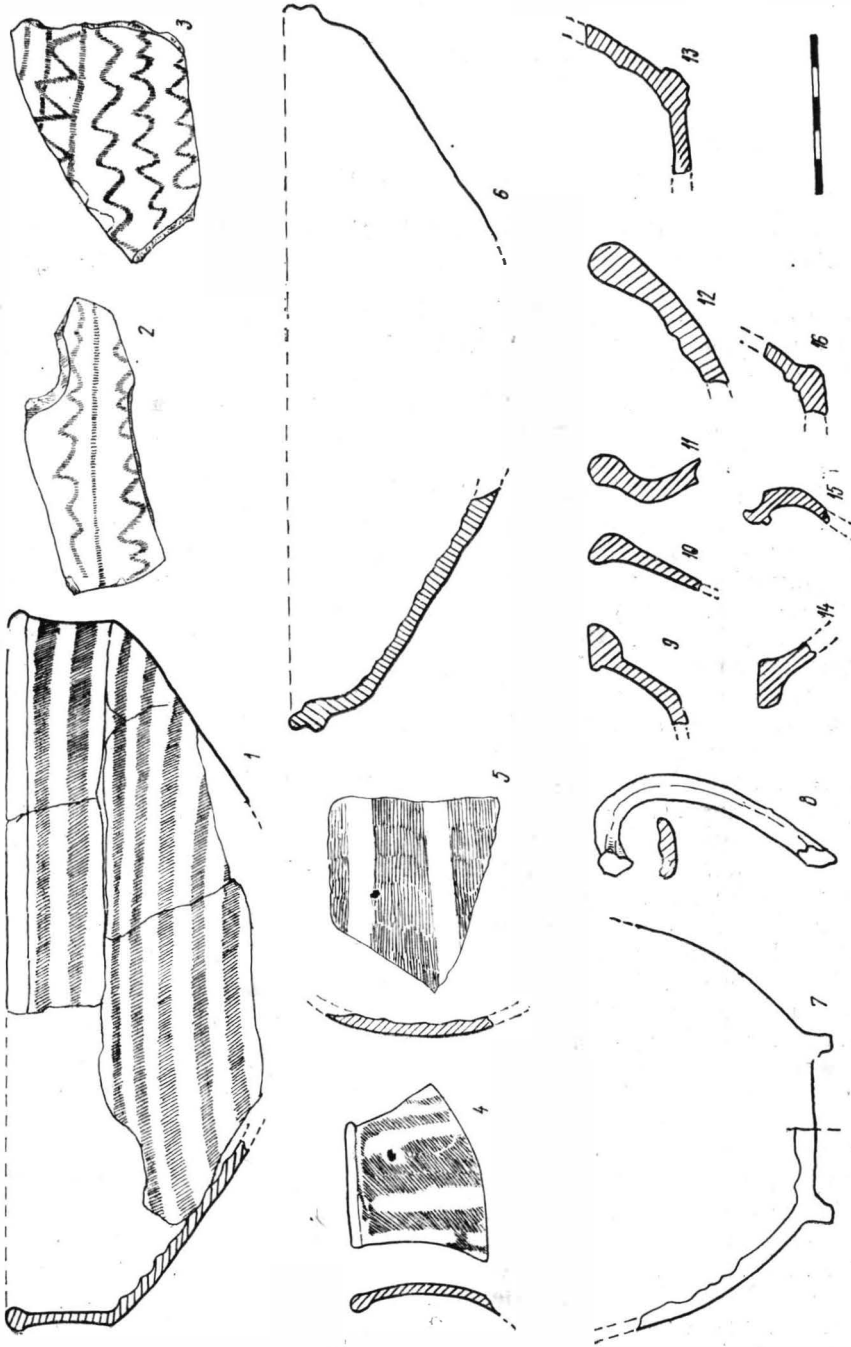

Fig. 8. — Dulceanca. Bordelul dacic nr. II (secolul al III-lea e.n.): 1—14, ceramică fină, lustruită; 15, 16, specia aspră cu nisip.

I n v e n t a r u l

*Vase lucrate la roată**Categoria vaselor fine cu decor lustruit*

Fragment de cană de culoare roșcată, fină (import roman?) cu peretele subțire, cu grosimea egală, marginea îngroșată în afară, avînd decorul plasat pe gitul înalt prin trasarea unor dungi verticale lustruite (fig. 8/4). Fragment din peretele unui vas, din pastă cenușie al cărui decor este realizat prin dungi orizontale, prin alternarea unor suprafețe netede (nelustruite) cu benzi acoperite cu zgirieturi dese, orizontale, formînd intenționat o suprafață rugoasă mată (fig. 8/5). Strachină de culoare neagră din pastă foarte fină; suprafața exterioară decorată cu dungi orizontale, dese, lustruite, intercalate cu dungi mate (acoperă toată suprafața vasului); în interior caneluri lăsate de învîrtirea pe roată (fig. 8/1). Fragment din pastă cenușie, lăptoasă, fină, cu decor lustruit și adîncit, formînd o linie orizontală și două în zigzag pe un fond mat (fig. 8/2). Fragment ceramic din pastă cenușie, lăptoasă, cu decor din linii în zigzag și orizontale lustruite și adîncite, pe fond mat, cenușiu-alburiu (fig. 8/3).

Vase din categoria ceramicii fine fără decor. Fragment de strachină cenușie din pastă foarte fină, cu suprafața netedă, lustruită inegal, fără un decor intenționat; la interior are urme de învîrtiri pe roată (fig. 8/6). Fund de vas din pastă gălbuie-roșcată, foarte fină, cu inelul înalt, neprofilat; la interior urme ale învîrtirii pe roată (fig. 8/7). Profil de vas din pastă-ciment, de culoare cenușie (fig. 8/16), buză lată, orizontală (fig. 8/14). Fragment dintr-o buză de strachină de culoare neagră (fig. 8/10) și profil de strachină puternic curbat (fig. 8/11). Fragment dintr-o strachină cenușie, din specia fină, din pastă roșcată-gălbuie, lustruită la interior (fig. 8/12). Fragment dintr-o strachină din pastă gălbuie-roșcată (romană?); poate proveni de la o fructieră sau capac. Toartă de cană din pastă roșcată-gălbuie, din specia fină, cu urme de firmis roșcat, ruptă de la punctul de înmănușare (fig. 8/8). Fragment de fund de vas (strachină) de culoare cenușie-lăptoasă, cu piciorul tras în afară, rotunjit (fig. 8/13). Fragment de fund de vas din pastă-ciment cu buza înaltă. Din categoria vaselor cu pastă-ciment mai semnălam doar trei fragmente lucrate la roată.

Vasele lucrate cu mîna. Vas din pastă de culoare roșcată, amestecată cu cioburi pisate și nisip, grosolan modelate, deschiderea largă, fundul drept (ceașcă) (fig. 9/13). Fragmente dintr-un vas uriaș (chiup) modelat dintr-o pastă grosolană amestecată neomogen cu nisip și cioburi pisate, de culoare gălbuie, cu cocoloașe. De jur împrejur are niște apucători din pastă lipite în formă de potcoavă, dispuse probabil pe două rînduri (s-au păstrat fragmente cu un număr mare de apucători care arată că erau dispuse în mai multe rînduri) dar din jumătatea inferioară nu s-a putut restaura nimic (fig. 9/2). Strachină de culoare cenușie, din pastă neomogen amestecată cu nisip și cioburi pisate, deformată prin ardere secundară (fig. 9/11). Șapte profile de buze și gîturi provenind de la oale mari, înalte, lucrate din pastă cu nisip, la exterior și interior de culoare cenușie, iar în ruptură de culoare roșcată-gălbuie, cu corpul bombat (două exemplare par a fi lucrate la roata înceată). Cu toată încercarea de a se netezi suprafața exterioară, aceasta apare cu cocoloașe, adeseori crăpată în mozaic (fig. 9/1, 10, 12). Categoria respectivă nu putea fi folosită la foc fiind poroasă. Două fragmente de buze de vas cu marginea înclinată oblic în afară din pastă gălbuie, cărămizie în ruptură, conținînd cioburi pisate și nisip, neomogen amestecată, avînd suprafața cu cocoloașe (fig. 9/3, 6). Patru fragmente din vase lucrate dintr-o pastă conținînd nisip și cioburi pisate, de culoare cenușie-neagră la

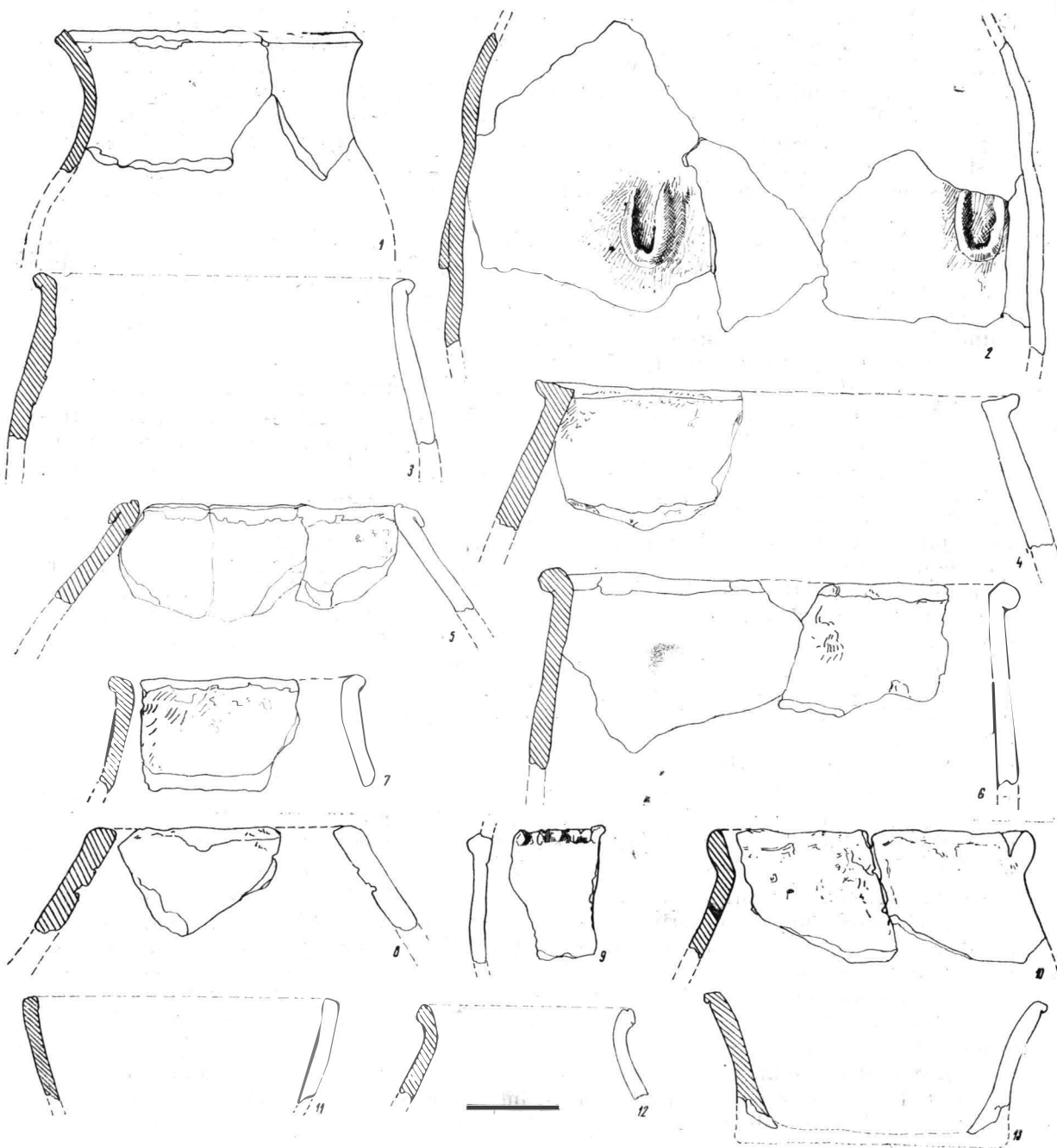

Fig. 9. — Dulceanca. Bordeii dacic nr. II (secolul al III-lea e.n.), ceramică lucrată cu mîna.

exterior, gălbuie în miez, cu peretele drept și buza îngroșată și rotunjită în afară, uneori netezite la interior cu o scîndură ce a lăsat zgîrieturi vizibile. Două fragmente de vase din pastă cu cioburi mari pisate și nisip, de culoare cenușie-gălbuie, buza lată orizontală deși neglijent netezită, se vede clar că s-a încercat să se imite marginea lată, orizontală a ceramicii fine lucrate la roată (fig. 9/4, 7). Două fragmente de chiupuri din pastă gălbuie amestecată cu cioburi pisate, marginea întoarsă stîngaci în afară; suprafața are un aspect neregulat, cu cocoloașe rămase din frămîntarea neomogenă a pastei (fig. 9/5, 8). Fragment dintr-un vas lucrat din aceeași pastă a vaselor descrise mai sus, primul fragment din repertoriul ceramic al acestui bordei la care s-a încercat redarea unui brîu alveolar (fig. 9/9).

Funduri de vase fragmentare ce provin din trei categorii : a) din pastă cu nisip și cioburi pisate care par a fi lucrate pe *roata înceată*, nu destul de îngrijit modelate, b) din aceeași pastă, însă cu suprafața de cocoloașe (*nu sînt îndreptate pe roată și nici lucrate la roata înceată*), c) *lucrate cu mîna* din pastă cu nisip, fără cioburi pisate.

Fund de vas din pastă cenușie care conține bucățele de calcar, frămîntată mai îngrijit ca celelalte exemplare are aproape de bază o perforație rotundă, mare, făcută în pasta crudă; perforațiile se repetau probabil de jur împrejurul vasului (fig. 10/2).

Fund de vas lucrat la roata înceată din pastă de culoare gălbuie-alburie omogen frămîntată cu nisip și cioburi pisate, suprafața netedă (fig. 10/11). Fund de pahar sau ceașcă din pastă mai îngrijită, cu nisip în compoziție (fără cioburi pisate), de culoare cenușie (fig. 10/3). Trei fragmente din funduri de vase din pastă cu cioburi pisate, baza mai groasă sau mai subțire și peretele foarte puțin inclinat în afară, la un exemplar este aproape drept (fig. 10/4, 9, 14). Cinci fragmente din vase lucrate din aceeași pastă cu cele descrise mai sus, baza are o ușoară talpă mai pronunțată sau foarte puțin marcată (fig. 10/7, 16, 13, 6, 9). Trei fragmente din funduri de vase din pastă mai neglijent sau mai omogen frămîntată, cu baza foarte groasă sau mai subțire, peretele inclinat oblic în afară sau bombat chiar de jos. În ruptura unuia dintre exemplare care conținea cioburi pisate, a apărut un ciob destul de mare ca să se poată observa că a făcut parte dintr-un vas din categoria lucrată cu mîna, asemănătoare celorlalte (fig. 10/5, 8, 12). Fund de vas cu baza extrem de groasă, rotunjită ca un inel, din aceeași pastă (fig. 10/1).

Ceașcă dacică (fig. 10/10).

Greutăți de lut, fragmentare, din pastă destul de omogen amestecată cu nisip, tronconice (fig. 11/3) sau rotunde (fig. 11/4); la un exemplar perforat pe orizontală apare o gaură puțin adîncită care reprezintă încercarea de perforare pe verticală (fig. 11/5). *Fragment de rîșniță de piatră* (fig. 11/2).

Pieptene de os, cu mînerul semicircular; dinții au fost tăiați în semicerc în partea superioară, o ușoară curbură descriind și virfurile; este ornamentat printr-o nervură la marginea de jos a plăcilor exterioare; cele trei plăci (două plăci exterioare și una intermediară) au fost prinse între ele prin cinci nituri de fier; placa intermediară este făcută din două bucăți; bucata cu dinții depășește primul rînd de nituri. Plăcile exterioare prezintă creștături la bază, deci dinții au fost prelucrați după fixarea celor trei plăci prin nituri; osul este patinat, lustruit de o folosire îndelungată (fig. 11/1).

Bordeiul dacic nr. III (S. 5/1966). Situația stratigrafică este similară cu a bordeiului nr. 2. Limita de săpare a gropii a fost bine determinată, datorită suprapunerii parțiale a unei depuneri de chirpici ars care reprezintă un colț al unei platforme dintr-o locuință de suprafață din secolul al VI-lea e.n. (vezi profilul stratigrafic, fig. 12).

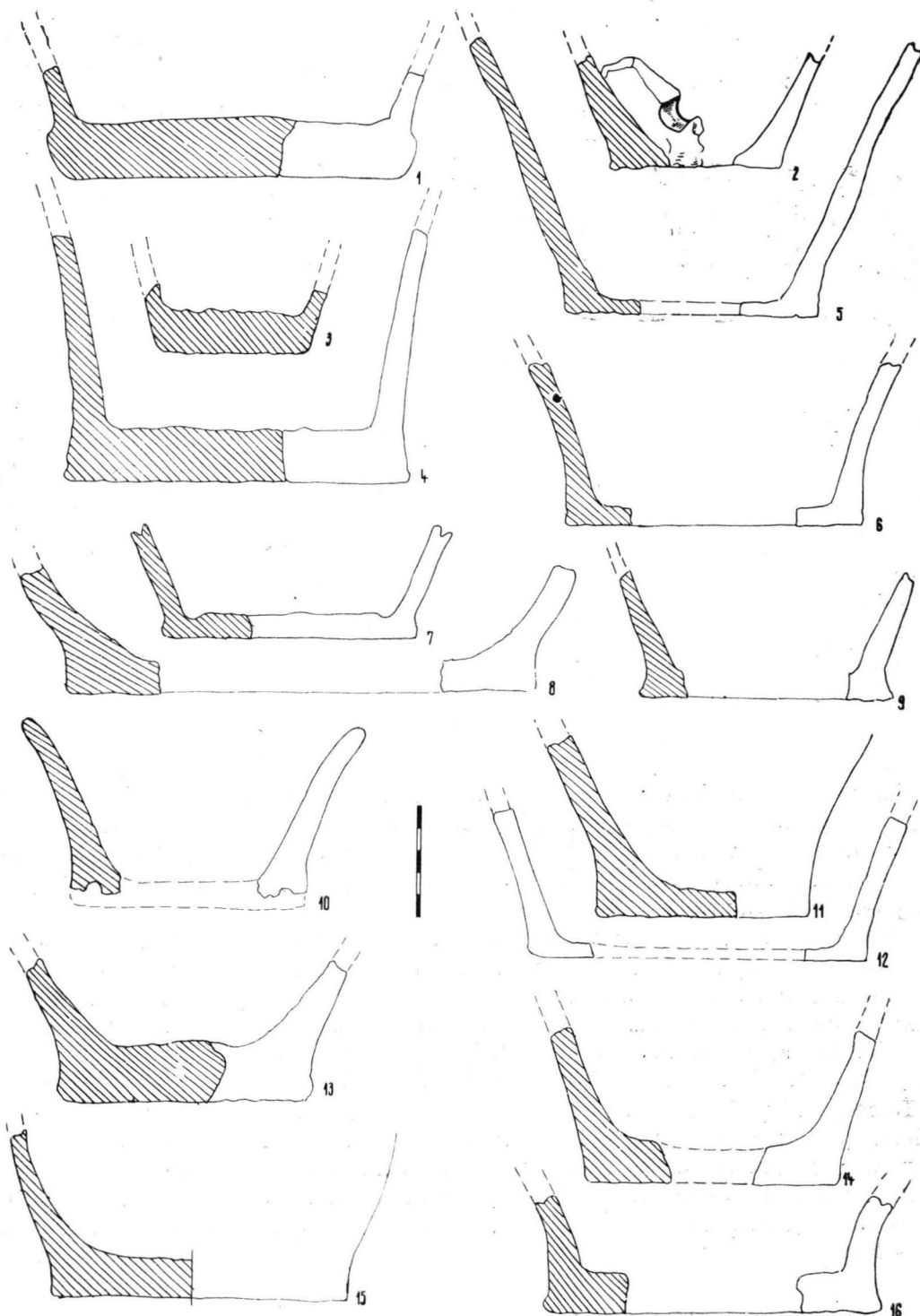

Fig. 10. — Dulceanea. Bordeii dacic nr. II (secolul al III-lea e.n.), funduri de vase lucrate cu mina.

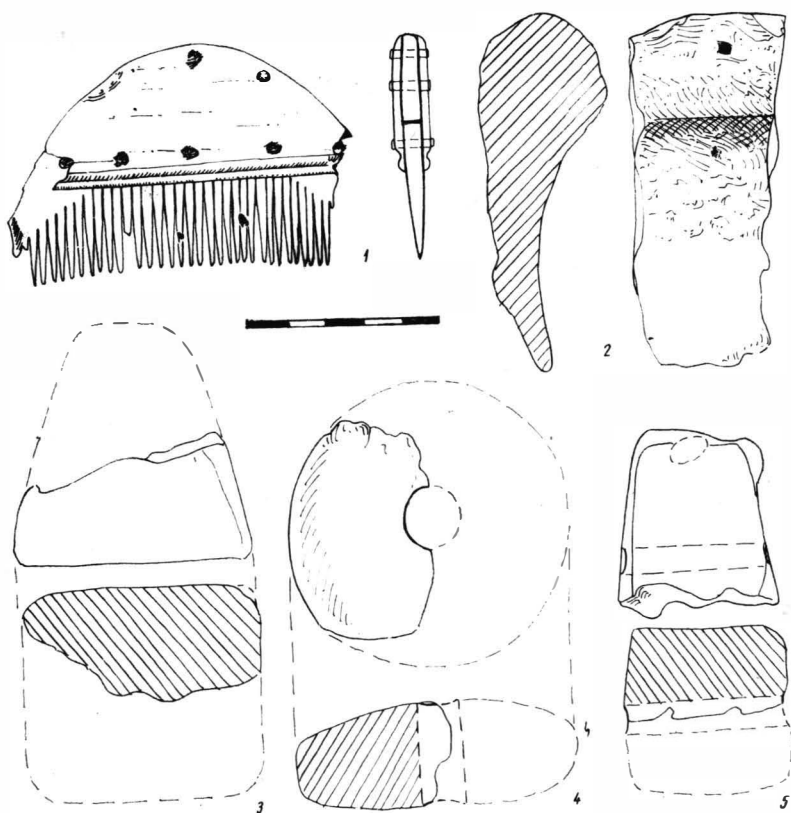

Fig. 11. — Dulceanca. Bordeii dacic nr. II (secolul al III-lea e.n.): 1, pieptene de os; 2, fragment de rîșniță; 3 — 5, greutăți de lut ars.

Forma *gropii* bordeiului este rectangulară, cu colțurile rotunjite. Umplutura este negricioasă, afinată spre mijloc, cu puține urme de chirpici. Treapta de intrare era pe latura de nord, iar de o parte și de alta a acesteia pornesc „lavițe” care înconjoară pereții, întrerupîndu-se în colțul de sud-vest în calupul de lut cruțat special pentru amenajarea cuptorului.

Cuptorul scobit în calup, are vatra amenajată mai sus de podeaua bordeiului. Peste bolta cuptorului a fost modelată direct o tavă de lut fixă (fig. 13) cu bordură înaltă. În spatele tăvii, făcînd corp comun cu cuptorul, este o bucată ruptă din acesta, de formă tubulară, înnegrită de foc la interior; reprezintă probabil coșul de ventilație al cuptorului. Vatra cuptorului are o crustă albă, pietrificată prin folosirea îndelungată. Pe vatră au fost găsiți vălătuci de lut ars și fragmente de vase.

În mijlocul podelei bordeiului, o groapă rotundă, adîncă, pentru înmagazinarea cerealelor, peste care se punea probabil un capac de scînduri. În umplutura bordeiului au fost găsite fragmente de vase, cute de piatră, zgură de fier în cantitate foarte mare, deșeuri de tablă de bronz rămase de la prelucrarea unor obiecte, fragmente dintr-un pieptene de os și o monedă imperială romană Gordian al III-lea, emisiune Viminacium (fig. 14/2 a, b).

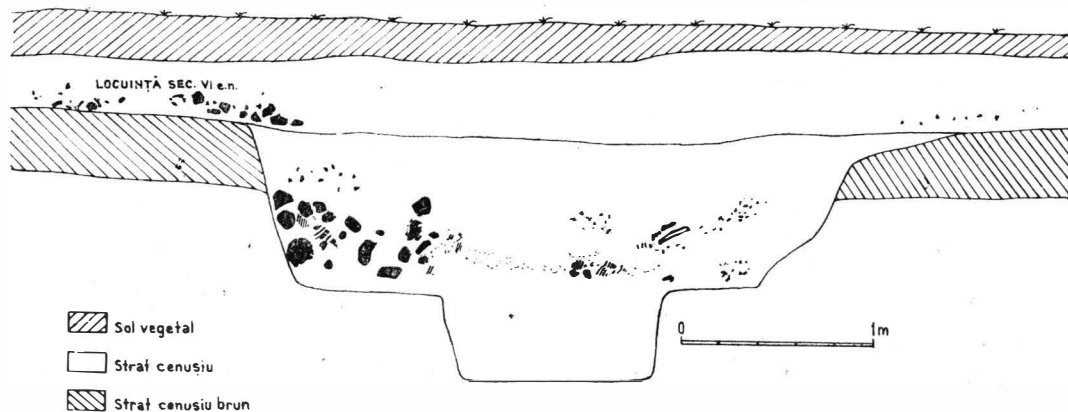
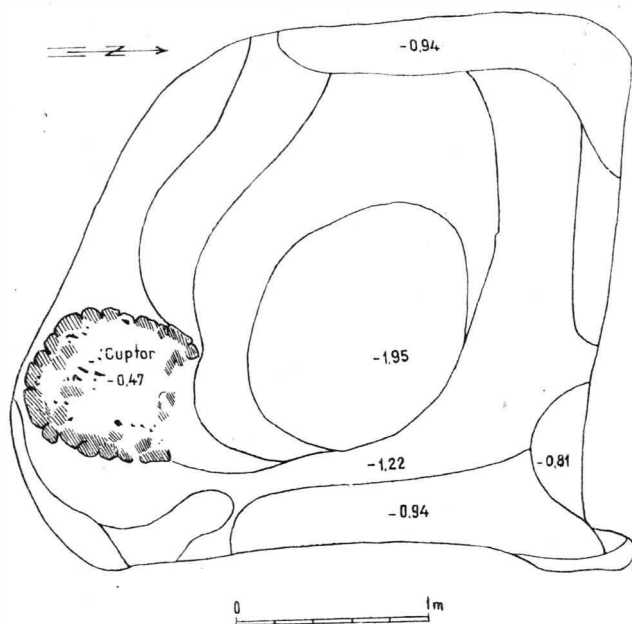

Fig. 12. — Dulceanca. Planul și profilul stratigrafic al bordeiului dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.).

I n v e n t a r u l

Vasele lucrate cu mîna sînt reprezentate de forma caracteristică a oalei lucrate din pastă grosolană, în compoziție cu bucățele de calcar, nisip și uneori fragmente de cioburi pisate; cîteva sînt lucrate dintr-o pastă mai îngrijită frămîntată, densă. O parte din acestea au avut decor din brîu cu alveole în relief (11 exemplare) iar altele sînt fără

decor (27). Cele mai multe fragmente ornamentate provin de la oalele înalte, cu decorul plasat sub gîtul înalt și cu deschiderea în formă de „pîlnie” cu pereții arcuiți (categorie larg răspîndită într-o serie de așezări din secolul al III-lea e.n. în Muntenia și

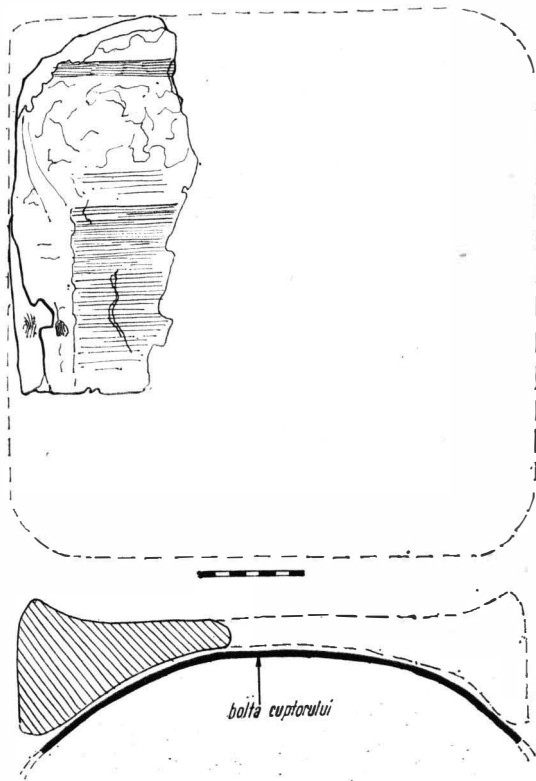

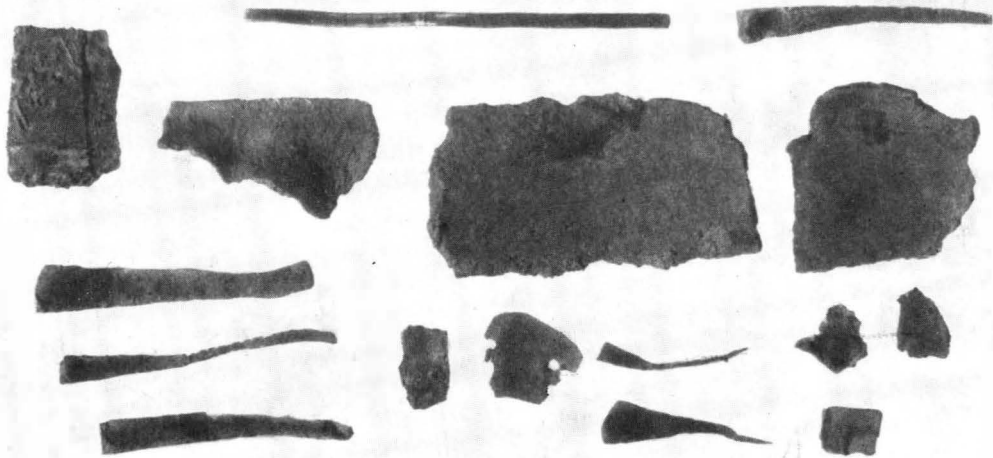
Fig. 13. — Dulceanca. Bordeiul dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.), tavă de lut fixă pe bolta cuptorului.

veolele tăiate drept cu cuțitul (fig. 17/7). Fragment de vas cu o proeminență circulară, cu secțiune triunghiulară și cu decor din trei alveole (fig. 17/2). Pasta fragmentelor descrise mai sus are structura din lut, nisip și bucățele de calcar cu cocoloașe. Fragment de buză de vas de proporții uriașe, cu pereții foarte groși, din pastă amestecată cu păioase tocate grosolan, găsit în preajma cuptorului; a folosit probabil la păstrarea alimentelor (fig. 15/1).

Funduri de vase lucrate cu mîna, de dimensiuni mari, cu talpă, din pastă amestecată cu nisip și bucățele de calcar, de culoare cenușie-alburie sau gălbuie-roșcată, lutul prost frămîntat are cocoloașe, nu cioburi pisate; la bază, fundul are uneori marginea turțită în afară ca o talpă (fig. 18) peretele pornind înclinat în afară, dar la unele exemplare se înalță drept. La unele exemplare se văd urmele unui bețișor cu care a fost desprins vasul de pe suportul pe care a fost modelat.

O parte din aceste vase au stat în momentul prelucrării pe o suprafață plină cu nisip și pietricele căpătînd astfel o bază rugoasă (8 exemplare), dar majoritatea funduri-

care reprezintă o formă arhaică, tradițională a ceramicii dacice lucrată cu mîna) de tradiție Latène. Fragmentele de buze de vase (70) sînt cu marginea răsfrîntă, curbată în afară mai mult (fig. 15/2, 4, 5, 7, 9, 10, 12) sau abia vizibil (fig. 15/3, 8, 11, 13) sau în formă de „pîlnie” (fig. 15/6). Un fragment de ceașcă cu toarta plină, neperforată, dar cu două alveole adincite de o parte și de alta a torții, pentru lăcașul degetelor. Este remarcabil diametrul foarte larg (28 cm) al deschiderii. A fost lucrată din aceeași pastă cu a vaselor (fig. 16/1). Un castronaș din aceeași pastă (fig. 16/2). O altă categorie de fragmente de buze de vase sînt acelea cu briu alveolar în relief sau alveole simple, imprimate în pastă direct, nu pe un briu în relief. Fragment de buză de vas cu peretele gros, marginea simplă, netezită, cu alveole succesive pe buză (fig. 17/6) sau alveole pe margine profilate la exterior (fig. 17/4) sau briu alveolar în relief cu secțiune triunghiulară care apare imediat sub buză (fig. 17/3) și care decorează buza cu marginea ondulată, neîngrijit netezită (fig. 17/8, 9). Fragment din gîtul unui vas cu corpul alungit și ca decor briu cu alveole ovale în relief pe diametrul maxim (fig. 17/1). Fragment din peretele unui vas cu decor din briu alveolar, cu alveolele tăiate drept cu cuțitul (fig. 17/7). Fragment de vas cu o proeminență circulară, cu secțiune triunghiulară și cu decor din trei alveole (fig. 17/2). Pasta fragmentelor descrise mai sus are structura din lut, nisip și bucățele de calcar cu cocoloașe. Fragment de buză de vas de proporții uriașe, cu pereții foarte groși, din pastă amestecată cu păioase tocate grosolan, găsit în preajma cuptorului; a folosit probabil la păstrarea alimentelor (fig. 15/1).

1

a

b

2

Fig. 14. — Dulceanca. Bordeii dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.): 1, deșuri și obiecte de bronz; 2/a, b monedă Gordian al III-lea.

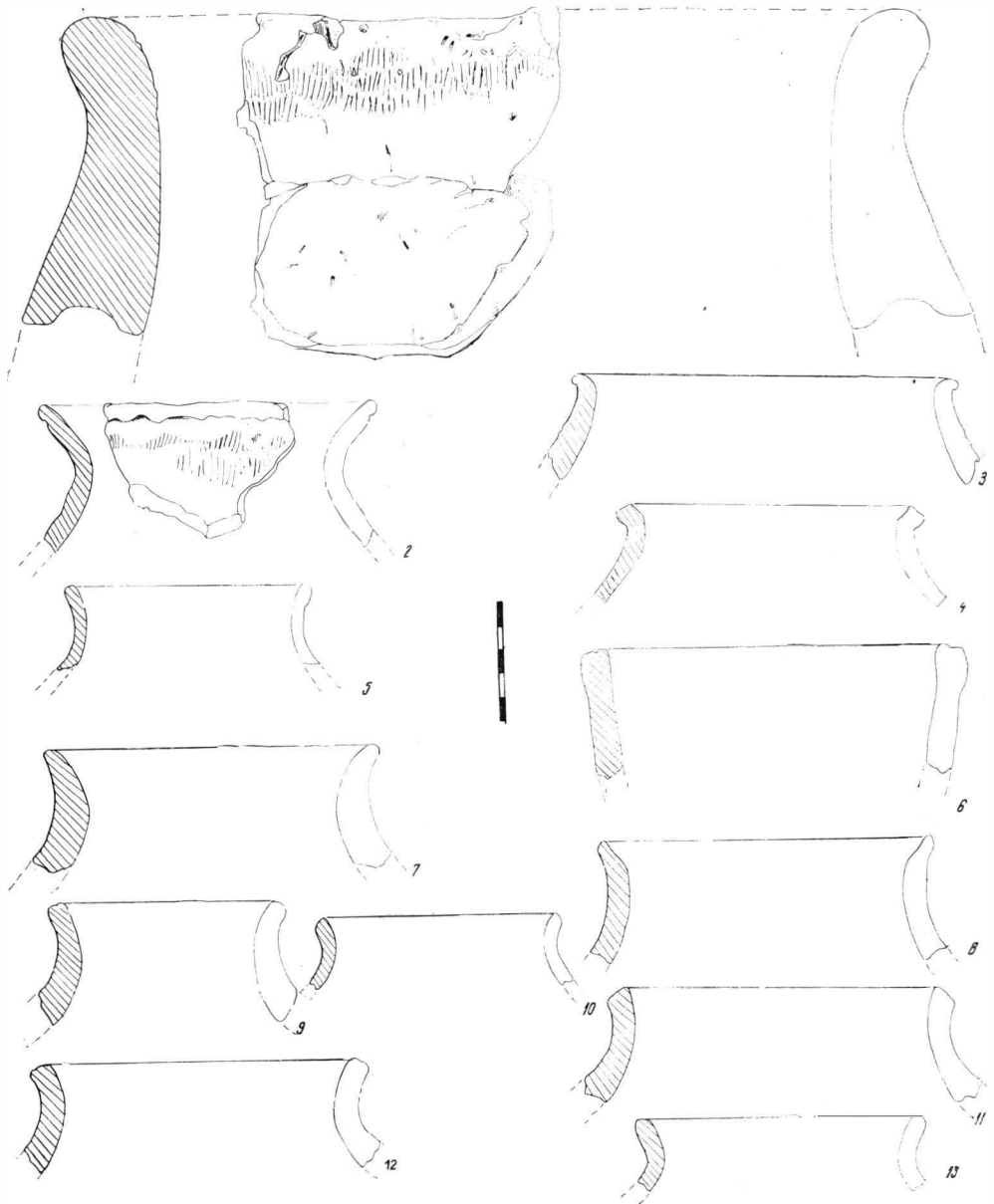

Fig. 15. — Dulceanca. Bordeii dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.), ceramică lucrată cu mina, neornamentată.

Fig. 16. — Dulceana. Bordeiul dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.), ceramică lucrată cu mina : 1, ceașcă dacică cu toartă neperforată; 2, castronaș.

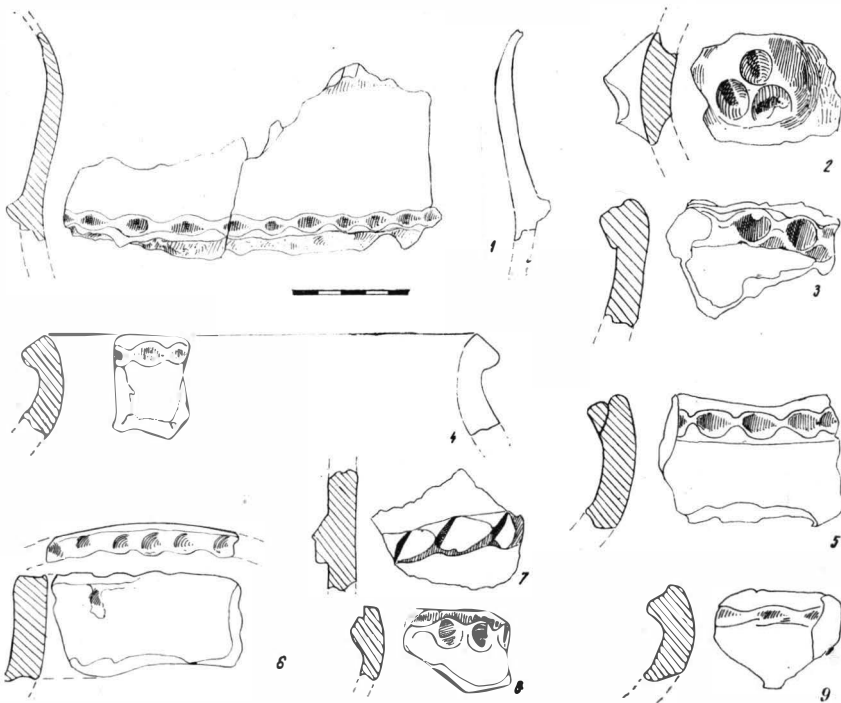
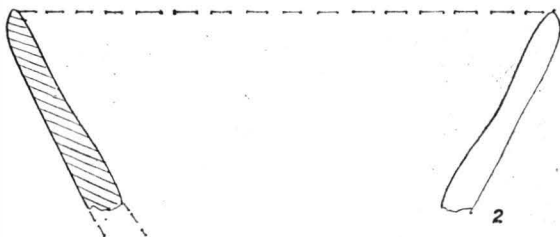
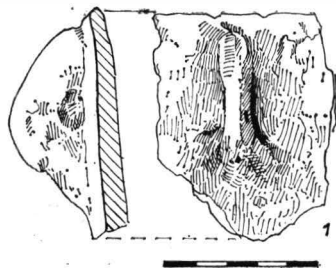

Fig. 17. — Dulceana. Bordeiul dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.), ceramică lucrată cu mîna cu decor din briu alveolar în relief.

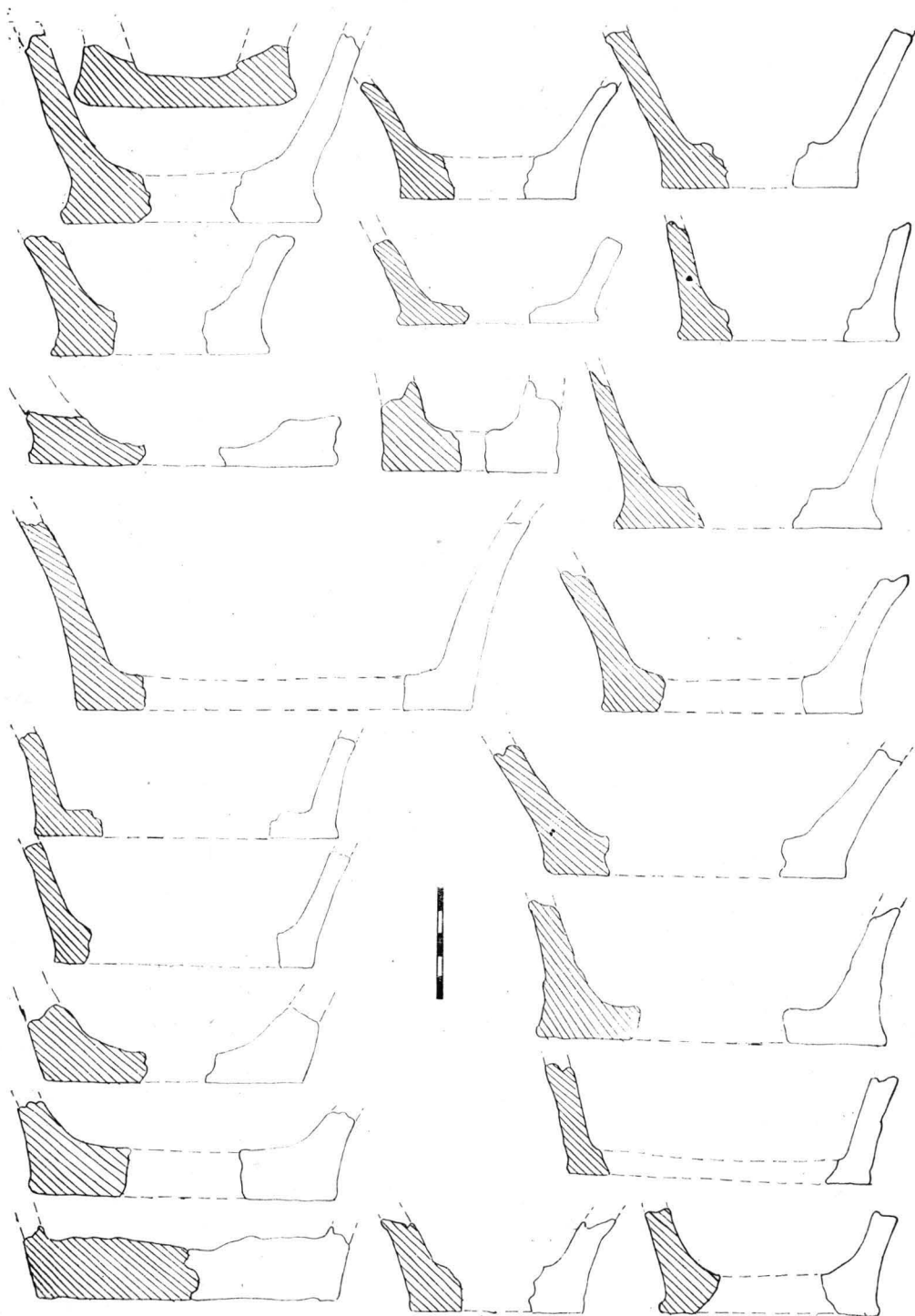
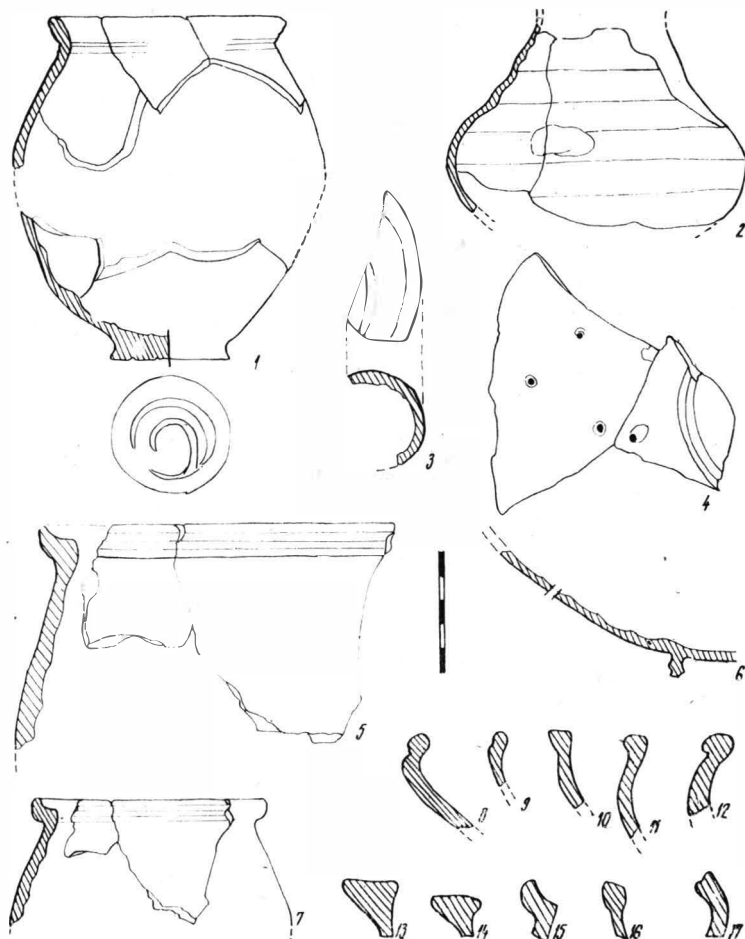

Fig. 18. — Dulceanca. Bordeiul dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.), funduri de vase lucrute cu mâna.

Fig. 19. — Dulceanca. Bordeiul dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.), ceramică lucrată la roată.

lor sînt destul de bine netezite (16 exemplare). Fragmentele de funduri lucrate cu mîna provin de la 24 de vase.

Vasele lucrate la roată pot fi împărțite în două grupe : vasele lucrate din pastă cenușie, lustruită (majoritatea) și din pastă cenușie, aspră, cu nisip.

Vas din pastă neagră (de culoare galbenă în ruptură), fină, cu buza răsfrintă în afară, corpul bombat, fundul înălțat, cu picior cu baza trasă în afară ; sub buză apar cîteva nervuri reliefate care nu reprezintă însă un decor intenționat (fig. 19/1) ; pe fund două adîncituri semicirculare. Fragment dintr-un vas din pastă aspră, cenușie-închisă (a nu se confunda cu pasta-ciment) lucrat la roata rapidă ; buza profilată brusc în afară avînd la exterior cîteva nervuri lăsate de învîrtirea roții (fig. 19/5).

Vas din pastă cenușie, fină, lăptoasă, cu o amprență lăsată de locul unei torți rupte ; la exterior s-au format coaste arcuite prin presiunea interioară la rotații ; gîtul, probabil înalt și îngust (fig. 19/2).

Fragment de opaiț de culoare roșcată, cu firnis lucios (fig. 19/3).

Șapte fragmente din buze de străchini din pastă cenușie, fină, lustruită, cu profil brusc curbat spre interior și marginea îngroșată, demarcată de peretele vasului (fig. 19/12, 16, 17). Fragment de buză profilată curb în afară și șanțuită la interior (fig. 19/15). Două buze cu secțiunea triunghiulară (provin de la castroane?) (fig. 19/13, 14).

Fund de strachină din pastă cenușie, fină, lustruită, cu inel înalt, cu profil ondulat, lucrat la roata rapidă; patru găuri, realizate după ardere, perforază peretele vasului (fig. 19/6). Fund de vas de dimensiuni mari de culoare cenușie, lucrat la roată, dintr-o pastă densă, cu nisip destul de fin (fig. 20/10). Funduri de străchini cu inel subțire (fig. 20/2, 8, 9). Funduri de vase cu inel scund sau mai înalt (fig. 20/1, 3, 5, 7). Funduri de vase cu marginea dreaptă (fig. 20/4, 11); majoritatea sînt lucrate din pastă cenușie, fină, afară de două fragmente din pastă aspră.

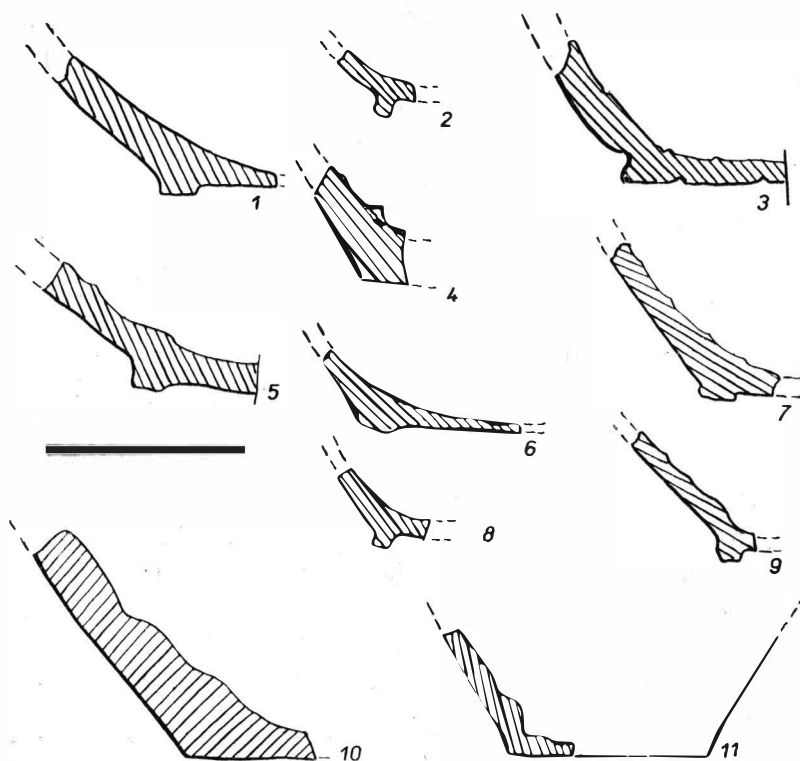

Fig. 20. — Dulceanca. Bordeii dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.), funduri de vase lucrate la roată.

Greutate de țesut (?) fragmentară lucrată dintr-o pastă comună cu aceea a vaselor lucrate cu mina (categoria de lut cu bucățele de calcar și nisip); are forma tronconică, cu secțiunea rectangulară, rotunjită la vîrf; în interiorul perforației a rămas cărbunele de la o nuia arsă, care străbătea perforația (fig. 21/1).

Fragment de tavă de lut roșie, din pastă grosolană, amestecată cu o cantitate mare de păioase ca și vasul uriaș menționat la categoria vaselor lucrate cu mina din același bordei; partea superioară care a servit ca tavă propriu-zisă este dreaptă, netezită cu o

bucată de scindură care a lăsat zgîrieturi ; de jur împrejur a avut o bordură ; tava a fost modelată direct pe cuptor, baza acesteia nu este dreaptă, ci se mulează pe bolta cup-torului (fig. 13).

Fragment de lipitură de vatră, tubulară (coș de aerisire), lucrat din același lut cu tava, amestecat cu multe păioase ; în interior era afumat (fig. 22).

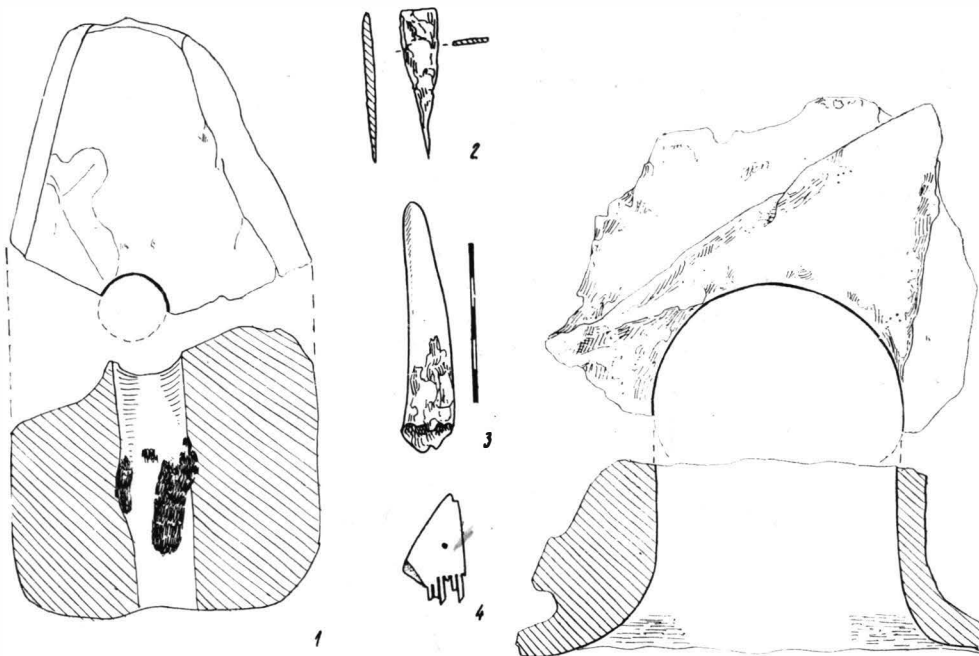

Fig. 21. — Dulceanca. Bordeiu dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.); 1, greutate de lut ; 2, dăltiță de fier ; 3, împungătoare ; 4, frag-ment de pieptene.

Fig. 22. — Dulceanca. Bordeiu dacic nr. III (secolul al III-lea e.n.), fragment de lipi-tură tubulară de la cuptor.

Împungătoare din corn de cerb, cu urme de uzură. A fost înmănușată la un mîner de fier care a lăsat urme pe margine de jur împrejur (fig. 21/3).

Fragment din placa intermediară (de mijloc) cu o gaură de nit a unui *pieptene* de os cu mîner semicircular (fig. 21/4).

Dăltiță de fier cu extremitatea la care a fost înmănușată foarte ascuțită secțiunea plată (fig. 21/2).

Fragmente deșeuri de bronz și fier, nereconstituibile (fig. 14/1). Pe podeaua bordeiu-lui a fost găsită o *monedă imperială* romană de la împăratul Gordian al III-lea (anto-ninian, emisiune Viminacium din anul 242).

Bordeiu dacic nr. IV (S. 6/1967) (fig. 23). De formă dreptunghiulară cu colțu-rile rotunjite, cu urme de pari în interior. Pereții se retrag mult spre podeaua bordeiu-lui.

În interiorul bordeiului se găsea un *sistem de vatră deschisă*, unicul de acest fel găsit în așezare : un calup cruțat în lut spre latura de vest a gropii bordeiului, peste

care a fost depus un strat de pietre pentru a întări postamentul vetrei. Peste acesta a fost depus un strat de lut bine netezit la exterior formînd vatra propriu-zisă, orizontală, perfect dreaptă, fără bordură. Vatra are o crustă albă, pietrificată de focul repetat (fig. 23). Fățuiala s-a păstrat pe loc, dar marginile s-au desprins și au fost răspindite

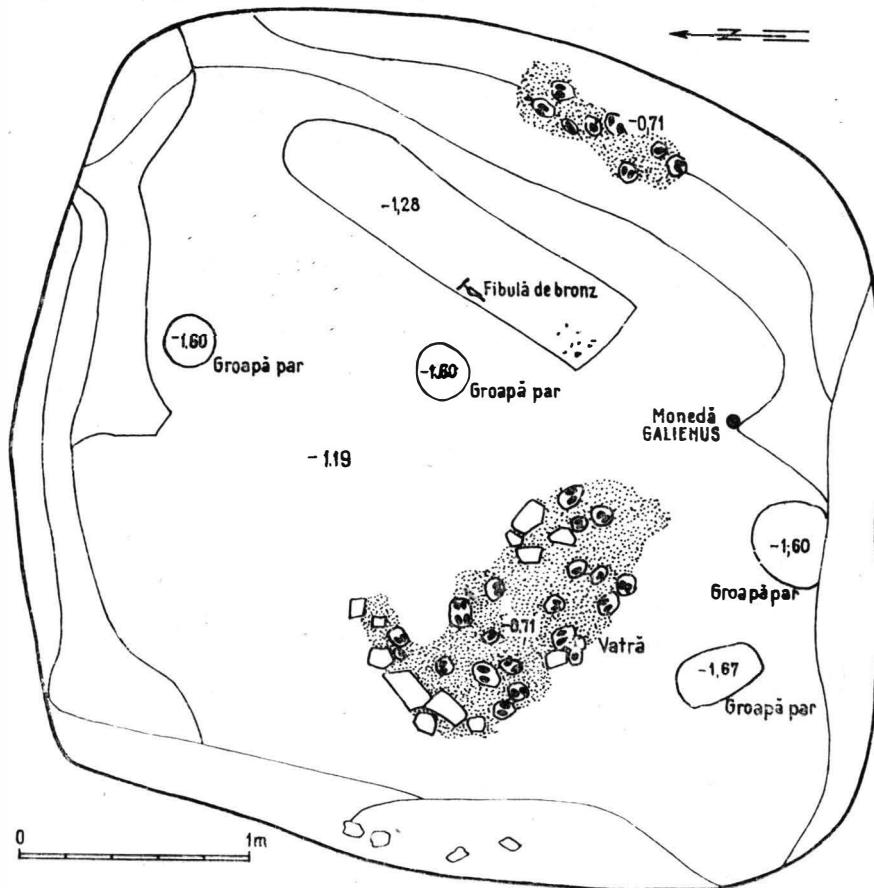

Fig. 23. — Dulceanca. Planul bordeiului dacic nr. IV (secolul al III-lea e.n.).

în jurul calupului, în interiorul bordeiului. Bucățile de vatră păstrează pe partea de sus pe pietriș, amprente rotunde sau ovale de dimensiuni variabile ale pietrelor, uneori acestea au rămas încastate în lut, fără să se poată desprinde.

Intrarea bordeiului se făcea probabil pe latura de sud unde se văd gropile a doi pari care au susținut intrarea. O altă groapă de par se găsește pe latura de nord, în interiorul bordeiului și o alta, în mijlocul bordeiului. Alături de treapta de pe peretele de sud, a apărut amprenta unei scinduri, bine conturată, adâncită cu 3 cm față de nivelul podelei. Un capăt al scindurii era oval, iar celălalt capăt drept. În umplutura din adâncitura lăsată de scindură, s-a găsit o *fibulă de bronz* cu piciorul întors pe dedesubt, în perfectă stare. Pe podeaua bordeiului, o *monedă* de la împăratul Gallienus.

I n v e n t a r u l

Vasele lucrate cu mîna sînt în general dintr-o pastă gălbuie-roșcată, care conține nisip și bucățele de calcar care, deși neomogen frămîntată, nu este friabilă. Formele principale : vase de dimensiuni foarte mari, înalte, oale, ceașcă cu deschidere în formă de pîlnie. În cele mai multe cazuri fundul are marginea trasă în afară, ca o talpă. Fragmentele provin de la aproximativ 35 de vase.

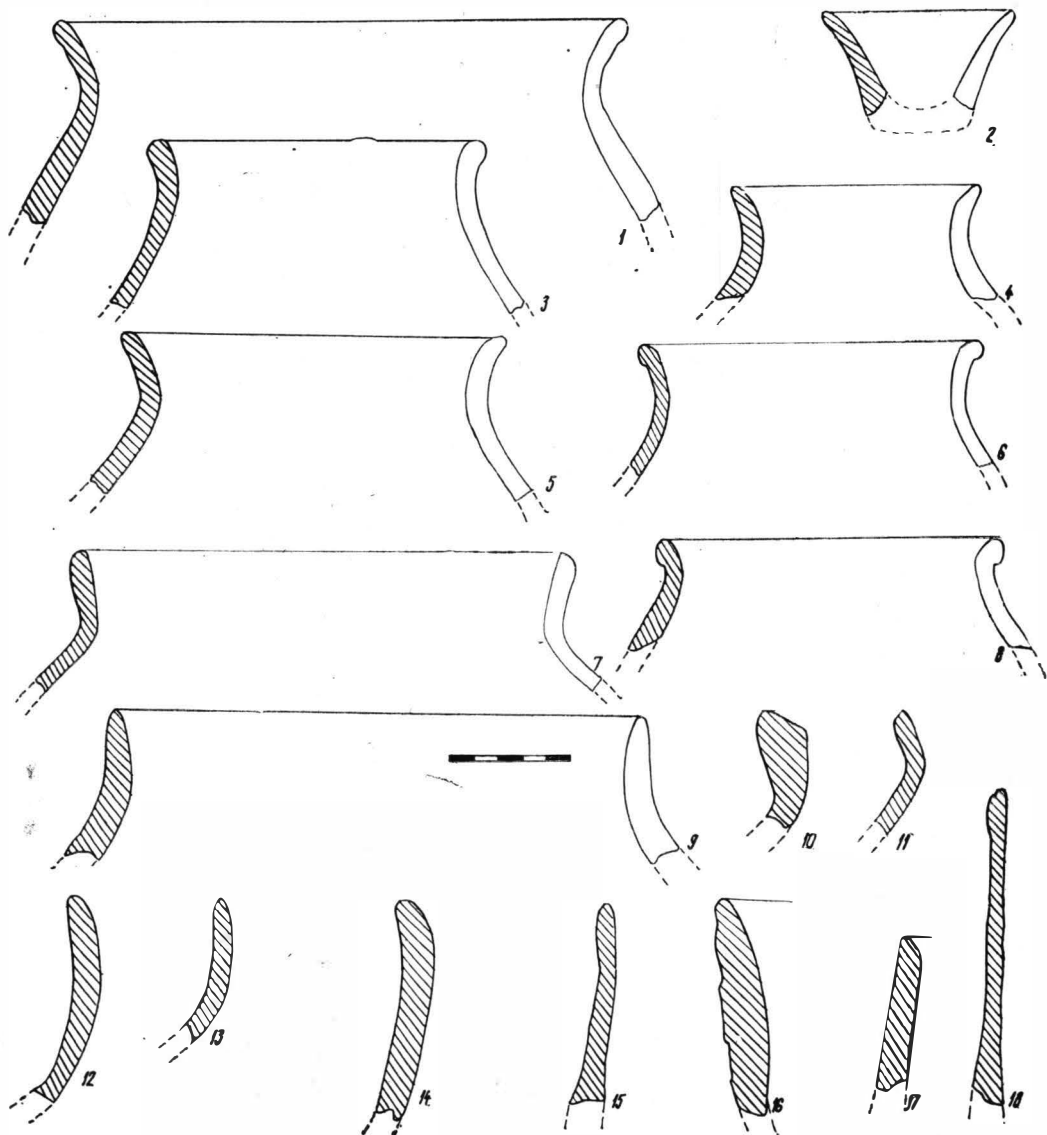

Fig. 24. — Dulceanca. Bordeii dacici nr. IV (secolul al III-lea e.n.), ceramică lucrată cu mina, neornamentată.

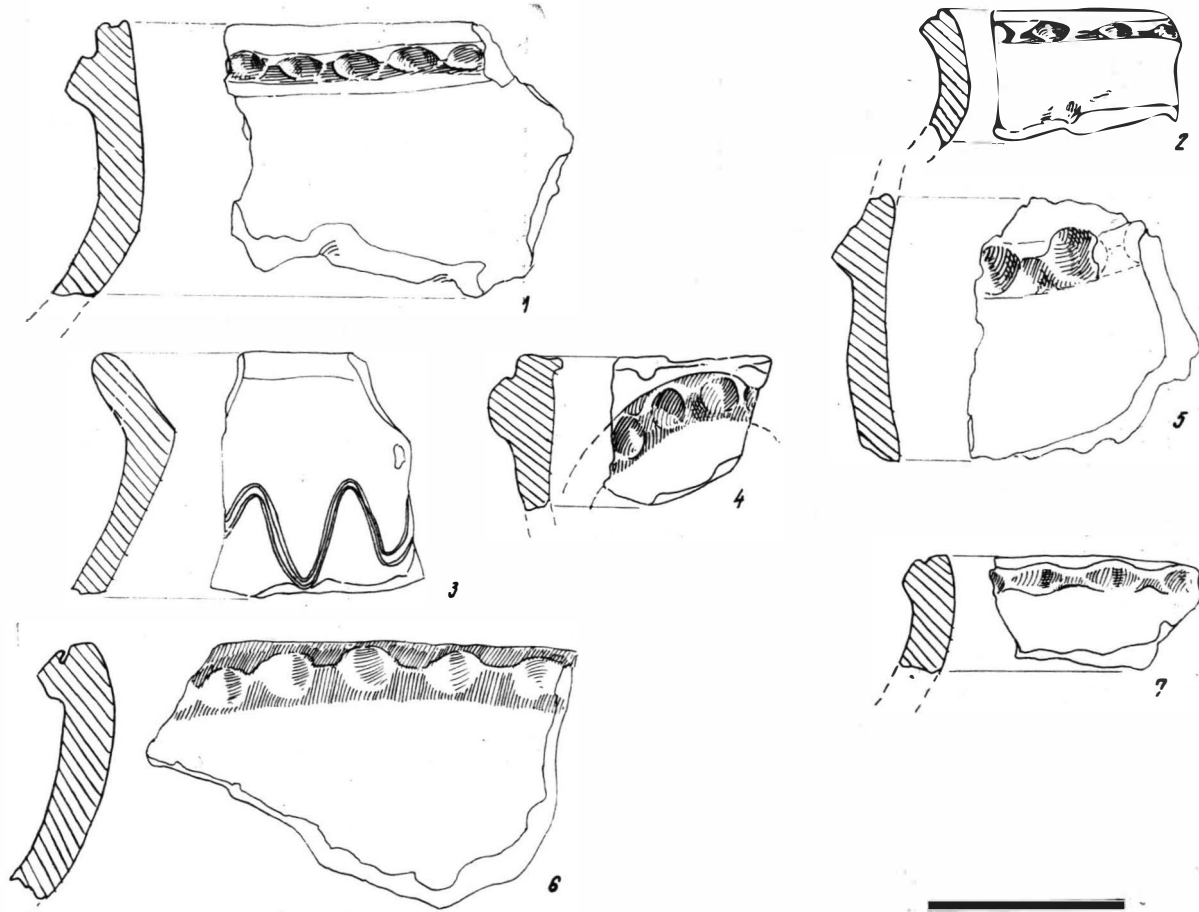

Fig. 25. — Dulceanca. Bordeiul dacic nr. IV (secolul al III-lea e.n.), ceramică lucrată cu mâna cu decor din brtu alveolar în relief și val.

Fig. 26. — Dulceanca, Bordeiul dacic nr. IV (secolul al III-lea e.n.), funduri de vase lucrate cu mîna.

Profile de buză ușor curbate, cu marginea dreaptă (fig. 24/7, 9, 12, 13). Profile de buză cu curbura mai bruscă, marginea dreaptă (fig. 24/1, 3, 4, 5, 11). Profile cu buza rotunjită, întoarsă în afară (fig. 24/6, 8). Profil de oale cu pereții aproape drepecți (fig. 24/14—18). Profil de buză cu secțiunea groasă (fig. 24/10).

Vase lucrate cu mâna cu decor din brîu alveolar în relief și val. Fragment de buză de vas cu marginea lată, cu brîu în relief cu alveole ovale, prelungi ce înconjoară vasul sub buză. Secțiunea brîului este triunghiulară (fig. 25/1). Fragment buză de vas cu decor din două linii incizate în pasta moale, dispuse în formă de val des, cu bucle alungite (fig. 25/3). Fragment de vas cu brîu alveolar în relief decorat cu alveole rotunde formînd probabil, în ansamblul decorului, o ghirlandă semicirculară (fig. 25/4). Fragment buză de vas de dimensiuni mari cu brîu în relief, cu secțiune triunghiulară, decorat cu alveole rotunde; brîul a înconjurat vasul circular, sub buză (fig. 25/6). Fragment de buză de vas cu brîu orizontal în relief, circular, sub buză decorat cu alveole mici, ovale (fig. 25/2). Fragment de buză de vas cu brîu alveolar ușor, reliefuri și alveole ovale (fig. 25/7). Funduri de vase lucrate cu mâna (fig. 26).

Vasele lucrate la roată. Fragmentele au făcut parte din 43 de vase, majoritatea străchini din pastă fină, cenușie, fără nisip; o altă categorie o formează oalele înalte cu buza profilată, din pastă densă cu nisip, un procent redus de profile de căni cu toartă și 3% fragmente de ceramică roșie fină (importuri romane).

Două profile gîturi de căni cu toartă din pastă cenușie, fină lustruită, cu șanțuire sub buză pe fața interioară corespunzînd la exterior unei nervuri circulare, reliefate, de pe care pornește și toarta (fig. 27/2, 14).

Strachină fragmentară cu deschiderea în formă de pîlnic, din pastă cenușie cu nisip mare, care dă suprafeței un aspect zgrunțuros (fig. 27/20). Trei fragmente din buză de străchini cu profilul în unghi și peretele încadrat în partea superioară de două nervuri: una formată de buza rotunjită în afară, alta de o nervură pe curbura maximă de la care peretele se retrage oblic spre fund (fig. 27/1; 28/1, 2). Două fragmente de străchini cu peretele arcuit (fig. 27/7,8). Trei fragmente de străchini, avînd secțiunea buzei formată din trei lobi (fig. 27/9, 13, 15). Două fragmente de străchini cu marginea îngroșată (fig. 27/6, 21, 24). Toate străchinile, cu excepția primei descrise sînt lucrate din pastă fină, cenușie, densă, fără nisip. Zece fragmente de oale, din pastă cenușie, aspră, densă cu nisip fin, omogen frămîntată, buza răsfrîntă în afară cu secțiune bilobată și șanțuire la interior, fără decor, gîtul mai scund sau mai înalt (fig. 27/17, 19, 23, 27; 28/4, 5).

Trei fragmente de vase cu buza dreaptă, marginea șanțuită, profilul arcuit; cinci fragmente de buză cu secțiunea triunghiulară, buza lată, orizontală (fig. 27/3, 21); două fragmente de buze evazate (fig. 27/26; 28/3).

Fragment de buză de oală de dimensiuni mari, cu marginea orizontală ca o streășină și două caneluri puternice sub buză (fig. 27/18). Fragment de vas de culoare cenușie, din pastă fină, cu buza lată, oblică, decorată cu dungi late, verticale, lustruite, încadrate într-un registru la care bordura superioară o formează buza, iar cea inferioară o nervură în relief (fig. 28/8).

Două fragmente de torți din pastă cenușie provenind de la două căni diferite (fig. 29/4, 5). Un fragment de strecurătoare din pastă cenușie, fină (fig. 29/3).

Șapte fragmente din funduri de vase din pastă cenușie, cu baza dreaptă fără inel (fig. 30/4, 5, 10–13, 15, 18). Douăsprezece funduri fragmentare cu inel mai profilat sau mai șters (fig. 30/1–3, 6–9, 14, 16, 17, 19).

Fusaiolă tronconică, din pastă neagră fină, densă; are perforație tronconică, urmărind forma exterioară (fig. 29/1).

Fig. 27. — Dulceanca. Bordeiul dacic nr. IV (secolul al III-lea e.n.), ceramică lucrată la roată.

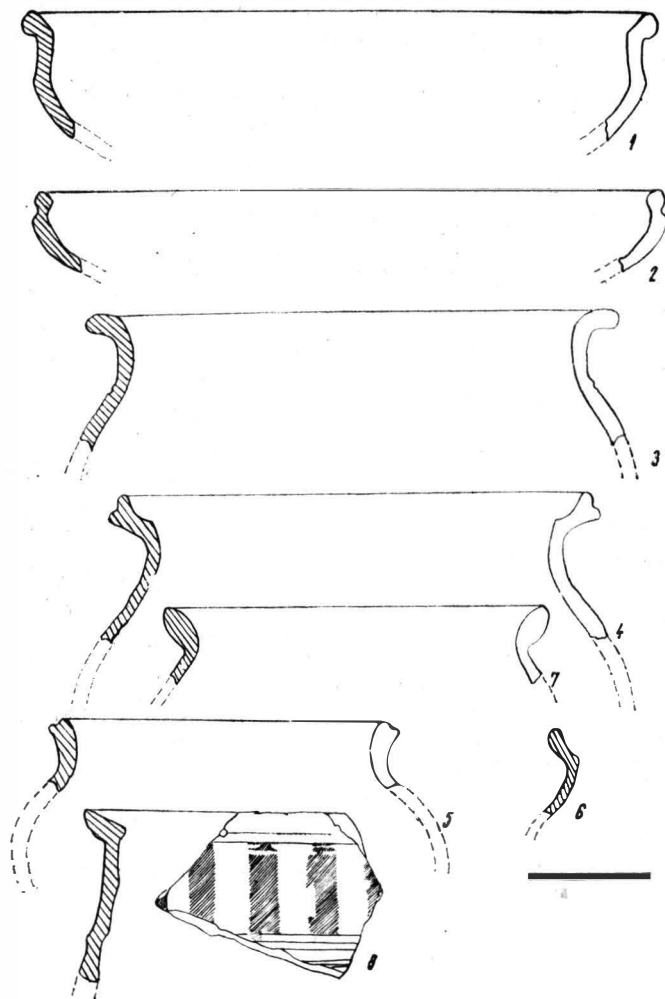

Fig. 28. — Dulceanca. Bordeii dacici nr. IV (secolul al III-lea e.n.), ceramică lucrată la roată.

Bucăți de lipitură arsă de pe vatră cu amprente rotunde sau ovale ale pietrelor peste care a fost depusă pasta moale care forma vatra (fig. 31).

Fibulă de bronz bine conservată, cu patină naturală, neoxidată, cu piciorul întors pe dedesubt, resortul terminat prin două proeminențe ușor fațetate, iar corpul arcuit are două nervuri; piciorul este înfășurat de patru ori (fig. 32/1).

Arc de fier cu capătul rupt (fig. 29/2).

Monedă de bronz, Gallienus, emisă în perioada în care a dominat singur (260—268) (fig. 32/2 a, b).

Vatră deschisă pe nivel (S. 8/1967). Apare ca o platformă aproape rotundă, înălțată ușor față de nivelul de călcare, cu o crustă albă pietrificată destul de groasă. Sub vatră, pământul este înroșit puternic pe o grosime de 10 cm.

Fig. 29. — Dulceanca. Bordeii dacic nr. IV (secolul al III-lea e.n.): 1, fusaiolă de lut; 2, ac de fier; 3, fragment de strecurătoare; 4, 5, torți de cană.

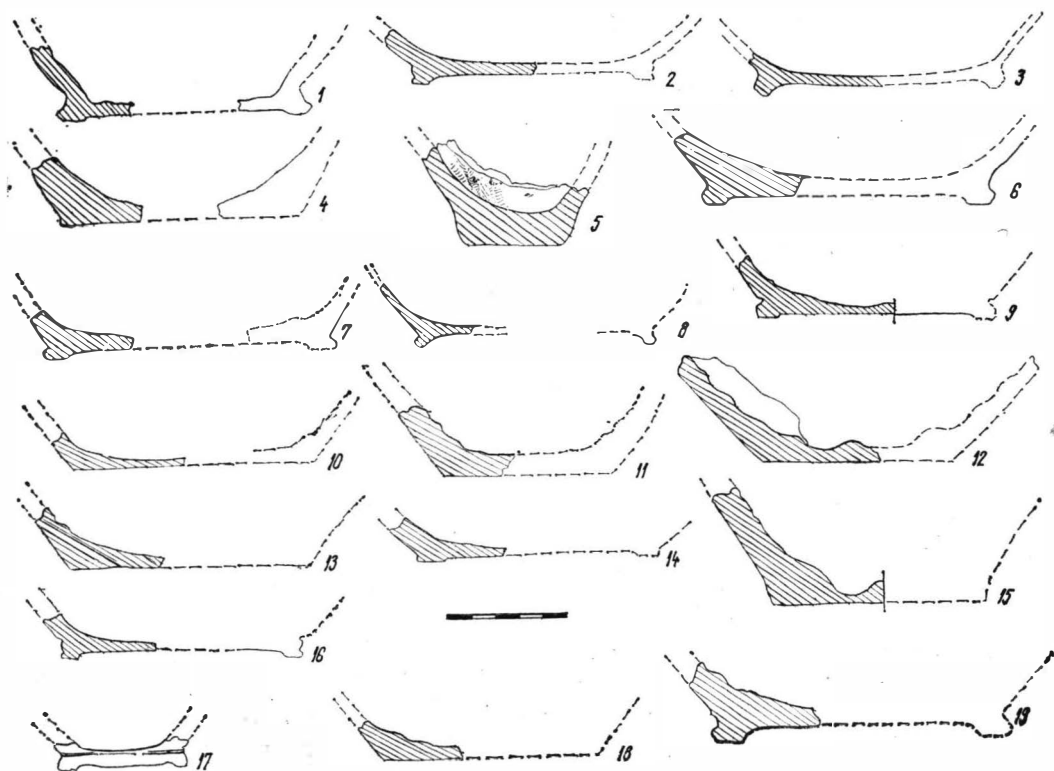
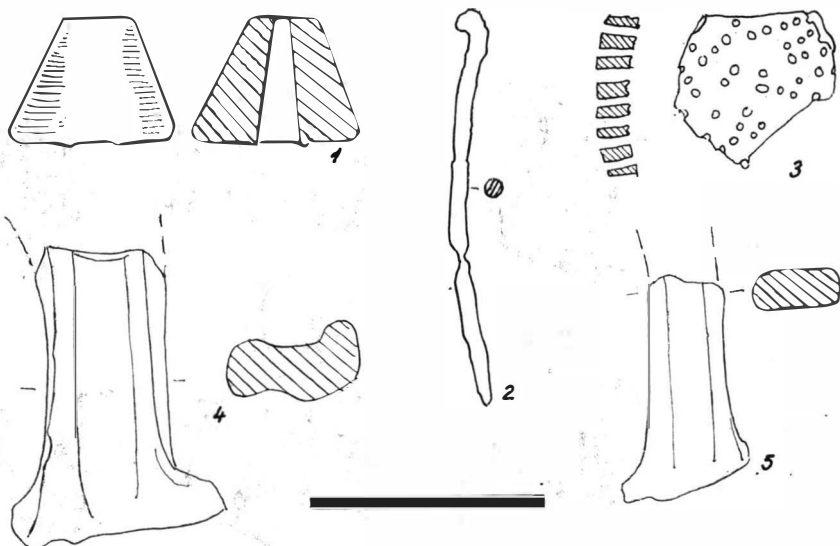

Fig. 30. — Dulceanca. Bordeii dacic nr. IV (secolul al III-lea e.n.), funduri de vase lucrate la roată.

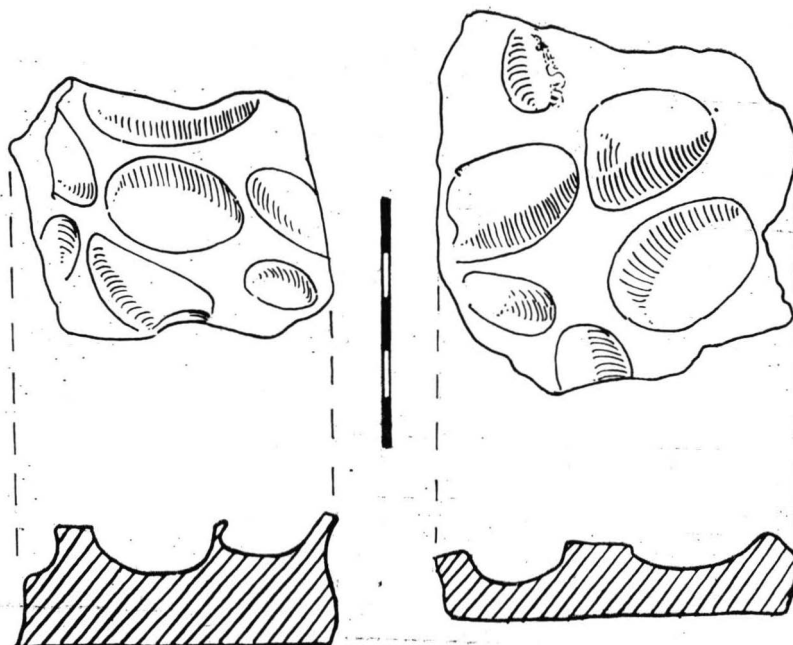
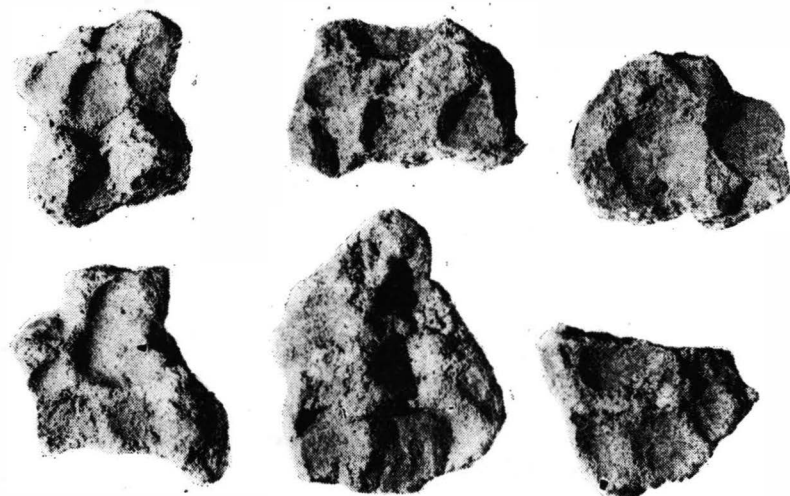

Fig. 31. — Dulceanca. Bordeiul dacic nr. IV (secolul al III-lea e.n.), lipitură de vatră cu amprenta pietrișului.

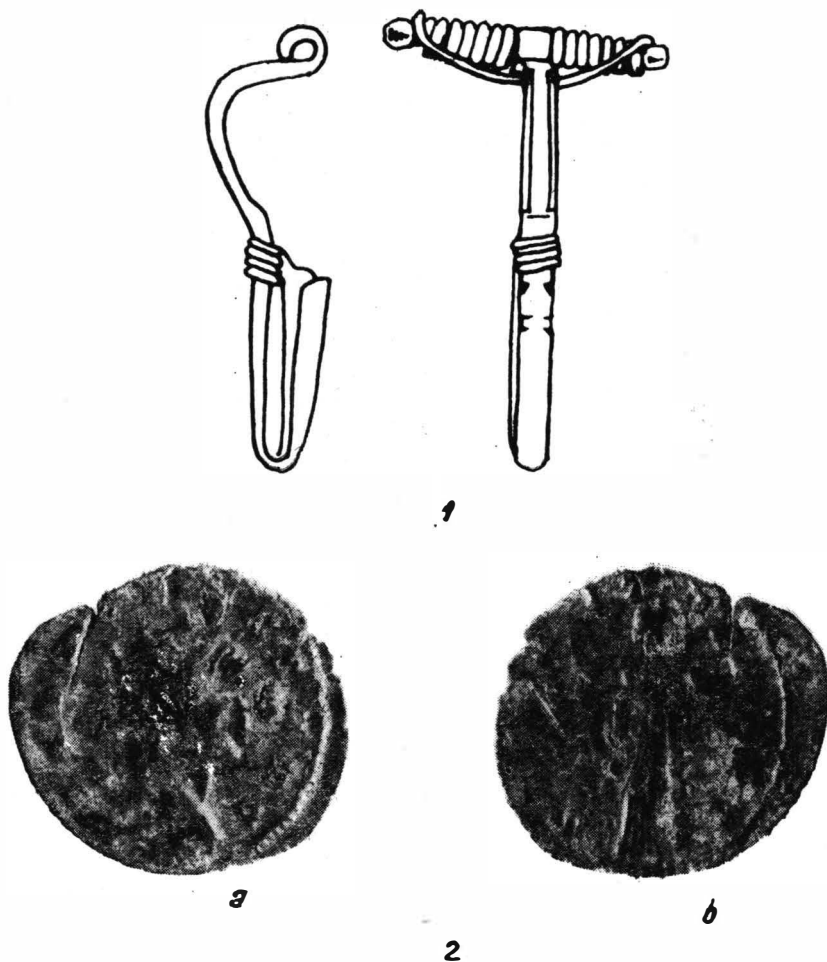

Fig. 32. — Dulcea. Bordeii dacic nr. IV (secolul al III-lea e.n.): 1, fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt; 2/a, b, monedă Gallienus.

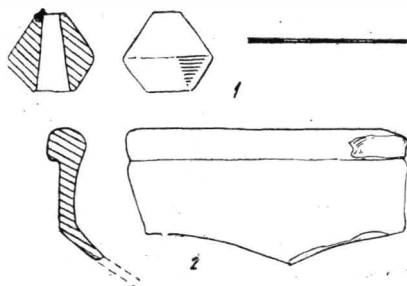

Fig. 33. — Dulcea. Vatră deschisă pe nivel (secolul al III-lea e.n.): 1, fusaiolă; 2, fragment de strachină.

I n v e n t a r u l

Ceramică. Strachină fragmentară, lucrată la roată, din pastă fină, fără nisip, de culoare roșcată (fig. 33/2). Fragment dintr-un vas mare, lucrat la roată, de culoare cenușie.

Fragment dintr-o strachină din pastă neagră, densă, cu marginea rotunjită. Profil de vas lucrat cu mâna, din pastă neuniform frământată, cu cocoloașe.

Fusaiolă bitronconică delut, din pastă neagră, lustruită, cu perforație conică (fig. 33/1).

Cute de piatră alburie-poroasă folosită pe o singură față.

Mormîntul de înhumăție (S. 23/1970).

Este un mormînt izolat, unicul apărut în interiorul așezărilor din secolele III și IV e.n. la Dulceanca (menționăm că necropolele contemporane celor două așezări nu au fost descoperite, cu toate cercetările efectuate pe o rază întinsă). Mormîntul descoperit se găsește în zona dinspre panta terasei mai joase. A apărut în grundiss printr-o pată de arsură puternică (pămînt ars la roșu), care se lărgea pe măsură ce era curățată, astfel că de la diametrul de 30 cm pe care-l avea în grundiss se lărgea pînă la o circumferință ovală avînd diametrele de 75/95 cm. Pămîntul ars puternic, reprezintă de fapt pereții unei gropi purificate ritual. Groapa cuprindea spre mijloc, pornea de la baza stratului cenușiu ca și bordeiele din secolul al III-lea e.n., adîncindu-se în solul castaniu-gălbui. La îndepărtarea bucăților compacte de arsură (prin presiunea de la exterior, arsura de la gura gropii se prăbușise în interiorul acesteia deoarece gura gropii se găsea la cîțiva centimetri de nivelul antic de călcare) și a umpluturii, a apărut un craniu omenesc cu fața în jos și resturile unui schelet uman, îngropat pe verticală, „pliat” în modul următor: așezat în genunchi, bazinul pe călcie, capul sprijinit pe genunchi, coatele lipite de coaste iar oasele mîinilor la nivelul umerilor (fig. 34/1). Alături de cel îngropat (copil) au fost depuse ritual bucăți de carne de porc. Arsura continua și sub oasele scheletului, fundul gropii fiind și el puternic ars. Sub genunchii scheletului, fusese depus în groapa purificată prin ardere înainte de depunerea mortului, un vas fragmentar, cenușiu, aproape negru, lucrat la roată (fig. 35). Sub vas a mai rămas o bucată de lemn carbonizat, cu toate că groapa a fost

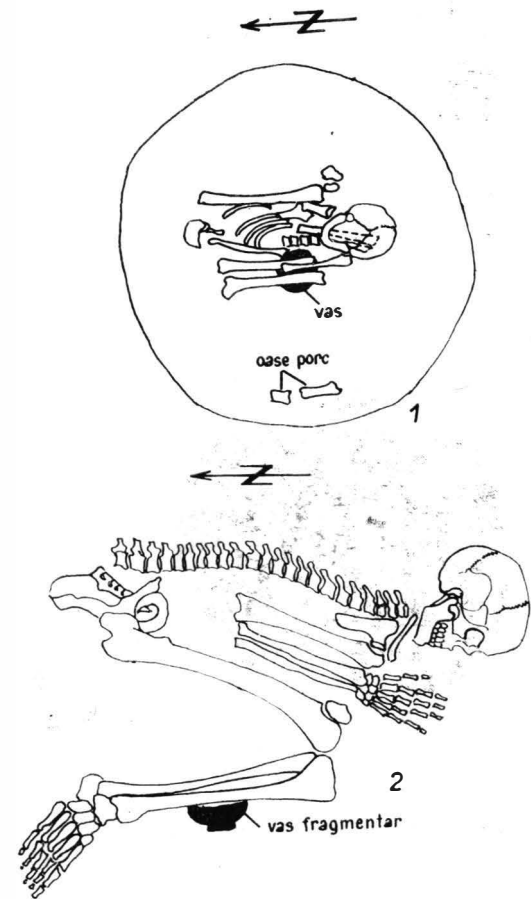

Fig. 34. — Dulceanca. Mormînt de înhumăție (secolul al III-lea e.n.); 1, schelet *in situ*; 2, reconstituirea poziției de depunere în groapă a înhumatului.

ție, capul sprijinit pe genunchi, coatele lipite de coaste iar oasele mîinilor la nivelul umerilor (fig. 34/1). Alături de cel îngropat (copil) au fost depuse ritual bucăți de carne de porc. Arsura continua și sub oasele scheletului, fundul gropii fiind și el puternic ars. Sub genunchii scheletului, fusese depus în groapa purificată prin ardere înainte de depunerea mortului, un vas fragmentar, cenușiu, aproape negru, lucrat la roată (fig. 35). Sub vas a mai rămas o bucată de lemn carbonizat, cu toate că groapa a fost

curățată după ardere. Mortul a fost depus în groapă, după răcirea acesteia, oasele neavînd nici o urmă de ardere. Credem că mormîntul de înhumăție aparține așa după, cum indică poziția stratigrafică și tipul de vas, secolului al III-lea e.n., constituind o excepție în cadrul ritualului funerar al dacilor liberi. Nu are analogii în cadrul necropolelor din secolul al III-lea în teritoriul extracarpatic.

Bordeiul dacic nr. V (S. 17/1970). Are forma ovală, tăiată la un capăt, podeaua este dreaptă cu o treaptă în colțul de est și o groapă de par alături de aceasta, dar exterior peretelui bordeiului. Nu a avut cuptor sau vatră deschisă. În umplutura afinată a gropii s-a găsit o cantitate mare de ceramică (fig. 36).

I n v e n t a r u l

Ceramică lucrată la roată apare în proporție de 96 %. În cadrul ei se disting următoarele grupe : ceramica roșie romană de import : două fragmente cu linii striate (fig. 37/16) ;

ceramica cenușie negricioasă lustruită : o strachină cu buza evazată și prag pe umăr (fig. 37/14), un fragment de cană (porțiunea dinspre gît), un profil de strachină și o toartă cu secțiunea plată (fig. 37/15, 17) ;

grupul ceramicii aspre cu nisip : oală din pastă cenușie, cu peretele bombat, aproape sferic, gîtul marcat de o linie ușor incizată iar marginea evazată bruse în afară (fig. 37/1) ; profil de oală cu corpul alungit, din pastă aspră, fină, decorată sub gît cu un grup de patru linii adîncite, care înconjoară circular vasul, buza este răsfrîntă bruse în afară (fig. 37/4) ; profil de oală ornamentat sub gît cu o bandă lată de striuri dese, buza fiind evazată în afară, pasta densă (fig. 37/3). Fragmente dintr-un *Krausengefäß* din pastă densă, dură, cu nisip, de culoare cenușie alburie, de proporții foarte mari, avînd buza lată, orizontală, neornamentată ; este ornamentat pe umăr cu decor incizat, format din șase linii în val, alternînd cu mănunchiuri de linii drepte (fig. 37/2) ; fragment de buză provenind de la un alt *Krausengefäß*, ornamentat cu linii în val, cu pastă identică cu primul (fig. 37/5) ; cinci funduri fragmentare cu ineluș pronunțat la exterior, dar baza este dreaptă (fig. 37/7-9, 18) ; șapte funduri din pastă fină, cu baza dreaptă sau înălțată (fig. 37/10-13, 19, 20). *Ceramică lucrată cu mîna* (4 %) : profil de strachină mică, din pastă cenușie, cu buza lată orizontală (fig. 38/3) ; fragment de oală, neglijent modelată, cu buza evazată (fig. 38/2) ; fragment ceramic din pastă grosolană, roșcată, provenind probabil de la un tip de vas cu deschiderea în formă de pîlnie ; fund de vas din pastă roșcată, cu cioburi pisate

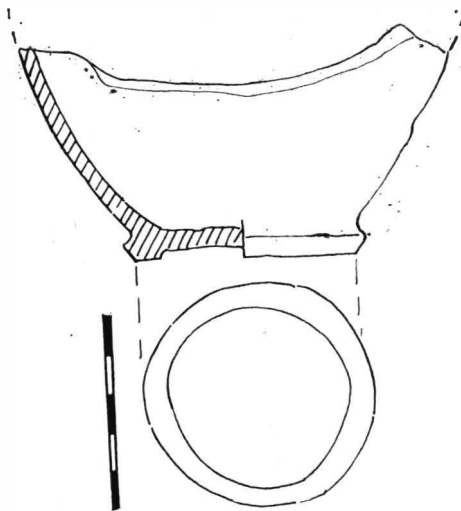

Fig. 35. — Dulceanca. Vasul fragmentar spart ritual din mormîntul de înhumăție (secolul al III-lea e.n.) depus pe fundul gropii.

(fig. 38/4); greutate fragmentară de țesut de formă conică, cu perforație rotundă; fragment de greutate trapezoidală cu secțiunea pătrată (fig. 38/1).

Bordeiul dacic nr. VI (S. 24/1970). Forma bordeiului este aproximativ ovală, cu o deviere în unghi pe partea de nord-est, unde a fost probabil treapta de intrare. La mijlocul podelei are o groapă ovală, adâncită puțin față de podea (la celelalte bordeie dacice, groapa din mijlocul bordeiului este mult mai adâncă). Nu a avut cuptor sau vatră deschisă (fig. 39). În umplutura afinată a bordeiului și pe podea s-a găsit o cantitate mare de ceramică: vase întregibile, fragmente de sticlă, fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt, oase de animale.

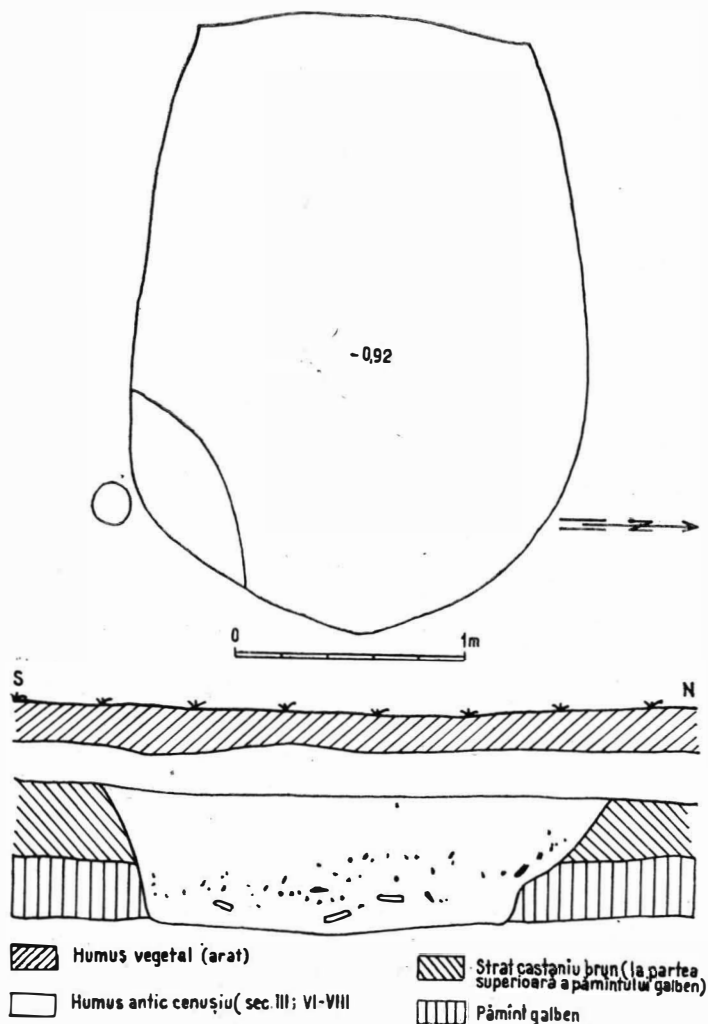

Fig. 36. — Dulceanca. Planul și profilul bordeiului dacic nr. V.

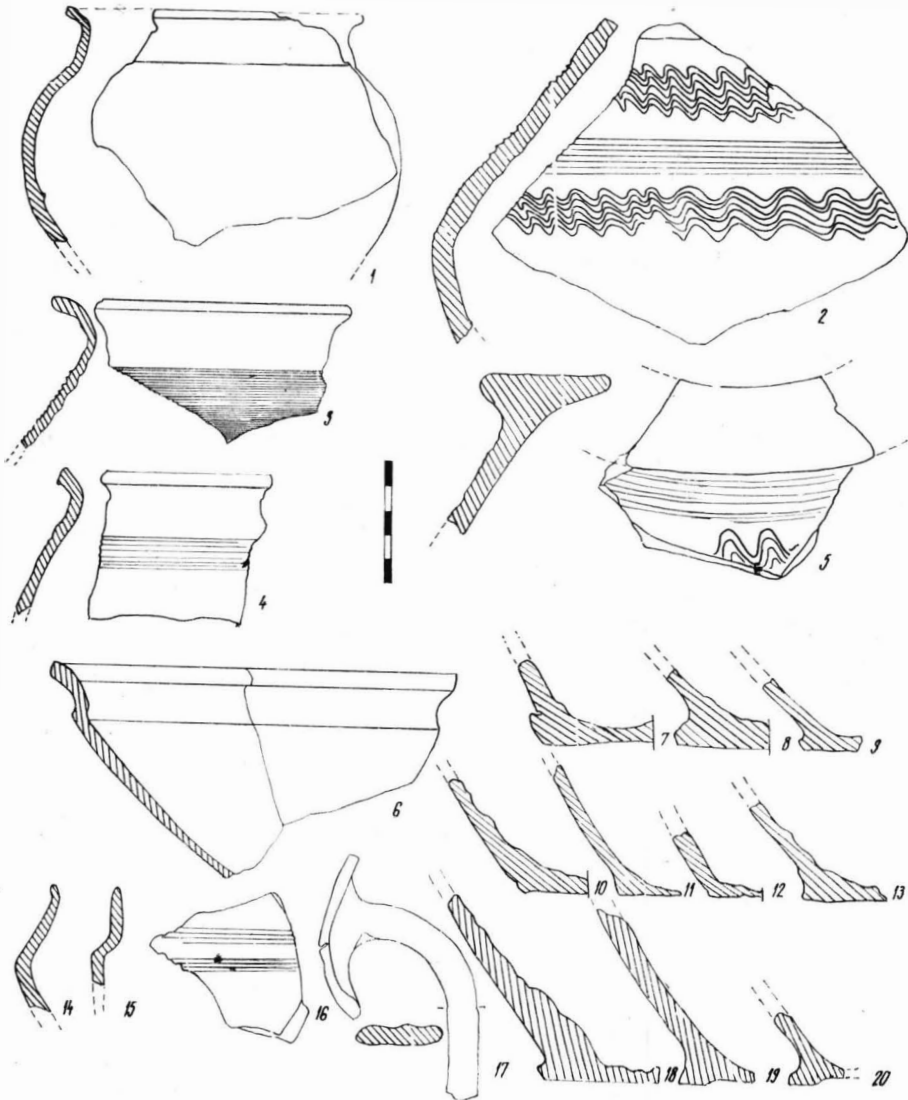
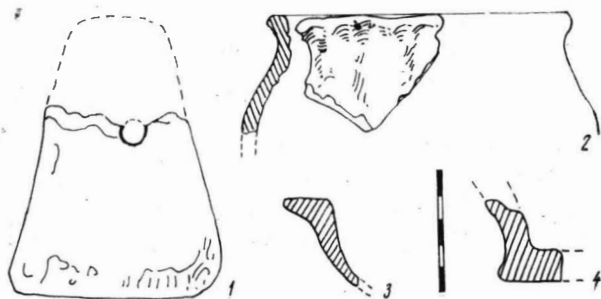

Fig. 37. — Dulceanca. Bordeii dacici nr. V, ceramică lucrată la roată.

Fig. 38. — Dulceanca. Bordeii dacici nr. V: 2-4, ceramică lucrată cu mîna; 1, greutate trapezoidală de lut ars.

I n v e n t a r u l

Ceramica din bordeiul nr. VI este de două categorii : *ceramică lucrată la roată 98%*, *ceramică lucrată cu mîna 2%*.

În cadrul *ceramicii lucrată la roată* se disting următoarele grupe :

ceramica roșie romană de import : opaiț roman (fig. 40 b), un ulcior de dimensiuni mari, cu gîtul scund, și torți; la exterior sînt vizibile caneluri mai dese spre gît și mai largi pe corpul ulciorului (fig. 40 a);

ceramica lustruită : un ulcior din pastă fină, cenușie-deschisă, gălbuie în ruptură, de formă înaltă, ovoidală, cu gîtul strîmt (nu s-a păstrat gura) și două toarte arcuite, cu secțiunea plată (fig. 41 a/3); partea superioară a unei căni cu profil aproape bitronconic, cu diametrul maxim pe umăr (fig. 41a/4);

ceramica fină nelustruită ; castronaș înalt, de culoare neagră, din pastă fină, densă, cu buza ușor profilată și șanțuire interioară, fundul cu ineluș (la interior, urmele învîtirii pe roată sînt foarte puțin vizibile; fig. 41a/1); căniță de dimensiuni mici, din pastă fină cenușie, cu gîtul înalt, buza ușor evazată, decorată sub gît cu linii incizate care înconjoară circular vasul (fig. 41a/2); pe fundul drept se văd urmele circulare concentrice ale unei sfîri subțiri cu care vasul a fost desprins de pe roată; la interior nu sînt vizibile urmele rotației;

ceramica din pasta aspră : oală de proporții mici, din pastă cu nisip fin, cu profilul aproape sferic, buza evazată bruscă pe umăr, la exterior are o șanțuire adîncă, neornamentată (fig. 41 a/5); vas din pastă neagră, cu nisip, are gîtul înalt, buza răsfrîntă în afară, un prag puternic pe umăr, care demarcă corpul vasului de gît (fig. 41 a/6); jumătatea

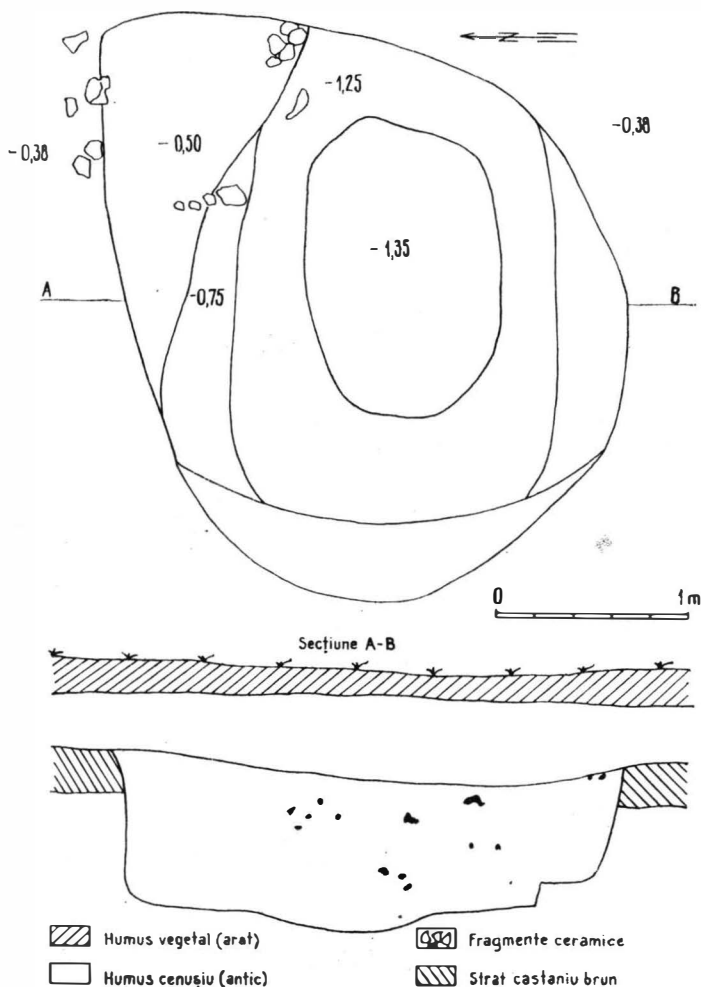

Fig. 39. — Dulceanca. Planul și profilul bordeiului dacic nr. VI.

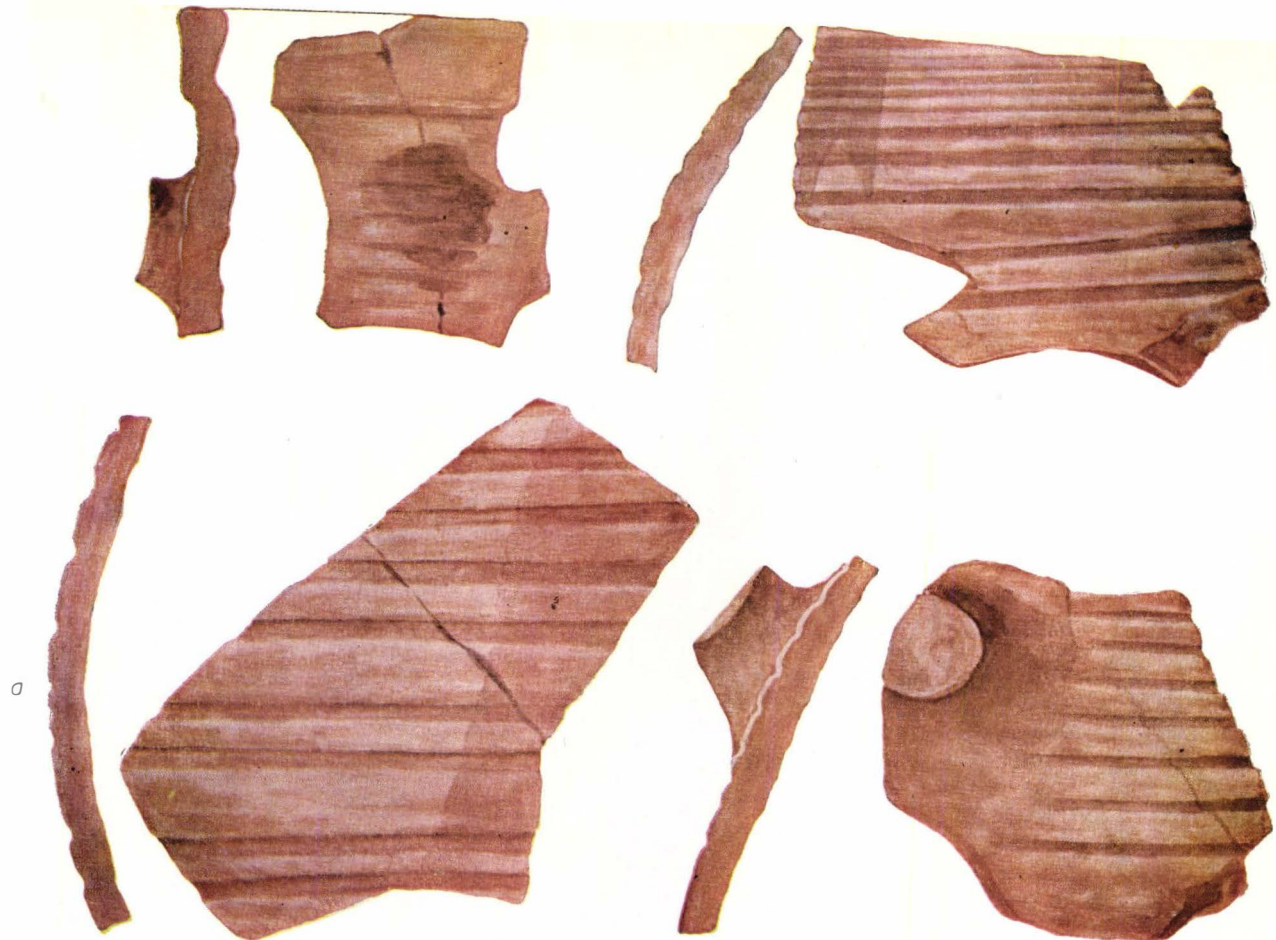

Fig. 40 a. — Dulecanca. Bordeii dacic nr. VI, fragmente de uleiur roman cu firnis roșu.

Fig. 40 b. — Dulecanca. Bordeii dacic nr. VI, opaiț roman.

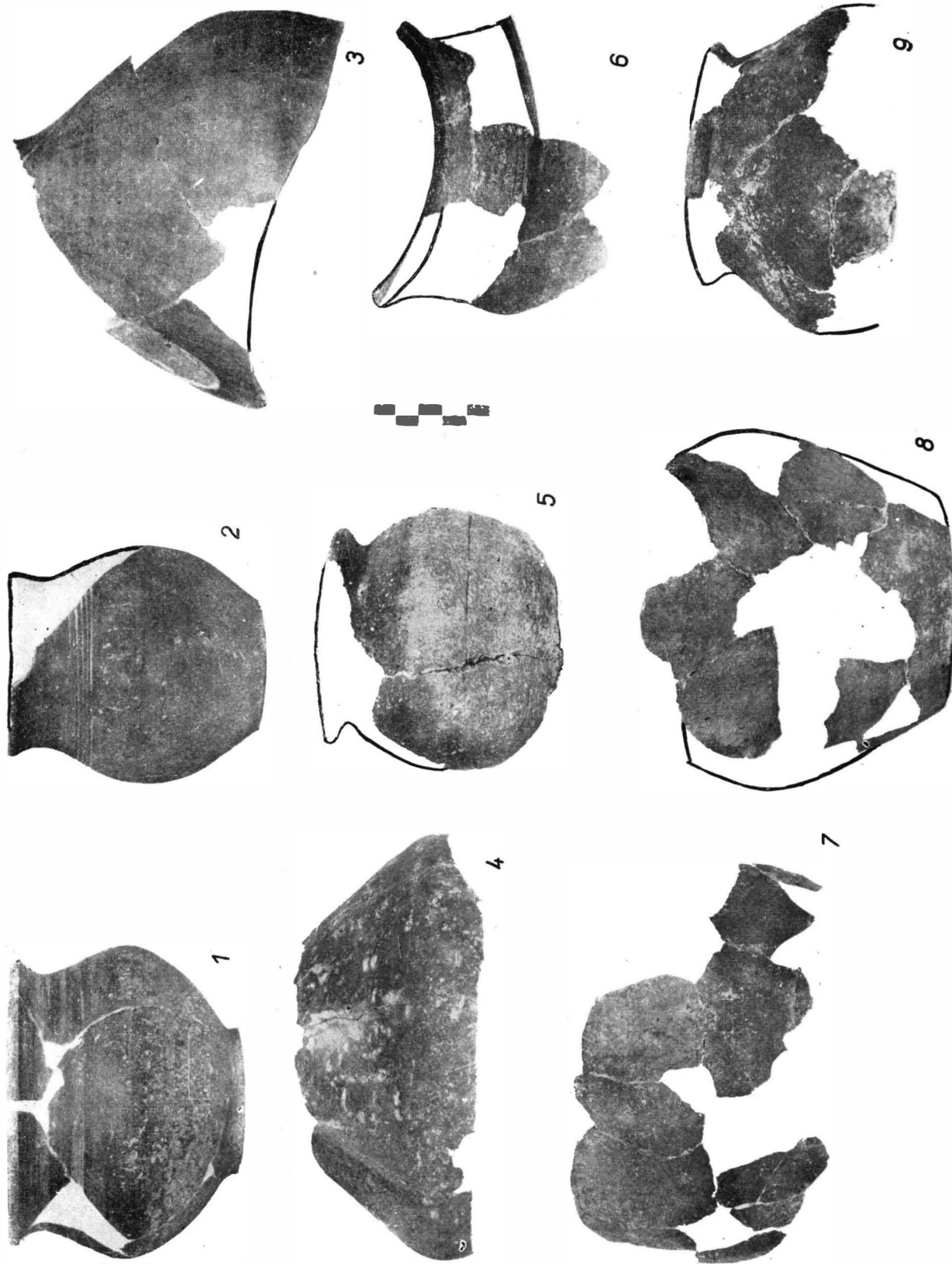

Fig. 41 a. — Dulceanca. Bordeiiul dacic nr. VI: 1—9, ceramică lucrată la roată.

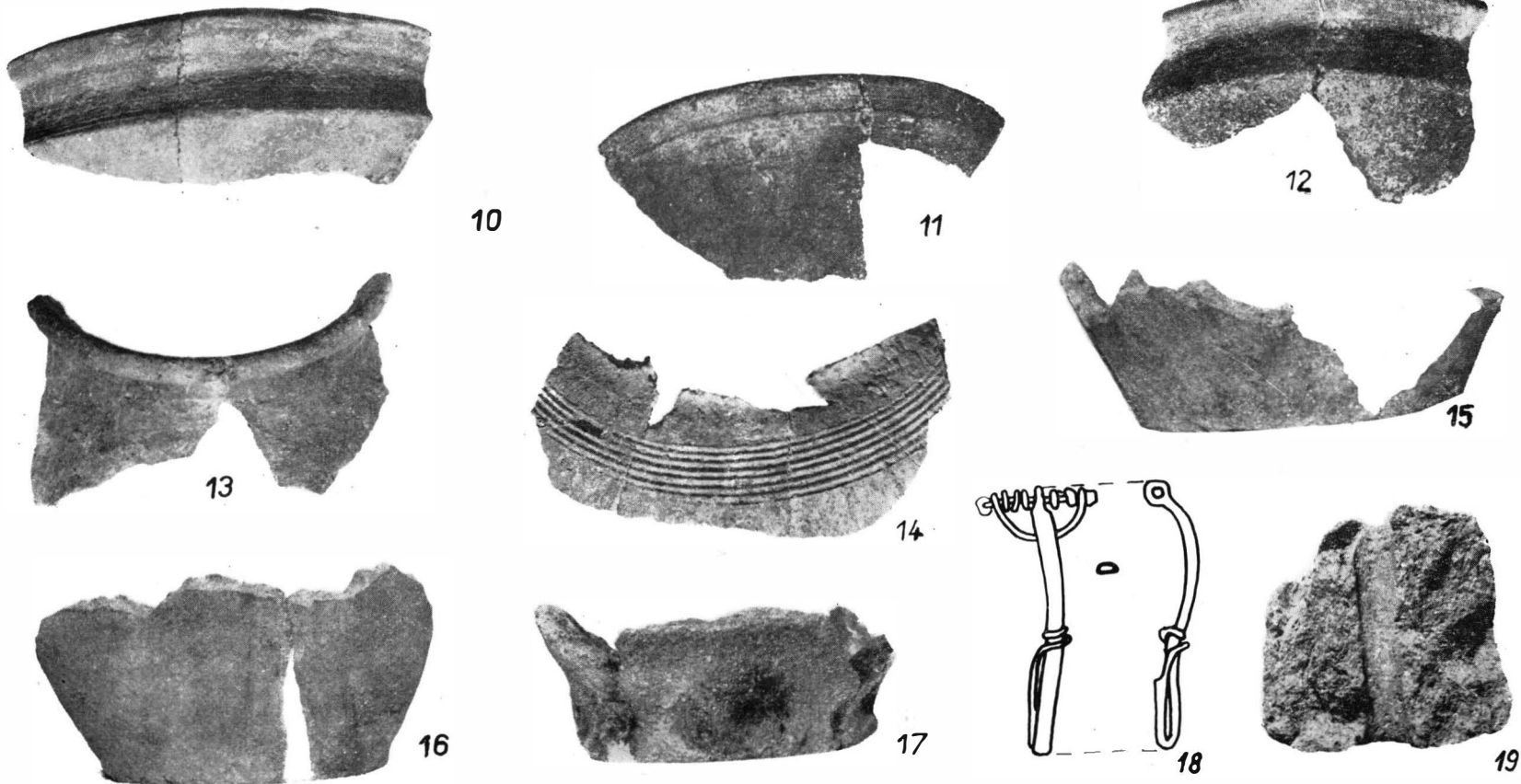

Fig. 41 b. — Dulceanca. Bordeiiul dacic nr. VI:10–17, ceramică lucrată cu mina; 18, fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt; 19, fragment de ceramică din lut ars.

superioară a unui vas din pastă negricioasă cu nisip, cu pereții foarte subțiri, buza întoarsă oblic în afară, diametrul maxim pe umăr (fig. 41a/9); fragment din partea superioară a unui vas din pastă negricioasă cu nisip (nu s-a păstrat gîtul și buza) (fig. 41a/7); strachină de culoare cenușie cu nisip, buza evazată, umărul profilat în unghi (fig. 41 b/10); guler de oală din pastă cu nisip, cu buza evazată și corpul bombat (fig. 41 b/13); profil de strachină din pastă cu nisip, gîtul cu profil curb, buza dreaptă (fig. 41 b/12); fragment de guler de vas, din pastă cenușie-deschisă, cu mult nisip, decorat cu un mănunchi de șapte linii incizate, adîncite puternic (fig. 41b/14); profil de strachină (?) mică în formă de pîlnie, din pastă cenușie cu nisip fin (fig. 41b/11); jumătatea inferioară a unui vas cenușiu, din pastă cu nisip, cu profil arcuit, tras cu sfoara (fig. 41a/8); două funduri de vase, cu baza dreaptă, din pastă cenușie, cu nisip, trase cu sfoara sau cu o scîndurică (fig. 41/15, 16).

Ceramica lucrată cu mîna: ceașcă fragmentară din pastă cenușie, cu nisip, neglijent modelată, de jur împrejurul fundului are un șir de alveole adînci realizate cu un bețișor rotund; la interior are o crustă de arsură (fig. 41 b/17). *Greutatea de țesut* din lut, trapezoidală, cu secțiunea pătrată, avînd o perforație rotundă pe lățime și o încercare de perforare pe verticală (fig. 41 b/19).

Fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt (fig. 41 b/18). Alături de bordei, o a doua *fibulă* cu piciorul întors pe dedesubt, de proporții mici, deformată din vechime.

Bordeiele VII, VIII, IX și X constituie un grup deosebit de celelalte prin condiția stratigrafică (adîncimea extrem de mică a *gropii bordeiului*), forma locuinței, caracterul lor improvizat, structura vetrelor și poziția lor, cantitatea extrem de mică de ceramică, locuirea lor pe o durată redusă de timp, care se observă după folosirea vetrelor, a căror crustă de arsură este foarte subțire. Pigmenții mici de lipitură arsă din umplutura acestor bordeie arată că peste supra-structura acestor bordeie a fost depusă o lutuală subțire.

Bordeiul dacic nr. VII (S. 35, 36/1970). Are forma aproximativ rotundă, cu *groapa* adîncind foarte puțin în solul cenușiu. Umplutura se diferențiază de sol printr-o ușoară pigmentare cu grăunțe mici de chirpici ars. În mijloc, podeaua bordeiului adîncește foarte puțin, într-un contur aproape rectangular. Probabil că s-a înălțat deasupra solului prin pereți de nuiele, peste care a fost depus un strat subțire de lut, după cum o demonstrează amprentele găsite pe bucățile de lipitură arsă căzute pe podea. Cea mai groasă nuia a avut un diametru de 3 cm. Un grup de arsură compactă, *in situ* indică prezența unei vetre improvizate (fig. 42).

I n v e n t a r u l

Se reduce la o cantitate mică de fragmente ceramice: profil de vas din pastă brună sau cenușiu, cu nisip fin, aspră lucrat la *roata rapidă*, cu buza brusc evazată și șanțuită la interior și un decor din două linii incizate pe umăr (fig. 43/3); fragment dintr-un vas de os, cu decor din linii adîncite în zigzag pe verticală (fig. 43/1); două funduri din pastă cenușie fină, fără nisip, cu ineluș (fig. 43/2, 4); fragmente mici de ceramică roșie de import romană. Lîngă vatră se găsea o mandibulă și o tibie de bou.

Bordeiul dacic nr. VIII (S. 36/1972). *Groapa* bordeiului are forma aproximativ rotundă, adâncindu-se pînă la nivelul solului castaniu, deci la o mică adîncime față de nivelul antic de călcare. Pe mijlocul bordeiului podeaua se adîncește ușor. Pentru vatră a fost lăsat un postament înalt de 10 cm, sprijinit pe peretele de vest al bordeiului. Pe acest postament, ocupînd centrul au fost depuși vălătuci informi de lut crud, neamestecat cu nisip sau păioase. Crusta albă pietrificată destul de subțire, s-a format numai în jurul acestor vălătuci, prin arderea repetată a focului pe vatră. La secționarea vetrei, s-a observat că aceasta albia pe mijloc, bulgării de pămînt fiind depuși oarecum pentru a o nivela. Sub vălătuci nu s-a format crustă albă ci doar un strat de pămînt roșu (fig. 44).

I n v e n t a r u l

Se reduce la un vas fragmentar, lucrat la roată, din pastă cenușie, fină, fără nisip, cu ineluș pe fund, neornamentat și o toartă plată, șanțuită pe mijloc din aceeași pastă (fig. 45).

Bordeiul dacic nr. IX (S. 37,38/1972). De formă aproximativ rotundă cu, un colț spre nord-vest, unde bordeiul are o treaptă mai înaltă cu 10 cm față de podea; cu

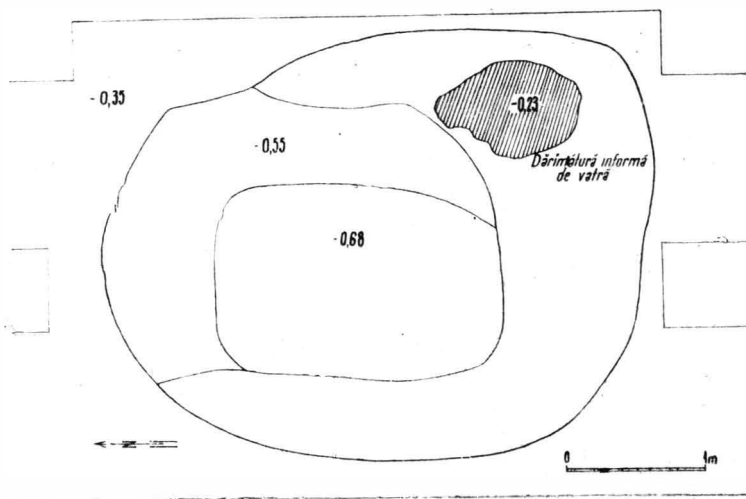

Fig. 42. — Dulceanca. Planul bordeiului dacic nr.VII.

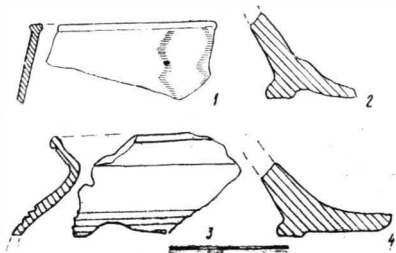

Fig. 43. — Dulceanca. Bordeiul dacic nr. VII: 1, fragment de vas de os; 2-4, ceramică lucrată la roată,

vatra mai sistematic organizată decît a celorlalte bordeie din grupul menționat, are forma de potcoavă, cu direcția sud-vest, albiată în podeaua bordeiului. Nu a avut boltă. În fața vetrei s-a format o groapă mai adîncă la mijloc, de formă ovală, în care s-au găsit cenușă, arsură și cărbune. Crusta vetrei nu denotă o folosire îndelungată, avînd doar un strat gros de pămînt înroșit (fig. 46).

I n v e n t a r u l

Se reduce la ceramică în cantitate destul de mică, cuprinzînd ceramică lucrată la roată 98 % și lucrată cu mîna 2 %. Ceramică lucrată la roată este reprezentată de :

specia fină, ușor lustruită, fără decor : profil de strachină cu buza evazată și umărul profilat în afară, din pastă fără nisip, de culoare gălbuie-roșcată (fig. 47/2) ; profil de strachină cu buza răsfrîntă și șanțuită la interior, din pastă fără nisip, de culoare gălbuie (fig. 47/4) ; fragment dintr-un gît de cană din pastă fără nisip, cu urmele unei torți ; fragment de buză de vas din pastă cenușie-deschisă, fără nisip ; trei funduri cu ineluș profilat din pastă cenușie și roșcată (fig. 47/9—11) ;

specia cu nisip : fragment dintr-o buză lată orizontală care a aparținut unui *Krausen-gefäß* de proporții mari, ornamentat pe buză și pe corp cu decor din mănunchiuri de 9 linii în val, tras cu pieptenele, din pastă cenușie, dură (fig. 47/7) ; profil de strachină din pastă cenușie cu deschiderea ca la fructiere (fig. 47/5) ; profil de oală mică din pastă cu nisip fin, de culoare negricioasă, buza lată îngroșată, cu șanțuire (fig. 47/3) ; fragment buză de vas puternic îndoită în muchii și șanțuire interioară și două linii adîncite sub buză, pasta fină cu nisip (fig. 47/6) ; fragment corp și fund de vas (oală), din pastă cu nisip fin, densă, aspră, de culoare cenușie-gălbuie, avînd un decor din linii incizate sub buză într-un mănunchi care înconjoară circular vasul, două mai adîncite, una mai puțin vizibilă, fundul are picioruș pronunțat, dar baza este dreaptă (fig. 47/1) ; fund întreg, neglijent netezit, din pastă ciment, o ramă accentuată la exterior (fig. 47/8).

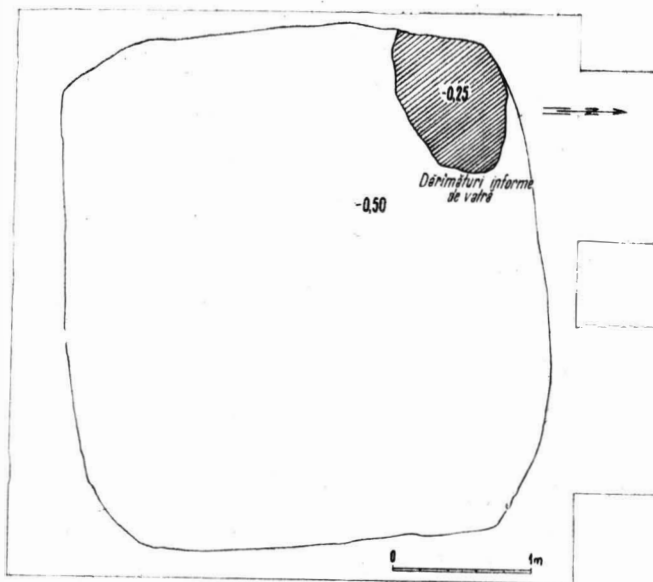

Fig. 41. — Dulceanca. Planul bordeiului dacic nr. VIII.

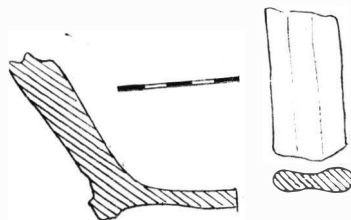

Fig. 45. — Dulceanca. Ceramica din bordeiul dacic nr. VIII.

Ceramica lucrată cu mâna : fragment de vas de culoare brună, pastă dură, decor cu briu alveolar în relief (fig. 48/3) ; fragment de ceașcă mică din pastă grosolană, alburie, cu cocoloașe (fig. 48/2) ; fund de vas din pastă cu nisip, cu baza neglijent netezită, de culoare roșcată (fig. 48/4) ; profil de buză (48/1) ; fragment de toartă (fig. 48/5).

Bordeiul dacic nr. X (S. 39, 40/1972). *Groapa* bordeiului are forma aproximativ rectangulară, cu o groapă pe mijloc, adâncită cu 35 cm față de podeaua bordeiului. Umplutura era neagră, afinată, pigmentată cu grăunțe mici de chirpici ars, fără material arheologic afară de câteva fragmente ceramice atipice. Nu a avut cuptor sau vatră deschisă (fig. 49).

Groapă dacică (S. 35/1970) (fig. 50) în secțiune de formă aproximativ conică ; conține o cantitate mică de fragmente ceramică.

Caracteristicile ceramicii descoperite în trei din cele patru bordeie (unul din ele nu conține inventar), pe care le menționăm ca formînd un grup izolat, ne îndreaptă spre ipoteza atribuirii lor unei faze mai tîrzii decît a bordeiilor I—VI, care conțin materiale clasice proprii așezărilor dacilor liberi. Nu ar fi exclus ca bordeiele VII—X să reprezinte un grup de daci liberi, care au abandonat tehnica prelucrării speciei ceramicii dacice arhaice de tradiție Latène, cu briu alveolar în relief, dezvoltînd specia din pastă aspră cu nisip, de calitate superioară, multe din aceste forme, prezentînd similitudini pregnante cu formele și tehnica speciei similare din așezarea secolului al VI-lea e.n.

CARACTERISTICILE CERAMICII

Vasele descoperite în complexele din secolul al III-lea e.n. de la Dulceanca, se impart în două mari categorii : 1) vase lucrate cu mâna și 2) vase lucrate la roată. Vasele lucrate cu mâna sînt în proporție aproape egală cu cele lucrate la roată (80 de vase lucrate cu mâna și 88 lucrate la roată).

Vasele lucrate cu mâna sînt reprezentate în marea majoritate de oala înaltă, de dimensiuni mari, cu gîtul înalt și deschiderea în formă de „pîlnie”, corpul modelat mai mult pe formele alungite decît rotunjite cu proporția bine echilibrată între bază, deschidere și înălțime. Uneori s-a încercat redarea unei buze late, orizontale, imitînd marginea lată a buzei de *Krausengefäß*, dar și la acest tip de vase, forma rămîne alungită.

Alt tip de vas care reprezintă proporția de 3% este ceașca.

Fundul vaselor este de trei tipuri : înalte, cu talpă (marginea fundului turtită în afară) sau complet nemarcate, peretele pornind direct oblic de la bază.

Baza este în general bine netezită, dar sînt și exemplare cu baza rugoasă, cu găuri, ca și cum ar fi fost modelate pe un suport acoperit cu pietriș (nisip mare) care a rămas imprimat în pastă.

Toate aceste vase sînt de dimensiuni mari (excepție făcînd ceașca); în repertoriul ceramicii lucrată cu mâna nu apar vase de proporții mici sau mijlocii. Un singur exemplar de proporții uriașe are pasta anestecată cu păioase, 95% din pasta în care au fost lucrate vasele este grosolană, lutul prost frămîntat conține nisip mare și bucățele de calcar, uneori cioburi pisate, destul de mari. Suprafața vaselor nu este netedă, ci are cocoloașe. Arderea neputînd pătrunde uniform, pereții vasului sînt poroși și nu au o rezistență prea mare (probabil că erau folosite în exclusivitate pentru păstrarea cerealelor). Vasele au o culoare gălbui-roșcată sau alburie, neuniformă, cu pete cenușii.

Decorul : ceramica lucrată cu mâna este ornamentată aproape 100%. Ornamentul obiș-

nuit este briul alveolar în relief (mai rar alveolele sînt imprimate direct în pasta vasului) plasat imediat sub buza vasului, pe gît sau pe corp, uneori alveolele ornamează apucătorile în relief, rotunde, plate. Alt decor constă în plasarea pe suprafața vasului a unor „tortije” lipite, care aveau și rol de apucători. Exemple izolate au decor dintr-o linie în val incizată neglijent pe umărul vasului.

Ceramica lucrată cu mîna conservă aproape 100% tradiția vechilor forme dacice cu briu alveolar, neînregistrînd forme noi, dar ceașca a evoluat spre forme mai mari cu deschiderea mai largă. Originea ceramicii lucrate cu mîna în vechea tehnică dacică este fără îndoială locală.

Vasele lucrate la roată se împart în trei grupe :

a) ceramica lucrată la roată dintr-o pastă aspră conținînd nisip fin care este replica oalei de uz comun din repertoriul ceramicii romane provinciale (buza arcuită

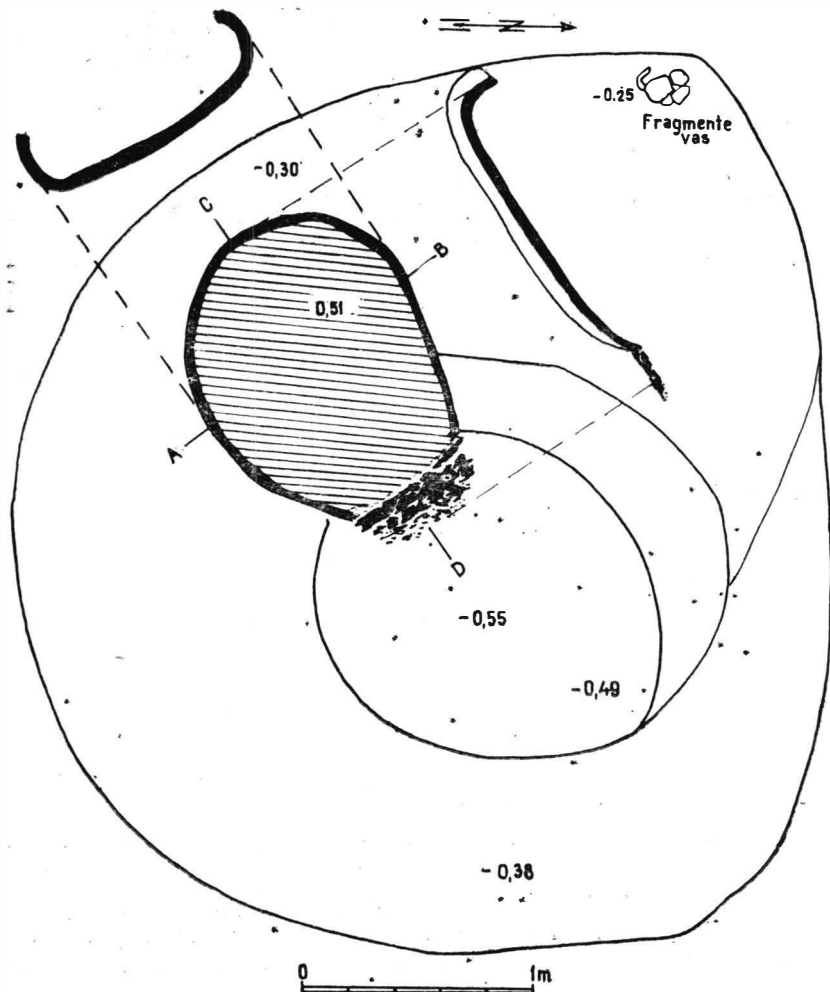

Fig. 46. — Dulceanca. Planul cu vatra și secțiunea prin vatră a bordeiului dacic nr. IX.

Fig. 47. — Dulceanca. Bordeii dacici nr. IX, ceramică lucrată la roată.

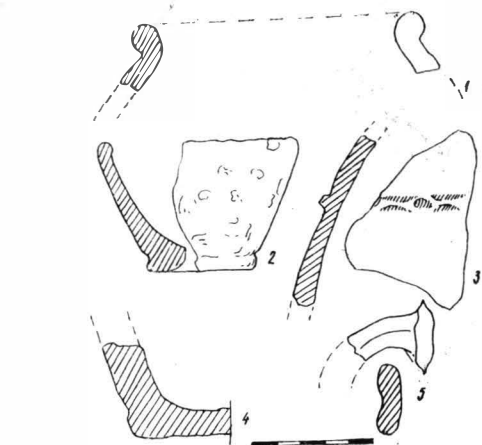
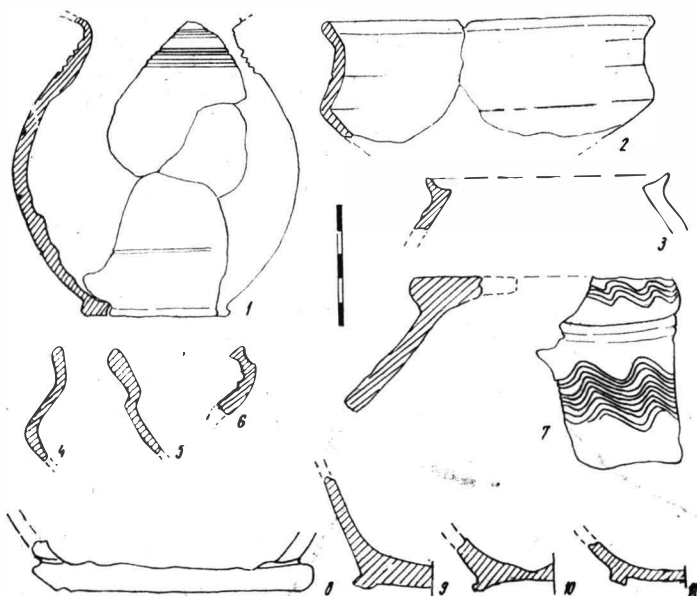

Fig. 48. — Dulceanca. Bordeii dacici nr. IX, ceramică lucrată cu mina.

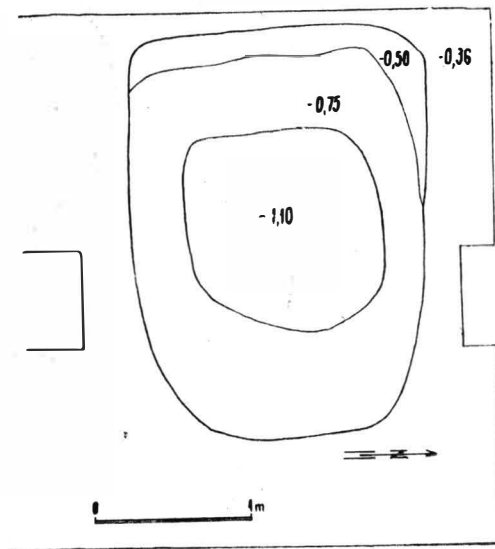

Fig. 49. — Dulceanca. Planul bordeiului dacic nr. X.

la exterior, șanțuită în interior, corpul globular sau alungit, fundul tăiat drept sau cu inel); aceste vase au culoarea cenușie, aproape neagră, pasta densă, arderea egală; uneori pe fund se văd urmele sforii cu care vasul a fost desprins de pe suportul roții, dar majoritatea exemplarelor au baza bine netezită; nu este ornamentată.

Această categorie de vase a fost folosită în gospodărie, avînd pereții rezistenți la foc ; b) grupă reprezentată de ceramica fină, lustruită care are ca formă frecvent dominantă strachina și mai redusă numeric cana. Pasta din care sînt lucrate vasele acestei grupe nu conține nisip, culoarea căpătată prin ardere este cenușie-lăptoasă, uneori cenușie, aproape neagră. Aproape toate vasele sînt lustruite pe toată suprafața sau au numai un decor din linii lustruite drepte, orizontale, în zigzag sau asociate pe gîtul vasului sau pe corp (linia lustruită este și ușor adîncită în pastă); străchinile au profile foarte variate : scunde, înalte, cu deschiderea largă, sau în formă de cupă. Ceramica cenușie, lustruită va fi preluată și va evolua în complexe de tipul Sîntana de Mureș-Cerneahov, constituind o specie de origine dacică ;

c) un grup restrîns îl formează ceramica roșie romană de import (3 %) : amforă (sau ulcior cu corpul foarte arcuit), căni și opaițe cu decor din cercuri concentrice și vopsea roșie.

O altă categorie ceramică o constituie *greutățile de lut*, perforate, tronconice sau rotunde, aplatizate, prezente în fiecare bordei, lucrate dintr-o pastă densă (lut amestecat cu nisip), bine arse.

Fusaiiolele de lut sînt reduse ca număr, lucrate în general din pastă neagră, fină, fără nisip, comună cu pasta vaselor din categoria ceramicii lustruite lucrată la roată și au forma tronconică.

Tăvile de cuptor se modelau direct pe bolta cuptoarelor, astfel că, în timp ce baza lor arcuiește urmărind arcuirea bolții, partea superioară are o bordură formînd o tavă. Sînt lucrate din pastă grosolană, cu cocoloașe, fără nisip.

Comparație între ceramica lucrată cu mîna și aceea lucrată la roată :

- Forme :** — toate formele diferă de la o categorie la alta. *Ceramica lucrată cu mîna nu imită formele lucrate la roată.*
- Pasta :** — la ceramica lucrată cu mîna lut și nisip cu calcar, uneori cioburi pisate ;
— la ceramica lucrată la roată nisip fin sau argilă pudroasă fără liant ; fragmente izolate din pastă-ciment.
- Arderea :** — insuficientă, inegală, probabil în gropi încinse de foc la ceramica lucrată cu mîna ;
— foarte bună, egală, uniformă, în cuptoare speciale la ceramica lucrată la roată.
- Ornamentul :** — ceramica lucrată cu mîna este ornamentată aproape fără excepție cu briu alveolar, în relief, 1% cu linie în val, incizată ;
— ceramica lucrată la roată din pastă fină este decorată cu decor lustruit (specia pastă fără nisip) ; specia cu pastă aspră nu este ornamentată ; ceramica de import romană este decorată cu decor incizat în cercuri concentrice (opaițe) sau pictură roșie (vopsea) pe amforă.

Observații asupra inventarului mărunț (bronz și fier, piatră lut)

Cea mai mare parte a inventarului din bordeie îl formează ceramica, totuși inventarul mărunț, deși relativ sărac depășește pe acela din așezarea secolului al VI-lea e.n.

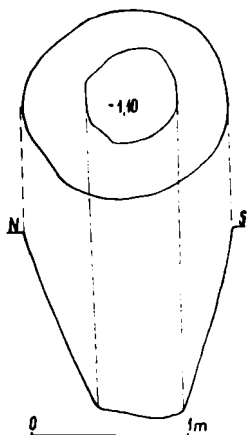

Fig. 50. — Dulceanca. Groapă dacică.

Prezența în cantitatea mare în bordeie a zgurei de fier, a turtelor de fier și a deșeurilor de bronz constituie o dovadă a prelucrării metalelor în interiorul așezării. Fierul provine din depozitele mineralogice aflate în rîpa Burdei.

În bordeiul nr. III apare o cantitate considerabilă de zgură de fier și numeroase deșeuri tăiate din tablă de bronz (probabil au fost decupate cu foarfece speciale, dar uneltele de prelucrare nu s-au găsit fiind evacuate din bordeiul incendiat), cataramă de bronz, fibule de bronz, fragmente de fibulă, sîrmă în torsadă, ace de bronz și fier.

Uneltele de fier agricole sau cuțite pentru uzul gospodăresc nu au rămas în locuință.

Au fost găsite și mici fragmente provenind din pahare de sticlă și pieptene de os (întreg sau fragmentar).

Inventarului mărunț i se adaugă cutele de piatră pentru ascuțit uneltele.

Fusaiiolele de lut nu lipsesc de asemenea din bordeie.

Trebuie menționate și monedele de bronz imperiale găsite în bordeiele nr. III și IV (Gordian și Gallienus) care constituie elementele de cronologie absolută.

AȘEZAREA DIN SECOLUL AL VI-LEA DE LA DULCEANCA

DESCRIEREA COMPLEXELOR ȘI A INVENTARULUI

Locuința de suprafață nr. 1 (S. 4/1964) descoperită la extremitatea de sud, în apropiere de panta terasei joase, la mică adâncime față de suprafața actuală a solului (0,35 m) sub forma unei platforme de lut ars (chirpici). Depunerea de chirpici rezultată din prăbușirea pereților se aglomera pe laturile locuinței, la mijloc dărîmătura fiind mai puțin compactă. Pentru amenajarea locuinței nu s-a adîncit suprafața destinată încăperii, curățîndu-se doar pămîntul, astfel că podeaua, care se află aproape de baza stratului cenușiu, se adîncește abia vizibil față de nivelul antic de călcare (vezi profilul stratigrafic al S. 4/1964).

Platforma de dărîmături arse se înscrie într-o formă rectangulară (fig. 51) cu dimensiunile de $3,50 \times 3$ m. Depunerea rezultată din arderea pînă la bază a pereților este formată din chirpici ars, cărbune și resturi masive de birne carbonizate, care provin de la parii care au susținut pereții de nuiete la colțuri și, probabil și pe mijlocul laturilor (pari intermediari). Una din bucățile de chirpici a păstrat amprenta unui par de colț cu diametrul de 9 cm. Intrarea în locuință se afla probabil pe latura de sud, unde baza peretelui de chirpici ars se întrerupe.

La îndepărtarea stratului de dărîmături care acoperea în întregime conținutul locuinței au apărut vasele căzute de-a lungul pereților de nord, vest și est. Alături de vase se mai afla o cute de piatră și un vălătuc mare de lut.

Cuptorul construit în colțul de nord-est al locuinței a apărut la început ca o grămadă compactă de chirpici ars care se înscria într-o formă aproximativ rotundă. De dimensiuni reduse, cu baza în formă de potcoavă, bolta joasă avînd gura spre sud. Vatra propriuzisă se prezenta ca o crustă albicioasă groasă de 3 cm pietrificată prin focul repetat făcut în cuptor. La dimensiunile extrem de mici pe care le avea cuptorul nu putea fi folosit decît pentru prepararea hranei.

I n v e n t a r u l

Este format aproape exclusiv din ceramică.

Vasele lucrate cu mîna sînt modelate într-o pastă aspră cu o cantitate mai mare sau mai mică de nisip în compoziție, densă, de culoare cenușie cu pete cărămizii-roșcate datorită arderii secundare provocate de folosirea în cuptor sau de incendiul care a distrus locuința. Forma caracteristică : oala borcan (cu excepția unui capac) de proporții variate, cu profilul mai alungit sau mai scund (cele cu profilul alungit sînt mai numeroase), deschiderea largă, gîtul marcat, marginea întoarsă puțin în afară, fundul mic, dar îndeajuns de proporționat pentru a oferi o bună stabilitate vasului, baza dreaptă, nete-

zită cu grijă, iar un exemplar are marginea tăiată (fig. 52/4). La unele exemplare fundul are o „talpă” puțin vizibilă, altelei muchia fundului este netezită cu o bucată de lemn care a lăsat zgîrieturi verticale (fig. 52/6); peretele se îngroașă spre fund la interior uneori foarte mult (fig. 52/2). Categoria ceramică descrisă mai sus se remarcă prin tehnica îngrijită, tendința de a obține forme proporționate, asemănătoare ceramicii lucrată la roată, uneori vasele fiind chiar îndreptate pe roată.

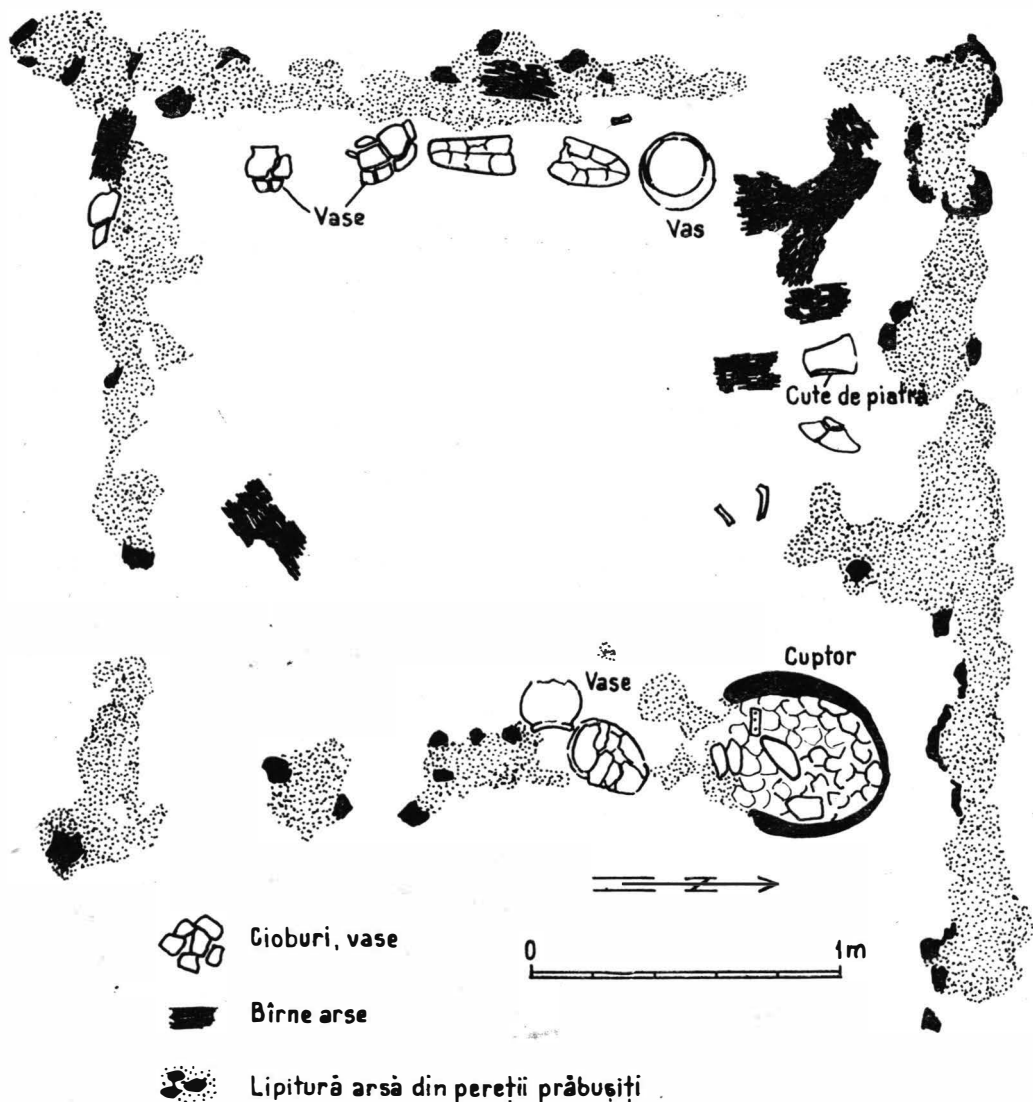

Fig. 51. — Dulceanca. Planul locuinței de suprafață nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.).

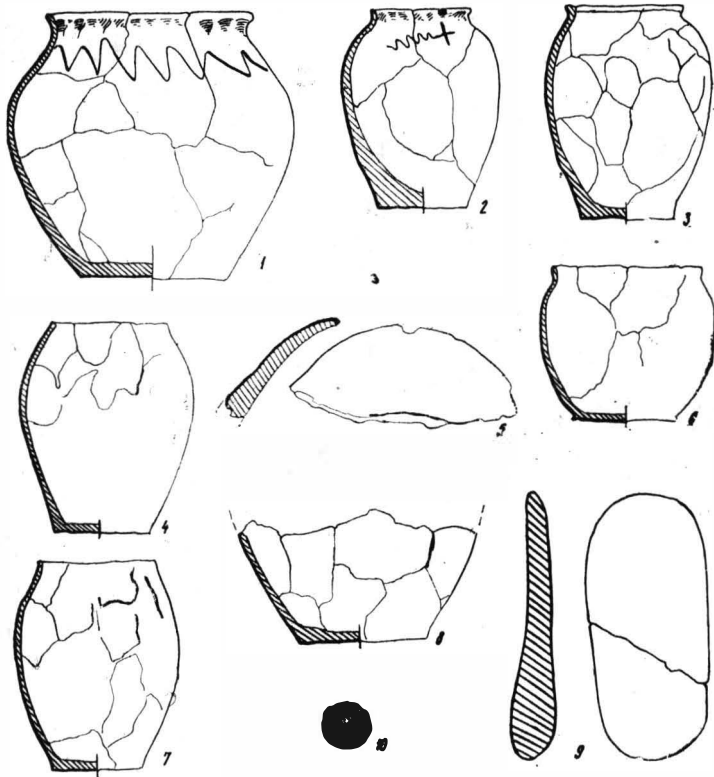

Fig. 52. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.); 2, 3, 5, 8, ceramică lucrată cu mâna; 1, vas lucrat la roata înceată; 9, cute de piatră; 4, 6, 7, ceramică de tip slav; 10, fusaiolă de lut.

Decorul : pe umărul unui vas a fost incizat în pasta moale un ornament format dintr-o cruce a cărei bară orizontală se termină printr-o linie ondulată, de fapt un fragment de linie în val (fig. 52/2). Alt ornament este linia continuă în val, incizată în pasta moale, inegal adâncită, plasată deasupra umărului vasului (fig. 52/1).

Cele mai multe vase nu au ornament.

Repertoriul obiectelor găsite în locuință alături de vase este sărac : un vălătuc mare de lut, oval, de culoare neagră, lung de 0,50 m dintr-o pastă asemănătoare cu aceea din care au fost lucrate vasele, mult mai voluminos decât vălătucii obișnuiți în inventarul locuințelor din secolul al VI-lea e.n. ; la exterior este bine ars dar la interior arderea nu a pătruns lăsind pasta friabilă, fără rezistență. Alături de cuptor a apărut o cute de piatră, trapezoidală, iar pe vatra cuptorului fragmente dintr-un obiect de tablă de bronz, cu urme de nituri căruia nu i s-a putut reconstitui forma inițială, dar se pare că a fost atașat unui vas de lemn cu mecanism de prindere a unei torți ; cute de piatră (fig. 52/9) ; fusaiolă de lut (fig. 52/10).

„Locuința” de suprafață nr. 2 (S. 4/1964) (fig. 53). A apărut ca și locuința nr. 1 sub forma unei platforme de chirpicii (lipitură arsă) înscrisă într-un perimetru aproxi-

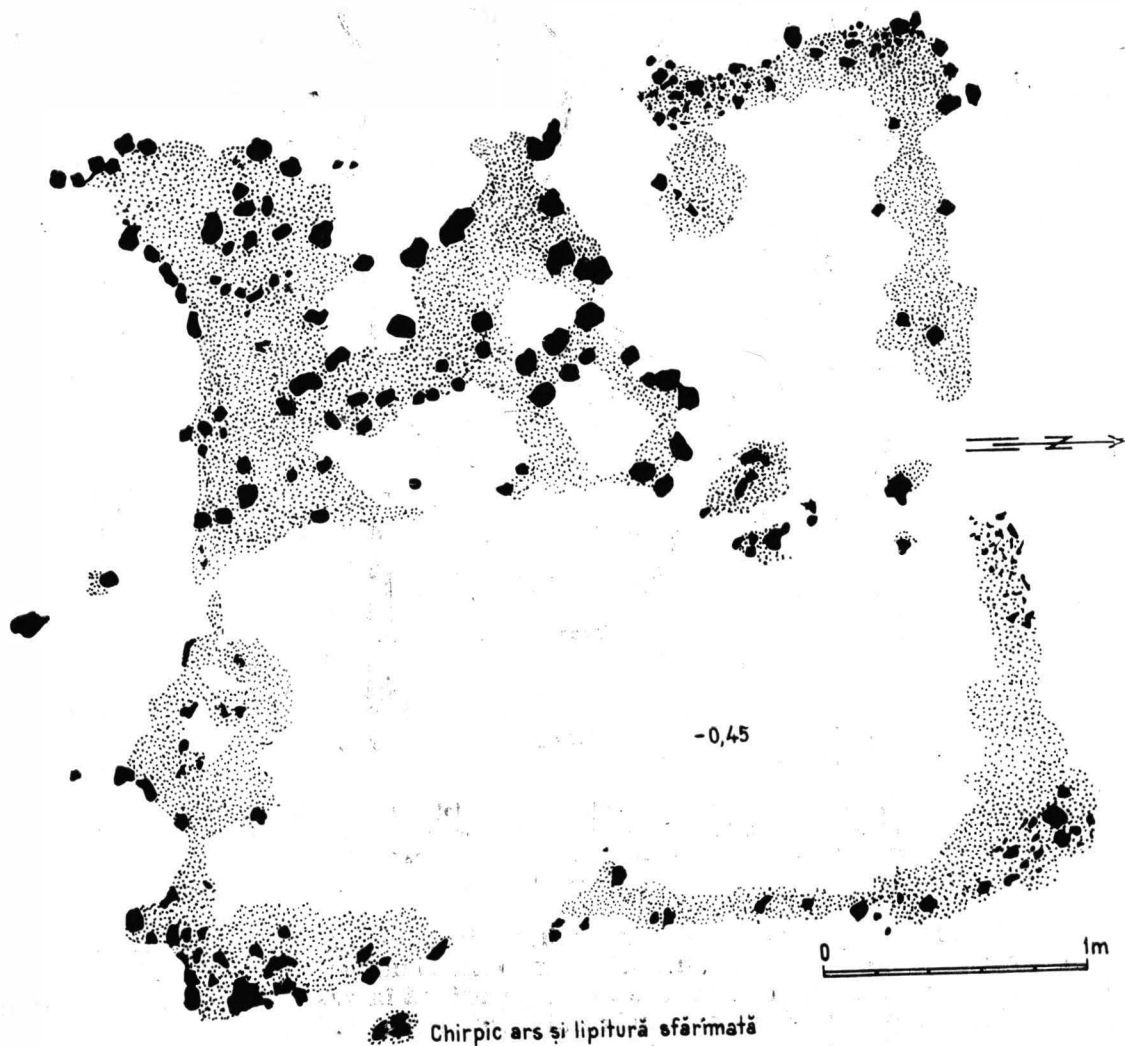

Fig. 53. — Dulceanca. Planul „locuinței” de suprafață nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.).

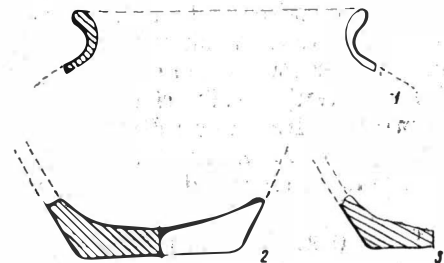

Fig. 54. — Dulceanca. „Locuința” de suprafață nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată la roată.

mativ rectangular, mai concentrată în jumătatea de vest și deranjată în jumătatea de est. În interiorul acestei platforme masa de lipitură arsă conținea cărbune de nuiele arse și doar câteva fragmente ceramice. La îndepărtarea stratului de arsură s-a constatat că pe podeaua locuinței se afla doar o cantitate foarte mică de ceramică. Construcția nu a avut nici cuptor sau vatră deschisă, servind probabil ca magazie. Distanța de la această „locuință” la locuința nr. 1 este foarte mică. Ca și prima, a ars pînă la bază.

I n v e n t a r u l

Se reduce la un profil de vas lucrat la roată, de culoare cenușie, din pastă amestecată cu nisip, buza răsfrîntă în afară, îngroșată (fig. 54/1); 2 fragmente de funduri lucrate la roată din pastă cenușie cu nisip (fig. 54/2, 3).

Locuința de suprafață nr. 3 (S. 4/1964). A apărut sub forma unei platforme de lipitură arsă, compact distribuită, amestecată cu cărbune, provenit de la birnele de colțuri arse și de la nuiele. La demontarea stratului de dărîmătură arsă au apărut fragmente de vase grupate spre centrul locuinței (fig. 55).

Cuptorul, situat în colțul de sud-est a apărut ca o masă compactă formată din pămînt ars la roșu. Pentru construirea acestuia se albiase o groapă în podeaua locuinței (0,20 m) peste care s-a arcuit din lut bolta cuptorului, scundă, ca și la locuința nr. 1. Vatra cuptorului este de culoare albicioasă aproape pietrificată de ardere repetată. În gura cuptorului s-a găsit un vas răsturnat (fig. 55). Pe mijlocul laturei de vest o birnă carbonizată a căzut oblic spre latura de nord, zăcînd peste fragmentele de vase sparte.

I n v e n t a r u l

Ceramică: un vas din pastă de culoare cenușie-închisă, aproape neagră, densă, cu nisip fin în compoziție, lucrat la roată, cu buza răsfrîntă în afară, masivă, cu secțiunea triunghiulară, deschiderea largă, umărul înalt, corpularcuit; peretele se îngroșă ușor spre fund, păstrînd urmele adînci ale învîrtirii roții; sub buză, deasupra umărului sînt marcate două caneluri (fig. 56/1); fundul vasului nu a putut fi reconstituit. S-au mai găsit diferite fragmente ceramice (profil de buze și funduri trase cu sfoara) de culoare galbenă-roșcată, din pastă cu nisip lucrate la roată (fig. 56/2—4).

„Locuința” de suprafață nr. 4 (S. 4/1964). A apărut în șir cu celelalte locuințe similare. Platforma de chiripici care probabil se înseria într-o formă rectangulară era mult deranjată așa că jumătate din suprafața acesteia nu a putut fi recuperată, iar pentru puținele fragmente ceramice din suprafața răvășită nu mai putem avea certitudinea că aparțineau de complexul respectiv. Dar din porțiunea rămasă pe loc s-au putut recupera o serie de fragmente ceramice. Platforma de chiripici ars suprapune un bordei dacic din secolul al III-lea e.n. între cele două complexe intercalîndu-se o depunere subțire, foarte greu de sesizat care fusese probabil inițial mai groasă, dar fiind rasă prin amenajarea terenului pentru ridicarea colibeii în secolul al VI-lea e.n. a dispărut aproape cu totul. Locuința nu a avut cuptor sau vatră deschisă, fapt care, alături de sărăcia fragmentelor de vase găsite, ne duce la concluzia că această „locuință” ca și „locuința” nr. 2 au fost folosite ca magazii (fig. 57).

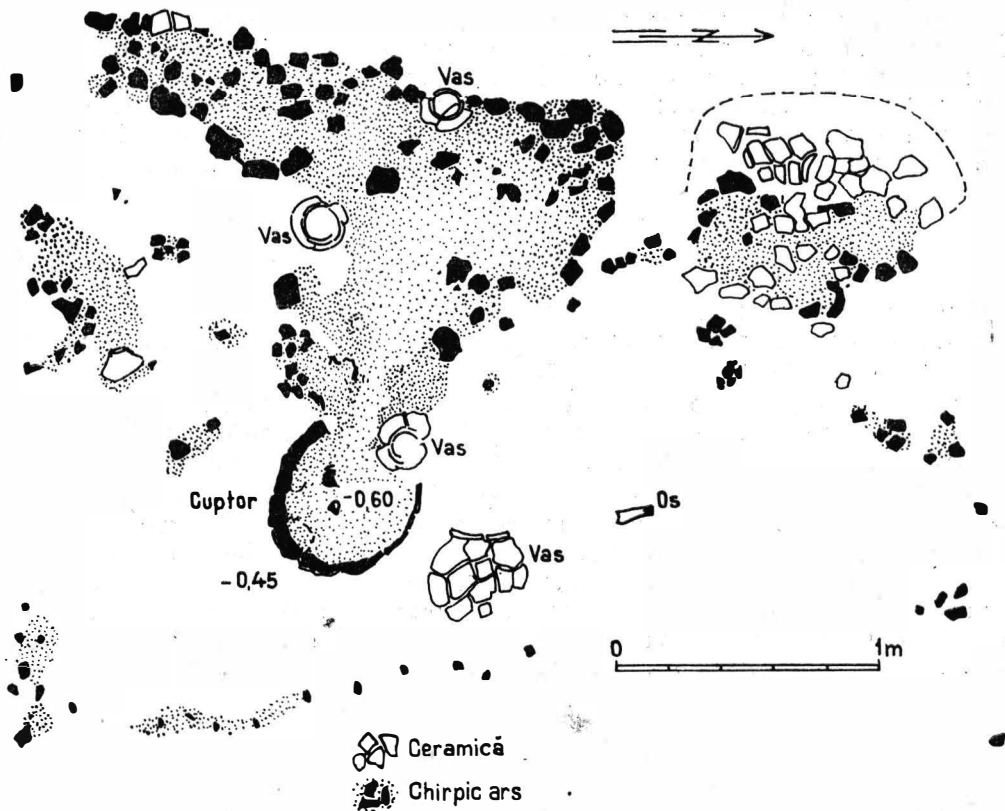

Fig. 55. — Dulceanca. Planul locuinței de suprafață nr. 3 (secolul al VI-lea e.n.).

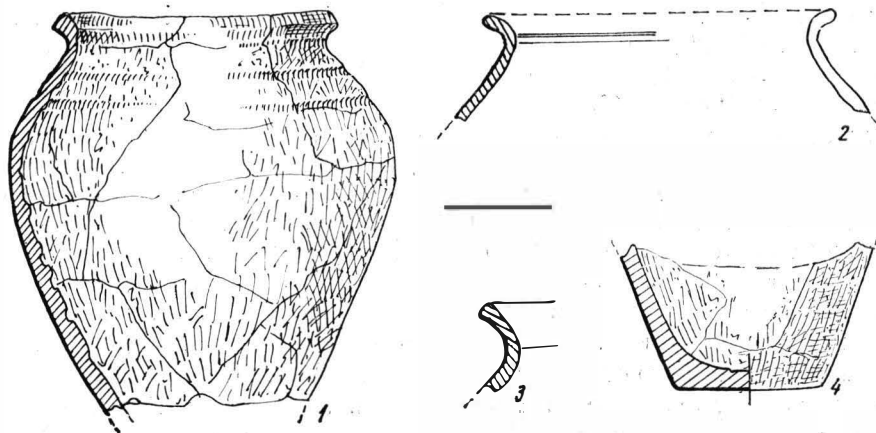

Fig. 56. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 3 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată la roată.

I n v e n t a r u l

Fragment de buză de vas de culoare cenușie lucrat la roată, din pastă cu nisip în compoziție, avînd buza evazată, cu fațetă oblică spre interior (fig. 57/1); fragment de buză dintr-un vas din pastă cenușie, lucrat la roata repede dintr-o pastă cu nisip, avînd buza evazată, îngroșată, cu secțiune ovală (fig. 57/2); profil de vas lucrat la roata repede, cu nisip fin în pastă, de culoare negricioasă, buza înclinată oblic în afară, îngroșată (fig. 57/3); fragment de buză de vas din pastă cenușie, aspră, cu nisip în compoziție, buza înclinată oblic în afară, îngroșată (fig. 57/4). Toate profilurile descrie aparțin tipului de oală înaltă sau mai scundă, fără toartă. Fund de vas de culoare cenușie-gălbui lucrat la roata repede din pastă neomogenă amestecată cu nisip, aspră la exterior, baza marcată cu o linie adîncită care creează un ineluș (fig. 57/6); fragment de fund de vas lucrat la roata repede, dintr-o pastă aspră amestecată cu nisip, avînd la interior caneluri adînci rezultate din învîrtirea pe roată (fig. 57/5); fragment de fund de vas lucrat cu mîna, de culoare cenușie-gălbui, inegal ars (fig. 57/7).

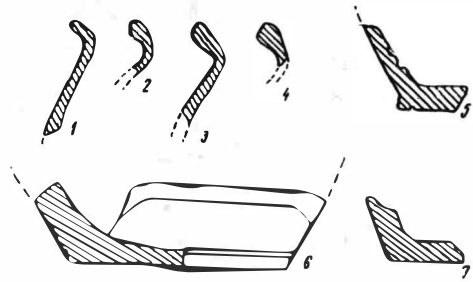

Fig. 57. — Dulceanca. „Locuința” de suprafață nr. 4 (secolul al VI-lea e.n.); 1—6, ceramică lucrată la roată; 7, ceramică lucrată cu mîna.

Locuința de suprafață nr. 5—6 (S. 4/1964) (fig. 58). S-ar putea ca acest complex să fi fost format din două platforme alăturate, lipitura arsă fiind răspîndită pe o suprafață mult mai mare ca a celorlalte colibe. Dar s-ar putea ca cele două platforme aparent distincte să provină de la o singură locuință, cu acoperiș într-o apă la care prăbușirea pereților nu s-a produs ca la locuințele de suprafață descrise pînă acum, ci în față, peretele de nord prăbușit în interior, iar peretele de sud spre exterior. La demontarea dărîmăturilor incendiate nu a apărut material arheologic după cum nu avem indicații că ar fi existat cuptor sau vatră simplă.

Locuința de suprafață nr. 7 (S. 5/1966). La extremitatea de sud a Ș. VI a apărut o platformă de chirpici ars, pe jumătate răvășită și fragmente ceramice. Probabil că dărîmăturile arse se însciau inițial tot într-o formă aproximativ rectangulară, cu aceleași dimensiuni ca a celorlalte locuințe. După înlăturarea dărîmăturilor au apărut fragmente provenind de la o serie de vase lucrate cu mîna și la roată.

I n v e n t a r u l

Vase lucrate cu mîna. Cinci fragmente din pastă gălbui-roșcată, cu profil caracteristic oalei borcan, fără toartă, avînd buza răsfrîntă în afară, umărul mai înălțat sau mai coborît, pereții alungiți sau scunzi; pasta conține o cantitate de nisip mai mare sau mai mică; sub buză apar repetat adîncituri lăsate de degete în timp ce se presa pasta pentru a se modela gîtul vasului; aceste vase nu sînt ornamentate (fig. 59/3—6,10). Cinci fragmente de vase cu arcuirea buzei mult mai pronunțată, marginea ușor înclinată la exterior (fig. 59/1, 2, 7, 8, 9). Cinci fragmente de funduri de vase din pastă similară fragmentelor descrise mai sus, cu baza ușor înălțată (fig. 59/11—14, 16). Două fragmente

Fig. 58. — Dulceanca. Planul locuinței de suprafață nr. 5—6 (secolul al VI-lea e.n.).

Fig. 59. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 7 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată cu mina.

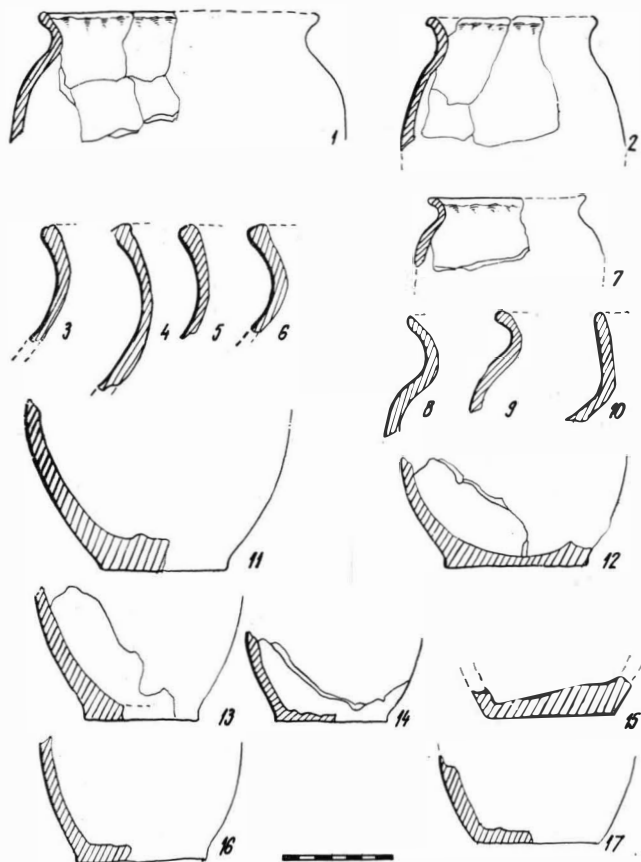
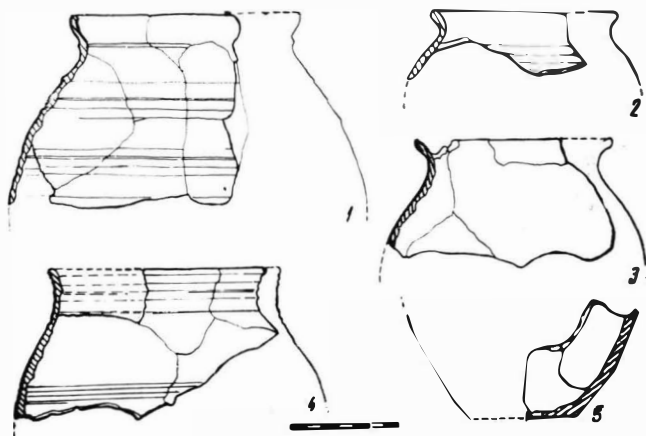

Fig. 60. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 7 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată la roata rapidă.

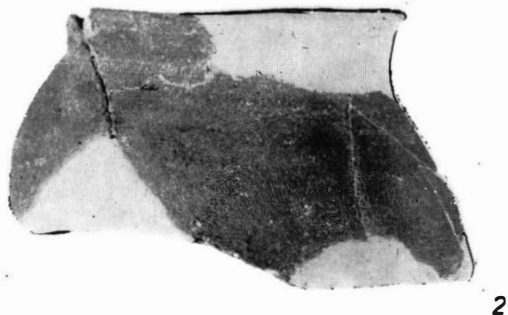
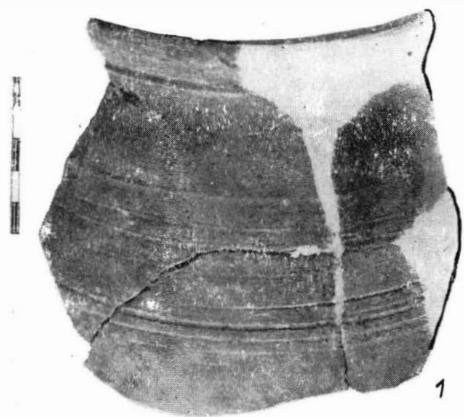

Fig. 61. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 7 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată la roata rapidă.

de funduri drepte, la care peretele vaselor pornește direct de la marginea fundului (fig. 59/15, 17). La toate exemplarele descrise, baza este netezită cu grije, nu se observă urmele vreunui obiect cu care au fost desprinse vasele de pe suportul pe care au fost lucrate.

Vasele lucrate la roată. Un vas lucrat la roata rapidă, din pastă densă cu nisip foarte fin, de culoare cenușie-roșcată. Buza este profilată arcuit în afară, arcuirea căreia la interior îi corespunde o șanțuire orizontală; sub buză apare o nervură fină în relief, care demarcă buza de gîtul vasului, iar sub acesta încep o serie de striuri orizontale, inegal adâncite în pasta crudă, care realizează decorul; la interior sînt vizibile caneluri succesive lăsate de învîrtirea pe roată, care se estompează spre curbura maximă a vasului (fig. 60/1; 61/1). Un fragment lucrat la roata repede de culoare roșcată, cu profil de oală-borcan din pastă densă, cu nisip fin; la exterior apar urmele fine ale învîrtirii roții; la interior buza are o fațetă dreaptă, sub care se succed caneluri adînci lăsate de învîrtirea pe roată. Fragment de vas lucrat la roată din pastă cenușie, cu nisip foarte fin; buza ușor răsfrîntă în afară și pereții puțin arcuiți; pe gîtul vasului au fost incizate inegal o serie de linii orizontale care probabil încearcă să sugereze un ornament; acestea nu înconjoară ca o linie continuă gîtul vasului, ci se întrec (fig. 60/4; 61/3). Vas lucrat la roata rapidă, din pastă amestecată cu nisip foarte fin, aspră, de culoare roșcată, neornamentat, sub gît apar vizibile urmele roții ca niște striuri foarte fine, dar care nu reprezintă un decor intenționat (fig. 60/2). Profil de oală-borcan, lucrată la roată, cu buza rotunjită, răsfrîntă în afară, umărul sus, pereții arcuiți; la interior buza are o fațetă oblică sub care încep urmele adînci ale rotației (fig. 60/3). Fund de vas din pastă roșcată, densă, cu nisip, a aparținut unuia din vasele descrise mai sus dar nu se poate reconstitui la care din profilele amintite corespunde; la interior are urme adînci de rotație iar baza este dreaptă bine netezită (fig. 60/5).

Complexul nr. 8 (S.5/1966)

Cuptor în aer liber folosit la arsul oalelor (fig. 62). Cuptorul a apărut la nivelul platformelor locuințelor de suprafață sub forma unei mase compacte, consistente. Se deosebește de cuptoarele din interiorul locuințelor de suprafață prin forma lui diferită, prin dimensiuni, prin existența unei gropi de intrare ș.a. Pe locul pe care urma să se ridice cuptorul a fost amenajată o suprafață rotundă mult mai mare în diametru (1,50 m) decît cuptorul propriu-zis. Aceasta a fost adîncită față de nivelul antic de călcare cu 0,15 m, lăsîndu-se în mijlocul ei un postament înalt de 10 cm. Partea superioară a cuptorului a apărut sub forma unei grămezi aproape rotunde, compacte, formată din lipitură arsă, fragmentele ceramice provenind din vasele de pe cuptor (fig. 62); în jurul acestei suprafețe compacte sînt răvășite bucăți din arsura pereților cuptorului amestecate cu pietrișul care a fost folosit ca liant în lutul din care s-a construit cuptorul. Pereții cuptorului s-au păstrat la înălțimea de 0,25 m. Baza cuptorului era în formă de potcoavă, cu diametrul lung de 0,90 m, împărțită la interior în două printr-o îngroșare a pereților pe axul median, care lăsa o deschidere largă de comunicare. La intrarea cuptorului s-a amenajat o groapă adîncită cu 0,10 m față de baza cuptorului. Probabil că deasupra cuptorului a fost improvizat un acoperiș de protecție care se sprijinea pe o birnă centrală (o groapă de par la intrarea cuptorului indică aceasta). La demontare s-a văzut că pe vatra cuptorului s-a format o crustă groasă, pietrificată datorită arderii. În groapa din fața cuptorului se găsea cărbune masiv dar în interior, vatra a fost curățată de arsură mai păstrînd doar cenușe. Vasele pentru a fi arse, au fost depuse pe vatră, unul lingă altul, cu gura în jos, avînd între ele vălătuci ovali, așezați verticali, sprijiniți pe vatră. La mijloc au fost așezate vasele înalte, iar în jurul

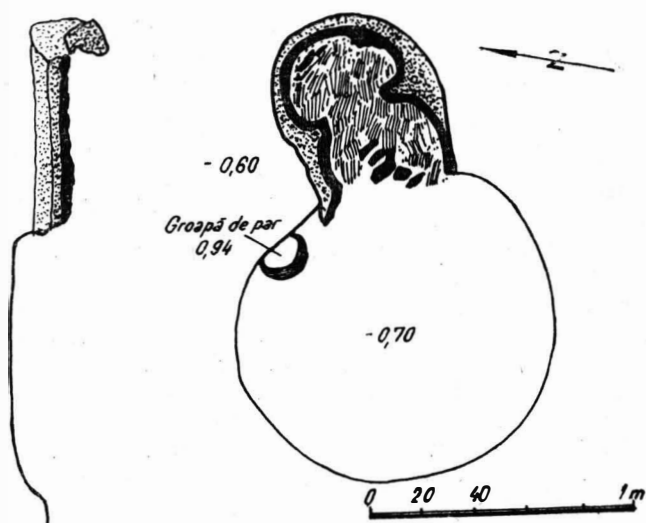

Fig. 62. — Dulceanca. Complexul nr. 8, planul cuptorului de ars oale (secolul al VI-lea e.n.).

lor cele mai scunde. Prin presiunea exercitată ulterior deasupra cuptorului, vasele s-au turtit, dar și-au păstrat poziția inițială și gruparea (singura analogie pentru acest cuptor o constitui complexul similar, descoperit cu ani în urmă de Dinu V. Rosetti în așezarea din secolul al VI-lea e.n. de la Dămăroaia, din apropierea Bucureștiului. Este descris un cuptor plin cu vase lucrate cu mina și la roată așezate pe două rînduri, unul peste altul. După descriere (p. 210) acest cuptor fusese construit independent de locuințe, ca și cel de la Dulceanca, fiind folosit la arsul oalelor; cf. Dinu V. Rosetti, *Siedlungen der Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit bei Bukarest, Germania*, 18, 1934, (p.206—213).

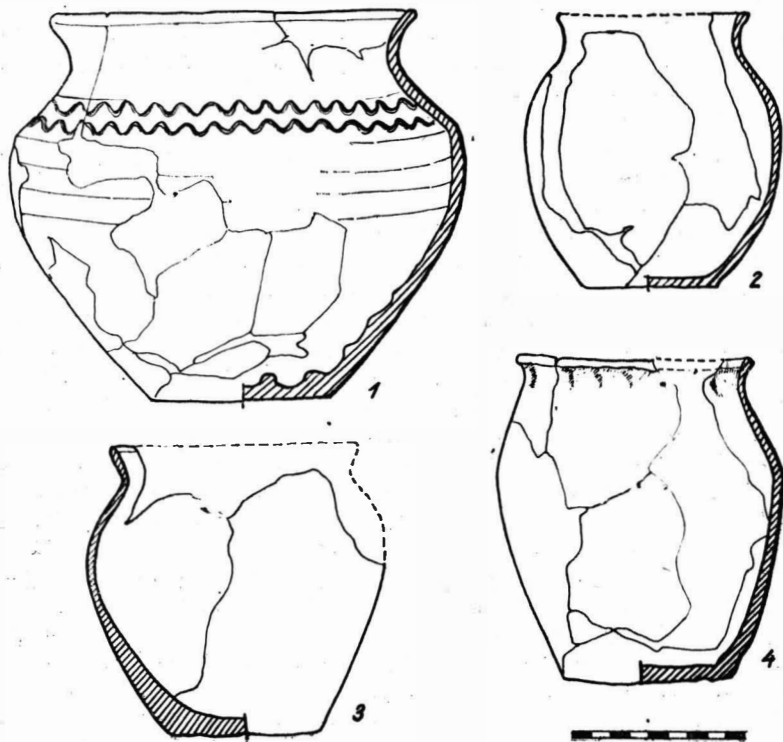

Fig. 63. — Dulceanca. Complexul nr. 8 (secolul al VI-lea): 1, vas lucrat la roată; 2—4, ceramică lucrată cu mina,

Descrierea ceramicii. Dintre cele 12 vase descoperite, unul este lucrat la roată, restul fiind lucrate cu mina sau lucrate cu mina și îndreptate la roată. Vasele au fost lucrate într-o tehnică foarte îngrijită, modelate în aceeași pastă cu nisip, avînd pereții subțiri care au facilitat arderea uniformă, egală a fiecărui exemplar. Forma caracteristică care predomină este oala fără toartă cu corpul alungit sau mai bombat.

Vasul lucrat la roată (fig. 63/1; 66/1) are gura largă și fundul drept, mic, fiind o variantă a formei de castron; este decorat deasupra umărului cu două linii în val, incizate; pereții se arcuiesc brusc pînă la un prag ușor care marchează diametrul maxim; cîteva linii de relief, orizontale, circulare, lasă impresia că s-a încercat schițarea a trei fațete sub umărul vasului; la interior, pe fund, primele învîrtiri ale roții au lăsat o amprentă circulară adîncă, apoi canelurile formate de învîrtirea roții se estompează pe măsură ce vasul este înălțat, pentru a dispărea cu totul spre umăr; culoarea este gălbuie-roșcată. *Vasele lucrate cu mina*, pot fi grupate în felul următor:

a) vasele scunde cu corpul bombat sau alungit, neornamentate, cu marginea răsfrîntă în afară, avînd imprimate sub ea urmele lăsate de apăsarea degetelor în pasta moale; în general au fundul drept, subțire; la interior se observă urmele degetelor prin șanțuri verticale (fig. 63/2,4; 65/1,2; 66/2, 3, 5); b) vase cu corpul alungit, înalte, cu umărul sus, neornamentate, avînd fundul larg, proporțional cu gura (fig. 64/1—3; 66/4, 6, 7, 8);

c) vase înalte cu fundul larg și diametrul maxim pe mijloc, marginea răsfrîntă în afară la care se observă aceleași amprente lăsate de degete sub buză la exterior (fig. 64/4; 66/7). În rest, fragmentele ceramice fac parte din exemplare care nu au putut fi decît parțial întregite și aparțin uneia sau alteia din categoriile descrise mai sus.

Vălătucii de lut care au fost așezați vertical printre vase au fost modelați din aceeași pastă cu a vaselor; sînt ovalari, alungiți, cu capete conice sau cilindrice, cu secțiunile rotunde sau ovale (fig. 67).

Locuința de suprafață nr. 9 (S. 5/1966) a apărut la extremitatea de sud, sub forma unei platforme de chirpici inegal masat, care suprapunea o parte din bordeiul dacic nr. 3. În profilul stratigrafic al acestuia a apărut sub forma unei depuneri de chirpici ars care reprezenta un colț al locuinței nr. 9 ce suprapunea porțiunea de sud a bordeiului dacic (fig. 68) (depunerea locuinței din secolul al VI-lea e.n. marchează limita de săpare a gropii bordeiului dacic la baza stratului cenușiu). După îndepărtarea primului strat de dărîmătură au apărut birne groase din lemn (probabil birnele de colț) prăbușite și partea superioară a cuptorului construit în colțul de nord-est al colibei care avea gura îndreptată spre sud. Baza cuptorului avea forma rotundă, iar intrarea era sprijinită lateral de un vălătuc uriaș de lut. Vatra se prezintă ca o crustă albă, pietrificată de arderile repetate, groasă de 8 cm. Deasupra vetrei au fost găsite vase, vălătuci de lut și o cute de piatră pentru ascuțit.

I n v e n t a r u l

Vasele lucrate la roată. Două fragmente cu marginea ieșind foarte puțin în afară, din pastă de culoare cenușie sau negricioasă amestecată cu nisip extrem de fin, decorate cu linii incizate orizontale, paralele (fig. 69/1, 2). Două fragmente de vase din care unul cu buza răsfrîntă brusc în afară, șanțuită la interior, dintr-o pastă cenușie-gălbuie, cu nisip destul de mare, neornamentat (fig. 69/3), iar altul decorat cu mănunchi de

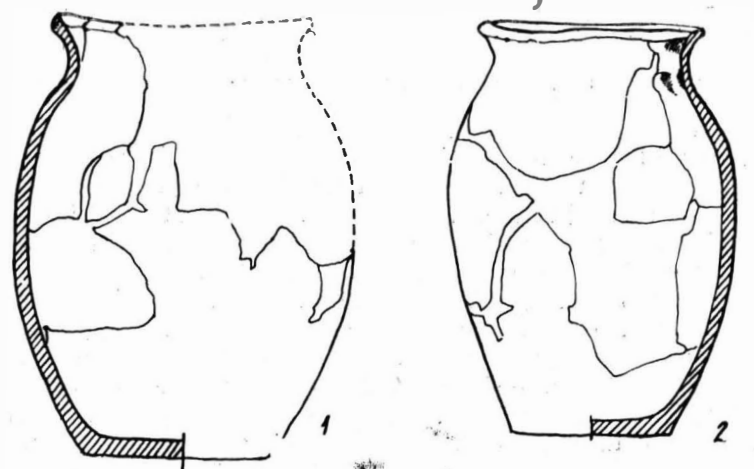

Fig. 64. — Dulceanca. Complexul nr. 8 (secolul al VI-lea), ceramică lucrată cu mâna.

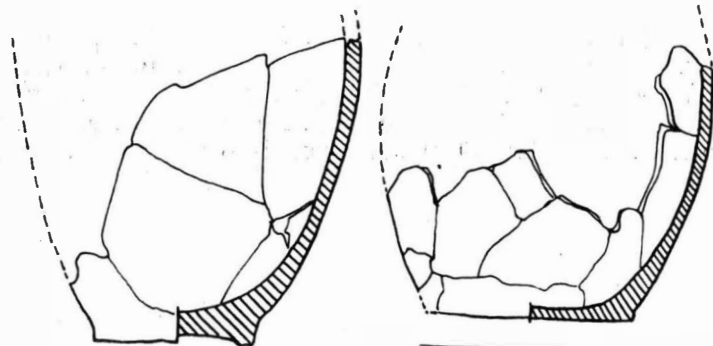
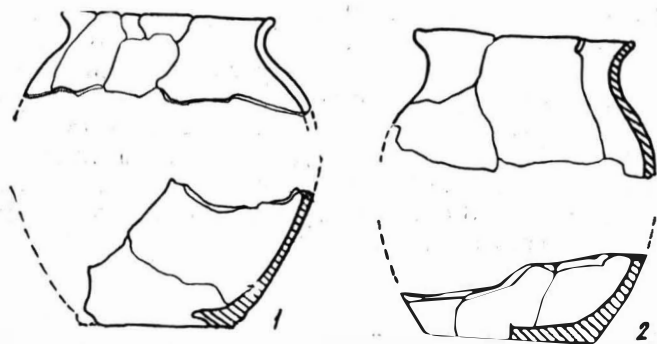
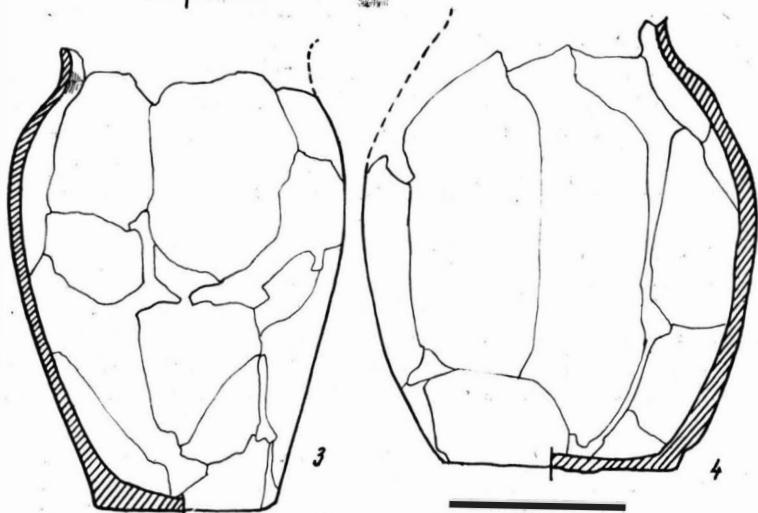

Fig. 65. — Dulceanca. Complexul nr. 8 (secolul al VI-lea), ceramică lucrată cu mâna.

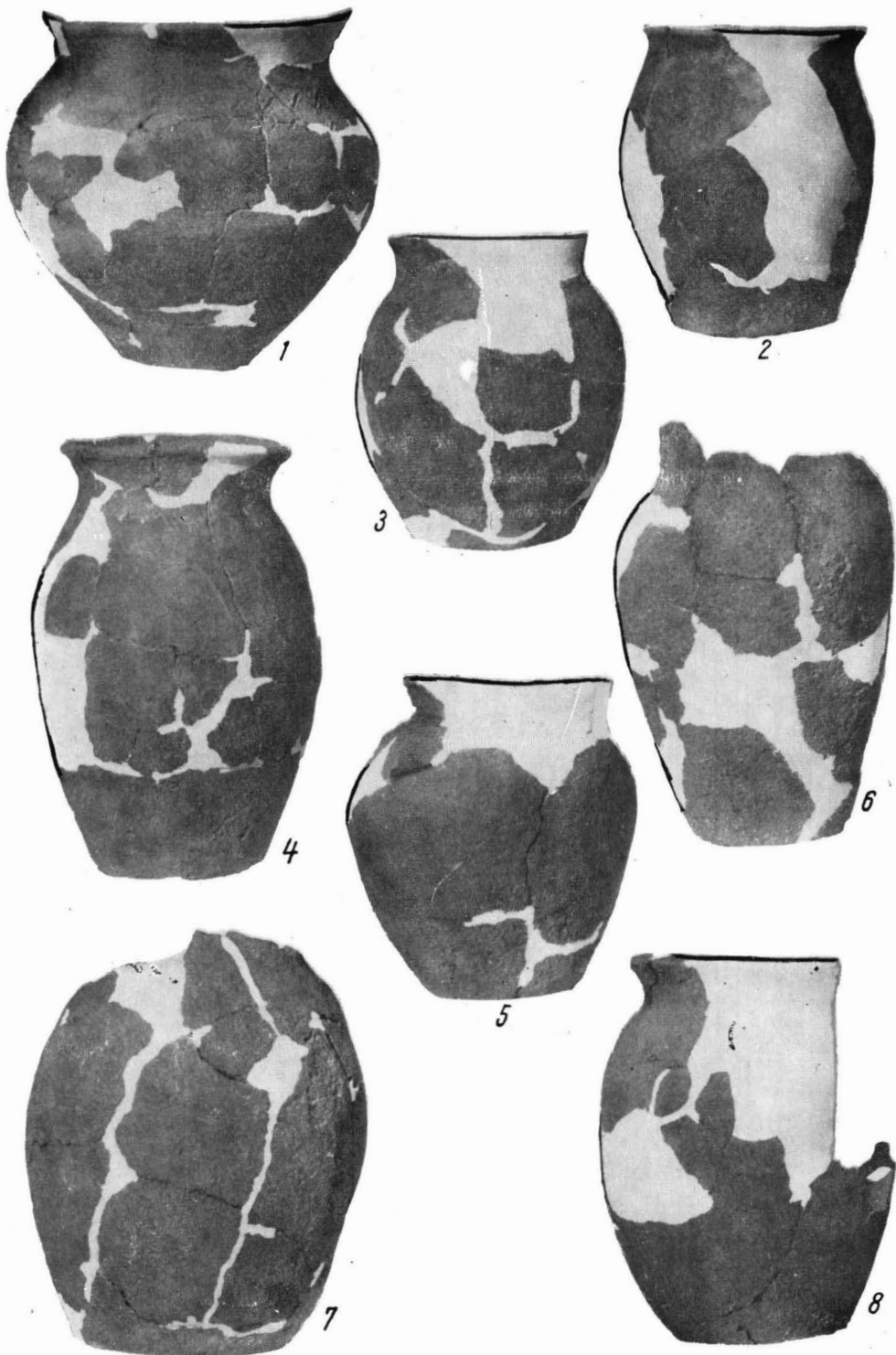

Fig. 66. — Dulceanca. Complexul nr. 8 (secolul al VI-lea), ceramică.
<https://biblioteca-digitala.ro>

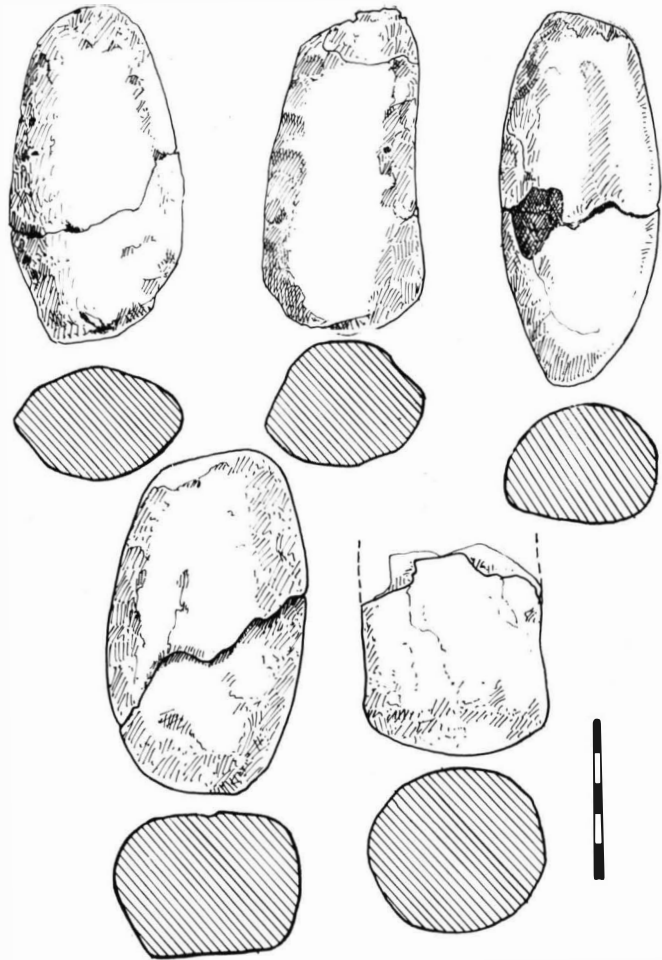

Fig. 67. — Dulceanca. Complexul nr. 8 (secolul al VI-lea), vălătucii de lut.

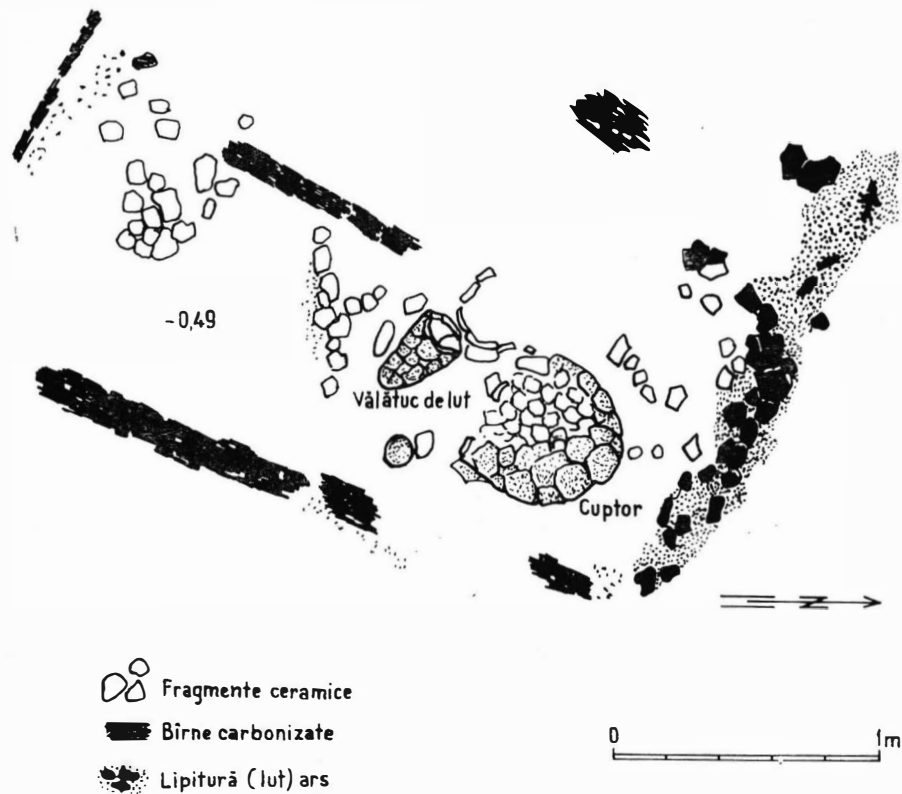

Fig. 68. — Dulceanca. Planul locuinței de suprafață nr. 9 (secolul al VI-lea e.n.).

linii incizate la distanțe aproape egale (fig. 69/5). Trei fragmente din pereții unor vase globulare, lucrate la roata rapidă, din pastă roșcată sau gălbuie, decorate cu linii incizate, orizontale, paralele, distanțate (fig. 69/4) sau cu nervuri în relief care formează trei fațete. La toate exemplarele, pasta conține nisip foarte fin. Cinci fragmente din funduri de vase din pastă cenușie-negricioasă sau gălbuie-cenușie, bine netezite, nu lasă să se observe urmele obiectului cu care au fost trase de pe roată (fig. 69/6–10).

Vasele lucrate cu mâna. Oală-borcan de culoare cenușie-gălbuie, cu pete roșii (provenind de la arderea secundară), cu nisip destul de mare în pastă, în spărtură avînd culoarea cenușie; sub buza răsfrîntă în afară apar amprente degetelor lăsate la modelare; suprafața vasului este neglijent netezită; umărul este înalt, curbura maximă mai sus de mijlocul vasului, iar fundul tăiat drept; sub umăr, în pasta moale a fost incizată o cruce cu brațele încîrligite (fig. 70/1; 71/1). Vas întreg, de formă alungită, dintr-o pastă neagră cu nisip, buza tăiată drept, deformat din ardere; fundul tăiat drept este înălțat; la interior pereții se îngroașe foarte tare spre fund (fig. 70/2; 71/3). Patru fragmente ceramice din pastă de culoare roșcată-gălbuie sau aproape neagră avînd marginea mult răsfrîntă în afară (fig. 70/6) (probabil îndreptat la roată) sau mai puțin profilată (fig. 70/3, 4, 5); pasta conține nisip destul de mare; sub buza vasului, apar frecvent urmele degetelor ca niște alveole, imprimare prin apăsarea pastei pentru a împinge marginea în afară; nu sînt ornamentate. Fragmente provenind din șase funduri de vase din pastă cenușie-gălbuie sau roșcată-gălbuie conținînd mult nisip; bazele sînt netezite, nu se observă urmele obiectului cu care au fost desprinse de pe suport; unul din fragmente poate să fi aparținut unei tipsii, dar marginea fiind foarte corodată, nu putem fi siguri (fig. 72). *Vălătucii de lut:* patru au forma rotundă, aplatizată, lucrați din aceeași pastă cu a

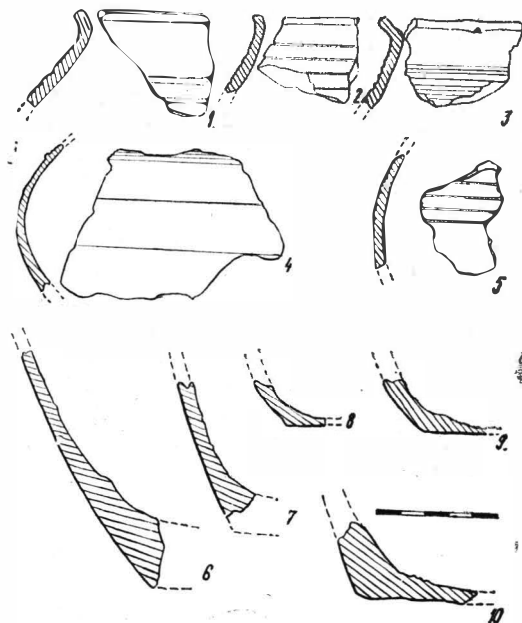

Fig. 69. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 9 (secolul al VI-lea e.n.), ceramica lucrată la roata rapidă.

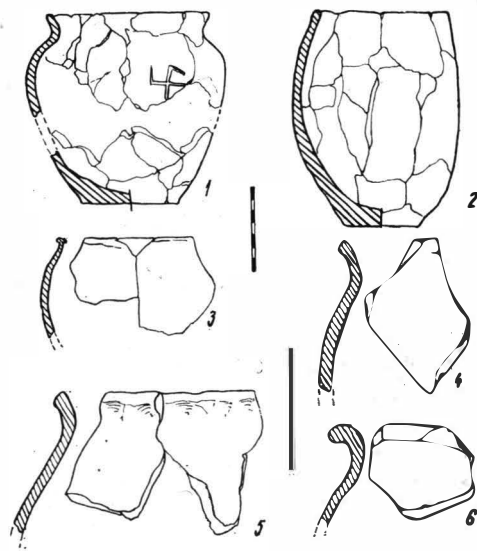

Fig. 70. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 9 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată cu mâna.

vaselor, de culoare roșiatică sau negricioasă (fig. 73/1—4); un fragment de vălătuc cu secțiune trapezoidală, plat în secțiune, lucrat dintr-un pământ diferit de cel al vaselor (nu are nisip ca degresant); vălătuc fragmentar în formă de ou (fig. 73/7); un vălătuc uriaș care sprijinea lateral intrarea cuptorului.

Cute: din gresic poroasă, nisipoasă, de formă trapezoidală cu secțiunea aproape triunghiulară (fig. 73/5); cute de piatră de culoare vineție, poroasă folosită pe trei fațete. (fig. 73/6).

Locuința de suprafață nr. 10 (S. 7/1966) a apărut la extremitatea de sud a secțiunii sub forma unei platforme din care chirpiciul a fost răvășit din vechime, păstrându-se întreagă o porțiune din baza unui perete și baza cuptorului.

Cuptorul mai larg decât cuptoarele din celelalte locuințe de suprafață are forma aproape rectangulară (fig. 74). Vatra cuptorului a fost albiată, avînd o crustă albă, pietrificată, destul de groasă. Cuptorul a fost ridicat pe o treaptă scundă amenajată pe podeaua locuinței, prin adîncirea podelei în jurul unui cadru aproape dreptunghiular. Nu s-a putut reconstitui cu siguranță poziția cuptorului în locuință din cauza răvășirii pereților dar probabil că se afla tot în colțul de nord-est, acesta fiind în mod obișnuit locul cuptorului în celelalte locuințe de suprafață.

I n v e n t a r u l

Vase lucrate la roata ~~rotundă~~. Fragment dintr-o oală de formă alungită, de culoare roșcată-gălbui, lucrată dintr-o pastă care conține mult nisip și mică; buza profilată la exterior, ușor albiată la interior, sub albiere urmează un prag după care apar canelurile neregulate, circulare, lăsate de roțire (fig. 75/2). Fragment dintr-o oală cu corpul bombat, buza răsfrîntă în afară, de culoare gălbui-roșcată, lucrată dintr-o pastă amestecată cu nisip foarte fin; buza formează la interior o fațetă, după care un prag o demarcă de linia aproape verticală a gîtului (fig. 75/1). Fragment dintr-un vas-borcan de culoare gălbui-roșcată, lucrat dintr-o pastă omogenă amestecată cu nisip fin; buza rotunjită, îngroșată în afară formează la exterior două fațete înguste, după care apare o șanțuire (fig. 75/3). Fragment dintr-un vas de culoare cărămizie lucrat dintr-o pastă, cu mult nisip fin și mică; marginea și gîtul sînt drepte, foarte puțin înclinate în afară, la

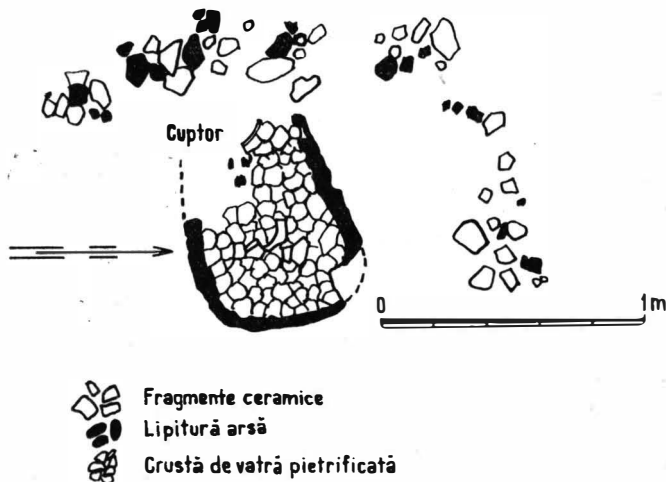

Fig. 74. — Dulceanca. Planul locuinței de suprafață nr. 10 (secolul al VI-lea e.n.).

interior formînd o albiere abia vizibilă; chiar de la linia care separă gîtul de corpul vasului apare un decor format din cinci linii incizate adînc, simetric, cu un pieptene (?) (fig. 75/4). Trei fragmente din vase de culoare cărămizie din pastă amestecată cu nisip

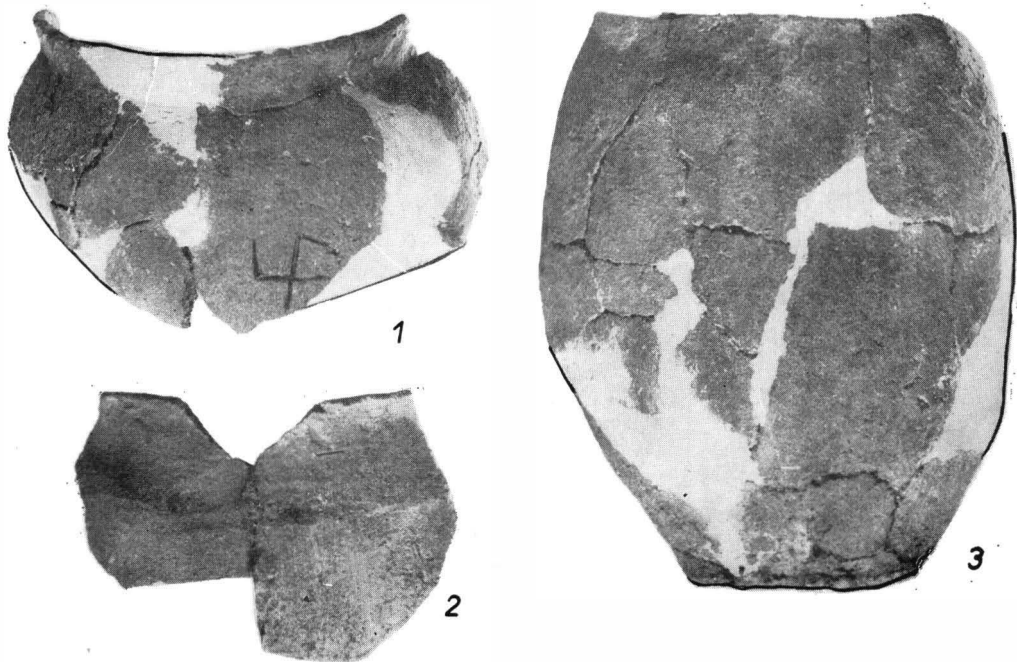

Fig. 71. — Dulceanea. Locuință de suprafață nr. 9 (secolul la VI-lea e.n.), ceramică lucrată cu mâna.

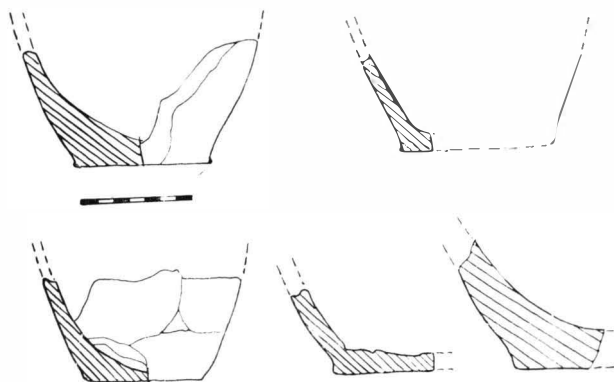

Fig. 72. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 9 (secolul al VI-lea e.n.), funduri de vase lucrate cu mina.

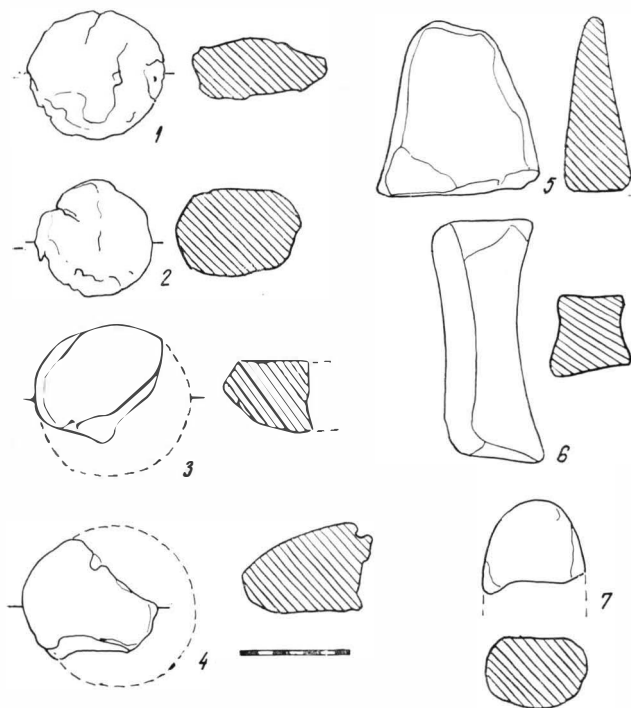

Fig. 73. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 9 (secolul al VI-lea e.n.): 1—4, 7, vălătuci de lut ars; 5, 6 cute de piatră.

extrem de fin, ornamentate cu decor format din linii incizate adânci alcătuind motive asociate de linii drepte orizontale și linii în val, grupate în mănunchiuri de la două pînă la șase linii (fig. 75/5, 6). Un fragment de fund de vas de culoare gălbuie, tras cu sfoara, lucrat dintr-o pastă amestecată cu nisip fin (fig. 75/8). Un fragment dintr-un fund de vas de culoare cenușie-roșcată, dintr-o pastă cu nisip și mică; la 2,5 cm de la bază, peretele vasului are o perforație rotundă (fig. 75/7).

Vasele lucrate cu mîna. Patru fragmente de oale-borcan cu corpul scund sau alungit, de culoare roșcată sau cenușie-gălbuie lucrate dintr-o pastă bună, densă, amestecată cu nisip; marginile sînt înclinate în afară; la toate exemplarele din acest grup sub buză apar amprentele lăsate de apăsarea degetelor în pasta moale (fig. 76/1—4,6). Trei fragmente de oale cu marginea tăiată aproape drept, netezită oblic spre interior, de culoare gălbuie și cenușie, pastă densă amestecată cu nisip (fig. 76/5). Un fragment de pahar cu peretele perfect vertical, cu marginea rotunjită lucrat din pastă amestecată cu nisip fin. Cinci fragmente de funduri de vase drepte, peretele formînd cu baza un unghi cu deschiderea mai largă sau mai mică; culoarea este gălbuie cu pete roșii, cărămizie sau cenușie, baza netezită, nu se observă urmele obiectului cu care vasele au fost desprinse de suportul pe care au fost lucrate (fig. 77/1, 5—7); două exemplare au fost îndreptate pe roată. Două fragmente de funduri de vas puțin înălțate de la bază, peretele arcuind chiar din punctul de pornire; pasta cenușie conține nisip; ambele exemplare au fost îndreptate pe roată (fig. 77/2, 3). Un fragment dintr-un fund de vas de culoare cenușie-gălbuie, marginea fundului turtită puțin la exterior, ca o „talpă” (fig. 77/4). Un fragment de tipsie lucrat din aceeași pastă cu a celorlalte vase lucrate cu mîna, a avut probabil o formă rotundă, largă; este modelată grosolan.

Vălătuci de lut lucrați dintr-o pastă comună cu a vaselor. Șase de formă cilindrică, cu secțiunea rotundă; doi vălătuci de lut de formă rotundă, aplatizată; doi vălătuci de lut ovali, aplatizați (fig. 78); vălătuc de lut oval (fig. 76/9).

O cutie de piatră, fragmentară, poroasă, de culoare cenușie, cu secțiune aproape triunghiulară, avînd urme foarte pronunțate de uzură (fig. 76/7).

O fibulă de bronz miniaturală lucrată din tablă de bronz, subțire; axul resortului introdus într-o urechiușă realizată la extremitatea corpului fibulei (antrenată din nivelul dacic din secolul al III-lea e.n.?) (fig. 76/8).

Locuința de suprafață nr. 11 (S. 6/1967). La extremitatea de sud a șanțului a apărut, răvășit din vechime, pe o întindere destul de mare, chirpicul ars al unei platforme formate prin dărîmarea unei locuințe de suprafață incendiată. Prin bucățile de lipitură arsă care poartă amprentele nuielilor din pereții peste care a fost depusă, se află fragmente provenind din vase arse secundar. Lipitura răvășită a locuinței, suprapunea o groapă din comuna primitivă și o vatră dacică din secolul al III-lea e.n., deschisă, pe nivel.

I n v e n t a r u l

Vase lucrate cu mîna. 12 fragmente din vase aparținînd formei de oală-borcan, fără toartă, cu profilul mai alungit sau mai bombat, de culoare roșcată (dată de arderea secundară) lucrate dintr-o pastă densă cu nisip mare în compoziție; un exemplar are culoarea cenușie; grosimea pereților între 4 și 8 mm (fig. 79).

Vase lucrate la roată. Fragment de vas de culoare cenușie lucrat din pastă densă, cu nisip

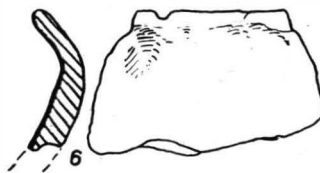
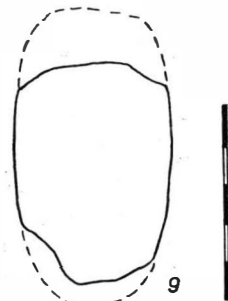
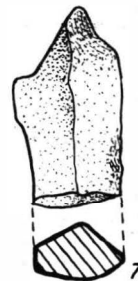
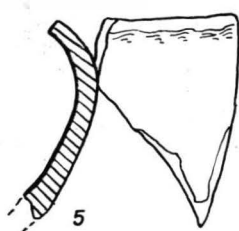
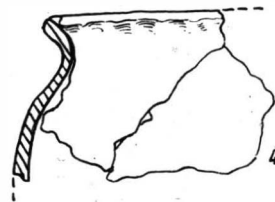
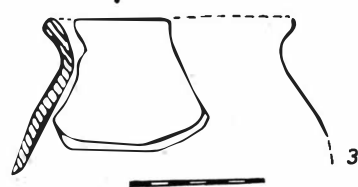
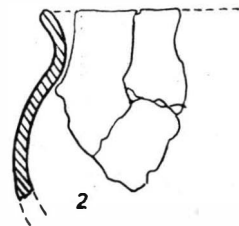
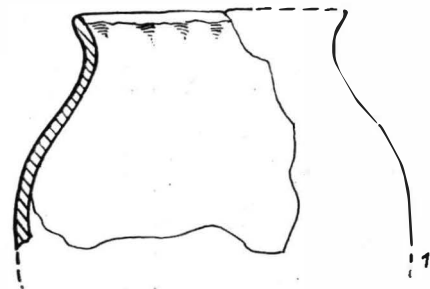
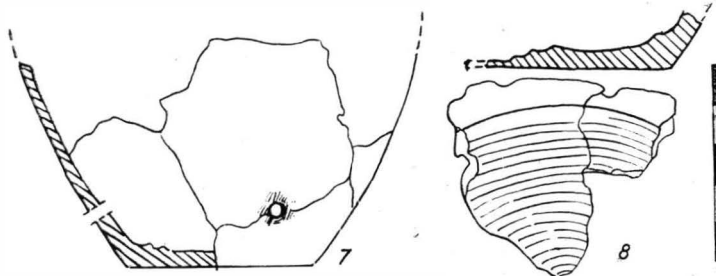
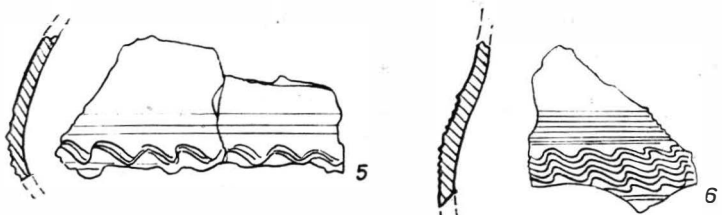
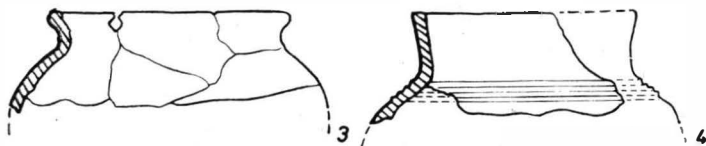
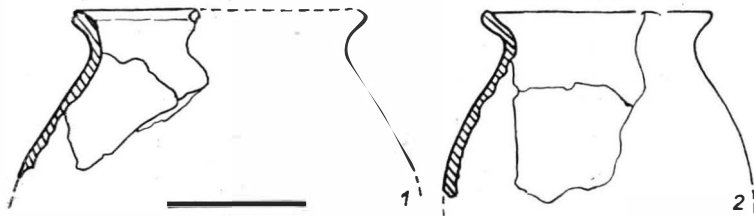

Fig. 75. — Dulceața. Locuința de suprafață nr. 10 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată la roata rapidă

Fig. 76. — Dulceața. Locuința de suprafață nr. 10 (secolul al VI-lea e.n.); 1—6 ceramică lucrată cu mina; 7, cute de piatră; 8, fibulă antrenată din nivelul secolului al III-lea e.n. (?); 9 vălătuci de lut.

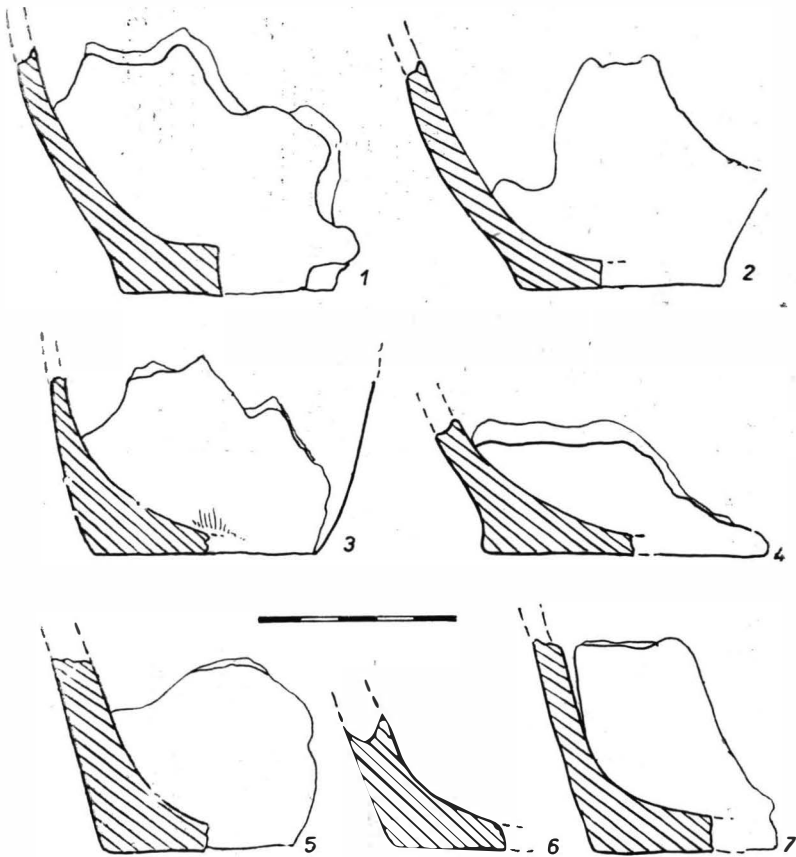

Fig. 77. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 10 (secolul al VI-lea e.n.), funduri de vase lucrate cu mâna.

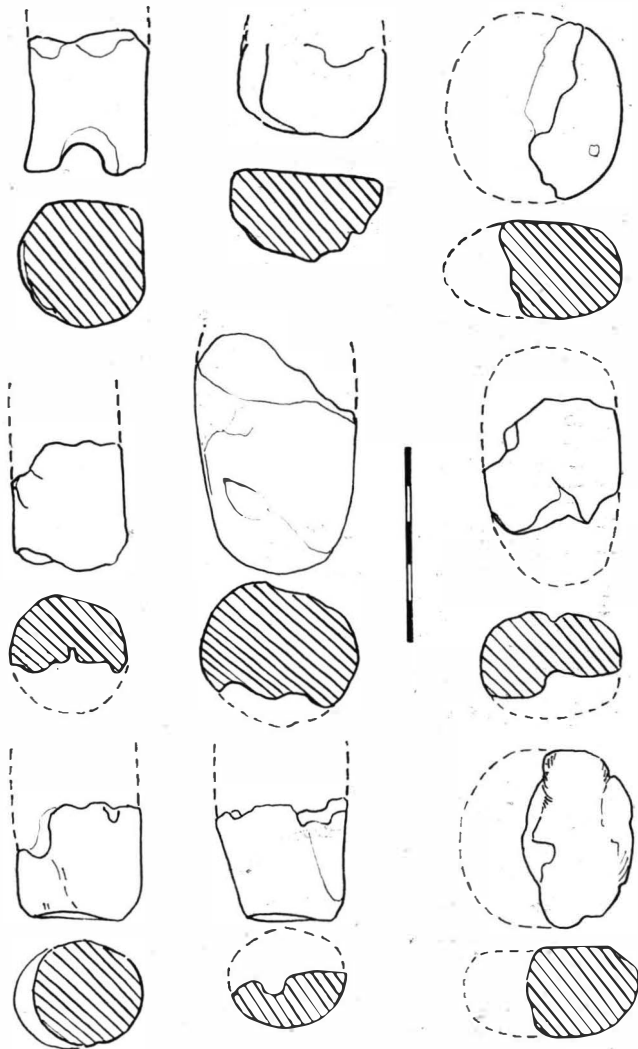

Fig. 78. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 10 (secolul al VI-lea e.n.), vălătuci de lut ars.

fin, cu un decor realizat foarte îngrijit din linii incizate în val, tras cu pieptenele alter-nând cu un mănunchi de linii drepte, orizontale (fig. 80/1). Trei fragmente din vase de culoare gălbuie și cenușie lucrate dintr-o pastă densă, conținând nisip foarte fin; buza are secțiunea îngroșată, ovală sau triunghiulară. Cinci fragmente de funduri de vase de culoare gălbuie-cenușie sau cărămizie, din pastă amestecată cu nisip; baza este dreaptă, bine netezită; nu se văd urmele obiectului cu care au fost desprinse de pe roată (fig. 80/2 - 7). Șase fragmente de funduri drepte, formînd un unghi mai larg sau mai închis

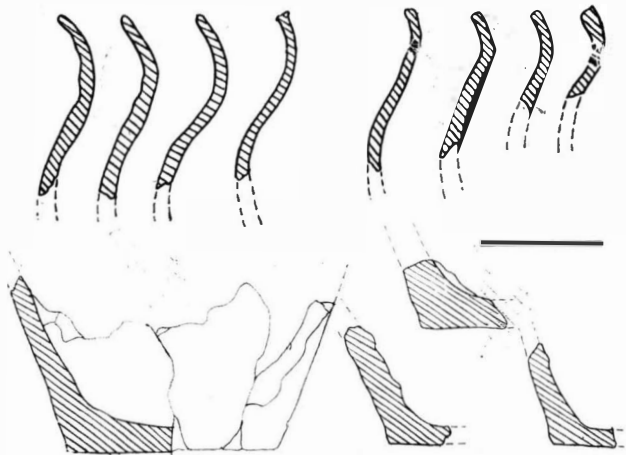

Fig. 79. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 11 (secolul al VI-lea e.n.) răvășită pe nivel, ceramică lucrată cu mâna.

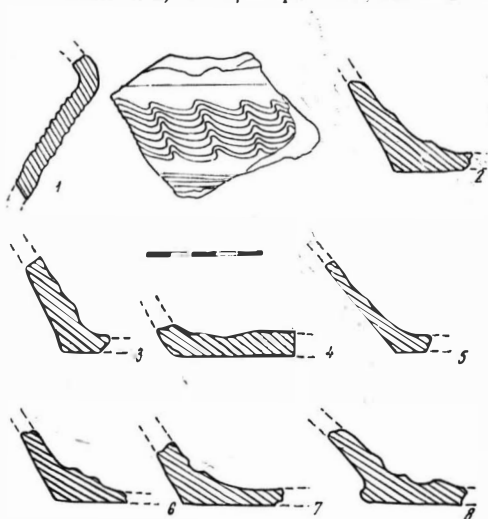

Fig. 80. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 11 (secolul al VI-lea e.n.) răvășită pe nivel, ceramică lucrată la roată.

cu peretele lucrate din pastă densă, amestecată cu nisip, de culoare ce-nușie sau gălbuie. Un fragment de fund cu „talpă” lucrat din pastă roș-cată, densă (fig. 80/8). Un fragment dintr-o rîșniță de piatră (gresie roș-cată) de formă ovală (?) (fig. 81).

Locuința de suprafață nr. 12

(S. 13/1968). S-a păstrat doar un sfert din platforma constituită din resturile arse ale pereților; cea mai mare parte a fost distrusă de un șanț modern. Nu s-a păstrat *cuptorul*, locul acestuia fiind în colțul de nord-est, distrus de lucrări. Nu a putut fi recuperat nici *inventarul ceramic*, care a existat în abundență, după mărturiile celor care au săpat șanțul.

Locuința de suprafață nr. 13

(S. 23, 24/1970) a apărut ca o platformă de lipitură arsă, compactă și dură, la nivelul celorlalte locuințe. Masa de arsură, care se înscrie într-o formă aproximativ rectangulară, este uniformă pe toată suprafața. Prăbușirea s-a făcut spre interior. În dărîmătură au apărut fragmente de oase de animal și pietriș. La degajarea primului strat de dărîmătură, s-a văzut că grosimea chirpiciului ars este de 10—15 cm, mai consistentă în dreptul bazei pereților și mai puțin densă în centru. Chirpiciul fusese aplicat pe pereții de nuielă, după cum o indică amprente de pe bucățile de lipitură. Nu a avut material ceramic, nici cuptor, fiind folosită probabil ca magazie (fig. 82).

Bordeiul nr. 1 (s. 6,7/1967)

Groapa are dimensiunile destul de mari și este de formă aproximativ rectangulară cu trei laturi egale, latura de sud are pe mijloc o ieșitură, probabil locul unde a fost intrarea și marginea s-a sfărâmat prin uzură. A fost săpată la o adâncime destul de mică față de vechiul nivel de călcare. Groapa bordeiului nu conține de-a lungul pereților „lavetele” de pământ caracteristice bordeielor din secolul al III-lea e.n., doar între cuptor și colțul de nord pe o porțiune care ocupă aproape o treime din suprafața bordeiului a fost lăsată o platformă mai înaltă decât podeaua bordeiului cu aproximativ 14 cm. O treaptă joasă, de înălțimea platformei amintite să găsește pe latura de vest. Nu au apărut urme de birne carbonizate sau gropi de par pentru susținerea acoperișului. Podeaua bordeiului a fost bine curățată, obiectele pe care le conținea bordeiul (vasele) au fost îngrămădite pe cuptor și în spatele acestuia. O parte din vasele înșirate în ordine pe platforma din spatele cuptorului au rămas pe loc, dar o parte s-a prăbușit odată cu bolta, formînd o masă compactă care a alunecat în fața cuptorului, în care ceramica era amestecată cu lipitura arsă a cuptorului (fig. 83).

Cuptorul a fost construit într-un bloc de pământ cruțat în colțul de răsărit al bordeiului, de formă rectangulară, marginile fiind tăiate drept. Între blocul de pământ în care a fost construit cuptorul și pereții de est și sud ai bordeiului a fost lăsat un spațiu liber de 20 cm. Dimensiunea cavității cuptorului în formă de potcoavă este mult mai redusă decât a blocului de pământ în care a fost scobită, astfel că pereții cuptorului au de jur împrejur o grosime de 40 cm, suficientă pentru eventualele lărgiri ulterioare ale cuptorului. În spatele cuptorului, această porțiune a fost folosită pentru așezarea vaselor. Bolta cuptorului, făcută din lut amestecat cu piتریș mic (ca și la cuptoarele dacice din secolul al III-lea e.n.) s-a prăbușit în față. Vatra pe care se făcea focul se afla cu 5 cm mai sus de podeaua bordeiului, dar a fost destul de puțin folosită, deoarece nu s-a format crusta albă, pietrificată, caracteristică vetrelor celorlalte cuptoare. În cuptor și pe cuptor a apărut o cantitate mare de ceramică lucrată cu mina și la roată, fragmentele unor obiecte de bronz și fier, neidentificabile, fragmente de brățară de sticlă și o mărgică de sticlă.

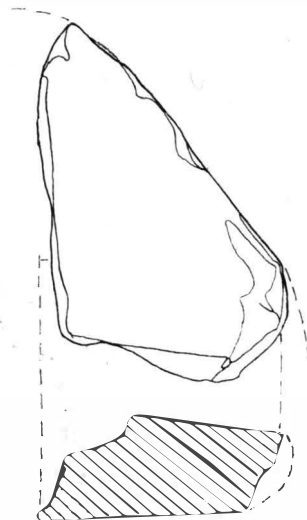

Fig. 81. — Dulceanca. Locuința de suprafață nr. 11 (secolul al VI-lea e.n.) răvășită pe nivel, rîșniță fragmentară de piatră.

I n v e n t a r u l

Vase lucrate la roată (fig. 86). Vas de tipul oalei-borcan din pastă densă de culoare gălbuie, amestecată cu nisip fin și mică; marginea dreaptă, înaltă, decorată cu caneluri rotunjite la exterior este oblică la interior cu o șanțuire ușoară; rotațiile au lăsat urme vizibile la interior; pe fundul vasului se văd clar urmele sfonii cu care vasul a fost tras de pe roată; striurile formate sînt circulare, mai rare spre margine (fig. 84). Două fragmente din vase de culoare roșcată-cenușie, cu nisip foarte fin ca liant, au decor de linii incizate, orizontale, paralele, grupate cîte două (fig. 85/2). Trei fragmente dintr-o

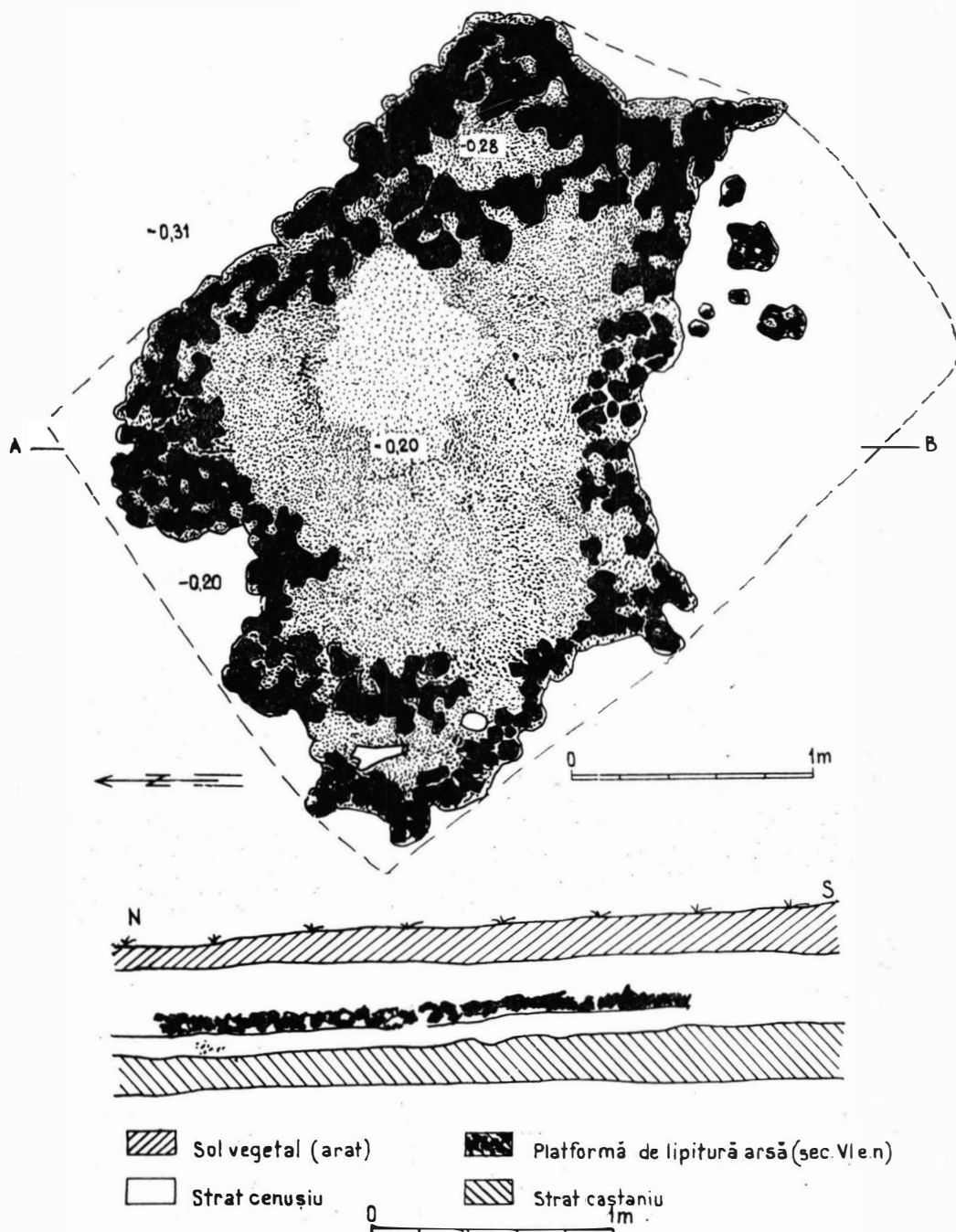

Fig. 82. — Dulceanca. Planul și profilul stratigrafic al locuinței de suprafață nr. 13 (secolul al VI-lea e.n.).

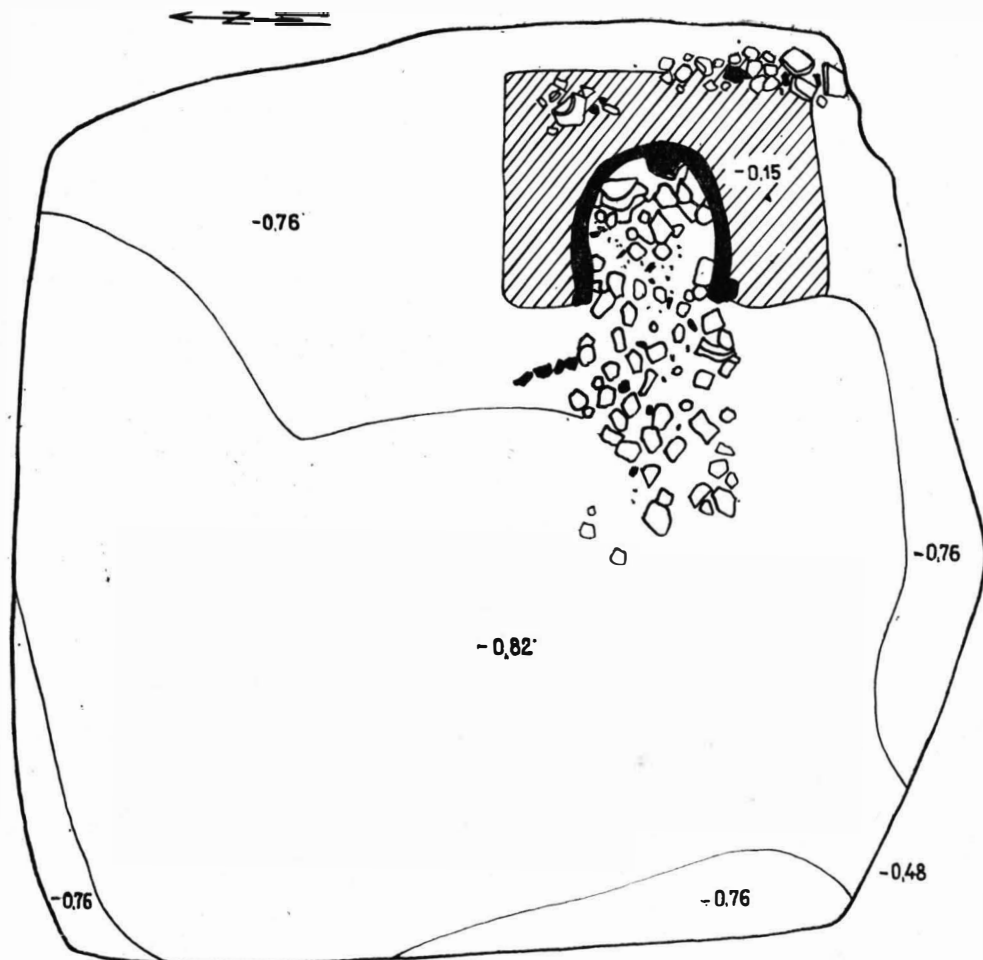
amforă din pastă gălbuie-alburie : un fragment de buză, unul de mănușe cu secțiunea ovală și unul din peretele amforei decorate cu „coaste” dese, inegale, care se lărgesc spre partea inferioară a vasului (fig. 85/6—8).

Un fragment de profil de vas de culoare gălbuie, din pastă fină, densă, amestecată cu nisip ; buza este ușor răsfrîntă în afară ; decorul format din linii incizate în pasta moale, horizontale, paralele, formînd praguri ascuțite, înclinate în jos ; a făcut probabil parte dintr-o strachină mică (ar fi unicul exemplar din această categorie găsit în așezare) (fig. 85/1). Două fragmente ceramice din pastă fină amestecată cu nisip, de culoare cenușie și brună-roșcată, cu decor din striuri grupate cîte două sau trei (fig. 85/3—5). Patru fragmente de funduri de vase din pastă cenușie-alburie sau cenușie-negricioasă cu mult nisip în compoziție, tăiate drept de pe roată (fig. 87). Un fragment de fund de vas găsit chiar pe vatră, de culoare cenușie-alburie lucrat la roata rapidă ; la interior, în centru are o alveolă și o canelură adîncă circulară, lăsată de prima învîrtire pe roată. *Vasele lucrate cu mîna*. Au fost recuperate profile care fac parte din 18 vase aparținînd oalei fără toartă cu buza răsfrîntă în afară și corpul mai alungit sau mai bombat (fig. 88 ; 89 a ; 89 b) ; sînt lucrate dintr-o pastă care conține nisip (o cantitate mai mare sau mai mică), au culoare gălbuie-cenușie, cenușie-negricioasă sau roșcată. 24 de funduri fragmentare din pastă cenușie-negricioasă ; au aparținut vaselor de tipul oalei-borcan ; sînt drepte, bine netezite la bază, fără urmele sforii sau ale unui obiect cu care au fost desprinse de pe roată (fig. 90). *Vălătuci de lut*, trei fragmentari, de culoare alburie sau cenușie-gălbuie lucrați din pastă similară cu aceea a vaselor arse în cuptor (fig. 91/1—3).

Obiecte. Pe podeaua bordeiului a fost găsită o *brățară* (inel de buclă) (?) mică, din bronz lucrată din sîrmă groasă cu secțiunea rotundă, avînd unul din capete aplatazate în formă de disc alungit pe care a fost stanțat un bust (?) ; la extremitatea verigii dinspre capătul cu disc stanțat apar cîteva linii incizate (fig. 92/4). Fragment de *obiect din fier curbat* în formă de S (fig. 92/1). *Două fragmente obiecte de fier* neidentificabile (fig. 92/2,3). *O dăltiță de bronz* (fig. 92/5). *Corp de fibulă* (;) (fig. 92/6). *O mîrgică sferică de sticlă*, de culoarea chihlimbarului. Fragmente dintr-o *brățară de sticlă*, albastră decorată cu încrustații rotunde din pastă albă. *Cute de piatră*, cenușie, poroasă, în formă de calapod (fig. 91/4).

Bordeiul nr. 2 (S. 13, 14/1968) este de dimensiuni mari (4,50 m × 4 m), de formă aproximativ rectangulară, dar, ca și la bordeiul nr. 1, una din laturi este deviată spre exterior. În colțul dinspre sud a apărut groapa unui par, probabil că aici a fost și intrarea în bordei (fig. 93). Umplutura bordeiului era aproape uniformă, formată din pămînt negru, foarte afinat, cu multă arsură și cărbune, mai puțin chirpici. Majoritatea fragmentelor de lemn carbonizat provin de la nuiele subțiri nu de la birne.

Cuptorul a fost construit în colțul de răsărit, într-un calup înalt cît groapa bordeiului (destul de puțin adîncită față de nivelul antic de călcare). Bolta cuptorului care s-a păstrat pe loc, doar puțin turtită, nu reprezintă bolta inițială, ci refacerea ei. Au putut fi ușor reconstituite cele două etape de construire a cuptorului. Calupul de pămînt în care s-a construit cuptorul era lipit de colțul de sud-est al bordeiului. Cavitata cuptorului a fost scobită în jumătatea calupului dinspre interiorul locuinței, partea dinspre perețele de sud a calupului rămînînd intactă. Pe vatra inițială, folosirea îndelungată a format o crustă groasă, alburie, pietrificată. După un oarecare interval s-a impus refacerea cuptorului, deșădat în urma folosirii. În etapa a doua de construire, au fost aduse următoarele modificări : vatra cuptorului a fost lărgită spre fund și spre sud, unde existența rezervei

- Pământ ars
- Cioburi
- Bloc de lut în care s-a construit cuptorul

0 1 m

Fig. 83. — Dulceanca. Planul bordeiului nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.).

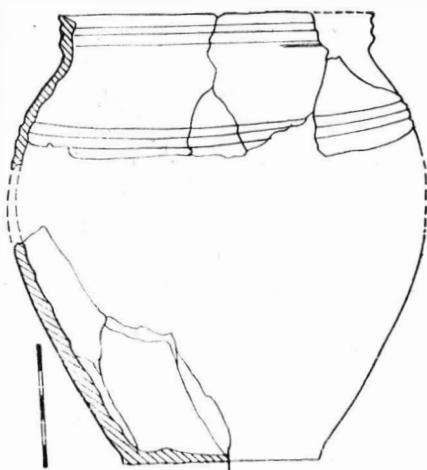

Fig. 84. — Dulceanca. Bordeiul nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.), vas lucrat la roata rapidă.

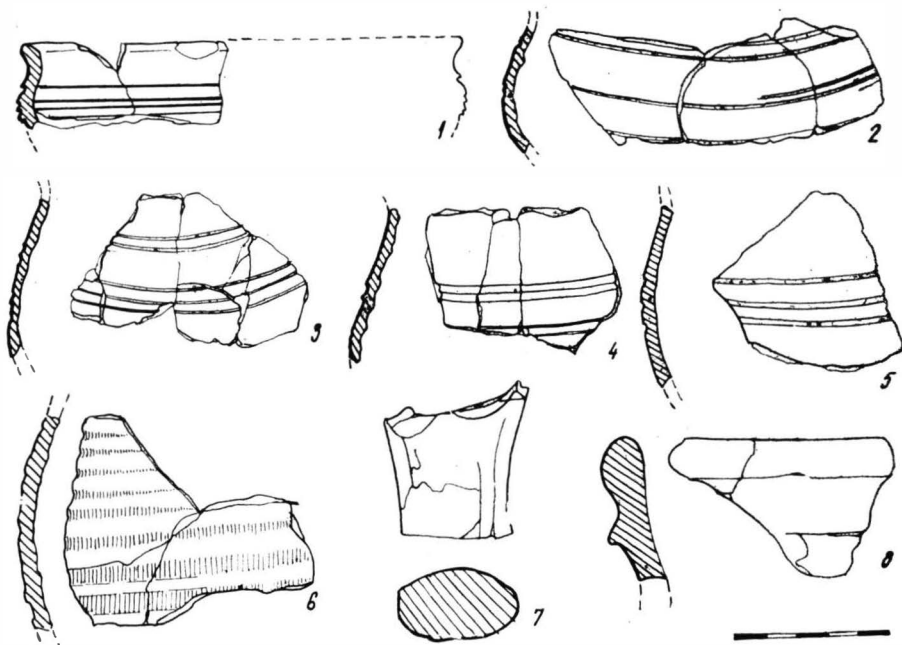

Fig. 85. — Dulceanca. Bordeiul nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.): 1—5, ceramică lucrată la roata rapidă; 6—8, fragmente de amforă.

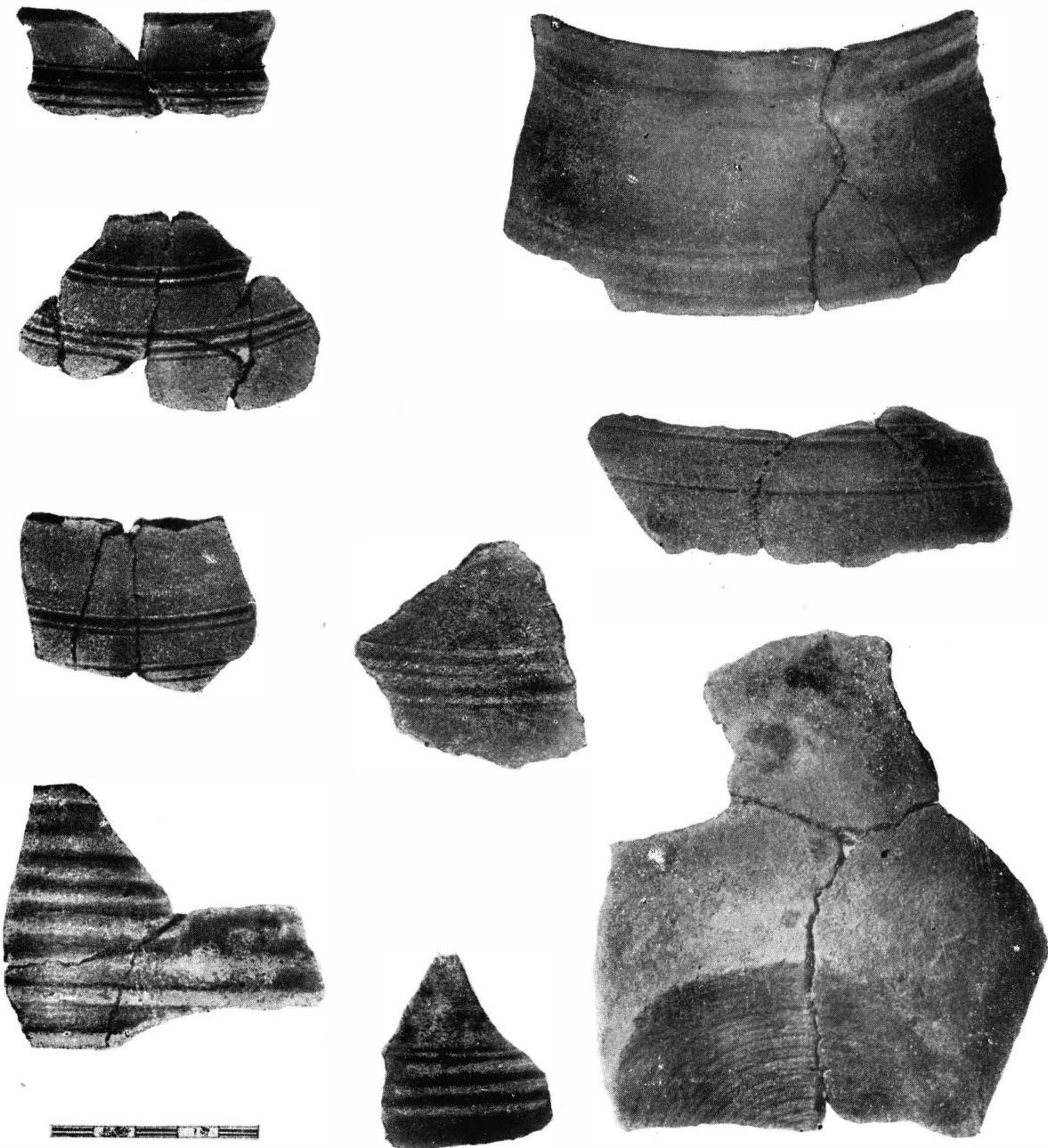

Fig. 86. — Dulceanca. Bordeii nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată la roata rapidă.
<https://biblioteca-digitala.ro>

de calup o îngăduia, dar peretele lateral interior, care fusese scobit la limita calupului, nu a mai putut fi lărgit ci doar întărit cu lut. Pe vatră s-a depus un strat gros de lipitură deasupra căruia s-a format o nouă crustă albă, pietrificată. Bolta refăcută a fost întărită cu o tavă mare de lut, groasă, cu marginile ridicate în sus. Peste această tavă a fost depus un strat gros de pietriș legat cu lut (fără liant) pentru a nu aluneca de pe cuptor. Acest strat de pietriș cu lut s-a întărit prin ardere, dar lutul dintre pietre a rămas friabil neavînd consistența lutului amestecat cu nisip. Ceramica și obiectele au apărut în umplu-

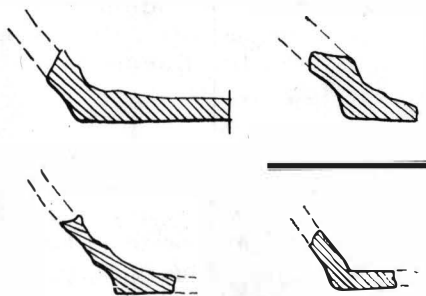

Fig. 87. — Dulceanca. Bordeii nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.), funduri de vase lucrate la roata rapidă.

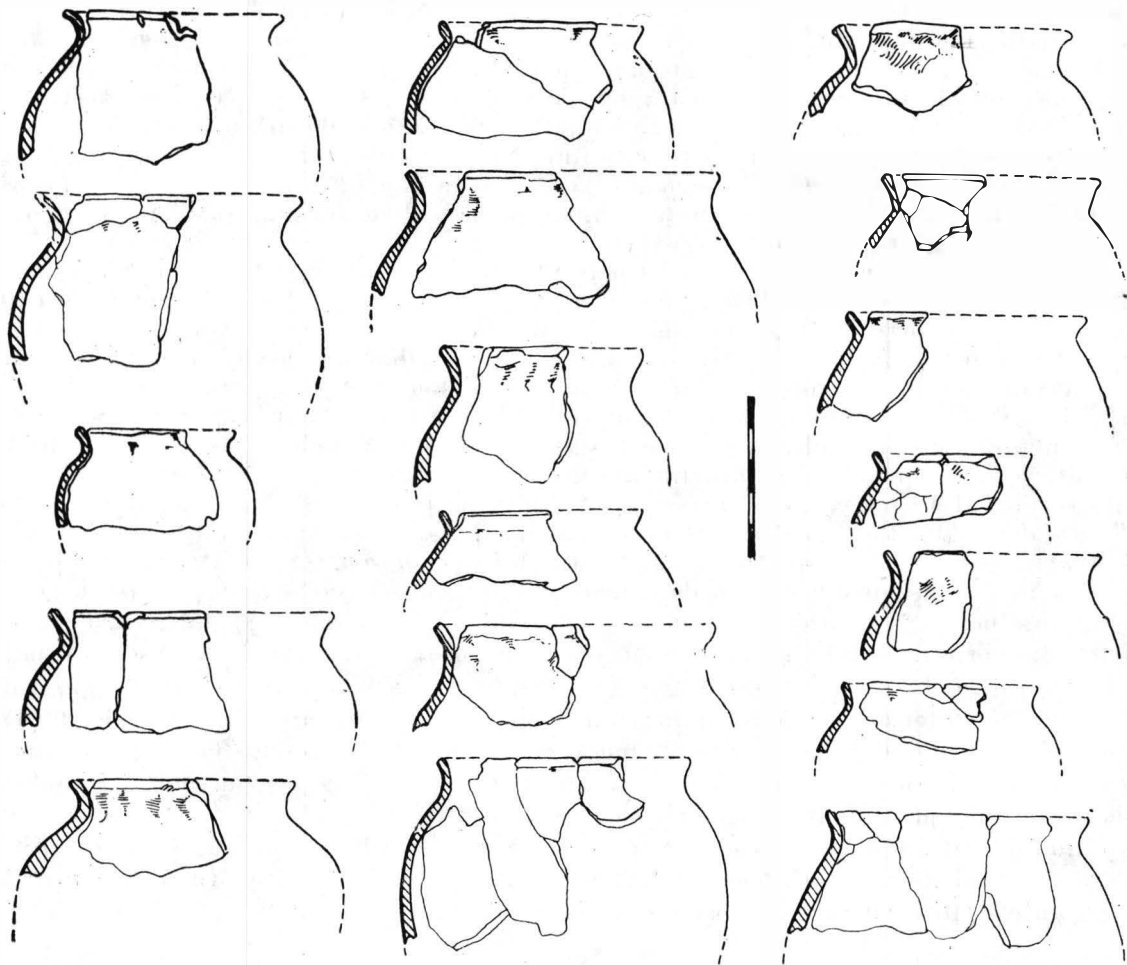

Fig. 88. — Dulceanca. Bordeii nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată cu mîna.

tura bordeiului, pe cuptor și în apropiere de acesta. Fragmente ceramice au fost găsite și pe prima vatră. Din inventar mai fac parte fusaiole, ace de bronz, fragmente de tipare de piatră, fragmente de tablă de bronz.

I n v e n t a r u l

Vase lucrate cu mâna. Un fragment de vas din pastă roșcată-alburie, amestecată cu mult nisip; la interior se văd adâncituri verticale lăsate de degete în timpul netezirii; baza este dreaptă și netezită (fig. 94). 12 fragmente de vase cu marginea aproape dreaptă sau răsfrîntă în afară, cu corpul alungit sau arcuit, de culoare roșcată și cenușie-negricioasă, pasta fiind amestecată cu nisip mare; la unele exemplare suprafața vasului la exterior este neglijent netezită (fig. 95/1—4,6—13). Un fragment de vas ornamentat cu o linie incizată în formă de val, inegal adâncită în pasta vasului, care este densă, de culoare cenușie-brună cu nisip în compoziție (fig. 95/5). Un fragment dintr-un vas de proporții foarte mari folosit probabil pentru păstrarea proviziilor (chiup); este cel mai mare exemplar din așezare; lucrat dintr-o pastă densă, omogenă, cu nisip fin, uniform ars de culoare cenușie-gălbuie, cu pete brune; pereții sînt foarte groși; la interior, pînă la jumătatea inferioară a vasului, urmele lăsate de degete sînt verticale, apoi se demarcă o zonă, începînd cu jumătatea superioară, unde sînt orizontale, aproape regulate (probabil că vasul a fost îndreptat pe roată); decorul este format din două linii incizate în val, trasate neregulat, încadrate de trei linii orizontale, de asemenea incizate; diametrul vasului în dreptul umărului a fost de 50 cm, vasul în întregime avînd o înălțime probabilă de aproximativ 1 m (fig. 96).

Vasele ornamentate lucrate la roată. Un fragment din peretele și fundul unui vas din pastă cărămizie, densă, cu nisip, pe care se disting cu greu urmele unui decor format din trei striuri orizontale. 30 de fragmente de vase decorate cu linii incizate, dispuse variat: cu o linie în val (un exemplar), încadrată cu linii orizontale, cu două linii în val încadrat cu linii orizontale (cinci exemplare) cu două, trei sau patru mănunchiuri de linii în val (14 exemplare), cu decor din linii orizontale (11 exemplare) (fig. 97; 98). Fragmentele sînt de culoare gălbuie la exterior și cenușie-gălbuie sau roșcată-gălbuie la interior; ele provin din jumătatea superioară a vaselor. O caracteristică a vaselor din secolul al VI-lea e.n. este plasarea decorului pe jumătatea superioară.

Toartă de vas (99/2). Toartă de amforă din pastă aspră, gălbuie, diferită de aceea a celorlalte vase din bordei (import?) (fig. 99/3). *Mănușă de amforă* lucrată dintr-o pastă comună cu a vaselor din bordei, de culoare roșcată-gălbuie, cu nisip în compoziție; este o amforă lucrată la fața locului, imitînd formele din sudul Dunării (?); nu au fost găsite părți din corpul acestei amfore iar pe fragmentul păstrat cu mănușa, se observă o pojghiță subțire de culoare roșcată-gălbuie, uniform repartizată pe suprafața vasului, la exterior și interior groasă de 1 mm; în miez, pasta vasului a rămas neagră (fig. 99/1). 15 profile provenind de la vase diferite lucrate dintr-o pastă fină, densă, cu nisip în compoziție, *neornamentate* (fig. 100) afară de fragmentele cu caneluri pe gîtul înalt. 27 funduri de vase drepte provenind de la vasele ale căror profile se completează; toate fragmentele au fundul tăiat drept, nu se observă urme de sfoară sau de obiect care a ajutat la desprinderea vasului de pe roată (fig. 101). Trei fragmente de funduri de vase care poartă amprente sfonii cu care au fost desprinse de pe roată (fig. 102).

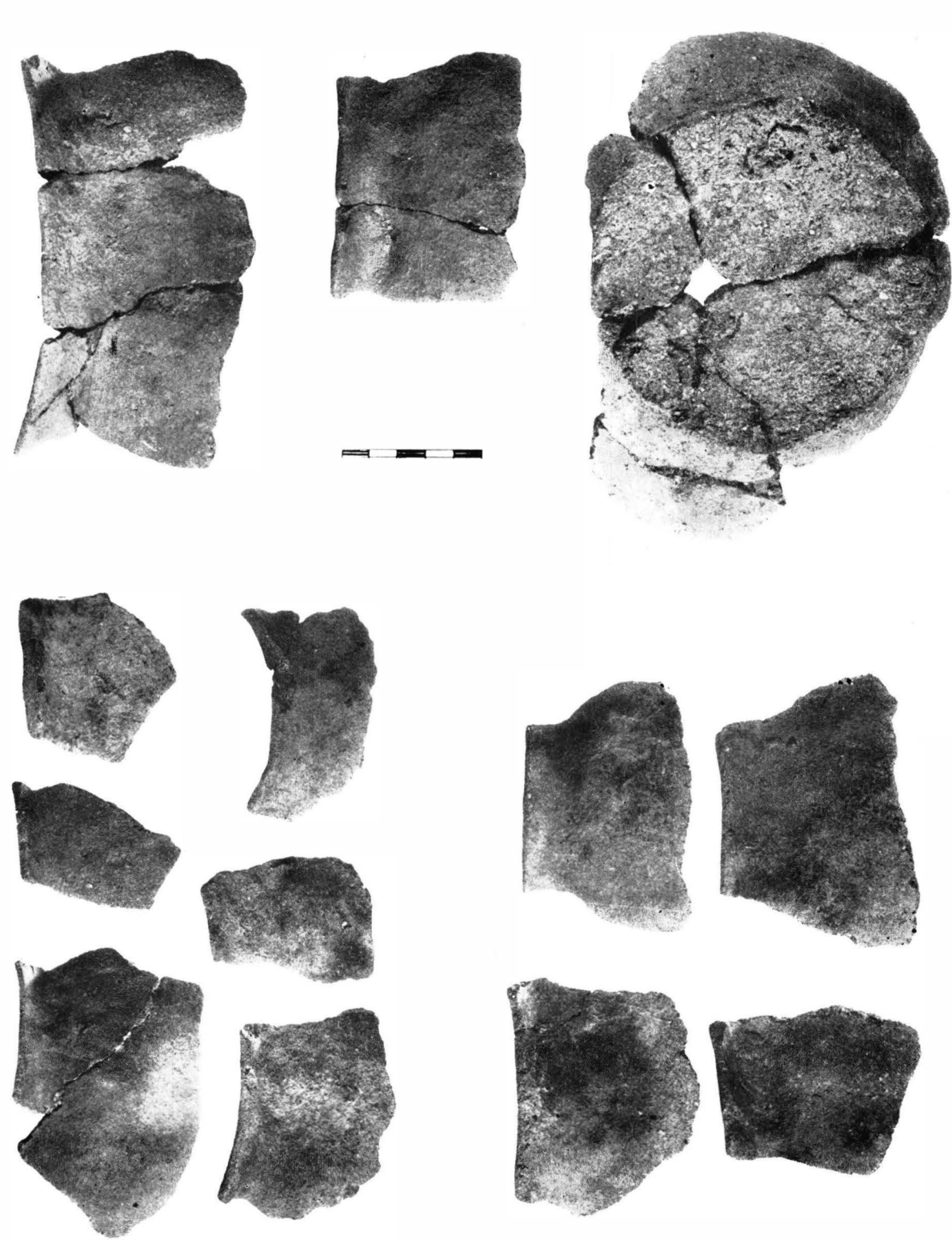

Fig. 89. — Dulceanca. Bordeii nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată cu mîna.

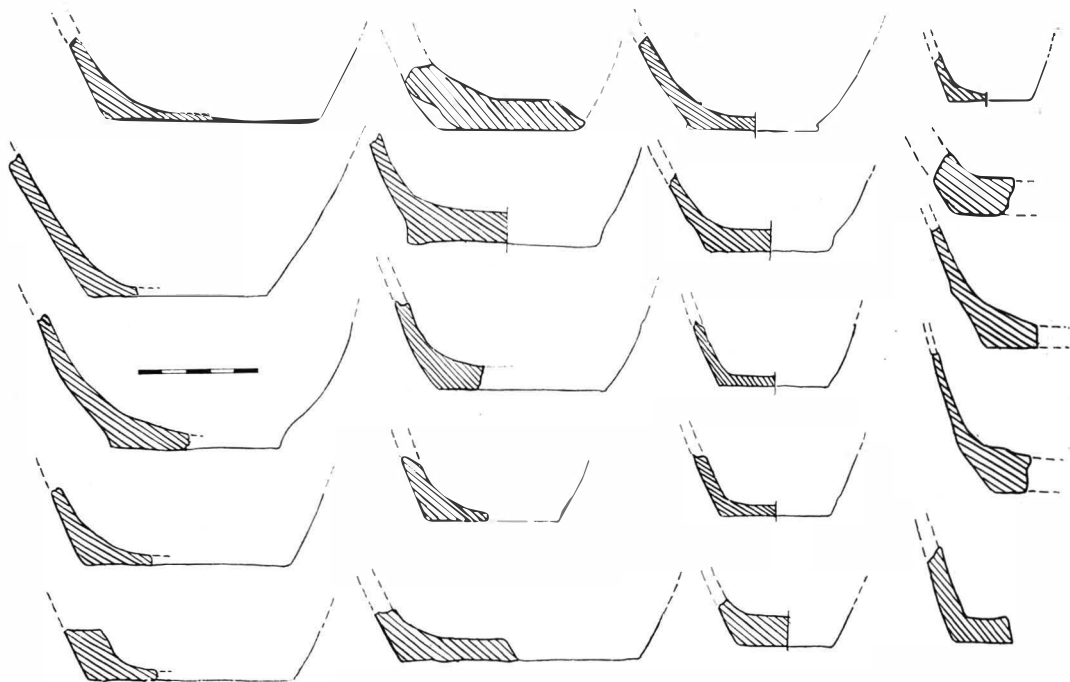

Fig. 90. — Dulceanca. Bordeii nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.), funduri de vase lucrate cu mina.

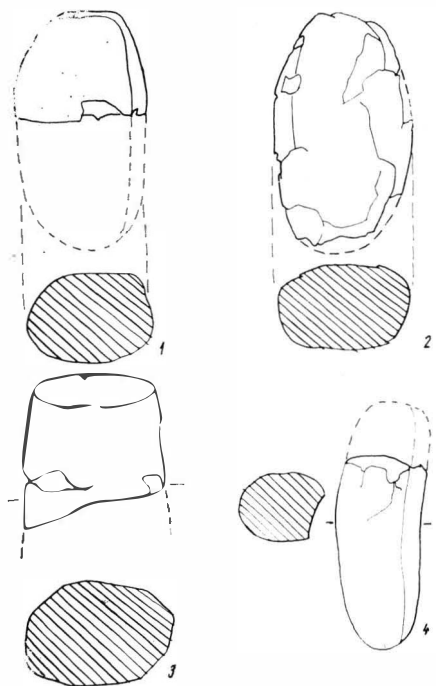
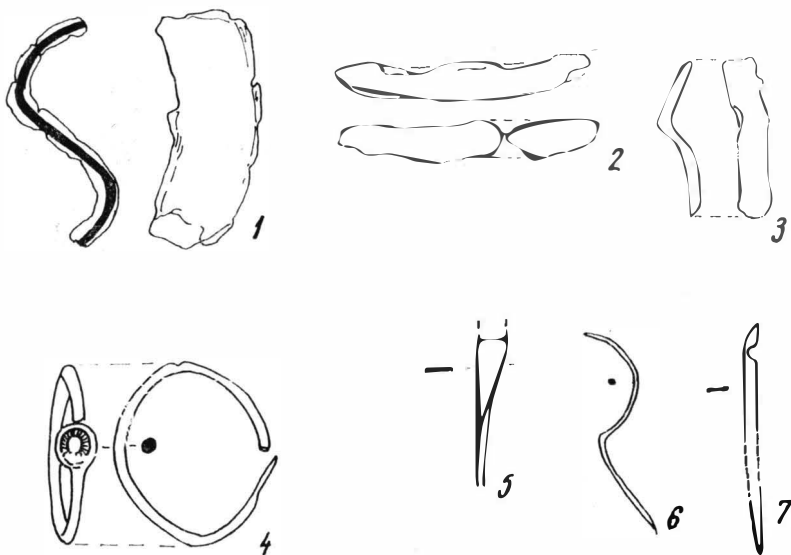

Fig. 91. — Dulceanca. Bordeii nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.): 1-3, vălătuci de lut ars; 4, cute de piatră.

Fig. 92. — Dulceanca. Bordeiu nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.): 1—3, obiecte de fier și bronz fragmentare; 4, inel de buclă (brățară mică?); 5, dălțiță de bronz; 6, sirmă de bronz; 7, ac.

Vălătuci de lut : șapte din pastă roșcată-gălbuie, arsă secundar, lucrați în cea mai mare parte din aceeași pastă cu vasele, dar unii sînt lucrați din lut curat, fără nisip ; forma vălătucilor este diferită : cilindrică, cu capetele rotunjite sau conice, biconice, cilindrice cu extremitățile plate sau discoidale (fig. 103).

Tavă de lut modelată pe cuptor (vezi descrierea bordeiului) de formă rectangulară, cu o bordură înălțată pe toate cele patru laturi lucrată din lut amestecat cu păioase și fragmente de lipitură arsă, pisată ca liant (fig. 104).

Cute de piatră, ovalară din șist verde lustruită pe o parte (fig. 106/7); *cute de piatră*, triunghiulară plată, din piatră alburie, poroasă, cu fragmente de mică (fig. 105/1); *cute de piatră* fragmentară în formă de calapod, folosită pe două suprafețe; secțiunea este dreptunghiulară, iar suprafața presărată cu mică este poroasă, alburie (fig. 105/2); *cute de piatră* dură, ovală, de culoare vînătă, neagră, folosită pentru ascuțit pe una din suprafețe, care s-a lustruit prin uzură (fig. 105/4).

Nucleu de silex, ars, folosit în liantul de pietriș cu care a fost acoperit cuptorul (fig. 105/3).

Fusaiolă fragmentară din lut, bitronconică lucrată din pastă fină, gălbuie, cu perforația conică (fig. 106/2); fragment de fusaiolă rotundă de culoare cenușie, din pastă fină (fig. 106/3); jumătate de fusaiolă din pastă brună-cenușie, reprezentînd o miniatură de oală corect modelată (fig. 106/1).

Fragment de tipar (?) de piatră alburie cu un contur perfect rotund de la care pornește o linie adincită, ca o rază ; nu putem afirma cu siguranță că a fost un tipar, fiind posibil ca linia și conturul rotund să fi fost rezultatul lovirii întîmplătoare a pietrei ; secțiunea este dreptunghiulară (fig. 106/8).

Fragment de tipar de piatră roșcată, înroșită intens la capătul în care se află săpat lăcașul propriu-zis în care se turna metalul ; acesta este format din două cercuri con-

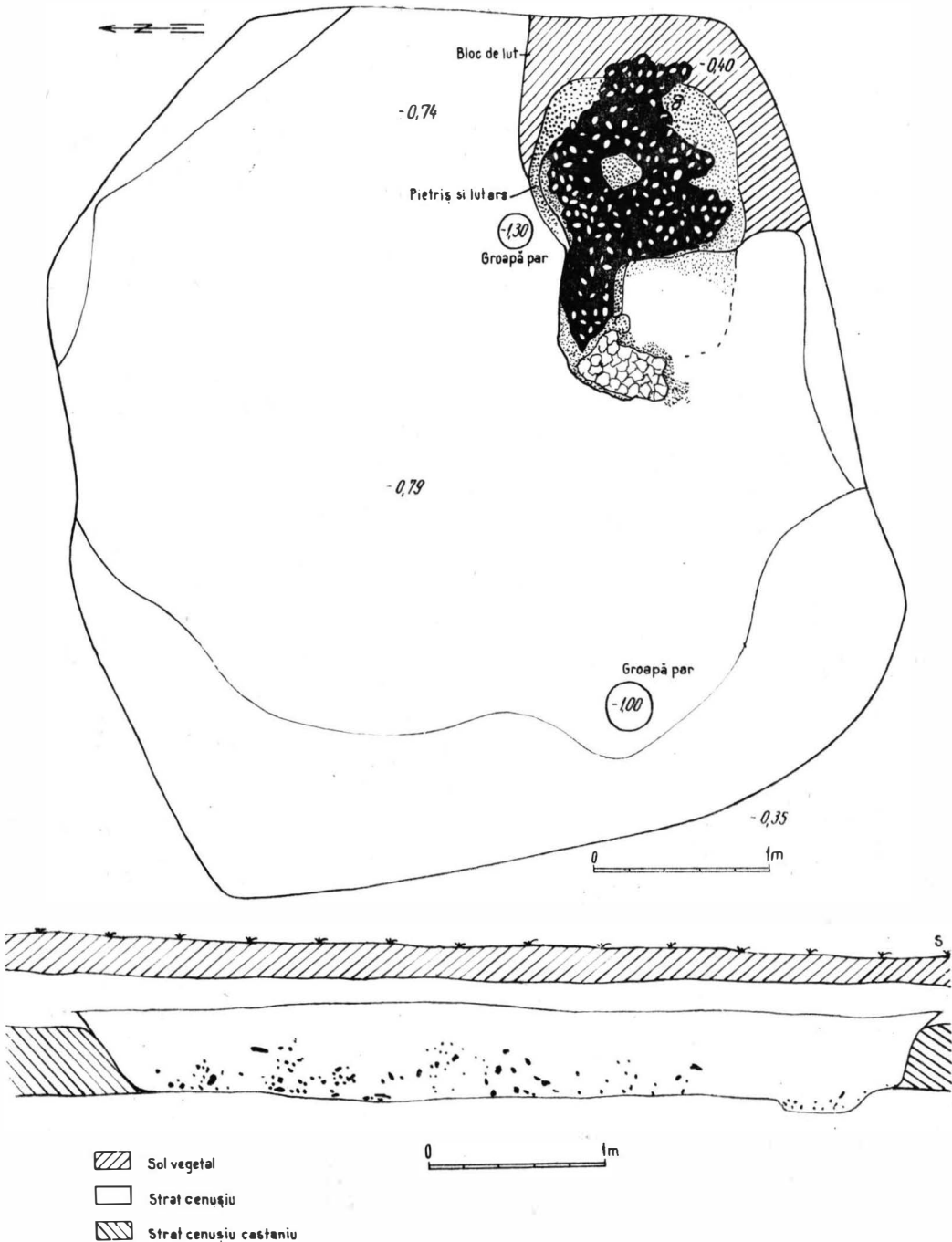

Fig. 93. — Dulcea. Planul și profilul bordeii nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.).
<https://biblioteca-digitala.ro>

Fig. 94. — Dulceanca. Bordeiul nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), oală lucrată cu mina.

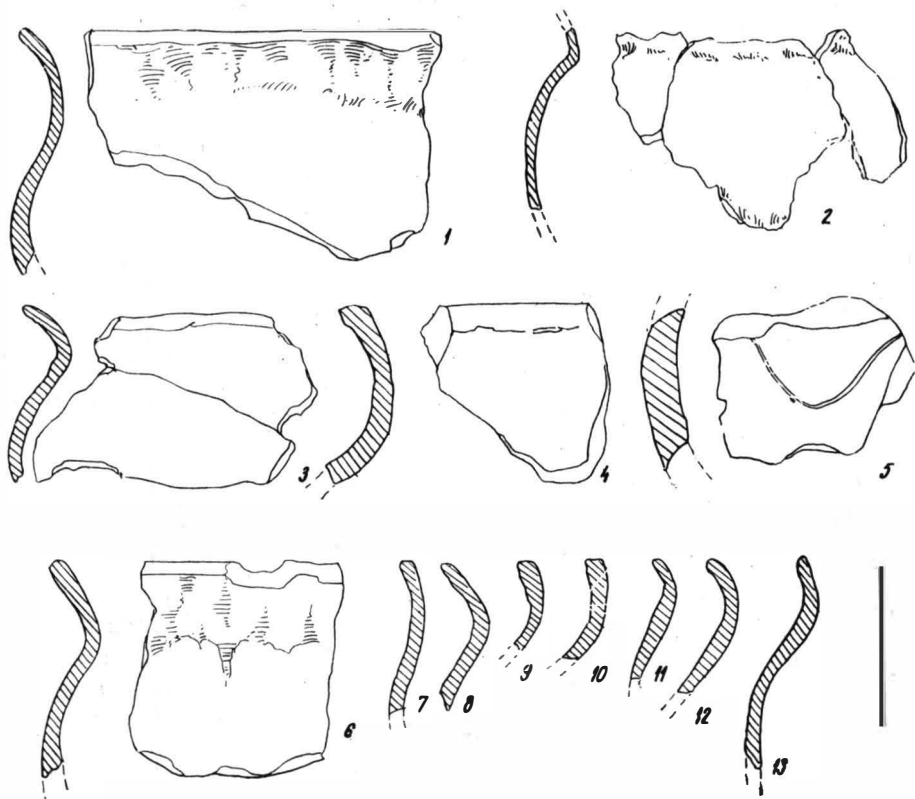
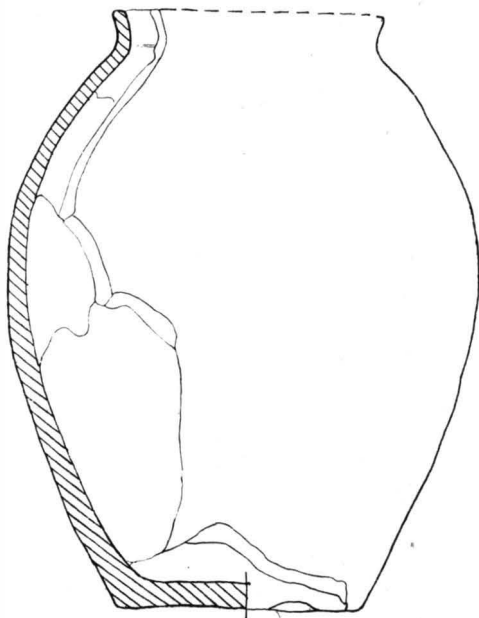

Fig. 95. — Dulceanca. Bordeiul nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.): 1-4, 6-13, vase fără ornament lucrate cu mina; 5, vas ornamentat cu o linie incizată în val.

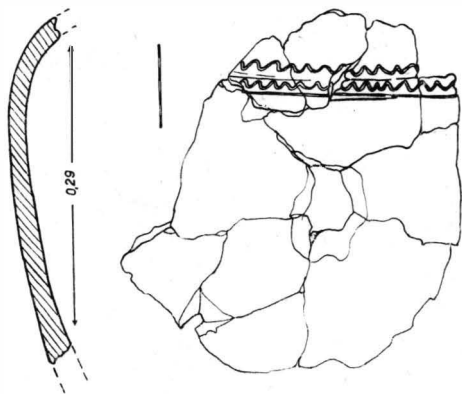

Fig. 96. — Dulceanca. Bordeiul nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), fragment de chiup îndreptat la roată.

centrice adâncite la nivele diferite ; a fost rupt din vechime și reutilizat drept cute de piatră (fig. 106/4).

Fragment dintr-un ac de bronz (fig. 106/5). *Fragment dintr-un obiect de bronz*, neidentificabil, care a fost aplicat pe un material (piele de care a fost prins prin niște plăcuțe de tablă ; fig. 106/6.

Bordeiul nr. 3 (S. 26, 27/1970) a fost săpat la mică adâncime față de nivelul de călcare antic. Forma este rectangulară cu latura de est deviată în unghi. Pe latura de vest, unde probabil a fost intrarea, a apărut o groapă de par. Pe două laturi au fost păstrate trepte de pământ puțin înălțate față de podeaua bordeiului. Inventarul se reduce la câteva fragmente ceramice atipice și o fusaiolă tronconică, înaltă.

Cuptorul este singurul din bordeiele așezării de secolul al VI-lea e.n. scobit în afara unei laturi și anume a peretelui de nord. Cuptorul s-a păstrat intact. Este de formă rotundă, avînd bolta curbă, înălțată cu 20 cm față de vatră. Arsura boltei este groasă de 4—5 cm. Pe boltă a fost depusă o grămăjoară de pietriș legat cu lut, cu scopul de a iradia căldura. Vatra apărea ca o crustă albă, pietrificată în mozaic, cu o arsură puternică. Arsura vetrei înainta pe podea în unghi, cu aceeași structură ca la interiorul cuptorului (fig. 107). Pe vatră și la intrarea cuptorului se găsea arsură, cenușă și lemn carbonizat.

CARACTERISTICILE CERAMICII

Vasele descoperite în complexele de la Dulceanca se împart în două mari grupe :

1) vasele lucrate cu mîna, 2) vasele lucrate la roată.

Vasele lucrate cu mîna se găsesc în proporții egale cu cele lucrate la roată. Alături de acestea apar în proporție de 2—3% vase lucrate cu mîna și îndreptate pe roată și în proporție de 3% vase lucrate la roata înceată. Din ceramica lucrată cu mîna se păstrează o cantitate mai mare de fragmente, fiind reconstituibile, dacă nu integral, măcar profile care permit schițarea formei vasului. În schimb din ceramica lucrată la roată se păstrează mai puține fragmente dintr-un vas, astfel că, aparent ceramica lucrată cu mîna pare mai numeroasă decît aceea lucrată la roată, lucru inexact deoarece analiza statistică a dovedit că procesul între o categorie și alta este egal.

Cu o excepție (două fragmente de „tipsii”) vasele lucrate cu mîna sînt reprezentate de forma oalei-borcan, de dimensiuni mari, mijlocii și mici. Vasele sînt mai suple sau mai rotunjite, au în general fundul tăiat drept și netezit. Gîtul este uneori mai înalt, alteori este reprezentat doar de demarcația dintre corp și buza răsfrîntă (mai puternic profilată sau ușor înclinată) 97 %, iar 2 % nu au buză deloc, gura fiind tăiată.

Se remarcă de asemenea categoria unor vase foarte mari, probabil de provizii, care au avut înălțimea de cel puțin 75—80 cm, diametrul de 55 cm și pereții foarte groși, părind îndreptate pe roată.

Argila folosită la modelarea vaselor a fost selecționată din rîpa Burdei, în apropiere de așezare și a fost amestecată cu nisip mai mare sau mai fin, amestecul fiind mai îngrijit sau mai neglijent frămîntat (*la Dulceanca nu a apărut nici un vas care să conțină cioburi pisate în pastă*). Nisipul dă vasului o suprafață aspră. Vasele, înainte de a fi puse la ars au fost muiate într-o baie lichidă de lut diluat, care pătrundea bine în porii pastei, nivelînd asperitățile provocate de amestecul de nisip. Astfel, la suprafața vasului se observă foarte puțin nisipul conținut de pastă, în schimb, în 1uptu-i apare o cantitate mare de nisip. Lutul diluat de pe suprafața vasului nu forma o pojghiță gîoasă care să se poată desprinde ca o coajă, ci o peliculă subțire, protectoare, care atenua asperitățile, iar arderea o fixa ca pe un strat izolator, consolida suprafața vasului făcîndu-l mai rezistent la apă și la arderile succesive din timpul folosirii la gătit pe vatră.

Vasele au fost în general arse bine și egal pătrunse de ardere, păstrînd pînă azi suprafața neatinsă, în schimb la cele inegal arse, umezeala a pătruns stratul izolator, măcinînd pasta. Pereții subțiri modelați uniform ca grosime, au suportat o ardere egală, față de aceea a pereților cu grosimi mari.

Vasele au astăzi o culoare gălbuie-roșcată, brună, neagră cu pete cenușii rareori cu o culoare uniformă. Predomină culoarea gălbuie-roșcată, exemplarele care au culoarea neagră sau cenușie-închis fiind mai rare.

Trebuie ținut seama de faptul că aspectul pe care-l au astăzi aceste vase, după aproape 1500 de ani, culoarea, rezistența lor nu reprezintă, decît cu rari excepții, stadiul în care se aflau după procesul arderii în cuptoare, într-o groapă simplă sau pe „ruguri” de lemn la suprafața solului. Vasele au putut suferi modificări în urma arderii secundare în cuptoarele de gătit în care au fost zilnic folosite sau datorită incendiilor care au distrus locuințele. Pe lîngă acestea trebuie adăugat că, au fost expuse unui îndelungat proces de degradare sub pămînt, în mediul în care au zăcut secole de-a rîndul.

Ornamentarea. Dintre vasele lucrate cu mîna, doar 2% sînt ornamentate cu un decor executat prin incizie prin care se reda o linie în val sau linii simple, uneori o cruce a cărei bară orizontală se termină printr-un val scurt, întrerupt sau cu barele îndoite fără fragmentul în val. Fără nici o excepție, decorul este plasat doar pe jumătatea superioară a vasului.

În interiorul grupei ceramicii lucrată cu mîna, statistica indică 80% forma conservatoare a oalei de tradiție dacică, înaltă sau mai scundă, cu proporția armonioasă între baza vasului, deschidere și înălțime, vasul avînd o stabilitate foarte bună. O mare parte din aceste vase imită formele lucrate la roata repede.

Într-un procent redus apare o categorie de vase cu baza mică și deschiderea mult mai largă, cu marginea tăiată brusc, neprofilată sau cu corpul aproape cilindric, voluminos, gitul și fundul abia schițat. Aceste forme reprezintă categorii ale repertoriului ceramicii slave timpurii, singularizîndu-se în masa unitară a ceramicii lucrată cu mîna. Tehnica reflectă caracterul arhaic al olăriei (se știe că slavii atestați în secolul al VI-lea e.n. nu cunoșteau roata olarului).

Ceramica lucrată la roată. În categoria ceramicii lucrată la roată se pot separa două grupe: 1) ceramica lucrată cu roata care folosește pasta vaselor lucrate cu mîna, forma de bază fiind oala, diferînd uneori procentul, calitatea nisipului și arderea; probabil că o serie de torți descoperite au aparținut acestei grupe și 2) grupa vaselor cu o argilă

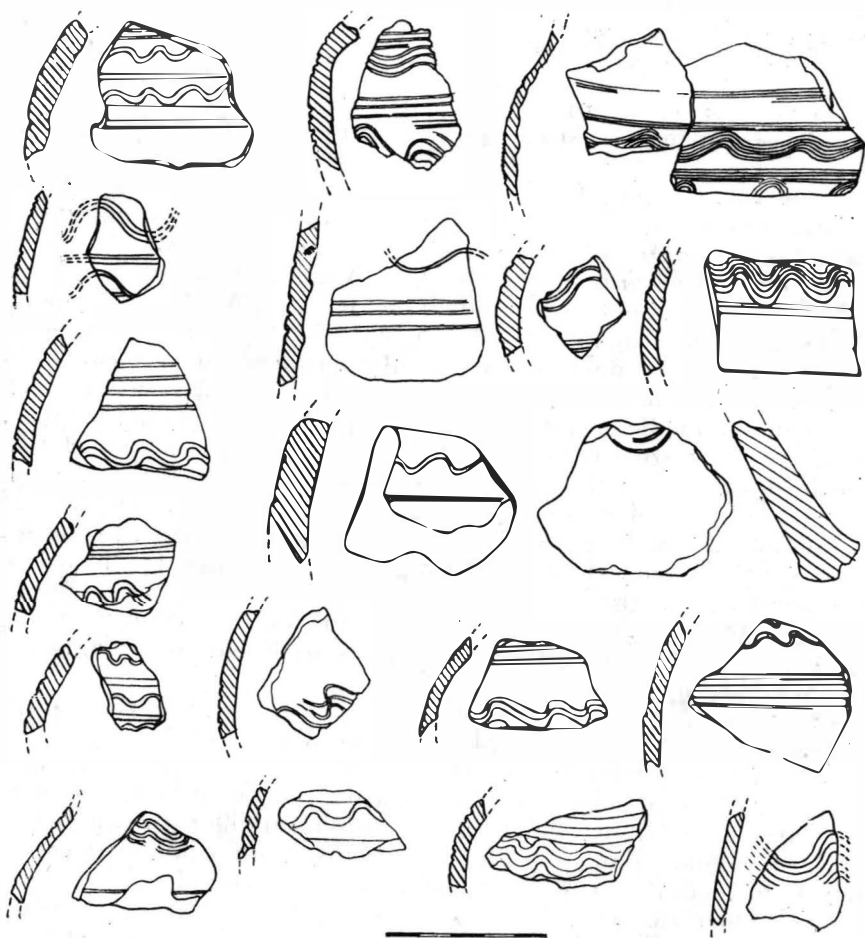

Fig. 97. — Dulceanca. Bordeul nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată la roată cu decordi n linii incizate.

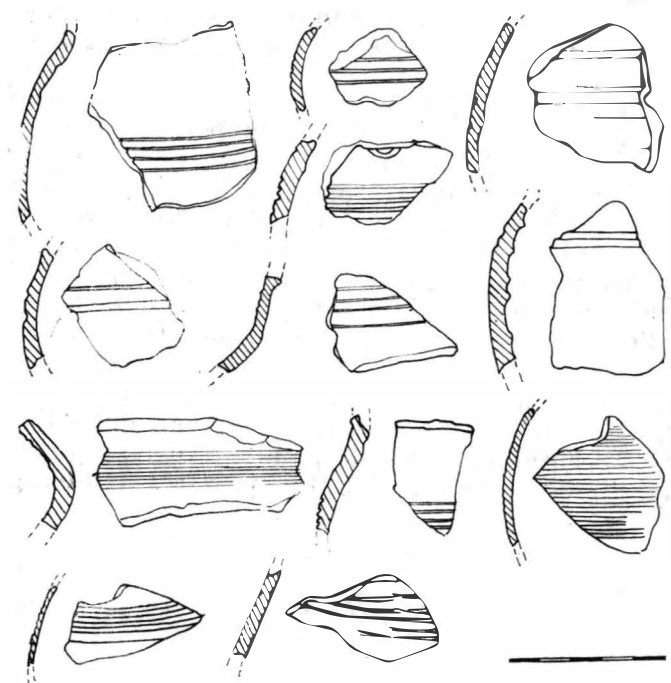

Fig. 98. — Dulceanca. Bordeul nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică lucrată la roata rapidă cu decor incizat.

amestecată cu un nisip foarte fin cernut, lucrat în ateliere de meșteri perfecționați. Formele acestei grupe sînt mai variate decît ale primei grupe, depășind grupa oalei cu buza evazată. Marginea este uneori dreaptă, gîtul drept, cu caneluri exterioare, corpul bombat sau mai alungit.

Fundurile vaselor sînt bine netezite, doar 3% păstrează urmele sforii cu care vasul a fost desprins de pe suportul roții. Nici un exemplar nu are ineluș pe fund, ca în etapele anterioare.

Ornamentarea ceramicii lucrată la roată este de 90% în tehnica inciziei în pasta moale, decorul caracteristic fiind linia în val, izolată sau intercalată în registre formate din una sau mai multe linii orizontale. Decorul nu este totdeauna foarte îngrijit executat, uneori valul este tratat inegal, incizia neavînd aceeași profunzime peste tot.

Ca și la ceramica lucrată cu mîna decorul este plasat *fără excepție, numai pe jumătatea superioară a vaselor.*

Grupele ceramicii lucrate la roată își au originea în străvechile forme provincial romane, comune unei zone întinse, în afara imperiului.

O altă categorie ceramică o constituie *vălătucii de lut* care apar aproape în fiecare locuință din secolul al VI-lea e.n. și care sînt lucrați 99% din pasta în care au fost lucrate vasele. Cîteva exemplare sînt făcute dintr-o argilă grosolană, fără nisip, cu păioase sau din lut curat.

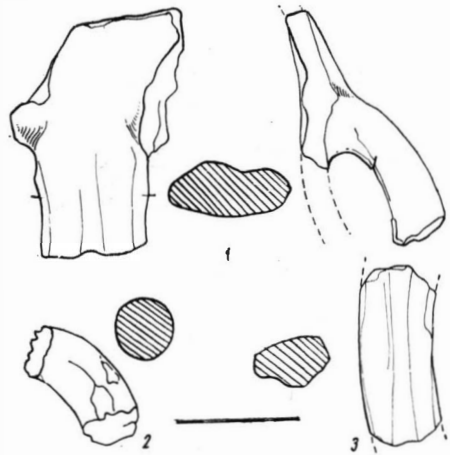

Fig. 99. — Dulceanca. Bordeii nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.); 1, mînușă de amforă indigenă; 2, toartă de vas; 3, mînușă de amforă de import (?).

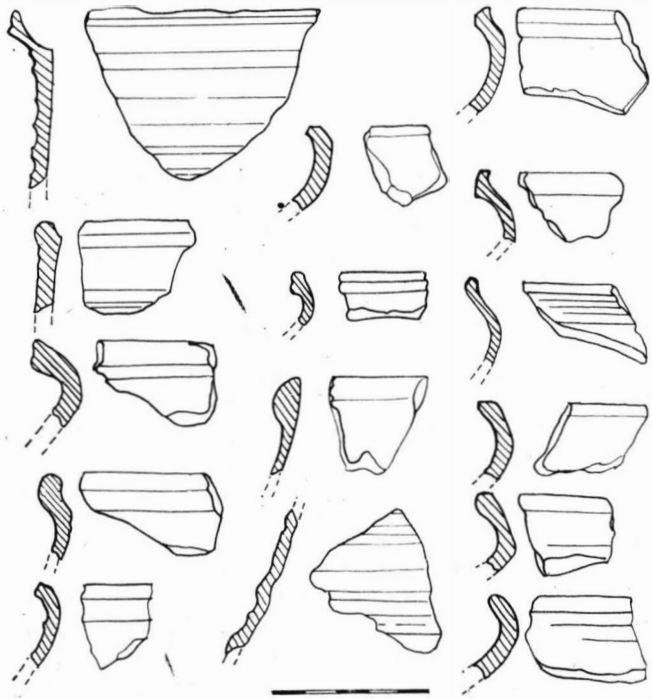

Fig. 100. — Dulceanca. Bordeii nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), ceramică neornamentată lucrată la roată rapidă.

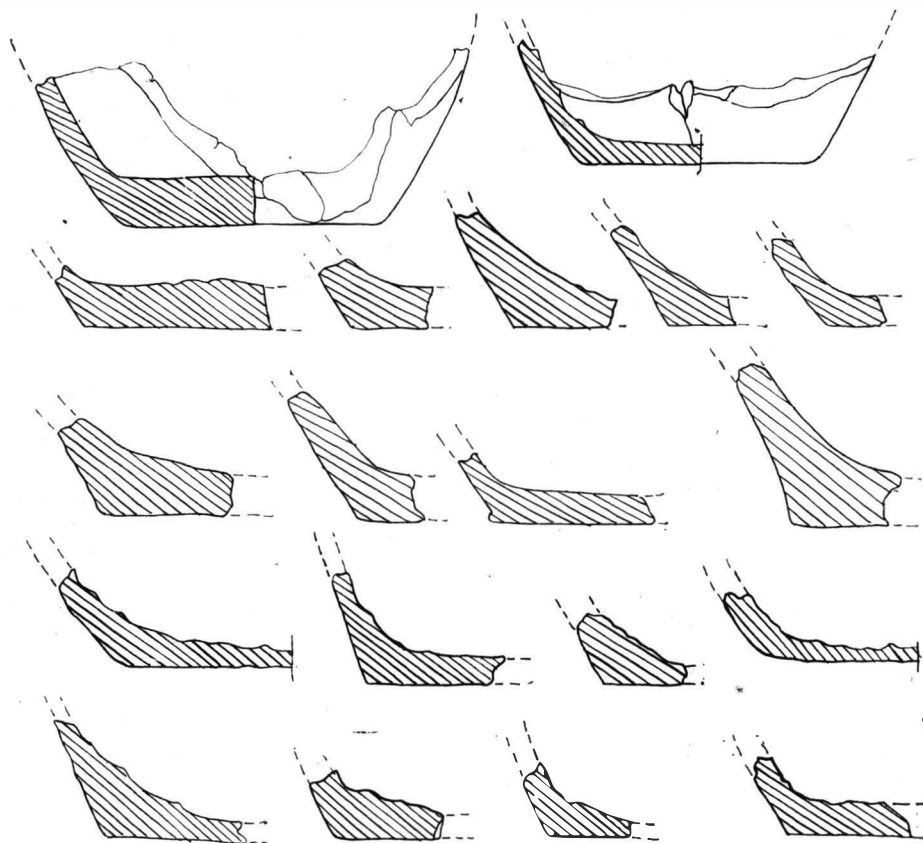

Fig. 101. — Dulceanca. Bordeiul nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), funduri de vase lucrate la roată.

Formele vălătucilor sînt diferite: rotunde, biconice sau cilindrice. Destinația lor era multiplă. Cei uriași se găsesc de obicei așezați cu funcția de contraforți la susținerea gurii cuptorului, lateral. O serie sînt așezați pe vatra cuptorului, au o suprafață plată (au fost puși cu pasta moale să se întărească direct pe vatra încinsă de foc) și serveau probabil la susținerea oalei de mîncare, sau ca un grătar pentru ca bucățile de carne să nu stea pe spuza cu cenușă a vetrei; altele, fărîmați, sînt folosiți cu un liant de lut pentru a cirpi bolta cuptorului prăbușit sau în cantitate mare, deasupra cuptorului pentru a înmagazina căldura. La cuptorul de ars oale, vălătucii erau așezați în picioare printre vasele puse pe două rînduri.

Tăvile de lut erau puse deasupra acelor cuptoare care au fost construite în calupuri, nu deasupra cuptoarelor din locuințele de suprafață. Sînt lucrate dintr-o pastă grosolană, cu pleavă, au bordură înaltă și sînt fixe pe bolta cuptorului, fiind modelate direct pe aceasta. Nu au urme de ardere la foc ca să li se atribuie rolul unor vetre portative. Unicul exemplar găsit pe cuptorul din bordeiul nr. 2 care a suferit o refacere, pare să fi suplinat rolul bolții uzate și avea deasupra un strat de pietriș mic, legat cu lut.

Fusaiiolele apar într-o cantitate extrem de redusă și sînt lucrate din pastă fină uneori fără nisip.

Analiza comparativă asupra celor două categorii ceramice descoperite în bordeiele și în locuințele de suprafață a dus la anumite constatări.

În locuințele de suprafață apare o cantitate mai mică de ceramică decît în bordeie. În bordeie apare o cantitate mai mare de vase lucrate la roată din pastă fină, vasele acestea par lucrate într-o tehnică mai evoluată decît aceea a vaselor lucrate la roată din locuințele de suprafață dar ceramica lucrată cu mîna care o însoțește este asemănătoare cu aceea a vaselor lucrate cu mîna din bordeie (se exclud formele cu buza tăiată). În bordeie predomină categoria vaselor de proporții mari, în timp ce în locuințele de suprafață vasele sînt în general de proporții mici.

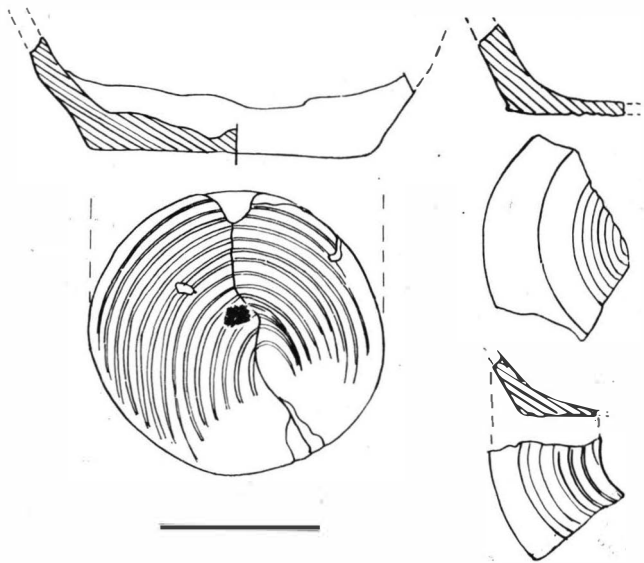

Fig. 102. — Dulceanca. Bordeiul nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), funduri de vase lucrate la roată, trase cu sfoara.

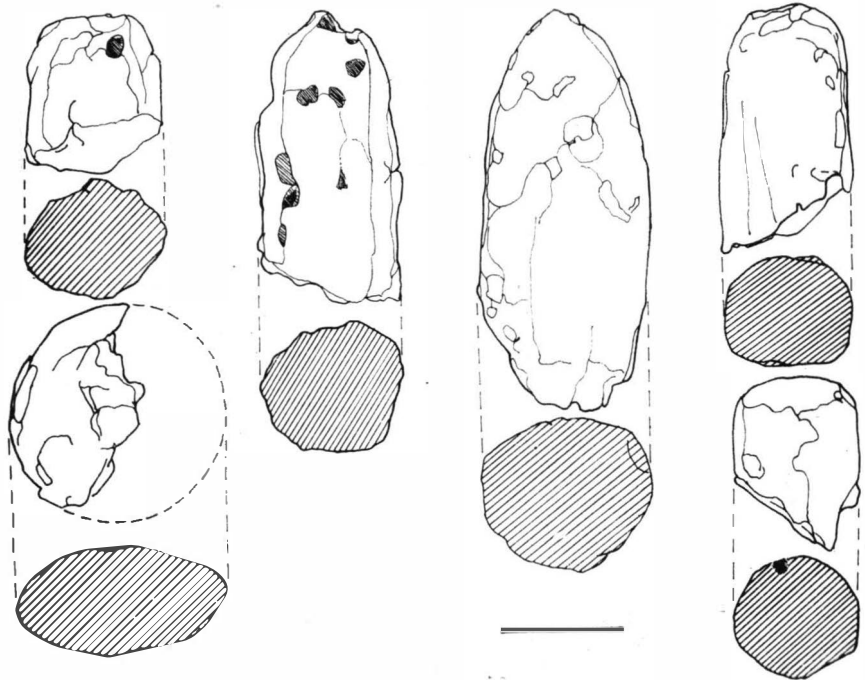

Fig. 103. — Dulceanca. Bordeiul nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), vălătuci de lut.

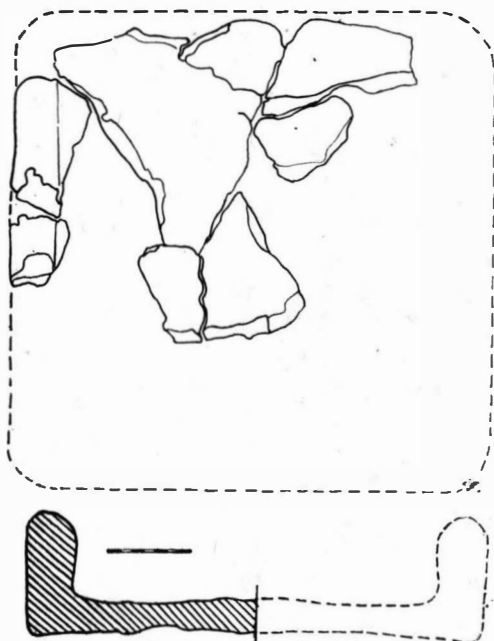

Fig. 104. — Dulceanca. Bordeii nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.), tavă de lut de pe bolta cuptorului.

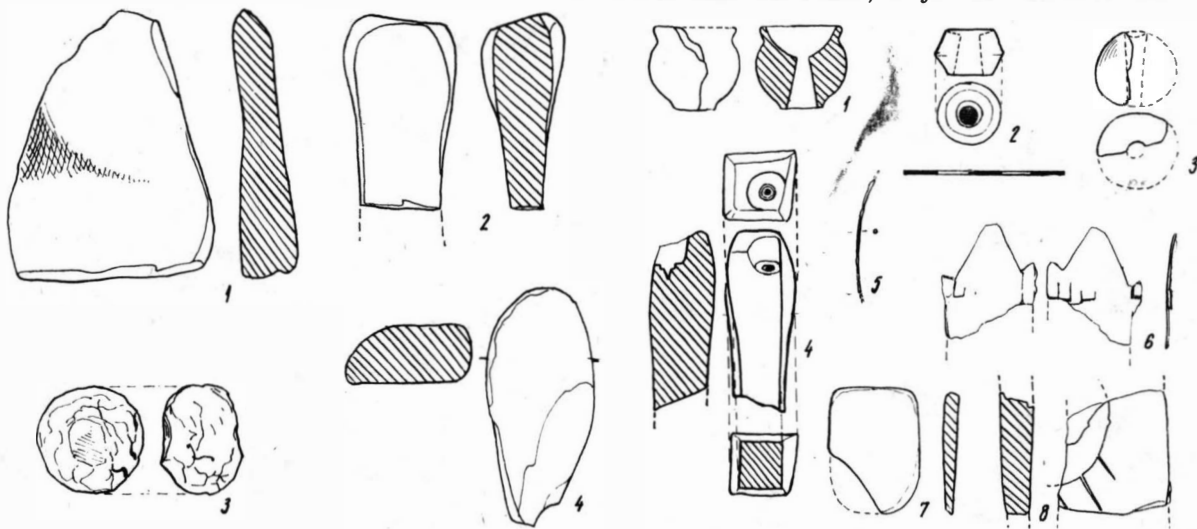

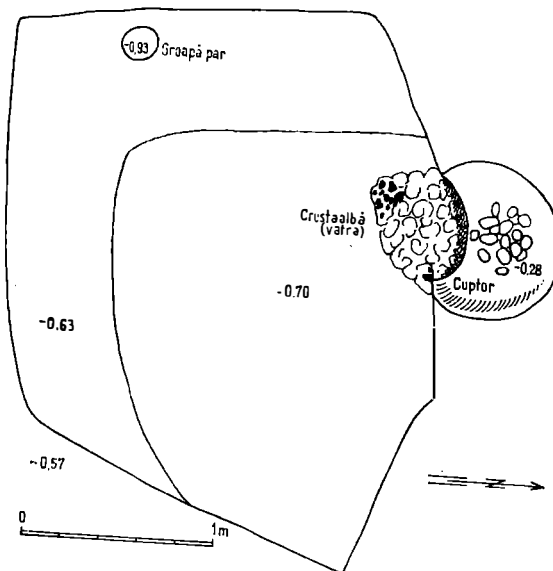
Fig. 105. — Dulceanca. Bordeii nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.); 1, 2, 4, cute de piatră; 3, nucleu de silix ars din bolta cuptorului.

Statistica făcută asupra vaselor găsite în locuințele de suprafață și bordeiele din secolul al VI-lea e.n. indică un număr de 271 de vase, din care 11 sînt lucrate la roata înceată, 126 lucrate cu mîna, 125 lucrate la roata repede, 9 vase lucrate cu mîna și îndreptate pe roată. Acesta este totalul pe ansamblu, repartizarea lor în cadrul complexelor nefiind egală.

Observații asupra inventarului mărunț. Alături de ceramica bogat reprezentată, inventarul mărunț este extrem de sărac, reducîndu-se la prezența citorva obiecte (care provin însă toate din complexe închise): *fragmente de tablă de bronz cu perforație* (lăcașuri de nituri) nereconstituibile ca formă, care a fost probabil un sistem de prindere pe un obiect; o bucată de tablă de bronz cu o formă aproape simetrică avînd pe o parte niște „lamele” decupate din tablă, îndoite, care ar fi putut folosi la prinderea pe o piesă de piele; un fragment de *obiect de fier* în formă de S; o *dăliță de bronz*; interesant este un *inel de buclă sau brățară* (?) din sîrmă de bronz terminat la un capăt cu un disc pe care a fost stanțat un decor sau un bust; o *fibulă miniaturală*

Fig. 106. — Dulceanca. Bordeii nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.): 1—3, fusiile de lut ars; 4, tipar de piatră reutilizat drept cute de ascuțit; 5, ac; 6, obiect din tablă de bronz; 7, cute fină de șist verde; 8, fragment de tipar (?) de piatră.

Fig. 107. — Dulceanca.
Planul bordeiului nr. 3
(secolul al VI-lea e.n.).

Analiză comparativă a pastei, arderii, formelor și ornamentării

Elemente de comparație	Felul ceramicii		
	Ceramica lucrată cu mina	Ceramica lucrată la roata rapidă	Ceramica foarte fină lucrată la roata rapidă
Pasta	amestecată cu nisip în cantitate mare	cu nisip mai mare	cu nisip aproape pudros
Arderea	inegală	inegală 50 % uniformă 50 %	uniformă 100 %
Forme	oală fără toartă (cu o excepție)	oală fără toartă	oale și vase globulare cu marginea dreaptă
Ornamentarea	3 %		80 %

de bronz (antrenată probabil din nivelul anterior de locuire, dar care este posibil să fi fost și reutilizată, un *ac de fibulă* de bronz, o *mărgică de sticlă*).

La acestea se mai adaugă *fusaiiolele* mici de lut, de formă bitronconică sau rotundă; un exemplar reproduce, miniatural, un vas, respectând una din formele de vase prezente în așezare.

Cutele de piatră pentru ascuțit, de forme trapezoidale, dreptunghiulare sau prismatice sînt nelipsite în locuințe; apar de asemenea și fragmente de tipar de piatră,

reutilizate drept cute de ascuțit și, izolat, într-o locuință s-a găsit un fragment de rișniță.

Nu au fost descoperite unelte de fier pentru agricultură sau unelte pentru uzul gospodăresc (cuțite) probabil că acestea au fost în primul rînd evacuate din locuințele incendiate constituind un inventar mai de preț decît vasele de lut care se puteau procura mult mai ușor (au fost totuși găsite bucăți masive de fier informe al căror nucleu extrem de subțiat de stratul enorm de rugină putea constitui un topor; zgură de fier).

Deși obiecte de metal de uz gospodăresc nu apar, existența lor este atestată indirect în fiecare locuință, prin prezența cutelor de piatră pentru ascuțit, de diferite forme și dimensiuni care sînt subțiate de o folosire îndelungată și a căror material diferă de la piatra poroasă, dură, aspră, pînă la o gresie pudroasă care nu putea folosi decît la ascuțirea unor piese de metal extrem de fine.

POZIȚIA STRATIGRAFICĂ ȘI CARACTERISTICILE GENERALE ALE AȘEZĂRILOR DIN SECOLELE VI ȘI III e.n.

Dulceanca este situată la o distanță de 12 km sud-est de orașul Roșiorii de Vede, avînd la aproximativ 15 km est reperul arheologic format de *limes*-ul *transalutanus*. Așezările se extind pe terasa joasă de la confluența râului Vedea cu pîriul Burdea, la extremitatea sudică a satului Dulceanca.

Planul (fig. 108) pe care s-au axat săpăturile practicate între anii 1963—1972 a trebuit în permanență adaptat condițiilor de teren, plasarea secțiunilor fiind determinată de existența construcțiilor și grădinilor Cooperativei agricole de producție (care acoperă o parte din așezare), multe porțiuni de teren au fost dificil de sondat, deoarece drumurile C.A.P., care brăzdează așezarea au tasat pămîntul dîndu-i consistența pietrei. Cu timpul au devenit libere porțiuni de teren inaccesibile în perioada de început a săpăturilor și ulterior acestea au fost degajate. Cu toate dificultățile de teren, a fost posibilă determinarea perimetrului așezării, constatîndu-se că lucrările moderne nu au distrus un număr mare de complexe. Chiar în zonele în care nu au putut fi extinse săpăturile arheologice pentru verificarea frecvenței locuirii ambelor așezări, s-au putut face totuși unele observații prin recuperarea materialului arheologic provenind din complexe tăiate de șanțurile de fundație ale diferitelor construcții moderne.

Acolo unde nu am putut culege decît aceste observații, situațiile au putut fi reconstituite datorită celor care au grupat materialele și ni le-au oferit odată cu o serie de date (în sondajele de salvare din așezările distruse de la Sfințești și Olteni secțiunile au fost determinate de poziția resturilor de vestigii care mai puteau fi recuperate).

Stratigrafia

Din punct de vedere geologic pămînturile din unitatea geografică cercetată de noi se caracterizează prin următoarea succesiune: deasupra un sol humic de culoare brună-neagră, cu o grosime variabilă, care acoperă o pătuță de loess de 3—4 m grosime, de culoare brună în partea superioară, devenind gălbuie ceva mai jos într-un nivel ce conține o mare cantitate de păpuși de loess.

Așezările se extind pe terasa joasă la 3,50 m înălțime față de lunca inunda-bilă a pârului Burdea. La o mică adâncime de suprafața actuală a solului, sub stratul vegetal care are o grosime variabilă între 35 și 30 cm, apare stratul de humus cenușiu propriu așezării din secolul al III-lea aparținând dacilor liberi și din secolul al VI-lea e. n., care se integrează în aria culturii Ipotești—Ciurel—Cindești.

Așezarea din secolul al VI-lea nu are o depunere continuă între diferitele complexe care o alcătuiesc, sesizabilă pe profilul șanțurilor, ci o depunere intermitentă, formată din platformele de chirpici ars care reprezintă resturile construcțiilor de suprafață incendiate și care corespund limitei de săpare a bordeiilor adâncite în solul de culoare castanie-gălbuie. Nu a fost surprinsă nici o situație de suprapunere sau de întretăiere între locuințele de suprafață și bordeiele contemporane lor. Bordeiele adâncesc în solul de culoare castanie-gălbuie, neperforând nici un complex din perioadele anterioare.

Așezarea din secolul al VI-lea e.n. suprapune și se înscrie în aceleași limite cu o așezare din secolul al III-lea e.n., cu deosebirea că în zona de sud a terasei locuințele din secolul al VI-lea e.n. avansează pînă în apropierea pantei, în timp ce bordeiele din secolul al III-lea e.n. sînt puțin mai retrase spre interior.

În interiorul terasei locuirea se extindea pe o distanță de aproximativ 100 m, la limita căreia începea în vechime probabil pădurea.

În două situații platformele de chirpici ars ale locuințelor de suprafață din secolul al VI-lea e.n. au suprapus parțial gropile bordeiilor dacice din secolul al III-lea e.n. fără ca între acestea să poată fi sesizată stratigrafic o depunere. Aceasta se poate datora faptului că în momentul ridicării construcțiilor din secolul al VI-lea e.n. amenajându-se terenul pentru podea prin cadere și nivelare a fost distrus stratul depus între timp peste bordeiele dacice din secolul al III-lea e.n. dar și fenomenului sesizat și pentru perioadele mai târzii, că în această zonă, depunerile din decursul secolelor sînt extrem de subțiri. Gropile acestor bordeie pleacă de la baza stratului cenușiu și se adâncesc în solul de culoare castanie-gălbuie uneori nu îndeajuns pentru a nu avea nevoie de o suprastructură de lemn mai înaltă sau mai scundă.

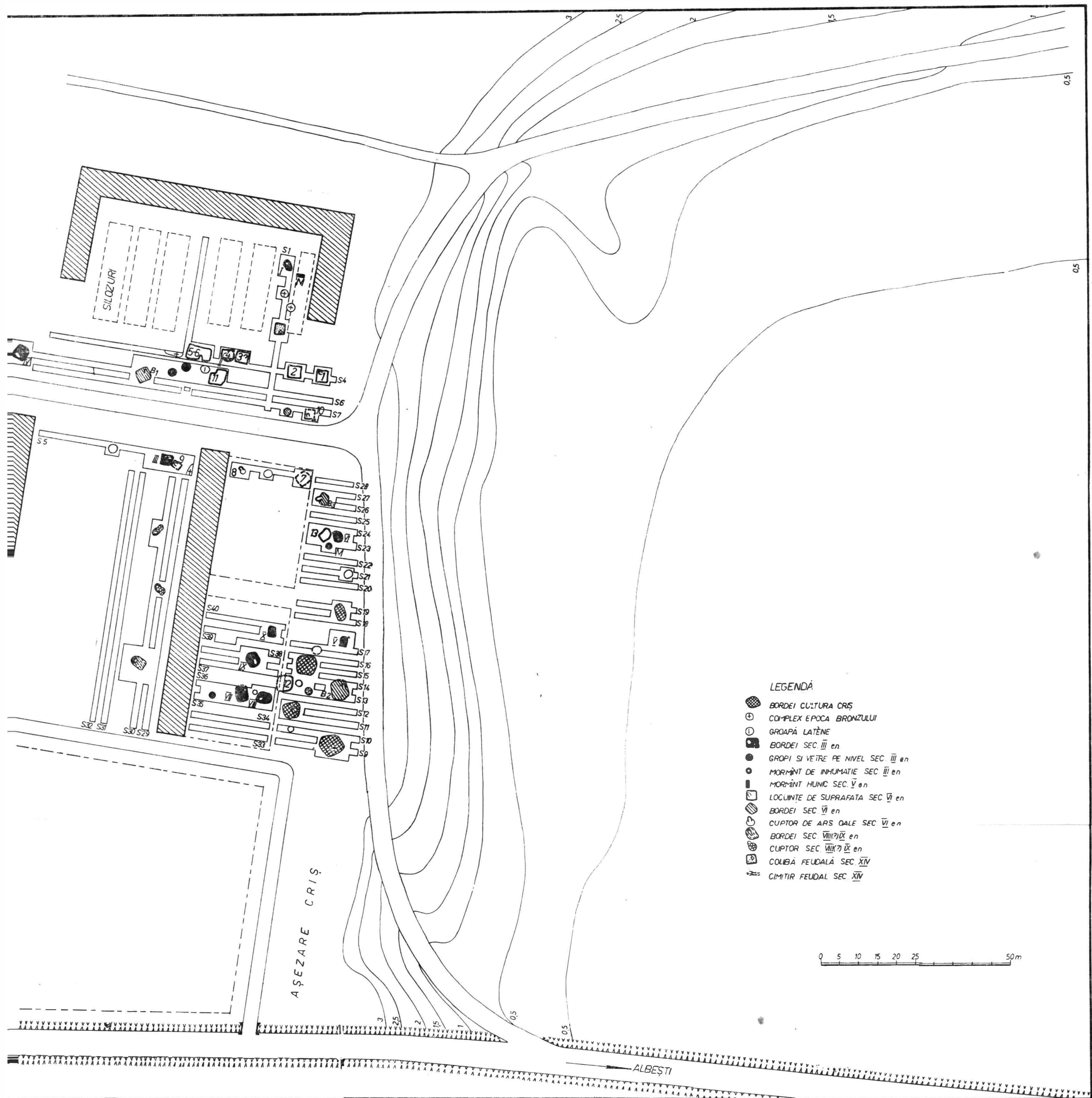
Depunerea așezării din secolul al III-lea e.n. este mai consistentă decît aceea a așezării din secolul al VI-lea e.n. conținînd materiale arheologice răspîndite pe nivelul de călcare pe întreaga suprafață locuită.

Stratul de culoare cenușie suprapune un strat de culoare cenușie-castanie, care conține, în zona de sud-est a așezărilor urme sporadice din epoca bronzului (cultura Tei), iar la limita de sud-vest, o așezare din neoliticul timpuriu²¹ (cultura Criș) conținînd bordeie cu o cantitate foarte mare de ceramică (fig. 110), care adâncesc mult în stratul de pămînt de culoare castanie-gălbuie.

Este important de sesizat, că nici posterior așezării din secolul al VI-lea e.n. nu s-a format un strat de pămînt mai gros, astfel că o construcție de suprafață

²¹ *Cultura Criș*. Din nivelul aparținînd culturii Criș au fost recuperate trei complexe (bordeie) conținînd o cantitate mare de ceramică, toporașe de

piatră și unele de silex. Materialul a fost cedat pentru studiu și publicare lui Eugen Comșa.

LEGENDĂ

- BORDEI CULTURA CRIS
- COMPLEX EPOCA BRONZULUI
- GROAPĂ LATÈNE
- BORDEI SEC. III en
- GROPI SI VETRE PE NIVEL SEC. III en
- MORMINT DE INHUMATIE SEC. III en
- MORMINT HUID SEC. V en
- LOCUINTE DE SUPRAFATA SEC. VI en
- BORDEI SEC. VI en
- CUPTOR DE ARS DALE SEC. VI en
- BORDEI SEC. VIII(?) IX en
- CUPTOR SEC. VIII(?) IX en
- COLIBĂ FEUDALĂ SEC. XIV
- CIMITIR FEUDAL SEC. XIV

0 5 10 15 20 25 50m

Fig. 108. — Planul general al săpăturilor de la Dulceanca.

Fig. 108. — Planul general al săpăturilor de la Dulceața.

(fig. 111 ; 112 ; 113) din epoca feudală (secolul al XIV-lea)²² se află aproape la același nivel cu complexele din secolul al VI-lea e.n. La limita de nord a așezării, unde materialele din secolul al VI-lea e.n. sînt cu totul sporadice, aceasta se interferează cu complexe arheologice dintr-o perioadă premergătoare (?) culturii Dridu (un bordei cu cuptor și două cuptoare în aer liber) (fig. 114).

Menționăm un grup de bordeie al căror material ceramic, deși asemănător cu al materialului din secolul al III-lea e.n. prezintă unele caracteristici mai evaluate care îl deosebesc de aspectul clasic. Aceste bordeie se grupează în zona de sud a așezării (extremitatea dinspre pantă a terasei). S-ar putea ca să reprezinte o etapă posterioară secolului al III-lea e.n. (bordeiele numerotate de la numărul VIII la X la descrierea complexelor din secolul al III-lea e.n.). Nivelului de secolul al III-lea e.n. îi aparține și un mormînt izolat de înhumație în groapă ovală (pe verticală) arsă ritual, care a fost săpată de la baza stratului cenușiu, adîncindu-se în solul de culoare castanie-galbenă.

În zona de est a așezării, menționăm un mormînt de înhumație orientat nord-sud, conținînd un schelet cu craniul deformat artificial, avînd ca inventar un fragment dintr-o diademă din foiță de aur cu incrustații de almandine. Poziția stratigrafică a mormîntului hunic este neclară, groapa fiindu-i distrusă prin săparea unui șanț de siloz. Se pare că groapa mormîntului a perforat un complex din secolul al III-lea e.n. cu ceramică cenușie, dar vasele nu au putut fi recuperate.

Otteni. La marginea satului, peste Teleormănel este situată așezarea din secolul al VI-lea e.n. din care s-a păstrat un grup de locuințe care suprapun urme sporadice din secolul al III-lea e.n. Complexele cercetate se găsesc în lunca inundabilă a Teleormănelului, constituind un grup izolat de așezarea propriu-zisă (care se extindea probabil pe celălalt mal al Teleormănelului, pe terasa ocupată de satul actual). Bordeiele au fost grupate pe o porțiune mai ridicată, în rest lunca fiind cu totul spălată de ape.

²² *Colibă feudală secolul al XIV-lea*, S.I./1963. Locuința de suprafață din epoca feudală a apărut la o mică adîncime de suprafața actuală a solului, sub forma unei platforme de chirpici ars, lasat, de pe care pămîntul se desprindea în bucăți mari; chirpicul se insera într-o formă rectangulară cu contur aproape perfect, pereții distruși prin incendiu s-au prăbușit în interiorul colibei; marginile au conservat baza pereților pe loc, iar centrul colibei conține chirpici mai rar. Intrarea în locuință s-a făcut probabil pe latura de nord — unde fișia chirpicului este întreprinsă; s-au găsit puține urme de cărbune, din nucele arse din care erau susținuți pereții, în special la colțurile colibei; în colțul de sud-vest, vatra era de fapt o groapă perfect rotundă, cu un strat uniform de arsură de 3 cm, cu fundul albiat, adîncimea maximă fiind de 0,35 cm față de podeaua colibei; în mijlocul vetrei, răsturnată pe o parte, zăcea o oală întreagă, fără toartă, din pastă cenușie, aproape neagră, specia foarte fină, lucrată la roată, cu pereții subțiri, buza răsfîrntă în afară, cu marginea lată, întoarsă vertical, avînd un decor dintr-un mănunchi de linii incizate, formînd un val egal, foarte fin realizat; în afară de acest vas s-au mai găsit puține fragmente ceramice, răzlețe, atipice (fig. 111). *Groapă feudală, secolul al*

XIV-lea, S. XII/1968 avea forma alungită, adîncită în pămîntul galben; fundul se retrăgea conic în jos (groapa nu era cuptorită); înăuntru a apărut o cantitate mică de fragmente ceramice — din secolul al III-lea și din secolele VI-VII e.n. — antrenate în cursul săpării gropii.

Fragmentul de vas din secolul al XIV-lea este lucrat la roata *inceată*, stingaci, dintr-o pastă aspră, care conține nisip mare. Culoarea pastei este neagră, cu pelee cărămizii la exterior, în interior este roșie, iar în ruptură are o culoare cenușie deschisă; nisipul mare de la exteriorul pastei, a fost împins de degete în timpul mișcării pe roată, în direcția învîrtirii roții și purtat pe suprafața vasului, lăsînd linii striate, adîncite, neregulate. Gura vasului în formă de pilnie a fost realizată prin pasta adăugată, lipită; în interiorul vasului se observă bine adausul marginii de lut cu care s-a format gîtul. Marginea gurii este dreaptă cu muchii ascuțite. Suprafața pereților vasului este neregulată. Un alt fragment de oală din epoca feudală face parte dintr-un vas lucrat la roata rapidă cu buza dublu profilată, curbată în interior; pasta roșcată este foarte fină, cu nisip fin și mică în compoziție (fig. 113).

Limita de plecare a gropii bordeielor se găsește mai sus de baza stratului cenușiu, groapa adâncindu-se în solul de culoare castanie-gălbuie.

Sfințești. Satul se află situat la 14 km nord-est de orașul Roșiori de Vede. Așezarea din secolul al VI-lea e.n. a fost distrusă complet de lucrările de terasare care au răscolit pământul pînă la adîncimea de 0,60 m. Singurul vestigiu arheologic recuperat (un cup-tor și o porțiune din podeaua unei locuințe) adîncește foarte puțin în solul de culoare castanie-gălbuie. Așezarea din secolul al VI-lea e.n. a fost suprapusă de o așezare din secolele IX—X, a cărei complexe au putut fi recuperate datorită adîncimii mari la care au fost construite bordeiele, dar și la acestea condiția stratigrafică a nivelului de săpare a bordeielor nu a putut fi stabilită.

Caracteristicile așezărilor din secolele VI și III e.n. de la Dulceanca

Așezarea din secolul al VI-lea e.n. este o așezare rurală, nefortificată, situată pe terasa joasă. Locuințele erau dispuse de-a lungul terasei, pînă în apropierea pantei, unde depunerea arheologică dispăre aproape complet. Locuitorii și-au clădit locuințe de suprafață (colibe) de dimensiuni mici și bordeie parțial îngropate în pămînt.

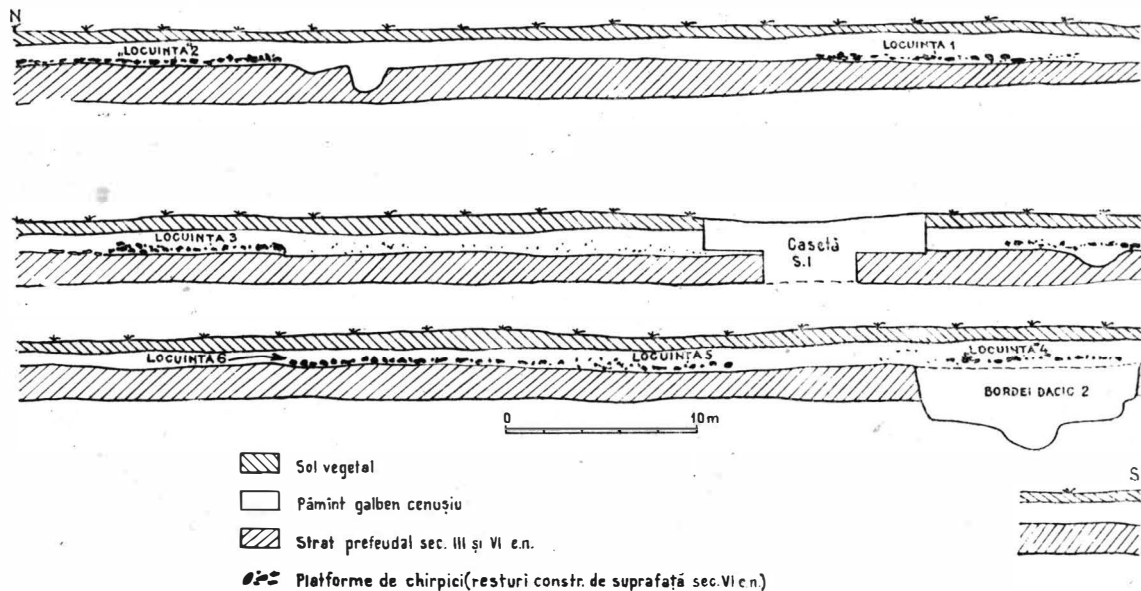

Fig. 109. — Dulceanca. Profilul stratigrafic al S. IV cu cinci locuințe de suprafață în șir.

Construcțiile de suprafață aveau probabil destinația de locuințe (cele cu cup-tor și material ceramic) sau probabil ca șoproane pentru adăpostul vitelor sau ca magazii de unelte (cele fără cup-tor și fără inventar). Bineînțeles că lipsa inventarului și a cup-torului

lui nu este un criteriu pentru a considera că nu au folosit și ca locuințe, dar poziția colibelor goale și proporțiile acestora în raport cu cele care au servit ca locuințe, ne îndrăgă totuși spre această observație. Aceste locuințe apar la mică adâncime

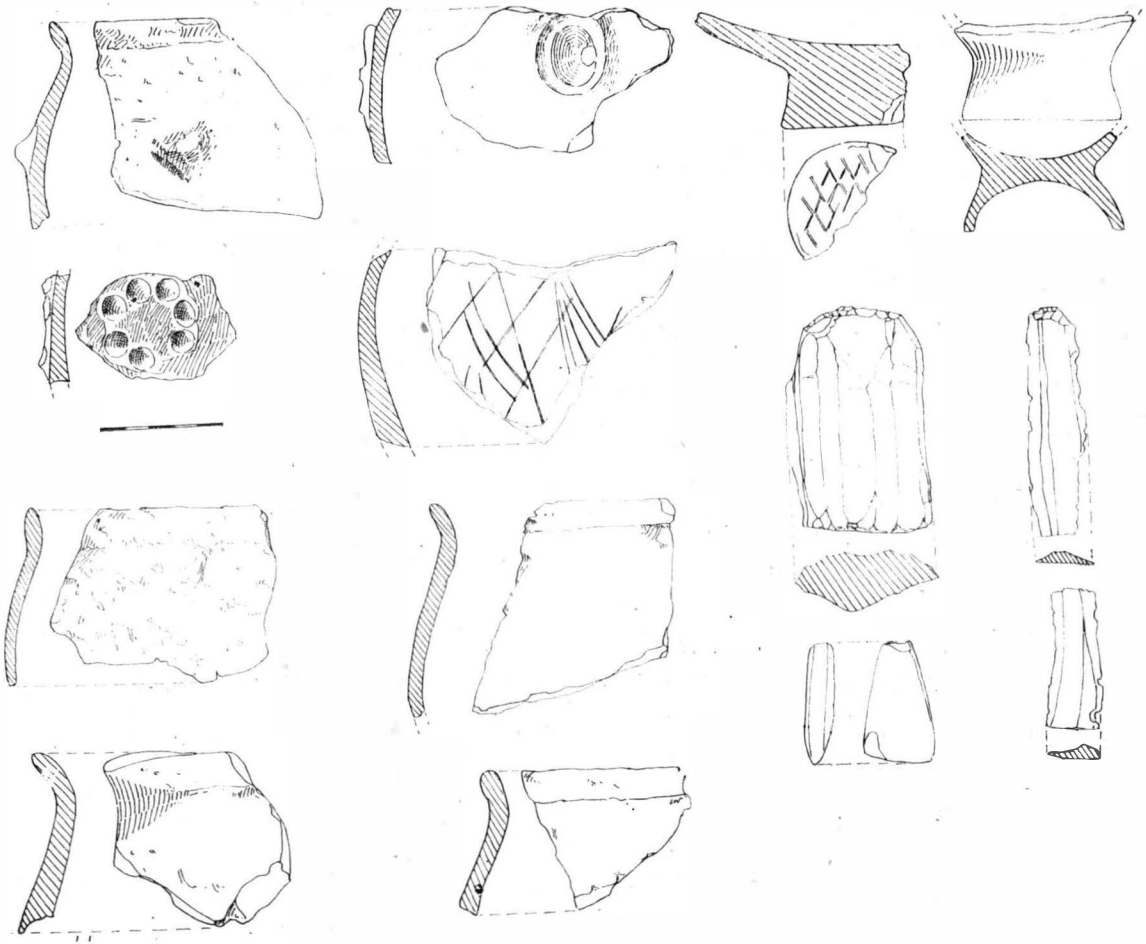

Fig. 110. — Dulceanca. Ceramică și unelte de silix, cultura Criș.

(vezi profilul stratigrafic al S/IV, singurul concludent din toate secțiunile practicate, conținând cinci locuințe de suprafață surprinse stratigrafic) (fig. 109 ; 116), sub forma unor platforme prăbușite prin incendiere, cum o dovedesc bulgării de lipitură arsă la roșu provenind din pereții și birnele cărămidelor, care formează astăzi un strat compact. De pe suprafața acestor platforme, pământul se desprinde în bucăți legate printr-o rețea densă de fibre vegetale care nu au putut să pătrundă prin platformele arse și să-și fixeze rădăcinile în pământul de sub dărîmături.

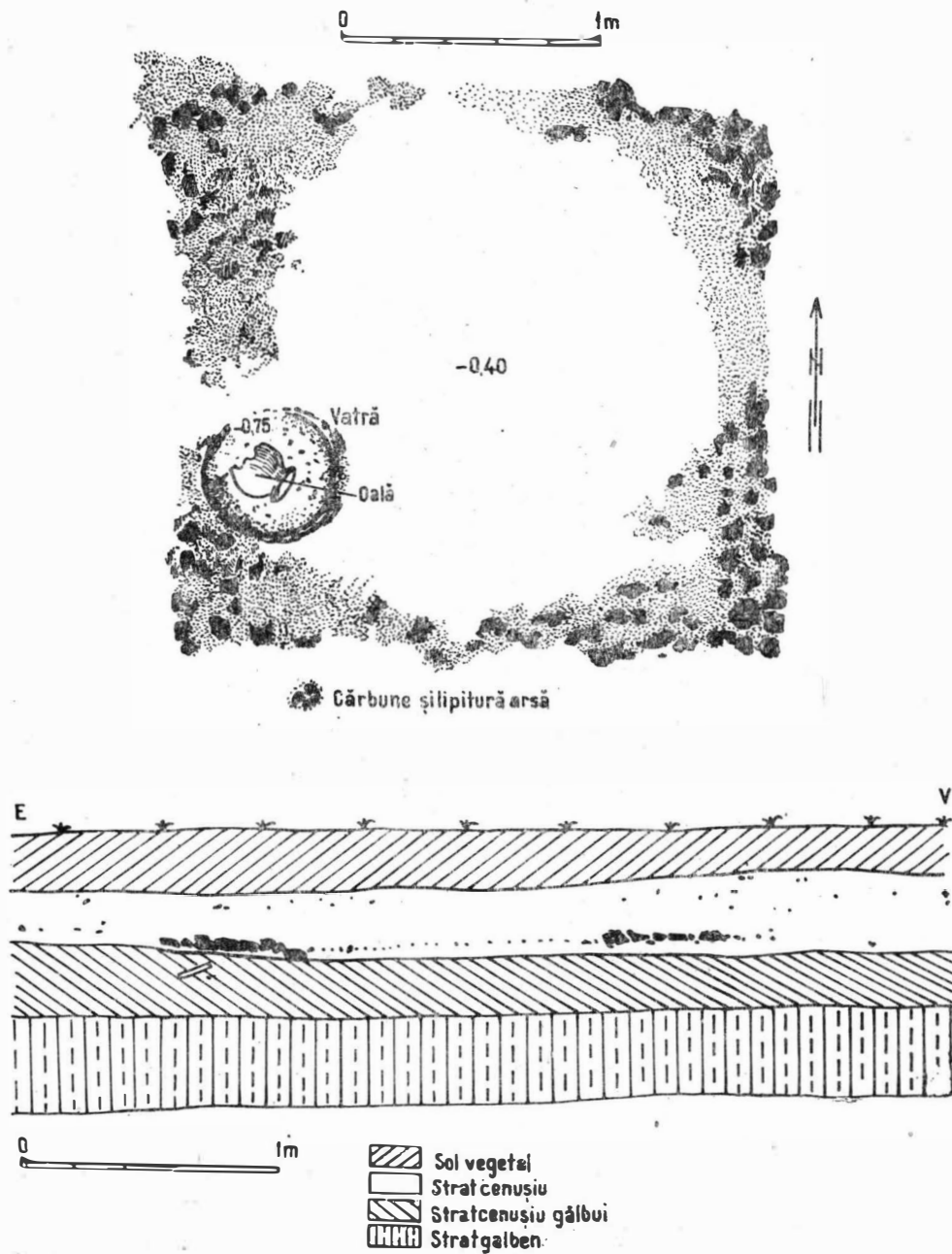

Fig. 111. — Dulceanca. Planul și profilul colibei feudale (secolul al XIV-lea).

Uneori aceste platforme de chirpici au fost răvășite din vechime, pe distanțe de câțiva metri, terenul respectiv nefiind niciodată arat în epoca modernă, folosind din timpurile vechi ca islaz al satului (abia în vara anului 1970, o parte din suprafața vechilor așezări a fost arată cu tractorul).

Platformele respective, cu unele neregulate de contur, se înscriu în general în forme rectangulare, care apar mai clar după înlăturarea stratului superior al dărîmăturilor.

Direcția de prăbușire a pereților incendiați a fost spre interiorul locuinței (cu o excepție, coliba nr. 5—6), acoperișul fiind probabil în două ape, acoperit cu stuful care se găsea din abundență în bălțile Burdei (un acoperiș conic ar fi impus prezența unui par central).

Marginile acestor platforme păstrează, în general, bazele pereților printr-un chirpici mai compact, iar centrul platformei reprezintă un spațiu unde chirpiciul este mai puțin consistent. Bucățile de chirpici care păstrează amprenta birnelor de colțuri arată că acestea nu erau prea groase (9 cm diametru), restul pereților fiind umpluți cu niulele subțiri, peste care s-a depus o lipitură formată din lut amestecat cu păioase, destul de neglijent netezită. Au existat și birne mai groase intermediare pe mijlocul pereților.

Locuințele acestea au fost distruse pînă la temelie și păstrarea pe loc a unora ne indică că o perioadă de timp nu s-a circulat pe ele, putînd astfel ca vegetația să se depună și să fixeze grămezile de dărîmături care au prins sub ele inventarul complet ca în cazul locuinței nr. 1 (fig. 51).

În general colibele (locuințele de suprafață) erau construite în șiruri aproape drepte (locuințele nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6 și nr. 7, 8, 9) la distanțe inegale între ele. Dimensiunile erau reduse (2,50 × 2,50 sau 3 × 2,50 m). Aveau ieșirea la adăpost de crivăț spre sud, direcție care coincidea cu panta terasei și deschidea vederea spre lunca largă a Burdei. La cîteva locuințe s-a putut constata că baza peretelui de sud are o întrerupere care nu se observă la celelalte laturi ale locuinței (locul intrării). Așezarea era folosită și iarna, locuitorii ei construindu-și și adaptîndu-și lăcașurile în raport cu fluctuațiile de climă.

Pentru sondajul practicat pentru a determina extinderea și intensitatea locuirii în adîncimea terasei s-a constatat că locuirea din secolul al VI-lea e.n. nu se extinde mai mult de 100 m, în adîncimea terasei, limită de la care începea probabil pădurea.

Unele locuințe de suprafață au în interiorul lor cuptoare mici, în formă de turtă, lucrate în lut curat și neamestecat cu păioase sau prundiș, forma este rotundă, ovală sau aproape pătrată, cu bolta foarte joasă, după cum indică arcuirea mică a porțiunii din peretele unor cuptoare care s-au păstrat (bolta este uneori prăbușită pe vatră). Ele puteau servi numai la coptul pîinii și pregătirea hranei; uneori au fost ridicate pe o suprafață ușor adîncită în podeaua locuinței, altele pe un pedestal ușor înălțat

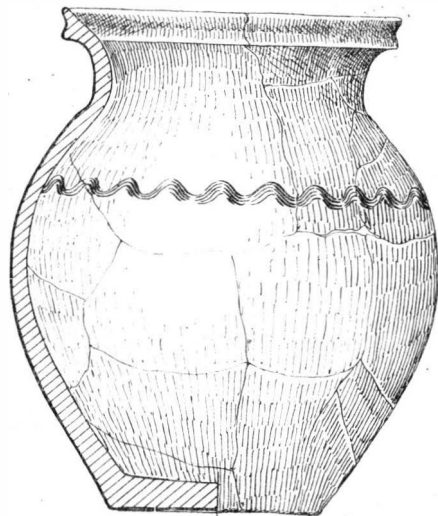

Fig. 112. — Dulceanca. Colibă feudală (secolul al XIV-lea), vas găsit pe vatră.

față de podea. Vatra este puternic arsă, cu aspect de mozaic, albă, pietrificată prin ardere frecventă.

Unele cuptoare sînt mai complicat lucrate, mai înalte, sprijinite la intrare de niște „butuci” de lut, puși de o parte și de alta a gurii, legați prin lut de pereții cuptorului.

Din interiorul cuptorului nu lipsesc niciodată vălătucii de lut de diferite forme (cilindrice, biconice, discoidale) care în marea majoritate erau pregătiți pentru a sta pe vatră (în general au secțiunea rotundă, aplatizată pe suprafața pe care ședeau pe vatră, astfel avînd stabilitate). Lutul lor fiind în general comun cu al vaselor, ne face să credem că erau modelați din resturile argilei care foloseau la ceramică.

În cuptoare și la gura lor, pe podeaua locuințelor se găsește de obicei cenușă și cărbune, oase de animale, obiecte fragmentare, uneori cînd aceste cuptoare nu erau folosite (probabil în timpul verii, cînd hrana putea fi preparată pe vetrele deschise în afara locuințelor) serveau ca loc de depozitare a inventarului locuinței (ceramică, cute de piatră etc.), dar uneori ceramica se afla căzută pe podea, de-a lungul pereților, indicînd că vasele fuseseră înșirate pe pereți (fig. 115).

Bordeiele din secolul al VI-lea e.n. surprinse chiar de la limita lor de săpare din stratul cenușiu erau mult mai spațioase (4×4 m) decît locuințele de suprafață contemporane lor; parțial îngropate în pămînt, avînd deasupra un acoperiș cu birne și stuf (compoziția umpluturii bordeiului nr. 2 este cenușoasă, provenind de la o cantitate foarte mare de păioase arse, probabil stuf și paie din acoperiș). Forma lor este rectangulară, cu colțurile rotunjite ușor; în locul în care una din laturi are o ieșitură în unghi în afară a fost intrarea. Pereții bordeiului în partea adîncită sînt drepti, bine neteziți. Podeaua netezită dreaptă nu are lipitură și adîncește ușor în fața gurii cuptorului, ca rezultat al răzuirii care s-a creat prin scoaterea resturilor de lemn arse din cuptor cînd acesta era curățit.

Cuptoarele sînt lucrate într-un calup de pămînt cruțat într-un colț al locuinței, cu o cavitate ovală, uneori acoperită pe boltă cu o tavă de lut (la cuptorul refăcut de la bordeiul nr. 2).

Între o latură a cuptorului și perete, rămîne un spațiu de aproximativ 15 sau 20 cm, alături blocul de pămînt rămîne legat direct de perete pe două laturi. La ambele tipuri de cuptoare, blocul de pămînt în care s-a scobit cavitatea cuptorului este calculată mult mai mare decît aceasta lăsînd o rezervă pentru o eventuală lărgire și refacerea cuptorului în interior, dacă uzura o va impune. Elementul nou care apare la construcția cuptorului bordeiului nr. 2 este refacerea bolții distruse, printr-o tavă plină cu un strat de pietriș legat cu lut curat. Rama pe care o formează calupul în jurul cuptorului a putut fi folosită la așezarea vaselor în ordine ca pe o poliță (bordeiul nr. 1).

Nefiind mult adîncite în pămînt, bordeiele nu aveau nevoie de mai multe trepte, un butuc de lemn sau o treaptă cruțată în dreptul intrării era de ajuns pentru a se putea coborî în bordei. Urmele gropilor de pari nu apar în toate colțurile bordeiului, uneori apar gropi de par în apropierea cuptorului.

Ca plasare în interiorul așezării, bordeiele apar și în centru (bordeiul nr. 1) dar și la periferie spre panta terasei (bordeiul nr. 2).

Refacerile cuptoarelor, ciusta pietrificată foarte groasă (bordeiul nr. 2) arată o locuire îndelungată.

Materialul arheologic predominant în ambele tipuri de locuințe prezentate mai sus este ceramica. Obiectele se găsesc în număr foarte redus: cîteva cute de piatră

pentru ascuțit, mici piese de fier, fragmente de tablă de bronz, obiecte atipice de bronz cu nituri, fragmente de tipare de piatră reutilizate ca pietre de ascuțit, fusaiole de lut. Existența unei cantități mari de oase de animale denotă că creșterea vitelor constituie una din bazele economiei acestei populații. Olăria era practică de asemenea în interiorul așezării.

Gropile de provizii sînt foarte rare, probabil rezervele de cereale erau ținute în vasele mari care aveau acest scop (prezente în bordeie).

Așezarea din secolul al III-lea e.n. Tipul de locuință este bordeiul (în exclusivitate) pe jumătate sau trei sferturi îngropat în pămînt. Nivelul de săpare a gropilor de bordeie este la baza stratului cenușiu, depunerea între complexe fiind mai bogată ca în așezarea din secolul al VI-lea e.n. (fragmente ceramice, pigmentarea de chirpici ars, fusaiole, piese de metal sînt împrăștiate pe porțiunile dintre bordeie). Pe nivel, între bordeie, se găsesc vetre deschise și gropi de gunoi (gropile de provizii se găsesc în interiorul bordeiului).

Toate bordeiele au servit ca locuință propriu-zisă și nu avem indicații ca să fi folosit ca ateliere de olărie sau de reducere a minereului pentru prelucrarea metalelor. Deși în bordeiul nr. 3 s-a găsit o cantitate mare de zgură, deșeuri de bronz și fier, cuptorul nu conține urme care să indice funcția lui în reducerea minereului; bordeiul este de tipul obișnuit, cu groapa adîncă de păstrare a cercalelor săpată în mijlocul podelei.

Gropile de bordeie au putut fi ca și acelea din secolul al VI-lea e.n. clar delimitate în grundiss, umplutura lor deosebindu-se clar în special în solul castaniu-galben, prin compoziția ei de culoare specifică neagră, cenușoasă, cu arsură, afinată. Conturul bordeielor a putut fi surprins chiar de la limita de săpare a lor.

Forma bordeielor este în general rectangulară cu colțurile rotunjite sau ovală. Prăbușirea suprastructurii (bîrne, acoperișul probabil de stuf, lipitura arsă de pe pereți) are direcția spre interiorul bordeiului, urmele carbonizate zăcînd direct pe podea. Pereții gropilor de bordei (partea care adîncea în pămînt) nu s-au prăbușit ci au rezistat datorită faptului că gropile se adînceau în stratul castaniu-galben de loess. Chirpicul păstrează amprenta nuielelor pe care a fost depus, într-un strat destul de subțire.

Bordeiele sînt construite la distanțe destul de mari între ele. Intrarea în bordei se făcea pe una sau două trepte cruțate pe o latură a bordeiului. La fixarea intrării nu s-a respectat o direcție constantă (uneori intrarea era pe latura de nord, alteori cea de sud, dar niciodată în direcția vîntului).

Unele bordeie au cuptoarele amenajate în calupuri de lut cruțate într-un colț (la cele rectangulare) spre capătul de răsărit (la cele de formă ovală). Baza lor este în formă de potcoavă și s-au conservat bine încît li se poate reconstitui structura inițială. Pe boltă au uneori tăvi de lut (bordeiul nr. III) ca și cuptoarele din bordeiele secolului al VI-lea e.n. Vatra propriu-zisă păstrează o crustă albă, pietrificată, în mozaic, cu un strat gros de arsură, ca rezultat al unei folosiri îndelungate.

Un bordei are vatra amenajată pe un calup în interiorul locuinței, cu o structură cu totul deosebită (vezi bordeiul nr. IV). Unele bordeie nu au vetre sau cuptoare săpate în calupuri. Existența unor vetre deschise pe nivel, care conțin material specific secolului al III-lea arată că lipsa cuptoarelor din interiorul bordeiului era suplinită de existența unor vetre în afara lor.

În interiorul cuptoarelor dacice apare rar ceramică și obiecte, în general inventarul se află în interiorul bordeiului, nu adunat în jurul cuptorului ca în secolul al VI-lea e.n.

De asemenea, în cuptoarele din bordeiele din secolul al III-lea apar rar vălătucii, nelipsiți în cele din secolul al VI-lea e.n.

În unele bordeie, sînt lăsate de-a lungul pereților niște „lavițe” de lut, care uneori se prelungesc pînă la calupul cuptorului (bordeicul nr. III) dar unele nu au aceste lavițe. Bordeiele au în general o groapă adîncă, săpată în mijlocul podelei, care servea probabil la înmagazinarea cerealelor și era acoperită cu un capac de scînduri.

Materialul arheologic aflat în bordeie este format în cea mai mare parte din ceramică; obiectele mici sînt în număr mai redus: cute de piatră pentru ascuțit, fibule de bronz, cataramă de bronz, deșeuri de bronz și fier, turte de fier, zgură, pieptene de os, fusaiole de lut, monede. De asemenea apar în cantitate foarte mare, oase de animale cornute mari și mici, de porc și de cal, care atestă că una din ocupațiile de bază o constituia creșterea animalelor. Probabil că și olăria era practică în interiorul așezării, totuși nu s-a descoperit nici un cuptor de ars oale.

ALTE VESTIGII DIN SECOLUL AL VI-LEA e.n. ÎN CÎMPIA BURDEA

Olteni (jud. Teleorman). La marginea satului Olteni, pe lunca Teleormănelului au fost săpate suprafețe mari pentru scoaterea pământului necesar fabricării cărămidilor. În malul uneia din suprafețele săpate au fost reperate bordeie din secolul al VI-lea e.n. distruse parțial sau aproape în întregime. Resturile de bordeie și materialul arheologic au fost recuperate iar observațiile de pe teren ne-au condus la concluzia că numărul complexelor a fost destul de redus. Secțiunea de verificare stratigrafică, practică de noi (fig. 117/2) ne-a indicat că nu există depunere continuă cu material arheologic corespunzătoare nivelului din secolul al VI-lea e.n., complexe fiind grupate pe o zonă restrânsă, stratul cenușiu dispărînd complet spre sud, unde terenul inundabil coboară în pantă spre Teleormănel.

Pe profilul uneia din suprafețele răvășite s-au putut urmări clar gropile a două bordeie. Groapa **bordeiului nr. 1** se contura pe profil pornind din stratul cenușiu, adîncindu-se în solul galben la 1,20 m. Pământul din umplutura bordeiului este de culoare neagră și are o consistență cenușoasă. Profilul păstrat în mal reprezintă axul est-vest pe mijlocul bordeiului din care a fost recuperat aproape o jumătate. Pe mijloc, podeaua gropii bordeiului albiază în fața cuptorului iar pigmentarea cu bucăți de chirpici în direcție oblică spre centru provine din bolta cuptorului, parțial prăbușită (fig. 117; 118). La demontare, umplutura gropii bordeiului conținea o cantitate mică de fragmente ceramice, iar din cuptorul distrus de lucrările ocazionale s-a păstrat jumătatea din spate (fig. 117; 118).

Cuptorul fusese construit într-o treaptă de pământ galben, cruțată pe o porțiune care acoperea probabil o treime pe latura și colțul de nord-est. Alături de acesta, pe aceeași treaptă a fost construită o *vatră deschisă* cu 20 cm mai sus de vatra primului cuptor, care se afla chiar la nivelul podelei bordeiului. Crusta pietrificată a vetrei deschise este mai subțire decât aceea a vetrei cuptorului. Pe vatra deschisă zăceau câteva fragmente ceramice arse secundar și un profil de oală mai bine păstrat. Cuptorul și vatra deschisă a bordeiului nr. 1 au fost construite în aceeași treaptă, dar la nivele diferite și probabil și la intervale de timp diferite, după cum se reflectă în intensitatea de folosire a vetrelor pietrificate.

Din **bordeiul nr. 2** (fig 119/1,2) s-a păstrat o treime, fiind distrusă partea care conținea cuptorul (arsură, ceramică, vâlătuci au rămas în dărîmătură alături de mal).

În porțiunea conservată s-a găsit un vas întregibil, porțiuni din alte vase, o fusaiolă de lut și o cataramă ovală de fier (120/3). Importante de menționat sînt fragmentele de amforă cu striuri dese (120/9), ondulate, analoage tipurilor de amforă datate la Dinogetia cu monede de la Justinian I descoperite în bordei.

Pentru a verifica existența unor complexe în zona de nord-vest, singura porțiune în care se prelungește stratul cenușiu propriu așezării din secolul al VI-lea e.n. a fost trasată o secțiune de 20 m orientată nord-sud, pornind din caseta deschisă pentru degajarea bordeiului nr. 1, dar nu a mai apărut nici un complex din secolul al VI-lea e.n. nici urme de cultură materială din epocile anterioare sau posterioare secolului al VI-lea e.n.

Ceramica

Vasele descoperite în cele două complexe reprezintă în exclusivitate forma de oală, lucrată cu mina sau la roată, din pastă amestecată cu nisip mai mare sau mai mic (fig. 120/1, 2, 4—8), de culoare roșcată.

Vălătucii lucrați din lut au diferite forme (fig. 121/1,2) avînd o pastă comună cu a vaselor și a fusaiolei de lut (121/3,4).

Deși sărace, vestigiile arheologice recuperate la Olteni au furnizat o serie de date privind tipul de locuință, cuptoarele și categoriile ceramice. Depunerea foarte săracă în materiale arheologice, numărul redus de complexe dovedesc că locuirea nu a fost densă în lunca inundabilă, complexele recuperate reprezentînd urme izolate ale așezării care se extindea probabil pe celălalt mal al Teleormănelului, sub satul Olteni care se găsește pe terasa joasă și mijlocie pe un teren ferit de revărsarea apelor. De fapt, la extremitatea satului Olteni, aproape de așezarea cercetată de noi au mai apărut vestigii din secolul al VI-lea e.n.

Aspectul arheologic documentat la Olteni se identifică cu varianta culturii Ipotești—Ciurel—Cîndești specifică în Cîmpia Burdea.

Facem legătură între așezarea din secolul al VI-lea e.n. cercetată de noi printr-un sondaj de salvare și prezența unui tipar pentru bijuterii (Constantin Preda, *Tipar pentru bijuterii din secolul al VI-lea e.n. descoperit la Olteni*, SCIV, 18, 1967, 3, p. 513—521) (fig. 122) descoperit la vest de șosea, pe malul stîng al Teleormănelului. Sondajul nostru de salvare, posterior celui efectuat de descoperitorul tiparului, a avut ca rezultat recuperarea unor complexe distruse parțial de lucrări ocazionale, care se încadrează în grupul de așezări din secolul al VI-lea e.n. descoperite pe teritoriul Munteniei, prin caracterul locuințelor, al cuptoarelor și tipologia ceramicii. Alături de fragmentele de amforă bizantine, datate cu certitudine în secolul al VI-lea e.n. și care au făcut parte din repertoriul ceramicii găsite în complexele de la Olteni, tiparul de bijuterii, pe care îl legăm de așezare, asigură cu încă un element încadrarea cronologică a acesteia.

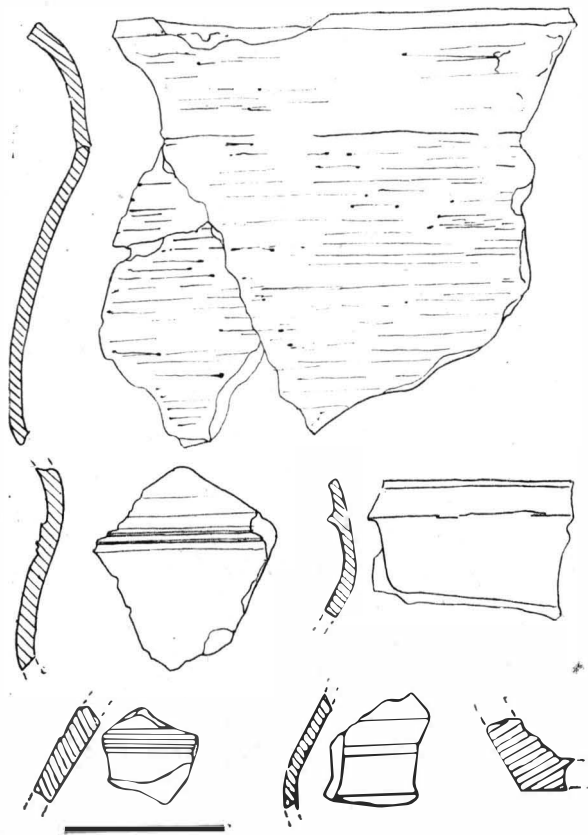
Sfințești (Jud. Teleorman). Resturile arheologice aparținînd secolului al VI-lea e.n. au fost distruse de lucrările de terasare adîncite la 0,60 m. Totuși, la extremitatea S. III a rămas aproape nederanjat un cuptor dintr-o locuință ce constituie probabil singurul vestigiu din așezarea din secolul al VI-lea e.n., care a mai putut fi recuperat. Degajarea complexului amintit a permis adunarea unui material ceramic suficient de bine conturat ca tipuri, forme și tehnică, pentru a putea fi încadrat din punct de vedere cronologic, cultural și etnic.

Așezarea de la Sfințești nu a fost fortificată, terasa înaltă pe care era situată oferea prin însăși structura ei un mijloc natural de apărare.

Cuptorul care conținea materiale din secolul al VI-lea e.n. s-a găsit la 0,40 m adîncime de suprafața actuală a solului. Depunerile fiind distruse în întregime pînă la nivelul complexului, nu s-au putut face observații de ordin stratigrafic. E aproape sigur că locuințele erau ridicate la suprafața solului sau foarte puțin adîncite în pămînt. Nu putem

trage concluzii asupra modului în care erau construite, nici asupra felului în care se grupau, deoarece în imediata apropiere a complexului în porțiunea de teren desfundată nu au apărut alte mărturii din secolul al VI-lea. Cuptorul a făcut parte dintr-un complex aflat chiar la marginea terasei de unde începea panta, mai izolat probabil de celelalte

Fig. 113. — Dulceanca. Ceramică (secolul al XIV-lea) dintr-o groapă de gunoi.

locuințe. Din locuința respectivă s-au mai păstrat fragmente rare de chirpici și o fișie foarte subțire din podea în jurul cuptorului.

Cuptorul : bolta, fragmentele ceramice și vălătucii de lut erau căzute pe vatra cuptorului. Baza acestuia era rotundă, gura fiind îndreptată spre sud. Arsura vetrei, groasă de 0,04 m avea culoarea intens cărămizie deasupra și mai roșcată în interior. Dimensiunile sînt reduse, diametrele : 0,40 × 0,40 m (fig. 123). În interiorul cuptorului s-au găsit *vălătuci de lut*, puși acolo probabil cu scopul de a înmagazina căldură. Aceștia sînt de dimensiuni diferite, avînd forma cilindrică, cu extremitățile plate, rotunjite sau ușor ascuțite. Vălătucii sînt dintr-o pastă neglijent frămîntată cu pietricele, afară de un exemplar conic, lucrat dintr-o pastă îngrijită, asemănătoare cu aceea a ceramicii. Vălătucii au fost puși probabil în cuptor cînd lutul era încă neîntărit, ca să ardă direct pe vatră (toate exemplarele prezintă într-o parte o suprafață turtită).

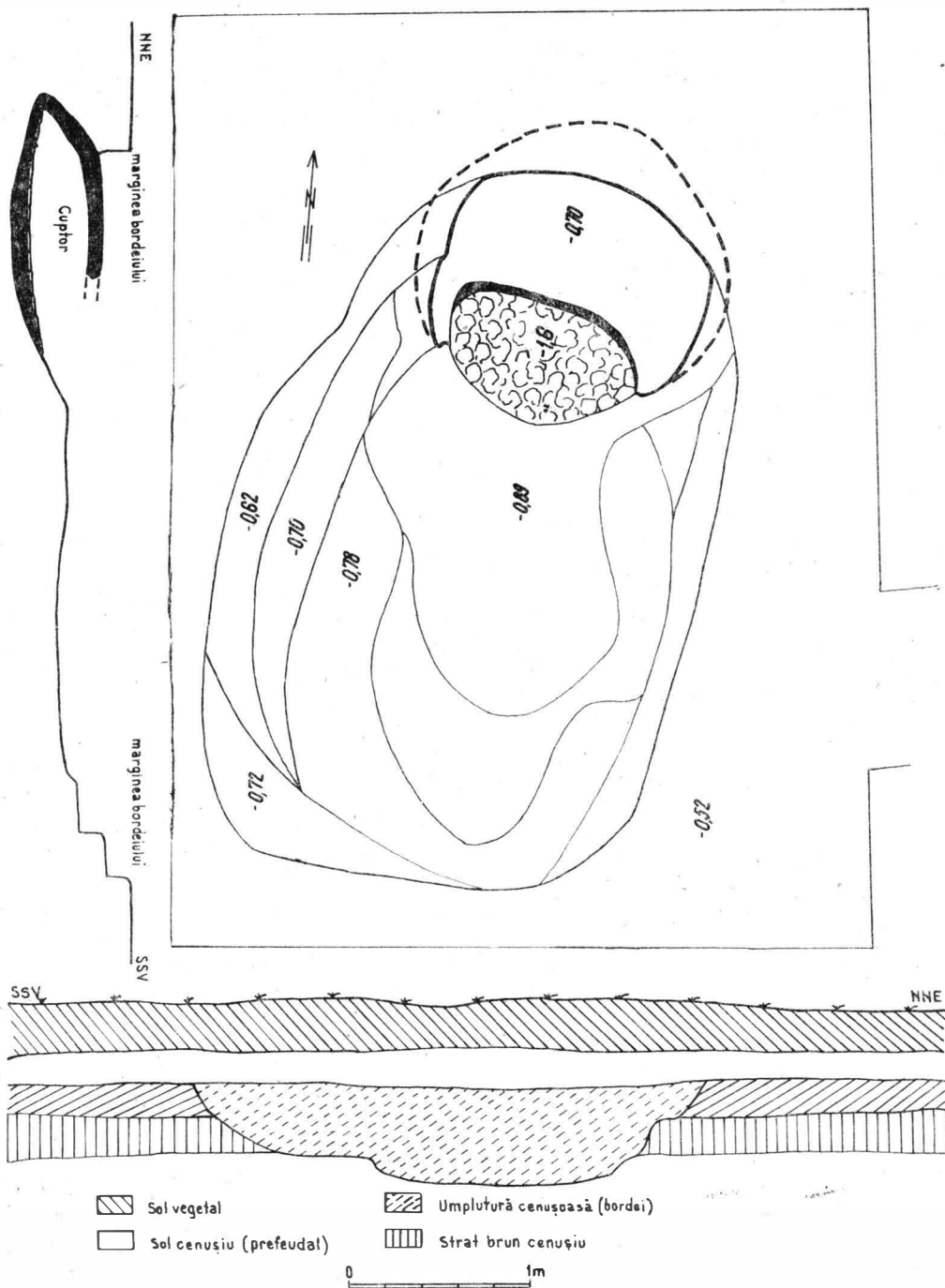

Fig. 114. — Dulceanca. Bordei cultura Dridu.

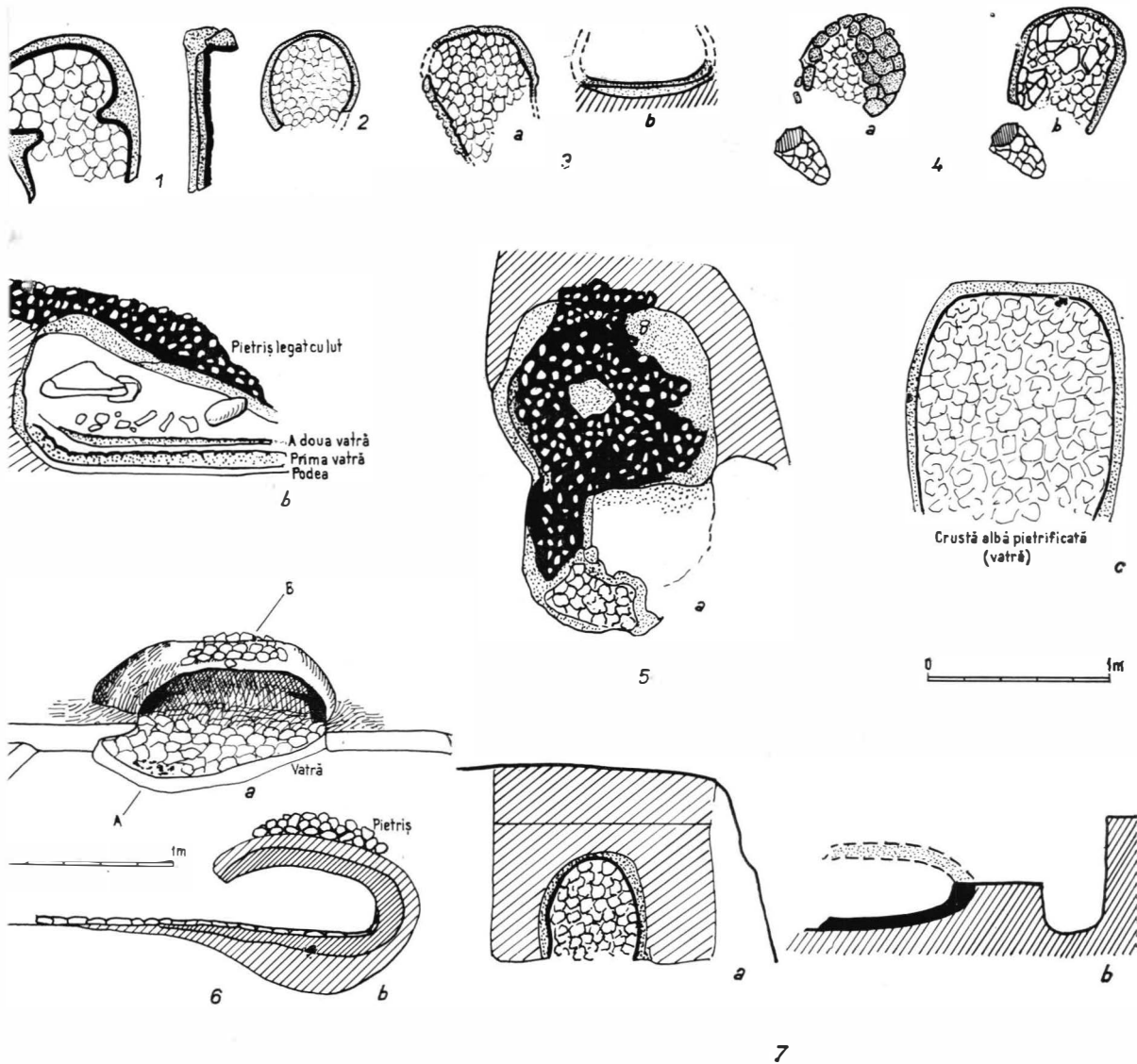

Fig. 115. — Dulceanca. Diferite tipuri de cuptor din așezarea din secolul al VI-lea e.n.: 1, cuptor folosit pentru arsul oalelor; 2, cuptor din locuința de suprafață nr. 1; 3/a, b, cuptor și secțiune din locuința de suprafață nr. 10; 4/a, b, cuptor din locuința de suprafață nr. 9 înainte și după degajarea boltei; 5/a, b, c, cuptor din bordeiul nr. 2 cu secțiune și vatra degajată; 6/a, b, cuptor și secțiune din bordeiul nr. 3; 7/a, b, cuptor și secțiune din bordeiul nr. 1.

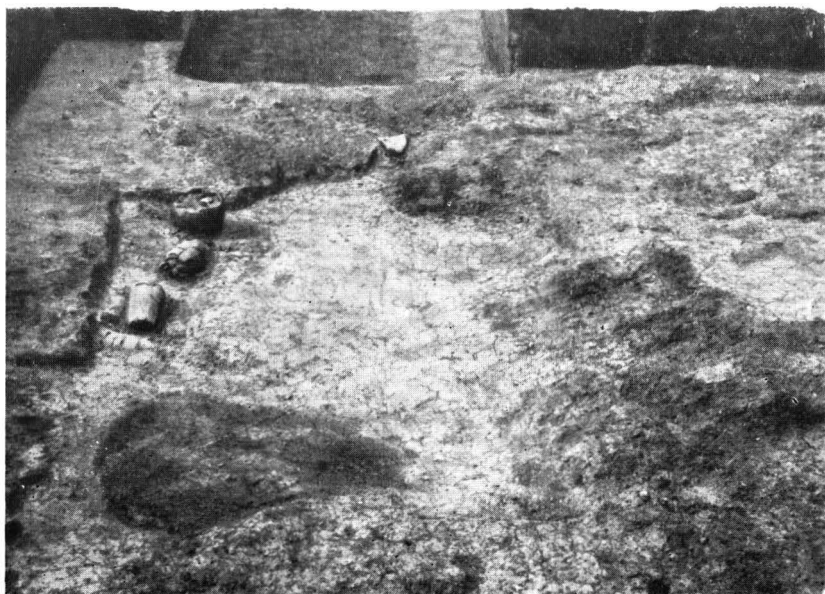

Fig. 116. — Dulceanca : 1, S. 4 cu casetele de degajare a cinci locuințe de suprafață în șir; 2, locuința de suprafață nr. 1.

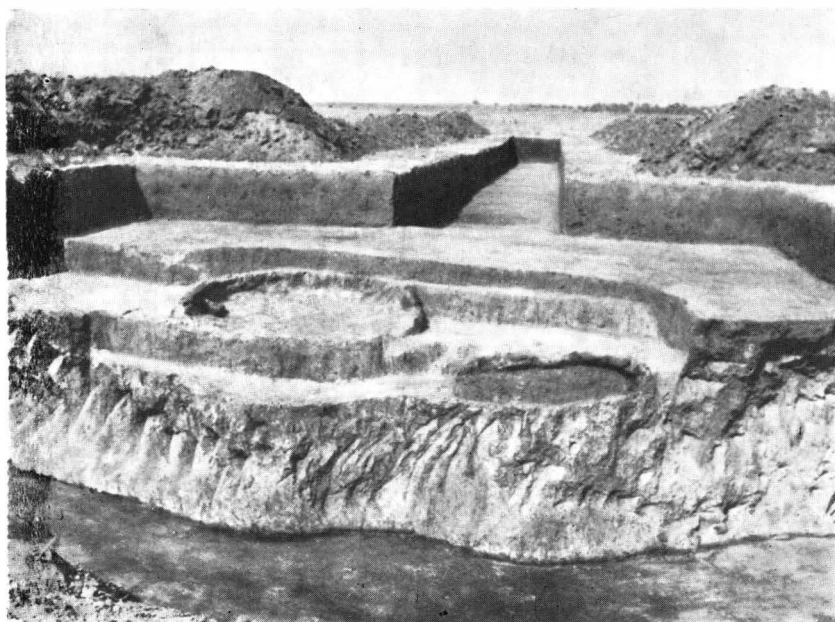
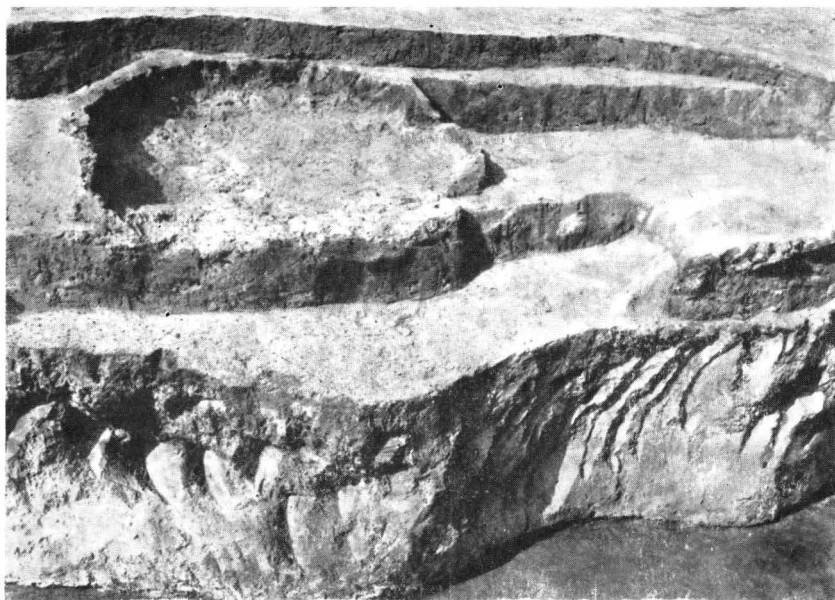

Fig. 117. — ●lteni : 1, bordeiul nr. 1 (secolul al VI-lea e.n.); 2, bordeiul nr. 1 și secțiunea de verificare stratigrafică.

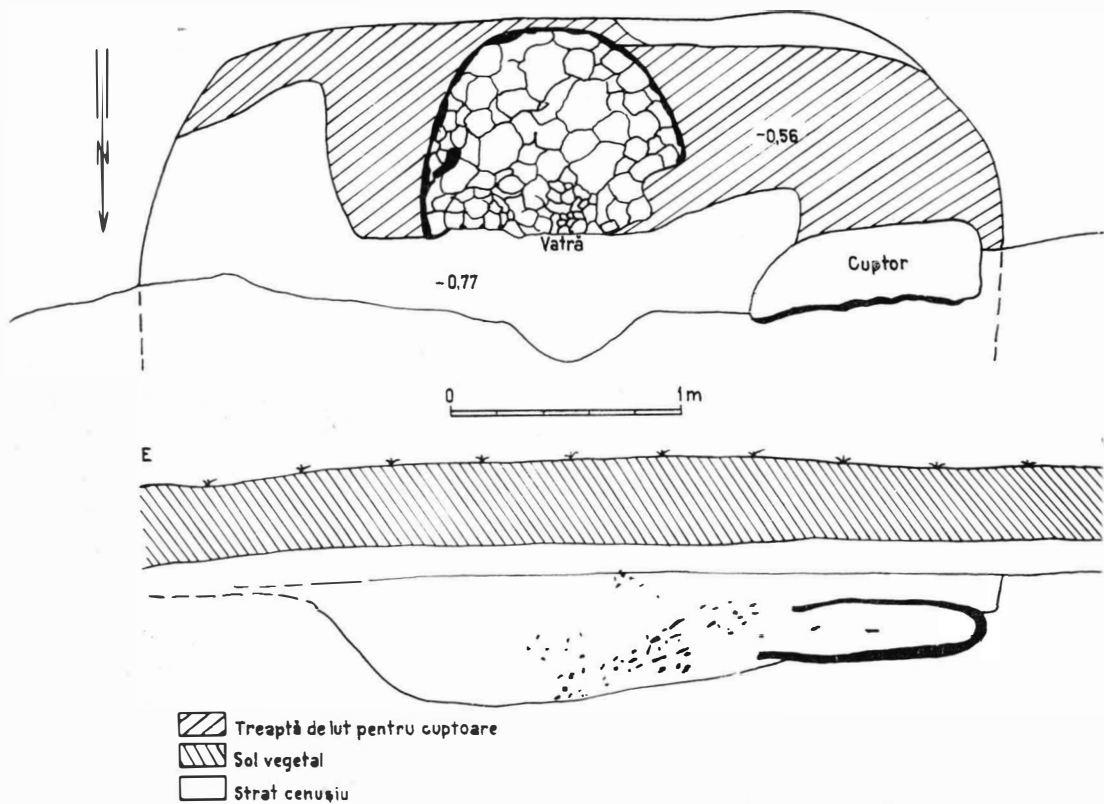

Fig. 118. — Olteni. Planul și profilul stratigrafic al bordeiului nr. 1 distrus parțial de lucrări ocazionale.

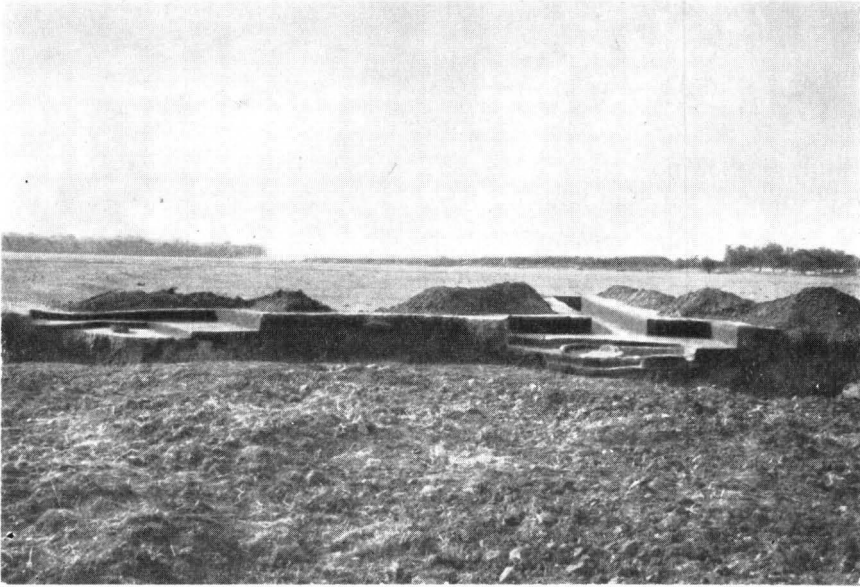

Fig. 119. — Olteni : 1, 2, bordeiul nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.).

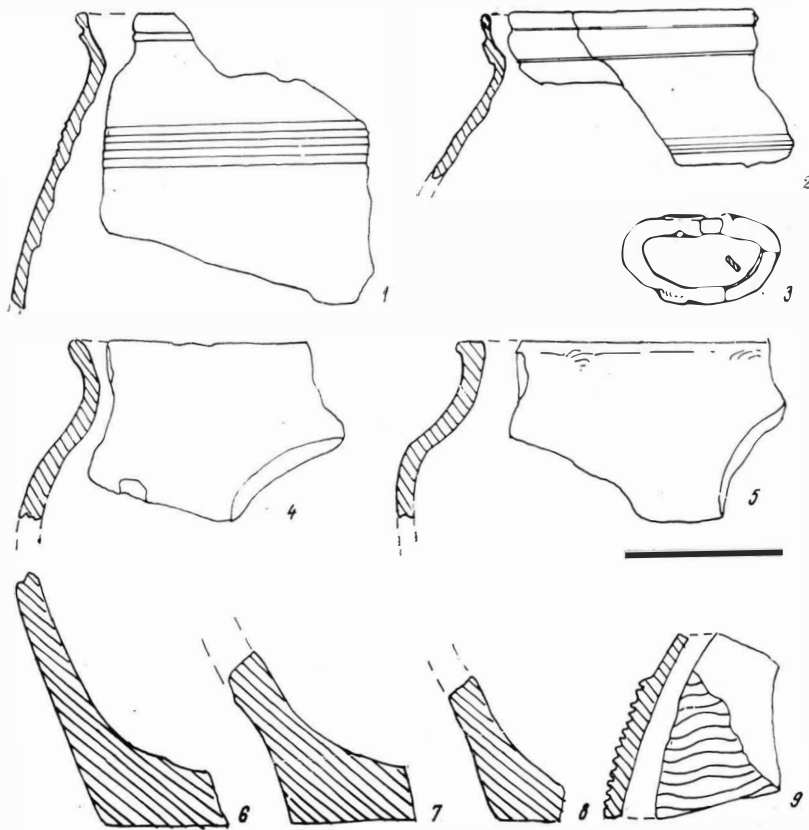

Fig. 120. — Olteni. Bordeii nr. 2 (secolul al VI-lea e.n.): 1, 2, ceramică lucrată la roată; 3, cataramă de fier; 4-8, ceramică lucrată cu mina; 9, fragment de amforă bizantină de import.

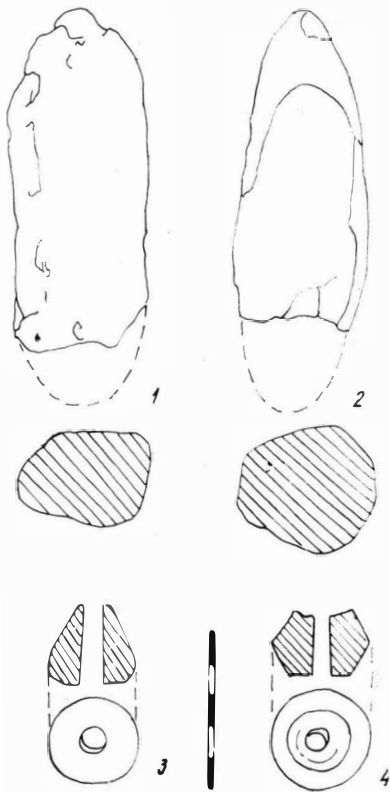
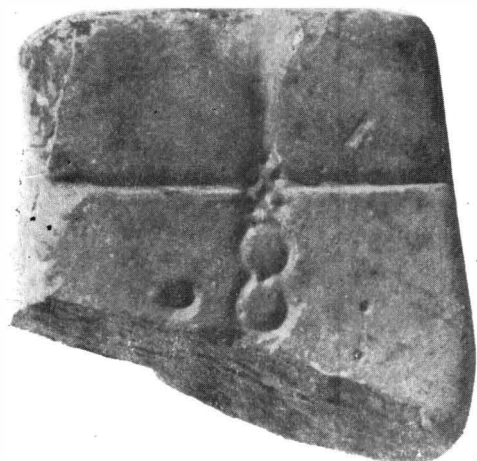
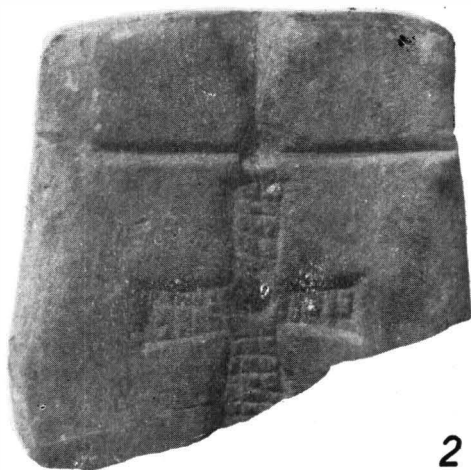

Fig. 121. — Olteni: 1, 2, vălătuci de lut; 3, 4, fusaiole de lut ars.

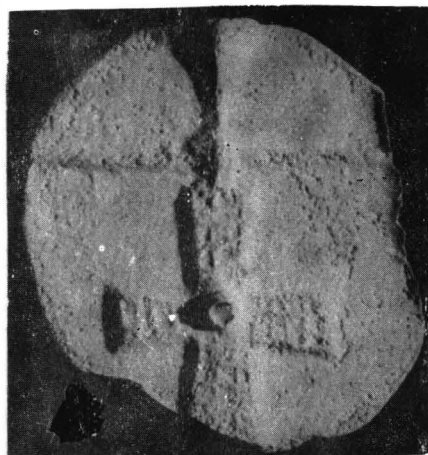
1

2

3

4

Fig. 122. — Olteni : 1,2, tipar de piatră pentru bijuterii văzută pe ambele fețe; 3, 4, copie în ghips după tipar.

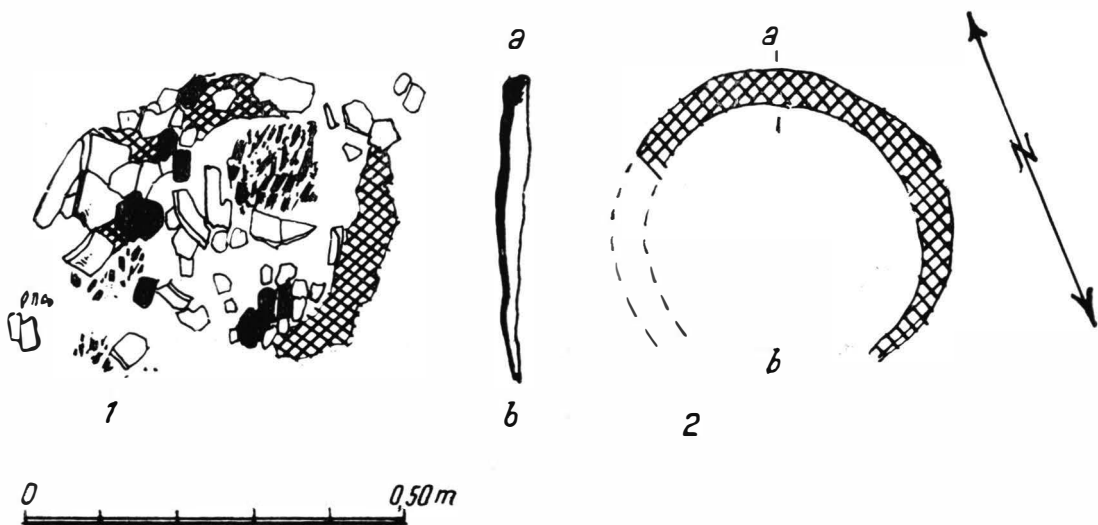

Fig. 123. — Sfințești. Cuptor (secolul al VI-lea e.n.): 1, 2, înainte și după degajare.

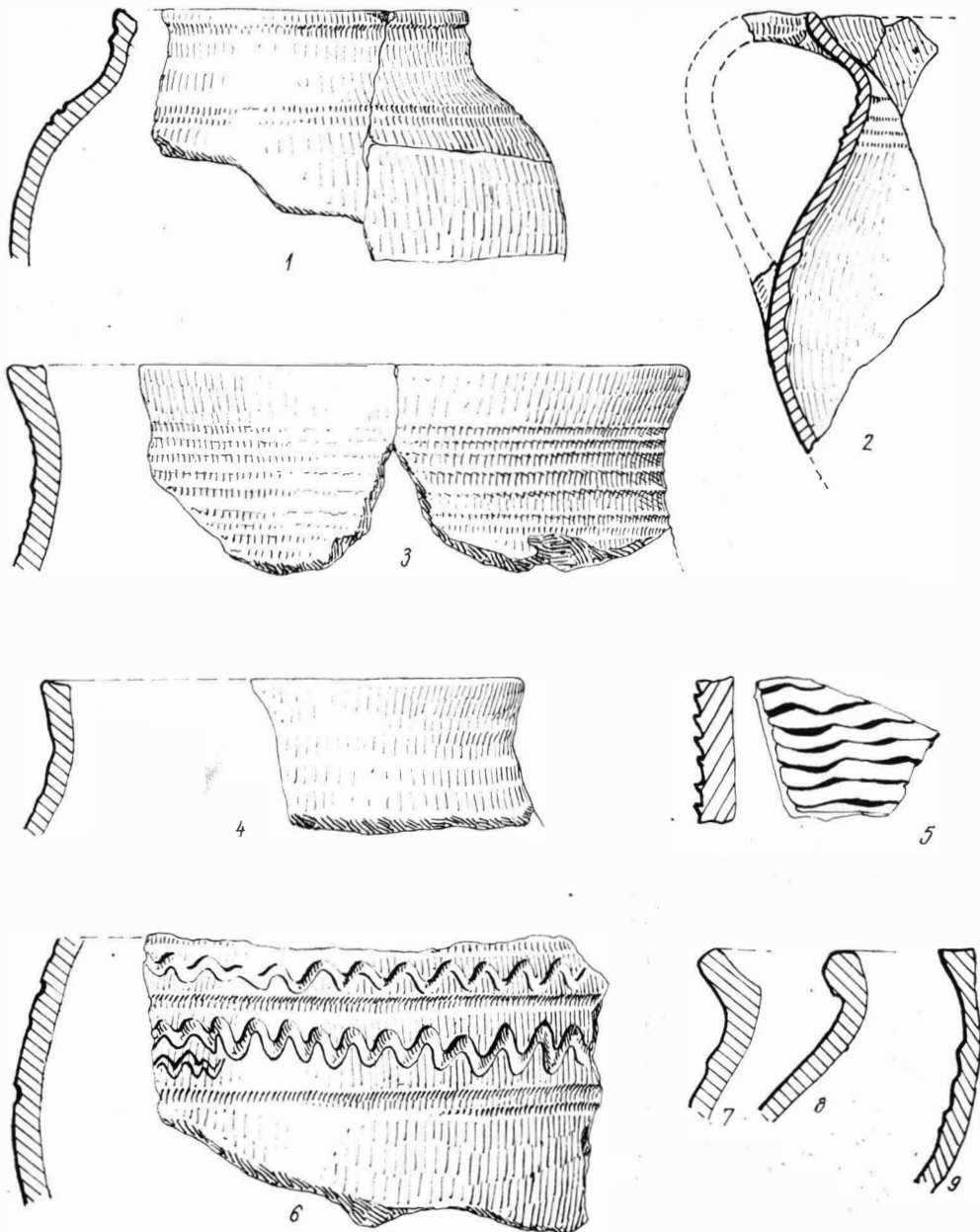

Fig. 124. — Sfințești. Ceramică lucrată la roată (secolul al VI-lea e.n.).

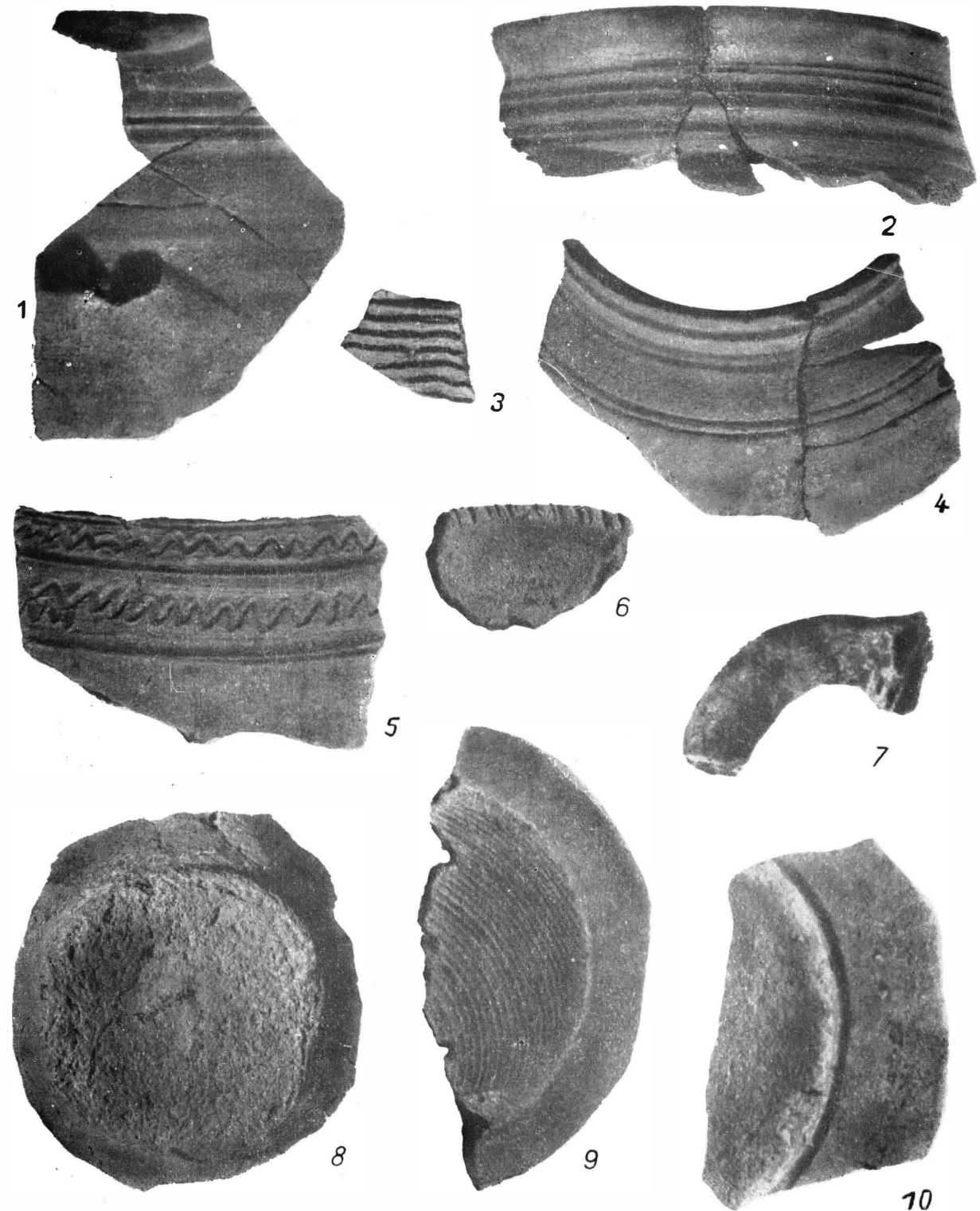

Fig. 125. — Sfințești. Ceramică lucrată la roată (secolul al VI-lea e.n.).

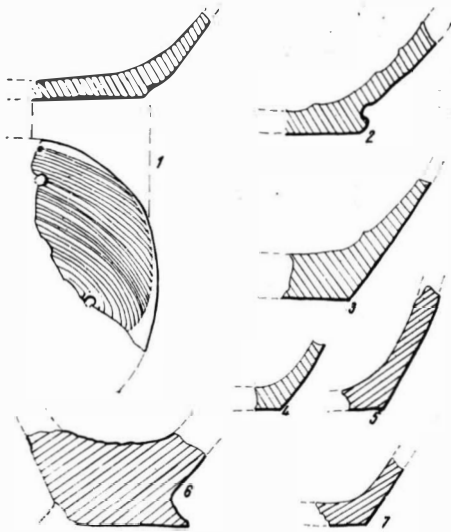

Fig. 126. — Sfîntești. Funduri de vase lucrate la roată.

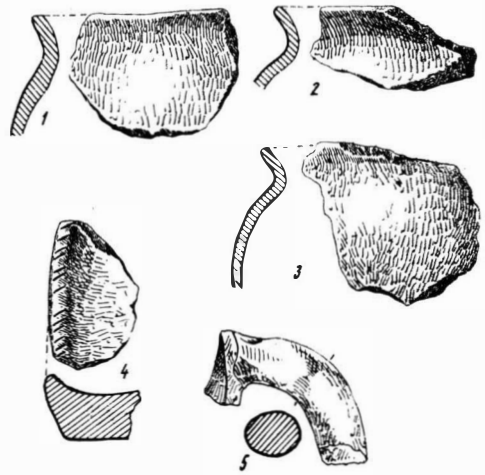

Fig. 127. — Sfîntești. Ceramică lucrată cu mîna (secolul al VI-lea e.n.)

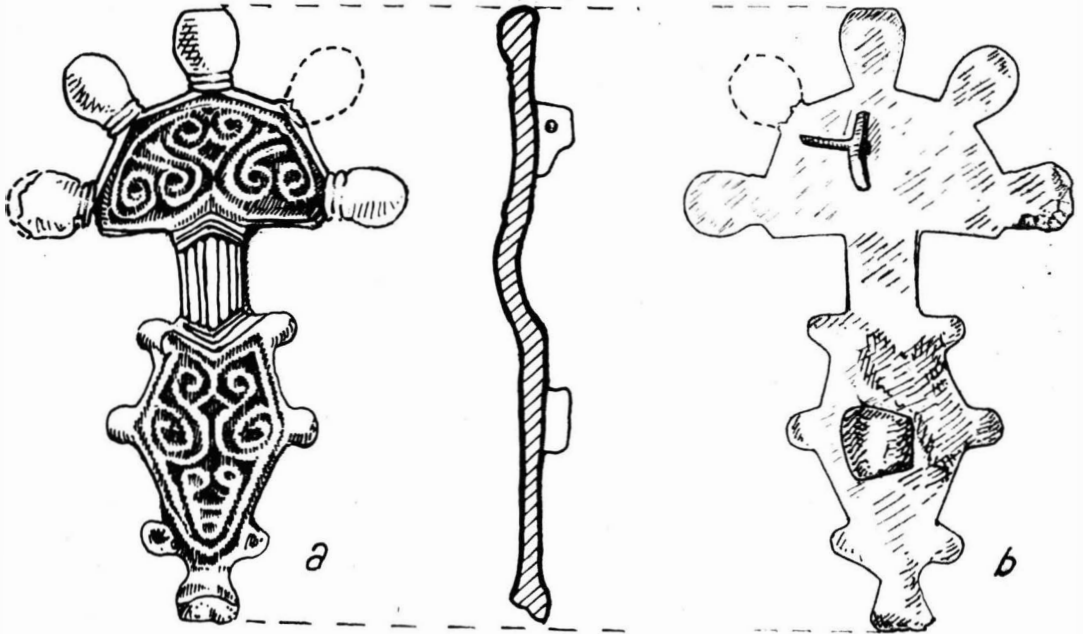

Fig. 128. — «La Virtoape». Fibulă digitată de bronz.

Ceramica

Fragmentele de vase găsite în cuptor prezintă o gamă variată de forme. Din cele două categorii, ceramica lucrată la roată și ceramica lucrată cu mâna, prima se găsește într-un procent mai mare.

La vasele lucrate la roata rapidă s-a folosit o pastă bună, amestecată cu nisip fin, care a căpătat după ardere o culoare gălbuie. Ca forme caracteristice, menționăm o cană cu toartă (fig. 124/2 ; 125/1) și vasul globular (fig. 124/1 ; 125/4). Elementele de decor sînt simple : nervurile drepte, inciziile ușoare, linia în zigzag formînd două registre (fig. 124/6 ; 125/5).

Decorul în zigzag cunoaște o evoluție îndelungată în ceramica locală sub forma ornamentului realizat prin incizie și lustruire. În perioada de care ne ocupăm, meșteșugarii olari au simplificat extrem de mult tehnica ornamentării vaselor, folosind exclusiv linia adîncită. O altă grupă ceramică lucrată la roată o formează vasele cu suprafața aspră, prezentînd forma des întilnită : profilul cu gîtul înalt, corpul bombat, fundul drept și buza masivă, în secțiune triunghiulară (fig. 124/3,4). Fundurile păstrează uneori urma sforii cu care au fost desprinse vasele de pe roata olarului. Un exemplar prezintă și două perforații rotunde pe axul fundului (fig. 126/1 ; 125/9) sau urmele unui cuțit cu ajutorul căruia a fost desprins vasul de pe roată. La un exemplar fundul a fost marcat pe linia de pornire a peretelui, printr-o nervură adîncă, circulară (fig. 126/2 ; 125/10). La vasele din pastă aspră singurul ornament îl formează șirurile de caneluri orizontale pe gît.

La vasele lucrate cu mâna se remarcă două grupuri : unul, la care s-a folosit aceeași pastă ca la vasele lucrate la roată și un grup la care s-a folosit o pastă cu pietricele mai mari, acestea din urmă fiind și mai neglijent lucrate. Exemplificăm prin profilurile de oală-borcan, cu pereții arcuți și buza ușor sau brusc înclinată (fig. 127/1—3) și tip-sia cu profil triunghiular masiv (fig. 127/4 ; 125/6) care are pe margine decor format din crestături. Se mai remarcă o toartă masivă provenind probabil de la un vas lucrat cu mâna (fig. 127/5). Între fragmentele de vase descoperite la Sfințești a mai apărut un fragment mic de amforă, gălbui, cu striuri dese orizontale, ușor ondulate (element de import bizantin) (fig. 124/5 ; 125/3). În complexul de la Sfințești nu au apărut alte obiecte în afară de cele menționate mai sus.

«*La Vîrtoape*», *fibulă digitată*. Provine dintr-o descoperire întîmplătoare făcută pe malul Teleormanului. Este o fibulă turnată în bronz cu înălțimea de 8 cm. Cei cinci butoni sînt articulați de placa superioară prin două linii incizate care sugerează două inele (un buton rupt). Ornamentarea, realizată după turnare, constă dintr-un decor spiralic excizat care acoperă atît placa superioară cît și placa piciorului. Arcul care leagă capul fibulei de placa piciorului este ornamentat cu linii verticale, paralele, incizate. Simetria decorului, atît pe placa inferioară cît și pe aceea superioară este aproape perfectă. Prelungirea piciorului este ruptă, dar se remarcă două linii adîncite, care sugerează, mult mai șters însă, cele două inele ale articulației butonilor pe placa superioară. Spatele fibulei este neted, cu excepția arcului, care este concav, proporțional cu arcuirea de pe față. O parte din resort și acul au fost distruse, dar port-agrafa se păstrează întreagă pe diametrul central al plăcii piciorului (fig. 128) (Suzana Dolinescu-Ferche, Petre Voevozeanu, *O fibulă digitată descoperită la Vîrtoape*, RevMuz, 4, VI, 1969, cu datele de încadrare, atribuire etnică și bibliografie).

Speciile de animale prezente în așezările de la Dulceanca și Olteni

Stațiunea	Bordeiul sau Locuința	Bos taurus (bou)	Sus scrofa (porc)	Ovicaprine (oi+capre)	Equus caballus (cal)
Dulceanca	B.I. (sec. III)	+	+	+	+
Dulceanca	B.II (sec. III)	+	+	+	+
Dulceanca	B. III (sec. III)	+	+	+	+
Dulceanca	B. IV (sec. III)	+	+	+	+
Dulceanca	B. V (sec. III)	+	+	+	+
Dulceanca	B. IV (sec. III)	+	+	+	+
Dulceanca	L. 3 (sec. VI)	+	+	+	+
Dulceanca	B. 2 (sec. VI)	+	+	+	+
Dulceanca	B. 3 (sec. VI)	+	+	+	+
Olteni	B. 1 (sec. VI)	+	+	+	+

În toate complexele de mai sus predomină *Bos taurus* (boul) 70%, urmînd ca frecvență porcul, apoi ovicaprinele și calul. Unele oase indică prezența boului sălbatic. Sînt rare oasele de pește și de pasăre.

CRONOLOGIA AȘEZĂRILOR

Așezarea dacilor liberi de la Dulceanca se datează atât în prima cît și în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n. pe baza unor elemente de ordin numismatic, de cronologie relativă (fibulele) și pe baza tipologiei categoriilor ceramice, toate aceste elemente luate în comparație cu elemente similare din alte așezări ale dacilor liberi din Muntenia.

În bordeiul nr. III a fost descoperită o monedă de la Gordian al III-lea (238 — 244), antoninian de bronz, emisiune Viminacium din anul 242²³, iar în bordeiul nr. IV a fost descoperită o monedă de la Gallienus din perioada în care domnește singur (260 — 268)²⁴. Tot în bordeiul nr. IV la un loc cu exemplarul Gallienus a fost descoperită o fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt.

Fibula din bordeiul nr. IV a fost considerată de noi ca o variantă care poate fi încadrată spre sfîrșitul secolului al III-lea e.n.²⁵. Alături de o scrie de exemplare similare, descoperită în alte complexe de pe teritoriul Munteniei, fibula de la Dulceanca descoperită în bordeiul nr. IV a constituit obiectul unui studiu amplu, în care Gh. Diaconu²⁶ a stabilit o clasificare a diferitelor tipuri de fibulă cu piciorul întors pe dedesubt. Criteriile de care s-a ținut seama în această clasificare sînt de ordin morfologic, comparativ cu fibulele romane, sarmatice și germanice și au determinat ariile de răspîndire, care delimitează în același timp și grupurile etnice de care aparțin aceste fibule.

Exemplarul descoperit la Dulceanca aparține tipului dacic, care se deosebește prin sistemul de prelucrare de tipul roman și de cel sarmatic prin modul fixării arcului de resort. La capătul superior al corpului, o limbă se înfășoară dinăuntru în afară sau din afară înăuntru, de jur împrejurul osiei (fig. 32/1).

Acest tip de fibulă, după părerea lui Gh. Diaconu a luat naștere în Muntenia, în mediul dacilor liberi, sub influența fibulei romane și în oarecare măsură a fibulei sarmatice. Limita de datare tîrzie a acestui tip de fibulă este oferită de moneda Gallienus. Tipul dacic al fibulei cu piciorul întors pe dedesubt a fost identificat deocamdată din punct de vedere al datării, numai pe teritoriul Munteniei, la dacii liberi situați la sud-sud-vest de Carpați.

Așezarea dacilor liberi de la Dulceanca, situată la 15 km est de *limes*-ul *transalutanus* și-a continuat existența și după căderea *limes*-ului, așa cum o dovedește prezența monedei de la Gallienus și tipologia anumitor categorii ceramice. Așezarea nu a fost

²³ Determinarea monedei a fost făcută de Bucur Mîtreă.

²⁴ Determinarea monedei a fost făcută de Constantin Preda.

²⁵ Suzana Dolinescu-Ferche, *Raport asupra...*, p. 319, fig. 1 și 2 și p. 321.

²⁶ Gh. Diaconu, *Mogoșani, necropola din sec. IV e.n.*, Muzeul județean Tirgoviște, 1970, p. 45—46 și harta de la fig. 12; idem, *Über die Fibel mit umgeschlagenem Fuss in Dazien*, Dacia, N.S., 16, 1971, p. 239—267, Tafel III, p. 245 și bibliografia.

afectată de atacurile îndreptate asupra frontierelor Daciei romane la mijlocul secolului al III-lea e.n.

Mărturii de ordin numismatic apărute și în alte așezări ale dacilor liberi din Muntenia dovedesc, ca o situație generală, că acestea nu au fost distruse de atacurile care au avut loc după părăsirea *limes-ului transalutanus*²⁷. Aceeași situație se poate semna în castrul de la Barboși²⁸.

Așezarea de la Mătăsaru²⁹ cuprinde două nivele de locuire ale dacilor liberi (cel de al doilea este contemporan cu așezarea dacilor liberi de la Dulceanca) care sînt datate cu monede de la Antoninus Pius, Marc Aureliu, Severus Alexander, Orbiana (nivelul I) și monede pînă în perioada Gallienus-Aurelian (nivelul II).

Pieptenele de os descoperite la Dulceanca în bordeiul nr. 2 (fig. 11/1) este analog pieptenului descoperit la Străulești-Băneasa datat cu monedă Diadumenian și Gordian.

La Cățelu Nou au fost găsite monede Caracalla, Gordian al III-lea (emisă de orașul Adrianopol), Tranquillina, Filip Arabul³⁰.

La Bragadiru, așezarea dacilor liberi este datată cu monedă de la Gallienus (251—268)³¹.

Monedele descoperite în așezările dacilor liberi din Muntenia precum și repertoriul descoperirilor monetare izolate atestă circulația monedelor romane pe teritoriul dintre Dunăre și Carpați și relațiile provinciilor romane cu populația dacilor liberi în secolul al III-lea e.n., relații subliniate de noi și pe baza altor categorii de argumente.

În așezarea din secolul al VI-lea e.n. de la Dulceanca nu au fost descoperite elemente de cronologie absolută, astfel că pentru datarea ei ne bazăm pe inventarul ceramic care își găsește analogii pe teritoriul Munteniei și într-o serie de așezări în care au fost descoperite elemente de cronologie absolută.

Așezarea de la Dulceanca are analogii cu așezarea de la Dămăroaia datată cu monedă de la Justinian I, emisiune din anul 539 e.n. Menționăm analogia vaselor cu decor incizat în formă de cruce descoperite la Dulceanca (fig. 52) cu un exemplar similar de la Dămăroaia și identitatea cuptorului folosit la arsul oalelor descoperit la Dulceanca³² cu cel semnalat la Dămăroaia³³, unde vasele erau depuse pe două rânduri, avînd între ele vâlătuci de lut așezați vertical, într-o identitate perfectă cu cel de la Dulceanca.

Ceramica de la Dulceanca prezintă de asemeni analogii cu ceramica descoperită în așezarea de la Băneasa-Străulești³⁴ datată printr-o fibulă digitată de tipul zoomorf și cu așezarea de la Străulești—Măicănești încadrată cronologic datorită celor două

²⁷ Vasile Cristescu, *Tezaurul de monede de la Săpata de Jos*, Istros, 1, 1.

²⁸ Nicolaie Gostar, *Săpăturile și sondajele de la Șendreni-Barboși*, Materiale, 8, p. 508.

²⁹ Gh. Bichir, Eugenia Popescu, *Cercetările arheologice de la Mătăsaru și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale a dacilor liberi*, St Com Pitești, 1968, p. 81—96; Margareta Constantiniu și Panait I. Panait, *Șantierul Băneasa...*, fig. 8, 1 și 5, 6.

³⁰ Valeriu Leahu, *op. cit.*, p. 34.

³¹ Mioara Turcu, *Cercetări privind așezările getică*

și feudală timpurie de la Bragadiru (1968—1969), CAB, 8, 1971, p. 55—67, p. 62, fig. 5, 10—11.

³² Suzana Dolinescu-Ferche, *op. cit.*, fig. 5, 3; idem, *Cuptor de ars oale din secolul al VI-lea e.n. descoperit la Dulceanca*, SCIV, 20, 1969, 1, p. 117—124.

³³ Dinu V. Rosetti, *Siedlungen der Keiserzeit und der Völkerwacherungszeit bei Bukarest*, Germania, 18, 1934, p. 206—213 (la p. 210 descrie cuptorul de ars oale analog celui descoperit la Dulceanca).

³⁴ Margareta Constantiniu, *op. cit.*; Vlad Zirra, Gh. Cazimir, *op. cit.*, loc. cit.

monede descoperite : o monedă de bronz, hemifollis de la împăratul Justinian I, emisă în anul 538 și un follis cu circulație pînă în anul 565 tot de la Justinian I.

Așezarea de la Dulceanca poate fi paralelizată prin caracterele ei structurale cu așezarea de la Militari („Cîmpul Boja”) datată cu fibulă bizantină din secolul al VI-lea e.n. a cărei încadrare a fost făcută în raport cu exemplare analoage descoperite la Histria în stratul romano-bizantin³⁵.

Așezările de la Dulceanca, Sfințești și Olteni conțin fragmente de amfore bizantine de import, analoage unor tipuri descoperite în nivelul de incendiu de la Dinogetia³⁶ (la un loc cu monede de la Justinian I), Sucidava și Histria.

O serie de așezări, în special din jumătatea de est a Munteniei, conțin și o fază tîrzie în care este prezentă și o categorie ceramică ce datează din secolul al VII-lea e.n.³⁷. Ne referim la categoria slavă a oalei-borcan cu alveole sau creștături pe buză, conținînd cioburi pisate în pastă, *absentă* din toate complexele cercetate la Dulceanca.

Din analiza categoriilor ceramice descoperite la Dulceanca, din care reiese repartizarea unitară a acestora și datorită datelor de ordin stratigrafic, fixăm datarea așezării în secolul al VI-lea e.n. și într-o durată limitată de timp, ca și așezările de la Sfințești și Olteni.

Monedele bizantine din Muntenia, mult mai numeroase decît cele menționate de noi ca criteriu de cronologie al așezărilor, se datorează raporturilor stabile dintre Imperiul bizantin și populația din stînga Dunării³⁸.

³⁵ Mioara Turcu, *Fibule din sec. III și VI e.n. descoperite în săpăturile arheologice de la Militari*, CAB, 1963, p. 373—384.

³⁶ Ion Barnea, *L'incendie de la cité de Dinogetia au VIe siècle*, Dacia, N.S., 10, p. 237 și urm.

³⁷ Maria Comșa, *Sur l'origine et l'évolution de la civilisation de population romaine et ensuite proto-roumaine, aux VI—Xe siècles sur le territoire de la*

Roumanie, Dacia, N.S., 12, 1968, p. 355—380 și bibliografia; idem, *Slaves et...*

³⁸ Constantin Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană*, SCIV, 23, 3, 1972, p. 375—415 și toată bibliografia. Analizînd circulația monetară la nord de Dunăre, autorul arată că aceasta a durat fără întrerupere de la Anastasius I la Constantin al IV-lea Pogonat.

CONCLUZII DE ORDIN ARHEOLOGIC, ETNIC ȘI SOCIAL-ISTORIC

Cu toată distanța cronologică ce separă cele două orizonturi arheologice ce fac obiectul lucrării de față ele constituie o comuniune sub raport etnico-genetic și teritorial, a condițiilor istorico-soziale în care au evoluat, a afinității formelor de economie și cultură materială, a gradului de recepționare a influențelor provincial romane, apoi romano-bizantine (care au determinat în final unitatea fondului romanic) și în sfârșit prin adaptarea la condițiile de conviețuire cu grupurile alogene instalate temporar sau mai statornic alături de ele.

Teritoriul Munteniei locuit de dacii liberi a cunoscut în timpul existenței provinciei Dacia situația excepțională a unui teritoriu înconjurat de provincii romane (nord și vest Daciile, sud și est Moesiile), influențat de romanitate pînă a devenit un teritoriu latinofon dar neintegrat în imperiu printr-o formă organizată.

Muntenia a început să fie controlată de romani înainte de formarea provinciei Dacia, dar un deceniu după constituirea Daciei ca provincie romană³⁹, în timpul domniei împăratului Hadrian, romanii părăsesc linia de fortificații din nord-estul Munteniei distrusă probabil de saricații-roxolani (castrele nu vor mai fi niciodată refăcute), frontiera romană răzînd pe Olt, pînă în timpul împăratului Septimiu Sever, dată la care se presupune că a fost anexată provinciei Dacia Inferior o fișie din vestul Munteniei demarcată de o nouă linie de fortificații, *limes-ul transalutanus*⁴⁰.

În această perioadă, în teritoriul de la est de *limes*, dacii liberi și-au continuat existența în formele de viață tradiționale care se vor materializa în secolele II și III e.n. printr-o cultură materială unitară, cu puternice influențe provincial romane datorită contactului neîntrerupt cu lumea romană. Grupurile de daci liberi au fost documentate arheologic pe tot teritoriul Munteniei.

În anul 1958 a fost identificată de Sebastian Morintz, la Chilia⁴¹, în regiunea deluroasă a Munteniei de vest, în teritoriul dintre *limes-ul transalutanus* și Olt, o necropolă și o așezare aparținînd dacilor liberi din perioada ocupației romane; descoperirea va determina stabilirea *facies*-ului cultural cunoscut în literatura de specialitate sub

³⁹ Gr. Florescu, *Un nou document epigrafic referitor la teritoriul de la nordul Dunării Moesia*, SCIV, II, 1951, 2, p. 125—135; Radu Vulpe, *Muntenia și Moldova de Jos în timpul lui Traian, în lumina unei noi lecturi a papirului Hunt*, StCl, 2, 1960, p. 337—359; B. Gerov, *Diploma de la Palamarca*, Klio, p. 196—210, pentru perioada pînă la Hadrian.

⁴⁰ D. Tudor, *Oltenia romană*, București, Edit. științifică, 1958, p. 209, în legătură cu *limes-ul transalutanus*, aduce în discuție data ridicării acestei noi

fortificații sub Septimiu Sever precum și data părăsirii acesteia în timpul domniei lui Filip Arabul (245 e.n.); Bucur Mitrea, *Tezaurul de monede de la Săpala de Jos și căderea Limesului Transalutanus*, comunicare ținută la Institutul de arheologie, unde aduce noi contribuții asupra datei părăsirii *limes-ului transalutanus*.

⁴¹ Sebastian Morintz, *Новый облик...* și bibliografia. Subliniem importanța deosebită a studiului lui S. Morintz, care îmbrățișează în mod complex pro-

denunțarea de *cultura Chilia*. Autorul a definit orizontul cultural de la Chilia, ca un aspect al culturii dacice, format printr-un proces de romanizare treptată și a stabilit o serie de trăsături deosebit de semnificative asupra evoluției grupurilor de daci liberi de pe teritoriul Munteniei, Transilvaniei și Moldovei, subliniind atât factorii comuni cât și individuali în cultura dacilor liberi aflați în regiunile extracarpatică și în interiorul arcului carpatic.

În grupul Chilia, influențele romane se manifestă printr-o categorie ceramică provincial romană, iar în repertoriul ceramicii dacice se remarcă raritatea formelor tradiționale lucrate cu mîna care derivă direct din Latène-ul geto-dacic, ca vasele cu decor din briu alveolar și dispariția ceștii dacice. În schimb, sînt mai numeroase formele lucrate la roată, replici locale în tehnică proprie ale ceramicii romane.

În momentul de față, cultura materială a dacilor liberi pe teritoriul Munteniei este cunoscută datorită a numeroase vestigii cercetate sistematic, asupra cărora nu vom insista în concluziile de față, decît în măsura în care discutarea complexului cercetat la Dulceanca⁴² o va impune.

Analizînd complexul dacilor liberi de la Dulceanca în raport cu grupul cunoscut arheologic de la Chilia, se observă că acesta din urmă se singularizează față de caracterul unitar al culturii dacilor liberi așa cum se manifestă acesta la est de *limes-ul transalutanus*. Cauza se datorește faptului că asupra grupului de la Chilia aflat într-o zonă integrată cîteva decenii în Dacia Inferior, s-a exercitat acțiunea directă și rapidă a factorului provincial roman, în timp ce în teritoriul neintegrat provinciei (restul Munteniei) influențele romane s-au manifestat treptat și cu intensitate diferită.

Astfel se explică faptul că la aceste grupuri categoria ceramică lucrată cu mîna, cu decor de briu alveolar, cea mai conservatoare, își va păstra caracterul arhaic și în secolul al VI-lea e.n., în perioada instalării goților pe acest teritoriu.

Interesant de remarcat că în timp ce grupul de la Chilia și-a pierdut aproape cu totul trăsăturile arhaice ale ceramicii, la vest de Olt, sînt documentate complexe conservatoare ca cel de la Govora Sat⁴³, Stolniceni ș.a.⁴⁴

Vestigiiile arheologice au delimitat, prin conținutul lor, zonele în care asupra dacilor liberi din Muntenia s-a manifestat mai puternic elementul alogen și cel carpic⁴⁵, de cele cu o mai pregnantă coloratură romană.

blematica dacilor liberi și analizează aspectul de la Chilia sub raportul originilor categoriilor ceramice și a ritului de înmormîntare, evoluția lui în raport cu influențele provinciale romane; complexul de la Chilia în raport cu complexele cunoscute în regiunile locuite de daci în vremea stăpînirii romane, cu cultura carpiilor și semnalază continuitatea elementelor de cultură Chilia în cadrul culturii Sintana de Mureș-Cerneașov; idem, *Săpăturile...*; M. Macrea, *op. cit.* și toată bibliografia. Referindu-se la dacii liberi din Muntenia autorul arată că aceștia se dezvoltă sub influența puternică a civilizației romane, subliniind cultura lor tradițională, mai ales în ceea ce privește ceramica și ritul de înmormîntare (incinerarea) în urne și permanența lor în teritoriul de la sud de Carpați în contact neîntrerupt cu civilizația romană de la sudul Dunării; Silvia Popescu-Ialomița și Vlad Zirra, *Contribuții la problema dacilor liberi*, AUB, 5, 1956,

p. 75—118.

⁴² Suzana Dolinescu-Ferche, *Așezarea din epoca...*, idem, *Raport asupra...*; idem, *Abitata autoctone...*

⁴³ Emil Moscalu, *O așezare dacică din secolul al III-lea e.n. la Govora-Sat (comuna Buleta, jud. Vâlcea)*, SCIV, 21, 1970, 4, p. 653—665.

⁴⁴ D. Tudor, *Depozitul de vase dacice și romane de la Stolniceni*, SCIV, 18, 1967, 4.

⁴⁵ Gheorghe Bichir, *Les Sarmates sur...*, p. 283; idem, *Les Carpes à la lumière des dernières découvertes archéologique de Moldavie*, *Atti del VI congresso internazionale delle scienze preistoriche e protoistoriche*, Roma 29 Agosto — 3 settembre 1962, arată că spre mijlocul secolului al III-lea e.n. carpii pătrund în Muntenia, exemplificînd prin săpăturile de la Militari, Tei și Valea Teancului (Buzău) în regiunea subcarpatică (p. 78).

Luind ca reper așezările rurale și necropolele cercetate pe teritoriul Munteniei se pot reconstitui căile de pătrundere a elementelor de cultură materială romană difuzate, în general prin comerțul de frontieră, cunoscând o intensitate mai mare de-a lungul *limes*-ului, dar difuzându-se cu o intensitate variabilă pe tot teritoriul. Apare astfel vizibilă o dominare romană asupra vieții economice ca o prelungire a teritoriului stăpinit de romani în *barbaricum*.

Din complexele dacilor liberi este nelipsită ceramica roșie fină romană (importuri), replicile locale ale ceramicii provincial romane de uz comun (dar și originalele acesteia), monede, fibule, opaițe.

Unii specialiști consideră că frecvența unor elemente romane atât de numeroase nu se poate datora numai existenței legăturilor economice care au legat lumea romană cu populația din afara *limes*-ului, ci și prezenței efective a unei populații romane sau romanizate pătrunse fie din Provincia Dacia, fie din Moesia, cultura materială reflectând coabitarea unei populații romane sau romanizate cu autohtonii daci⁴⁶.

Dar pentru această ipoteză nu dispunem de suficiente argumente de ordin istoric și arheologic. Luind ca exemplu zona cercetată arheologic de noi, Cimpia Burdea, care se extinde paralel sau se întretaie cu *limes*-ul *transalutanus* (deci în imediața vecinătate a provinciei Dacia Inferior) se constată că nu există nici o construcție romană civilă, monumente funerare sau inscripții. Teritoriul a rămas în exclusivitate o zonă rurală și până în stadiul actual al cercetărilor nu avem nici o dovadă care să infirme această constatare.

Un exemplu caracteristic de așezare rurală, nefortificată la 15 km est de *limes*-ul *transalutanus* este cel de la Dulceanca. Așezarea se încadrează în ansamblul cultural caracteristic dacilor liberi din Muntania și reflectă o surprinzătoare prosperitate a unui grup de daci liberi, care au trăit atât în timpul cât și după părăsirea *limes*-ului *transalutanus*.

Locuințele erau de tipul bordeielor, parțial îngropate, de formă ovală sau rectangulară cu colțurile rotunjite. Aproape în toate bordeiele dacice apare ceramica romană de uz comun de tipul provincial roman, replicile locale ale acestuia, monede și fibule.

În cantitate considerabilă apare ceramica dacică de tradiție Latène⁴⁷ lucrată cu mâna, al cărei arhaism de tehnică, formă și decor surprind la o populație a căror meșteșugari aveau un înalt grad de specializare și realizau paralel cu ceramica lucrată cu mâna, specia de bună calitate tehnică a ceramicii lucrată la roata rapidă.

⁴⁶ Maria Comșa, *Sur la roumanisation des territoires nord-danubiens aux IIIe – VIe siècle de n. è.*, NÈH, 1965, p. 24–25, analizând extensiunea și intensitatea procesului de romanizare în teritoriul *extra provinciam*, stabilește trei etape, în raport cu condițiile istorice și afluxul elementelor provincial romane. Prima etapă a constituie romanizarea Daciei în timpul dominației romane, paralelă cu un proces lent de romanizare a regiunilor limitrofe; a doua etapă, după părăsirea Daciei, procesul de romanizare este determinat de dominarea Imperiului roman la nord de Dunăre, începută în timpul lui Constantin cel Mare; și o a treia etapă, de la căderea puterii hunice (454) până în secolele VI–VII e.n. Dacă în prima etapă focarul romanizării se găsește în Dacia romană, în cea de-a doua și a treia etapă, procesul va fi mai

accentuat spre valea Dunării, teritoriul mai apropiat de Imperiul romano-bizantin.

⁴⁷ Sebastian Morintz subliniază importanța categoriei ceramicii lucrată cu mâna cu brlu alveolar în relief, care derivă direct din ceramica Latène *getodactă*; D. Berciu și Emil Moscalu, *Cercetări în cetatea de la Albești*, SCIV, 23, 1972, 4, p. 633–646; din *op. cit.* vezi fig. 2/1,4, 4/4 (cităm acest exemplu deoarece vestigiile de la Albești se găsesc la aproximativ 500 m de așezarea dacilor liberi de la Dulceanca din secolul al III-lea e.n.). Ceramica Latène cu brlu alveolar în relief, datată la sfârșitul secolului al IV-lea î.e.n. și în cursul secolului al III-lea î.e.n., își perpetuează tradiția încă aproape șapte secole. Va dispărea în cursul secolului al IV-lea e.n.

Vasele mari cu pereții groși lucrate dintr-o pastă neomogen frământată, nisip mare sau cioburi pisate, ornamentate cu briu în relief alveolat, dispuse într-o identitate aproape perfectă cu a Latène-ului geto-dacic este o categorie care nu putea fi folosită la foc pentru pregătutul hranei, ci numai la păstratul unei provizii (cereale ?).

Dacă categoria menționată mai sus nu scade în frecvență pe tot parcursul secolului al III-lea e.n., în schimb ceașca dacică, deși prezentă este din ce în ce mai rară.

Monedele descoperite în bordeiele nr. III și nr. IV (un exemplar de la Gordian al III-lea și un exemplar Gallienus) atestă locuirea așezării în perioada funcționării *times*-ului *transalutanus* dar și posterior domniei lui Filip Arabul, dată la care se fixează încetarea existenței acestuia. Așezarea a continuat să se dezvolte pînă la începutul secolului al IV-lea e.n. și probabil și după aceasta, așa cum se reflectă în particularitățile ceramicii și dispariția aproape totală a speciei arhaice decorată cu briu alveolar, din unele complexe în care domină în schimb procentual ceramica lucrată la roata rapidă din pastă aspră cu nisip fin.

Rezultatele obținute din studierea complexelor aparținind dacilor liberi de la Dulceanca corelate cu întreg ansamblul descoperirilor din Muntenia (exceptînd complexul de la Chilia) definesc clar orizontul cultural creat de dacii liberi în perioada existenței provinciei Dacia și posterior acesteia.

Cultura materială și spirituală a dacilor liberi este unitară pe tot teritoriul Munteniei și conservatoare a tradițiilor în trăsăturile ei cele mai specifice ca : tipul de așezare, de locuință, de construirea cuptoarelor și vetrelor, a ceramicii lucrată cu mina și la roată, a meșteșugurilor și formelor economiei etc.

Unitatea etnică și culturală a grupurilor de daci liberi ce populau Muntenia în secolul al III-lea e.n. se reflectă și în structura lor unitară social-economică. Ei trăiau în așezări deschise (nu s-a găsit nici o așezare dacică fortificată), pe terasele joase și mijlocii ale riurilor. Sistemul de a construi locuința era asemănător pe tot teritoriul Munteniei, gropi de bordeie cu contur oval sau rectangular cu colțurile rotunjite, ca și sistemul de construire a cuptoarelor în calupuri de lut în interiorul bordeielor sau vetre deschise în afara acestora.

De asemenea, ceramica prezintă o unitate în repartiție pe întreg teritoriul Munteniei a tuturor speciilor componente, element care împreună cu ceilalți factori menționați relevă că formațiunile rurale nu au trăit izolate ci în permanentă legătură unele cu altele.

Permanentizarea schimburilor comerciale cu populația provincial romană, adoptarea unei întregi game de produse romane i-a dus la perfecționarea fabricării unor replici indigene ale acestora, de factură bună și care sînt egal repartizate pe întreg teritoriul locuit de dacii liberi.

Inventarul așezărilor și necropolelor arată că dacii liberi nu erau o populație războinică ; izvoarele istorice nu menționează participarea dacilor la acțiuni războinice îndreptate împotriva Imperiului roman sau a populațiilor alogene și nu menționează în această perioadă căpetenii războinice.

În totalitatea lor descoperirile arheologice reflectă o populație rurală, de agricultori și crescători de vite, meșteșugari olari și meșteșugari specializați în prelucrarea metalelor și deci în exploatarea zăcămintelor de minereu.

Dacii de pe teritoriul Munteniei, erau în secolul al III-lea e.n. o populație liberă, nesupusă unui regim dependent de Imperiul roman sau de o populație alogenă.

În stadiul actual al descoperirilor analiza complexelor arheologice (așezări și necropole) nu reflectă diferențieri sociale, care să indice existența unei pătri dominante. Complexele sînt egal utilizate cu inventar, iar acesta este unitar repartizat în interiorul locuințelor.

Coloratura care în estul Munteniei confirmă prezența elementului alogen sarmatoroxolan nu afectează cu nimic caracterele care constituie unitatea fondului dacic enumerate mai sus, elementele împrunutate de la aceștia sînt extrem de reduse, limitîndu-se la nivelul inventarului (ceramică sau obiecte) așa cum apare în așezarea de la Militari⁴⁸ de exemplu.

În jumătatea de vest a Munteniei aceste elemente nu apar sau sînt cu totul sporadice.

Datele pe care ne bazăm pentru a integra orizontul arheologic de la Dulceanca în cultura dacilor liberi a secolului al III-lea e.n. se bazează pe paralelismul ce se poate stabili cu celelalte grupuri de daci liberi, bine individualizate pe teritoriul Munteniei⁴⁹, datate ca și cel de la Dulceanca cu elemente de cronologie absolută și relativă.

În rezumat putem spune că factorul roman prezent în cultura dacilor liberi din Muntenia secolelor II și III e.n. denotă că teritoriul de la sud de Carpați a intrat într-un mod activ în circuitul economic al lumii romane, datorită rolului jucat de *limes*-ul roman în difuzarea acestor elemente.

Componenta dacică tradițională este puternică și deși se mențin formele arhaice de cultură materială și spirituală ea este îmbogățită cu noi elemente de cultură materială ca rezultat firesc al evoluției, fenomen evident și în complexele din interiorul arcuului carpatic și care va putea fi urmărit și într-o bună parte a secolului al IV-lea e.n. cînd pe teritoriul Munteniei, puternica componentă etnică gotică devine elementul alogen cel mai activ, acoperindu-l pe cel sarmatic.

Grupurile de daci liberi au continuat să trăiască alături de comunitățile de goți, fenomen atestat arheologic, fructificînd mai departe elementele de civilizație romană și în perioada posterioară plecării goților de pe acest teritoriu.

Arheologic s-a constatat că și în secolul al IV-lea vestul Munteniei rămîne o zonă mai puțin populată de grupurile purtătoare ale culturii Sintana de Mureș-Cerneahov, așa cum în aceeași zonă nu a fost atestată prezența sarmaților în secolul al III-lea e.n.

În această perioadă, legăturile active ale teritoriului Munteniei cu sudul roman nu-și întrerup cursul, ei devin mai puternice în condițiile prezenței goților ca federați ai Imperiului roman, intrînd astfel organizat în sfera politică și spirituală romană⁵⁰. Procesiul istoric care s-a desfășurat aici pe o durată de șapte decenii a putut fi reconstituit datorită izvoarelor scrise; pe plan arheologic reflectîndu-se în marile complexe (așezări și necropole birituale) ale culturii Sintana de Mureș-Cerneahov, rezultată

⁴⁸ Vl. Zirra și Gh. Cazimir, *op. cit.*, *loc. cit.*

⁴⁹ *Ibidem*, Valeriu Leahu, *op. cit.*, *loc. cit.*; I. Dragomir, *Săpăturile arheologice întreprinse la Bălleni*, Materiale, 8, 1962, p. 11—25; Margareta Constantin și Panait I. Panait, *Șantierul Băneasa*.

⁵⁰ Ammianus Marcellinus, *Historiae*, XXVII, ed. Weidmann, Berlin, 1963; Themistios, Discursul X, ed. Dindorf, Leipzig, 1832; Ion Barnea, *Themistios despre Scythia Minor*, SCIV, 18, 1967, 4, p. 563—574; Gheorghe Diaconu, *Tirgșor...*; idem, *Despre ceramica dacică...*; autorul explică prezența ceramicii dacice din mormintele cerneahoviene de la Tirgșor prin existența populației dacice în aceste locuri, p. 120

și fig. 1/1,2; 2/1—4; Bucur Mitrea, Constantin Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București Edit. Acad., 1966, p. 161—168, în cadrul culturii Sintana de Mureș-Cerneahov se observă în ceramică și în aspecte ale ritului și ritualului de înmormîntare participarea triburilor locale. Se exemplifică, în special, prin specia ceramicii lucrate cu mîna, cu tipurile de proveniență locală, ceașca dacică și vasele lucrate cu mîna cu ornament din proeminențe și brlu alveolar, descoperite la Spașov, Independența, Alexandru Odobescu, Tirgșor. Se subliniază și importanța analizei antropologice care indică o componentă nordică și una mediteranoidă.

prin fuziunea unor elemente culturale heteroclite și uniformizată prin factorul dominant reprezentat de goți, la care componenta de cultură materială a dacilor liberi a jucat un rol deosebit de activ.

Complexele Sîntana de Mureș-Cerneahov reflectă pe lângă persistența elementelor tradiționale materiale și spirituale ale dacilor liberi, pătrunderea într-un ritm neîntrerupt a elementelor de cultură romană din sudul Dunării. Din mormintele gotice este nelipsită ceramica romană cu firnis roșu (amfore, căni), ceramică de uz comun, fibule de bronz, vase de sticlă, după cum se manifestă și influența unor practici rituale romane.

Pe plan spiritual se remarcă propagarea organizată în masa goților federați, a creștinismului de rit arian.

Unii specialiști consideră că volumul extrem de mare al obiectelor de factură romană se datorează nu numai legăturilor de ordin comercial și militar stabilite între masa federațiilor goți și Imperiului roman, ci și pătrunderii efective a unei populații romane sau romanizate din provinciile sud-dunărene⁵¹. În sprijinul acestei opinii de data aceasta vine o argumentare mai sigură din punct de vedere al izvoarelor scrise și a datelor de ordin arheologic, fiind posibil să se fi produs astfel de pătrunderi chiar dacă izolat și pe un plan teritorial restrîns. Muntenia reprezenta în această perioadă o zonă de acoperire strategică controlată de romani. Dar deși raporturile populației Munteniei, cu autoritatea romană îmbracă o formă, de data aceasta, organizată, viața se va manifesta mai departe în formele exclusiv rurale.

Continuitatea populației dacice în teritoriile libere în condițiile conviețuirii cu grupurile mai reduse sau mai dense de alojeni este o problemă direct legată de procesul petrecut pe teritoriul Munteniei în secolele II—III și IV e.n. Nu vom relua aici argumentele asupra problemei continuității. Ele au fost pe larg dezbătute și excepțional demonstrate istoric de o serie de istorici români încă din secolul trecut. Argumentele pe care le mînuim noi sînt cele de ordin arheologic, experiența cumulată pe baza unor cercetări aprofundate în această direcție are scopul de a reconstitui în primul rînd reflectarea pe plan arheologic a continuității populației dacice și daco-romane, pe o anumită treaptă a procesului de etnogeneză.

Gh. Ștefan desprinde din complexitatea de elemente ce constituie fenomenul continuității, pe acela care a jucat un rol determinant în procesul desfășurat în spațiul intra și extracarpatic.

Considerînd *continuitatea etnică*⁵² ca esențială pentru perioada postromană, subliniază importanța fundamentării acesteia prin factorii de ordin arheologic. Prin caracterul dialectic ce-l acordă acestui fenomen, autorul consideră că procesul continuității nu trebuie înțeles static, așteptînd dovezile arheologice ale unei suprapunerii cronologice pe același loc a așezărilor locuite de același grup etnic, deoarece condițiile istorice au impus în această perioadă deplasări temporare ale populației dar și reveniri pe același loc.

Sub acest raport se poate vorbi de o *continuitate mobilă*. Or tocmai acest proces este atestat de nivelele arheologice cercetate pe teritoriul Munteniei în perioada de care ne ocupăm. De-a lungul secolelor, populația Munteniei în special cea de cîmpie a fost obligată de evenimentele care au afectat acest teritoriu, la fluctuații spre zonele colinare, pînă la poalele Carpaților, fenomenul fiind interceptat în nivelele arheologice prin părăsiri ale așezărilor și repopulări după intervale mai mari sau mai reduse de timp.

⁵¹ Maria Comșa, *op. cit.*, p. 29—32 și explicațiile de la notele bibliografice.

⁵² Gh. Ștefan, *op. cit.*, *loc. cit.*

⁵³ Gh. Bichir, *Les Sarmates...*

Gh. Bichir⁵³ semnalează fenomenul fluctuației populației de geto-daci la începutul secolului I e.n., când în Cîmpia Română se întrerup nivelele de locuire, întrerupere legată de acțiunea lui Aelius Catus, un fenomen similar petrecîndu-se ca rezultat al acțiunii lui Plautius Aelianus sau în epoca războaielor dintre daci și romani sub domnia lui Decebal.

Săpăturile din castrul de la Drajna de Sus, demonstrează că populația geto-dacică și-a continuat existența în zona subcarpatică, a Munteniei la începutul secolului al II-lea e.n. Săpăturile de la Mătăsaru⁵⁴ au dus la identificarea prezenței populației autohtone dacice în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n. și în secolul al III-lea e.n. Se remarcă lipsa unei atestări arheologice a dacilor liberi din Muntenia în perioada cuprinsă între 117 și mijlocul secolului al II-lea e.n., absență pusă în legătură cu controlul sarmaților-roxolani asupra Cîmpiei Române.

Dar la începutul secolului al III-lea e.n. dacii liberi retrași în regiunile subcarpatice ale Munteniei se răspîndesc spre Dunăre, ca rezultat al restrîngerii sferei de acțiune a sarmaților asupra Cîmpiei Române, datorită întăririi puterii carpile și pătrunderii lor la Dunărea de Jos.

În această etapă condițiile istorice create au permis răspîndirea grupurilor de daci liberi pe întreg teritoriul Munteniei, pentru ca la sfîrșitul secolului al III-lea e.n. aceștia să fie iarăși obligați la o fluctuație spre zonele mai ferite, datorită situației create de pătrunderea și instalarea goților.

Zona cea mai afectată pe toată durata menționată mai sus pare să fi fost jumătatea de sud-est a Munteniei, expusă și grupurilor ce coborau dinspre Moldova și atacurilor de dincolo de Dunăre, prin vaduri. Dar nici vestul Munteniei nu a rămas în afara perturbațiilor la care era expus restul teritoriului dintre Dunăre și Carpați.

Dacii reveneau treptat pe vechile vetre în momentul în care se reinstala liniștea în zonele anterior periclitat sau când se creau posibilitățile de conviețuire cu noii veniți. Ca populație sedentară, de agricultori, crescători de vite și meșteșugari, populația dacilor liberi se reîntorcea pe locurile care le asigurau condiția esențială a supraviețuirii și dezvoltării.

Fenomenul de fluctuație impus de condițiile specifice epocii migrației popoarelor a putut fi reconstituit arheologic pe baza nivelelor de părăsire a așezărilor, care sînt în general, nivele de incendiere totală sau parțială. Tot în aceleași așezări sînt atestate nivele de reveniri, la distanțe mai mari sau mai mici. Complexele arheologice ridicate în perioadele de reveniri mai apropiate sînt clădite în spațiile libere dintre locuințele distruse, care nu erau încă acoperite de depuneri vegetale, în schimb cele construite la reveniri după perioade mai mari, suprapun uneori complexe mai vechi peste care se așezase un strat de pămînt.

Bineînțeles că nu este obligatoriu ca toate așezările incendiate spre sfîrșitul secolului al III-lea e.n. de exemplu, să-și datoreze distrugerea unor cauze violente, așezările putînd fi incendiate sau părăsite și din alte cauze.

Dar statistica situațiilor arheologice și paralelismul cronologic al încetării funcționării așezărilor rurale cu momentul care coincide cu pătrunderea și instalarea goților ne îndrumă să considerăm ca un fenomen aproape general că prezența goților a condiționat încetarea nivelelor de locuire a dacilor liberi și retragerea lor spre locuri mai adăpostite în jurul anului 300 e.n.

⁵⁴ Gh. Bichir, Eug. Popescu, *Cercetările de la Bichir, Cercetările arheologice...* Mătăsaru...; idem, *Săpăturile arheologice...*; Gh.

Așezarea dacilor liberi cercetată de noi la Dulceanca aflată la 15 km est de *limes-ul transalutanus* își continuă existența și după atacurile care au provocat căderea acestui *limes*, așa cum o dovedește prezența monedei de la Gallienus descoperită în bordeiul nr. 4, particularitățile ceramicii și tipul de fibulă; așezarea nu a fost afectată totuși de o acțiune care a adus prejudicii mari și în interiorul provinciei Dacia Inferior⁵⁵.

Dacă o serie de bordeie sînt incendiate în jurul anului 300, un grup atestă cu siguranță momentul unei reveniri.

Un element esențial care determină perpetuarea comunităților umane pe același spațiu, îl constituie *factorul geografic*⁵⁶. Analizînd vestigiile arheologice din Cîmpia Burdea (unitate geografică individualizată în Cîmpia Română) care a făcut obiectul cercetărilor noastre pe parcursul a zece ani, se remarcă surprinzătoarea intensitate de locuire pe același loc a grupurilor umane.

Studiile geografice, geomorfologice și geologice ne explică totalitatea factorilor care au condiționat dependența grupurilor umane de o anumită regiune. Care sînt acești factori, cum au acționat ei în determinarea caracterului economiei comunităților umane și cum au asigurat continuitatea vieții de-a lungul secolelor se poate reconstitui analizînd vestigiile arheologice descoperite în așezări în raport cu resursele naturale și ale condițiilor de adaptabilitate climatică ale regiunii respective.

Așezarea din secolul al III-lea e.n. de la Dulceanca se extinde de pe terasa joasă a pîriului Burdea iar bordeiele construite cu fața spre sud, aveau vederea unei lunci de 1 km, presărată de crovuri cu apă și iarbă de pășune, oferind condiții excelente pentru creșterea vitelor, ocupație de bază a dacilor liberi din secolul al III-lea, ocupație care se reflectă în complexe arheologice cercetate. În fiecare bordei se găsesc cantități foarte mari de oase, pe baza cărora, analizele au stabilit varietatea de animale crescute de locuitorii așezării. Sînt nelipsite cornutele mari, bovine, ovicaprine, porcul, calul, păsările (oasele de animale se găsesc pe vatra cuptoarelor și în interiorul bordeielor). Pîriul Burdea asigura apa necesară turmelor.

Lunca Burdei oferea un pat de nisip fin depus în perioadele de inundații, de unde se putea procura o argilă superioară pentru vasele de calitate bună, care abundă în complexe arheologice. În alte zone ale dealului, pe terasa înaltă a Burdei era recoltată o altă categorie de argilă, roșiatică ce servea în general la fabricarea tăvilor de lut de deasupra cuptoarelor și a vaselor mari, poroase, folosite probabil la păstrarea unor provizii de cereale. În secolul al III-lea e.n. aceste resurse erau cunoscute și intens exploatate de localnici.

O altă ocupație de bază a locuitorilor în secolul al III-lea e.n. era prelucrarea obiectelor de metal, din bronz și fier. Analizele au dovedit că turtele din fier și cantități-

⁵⁵ D. Tudor, *Templul și statuetele romane de la Cioroiul Nou*, în volumul *Omagiu...*, p. 109—115. Epoca distrugerii fortificației de încadrează numismatic în vremea lui Filip Arabul, ultima piesă fiind din anul 245 e.n.; idem, *Materiale*, 8, p. 547—553, unde se menționează că sub valul de apărare monedele cele mai recente sînt de la Gordian al III-lea și Filip Arabul, fapt ce indică ridicarea construcției după anul 250, deci la mijlocul secolului al III-lea e.n. cînd s-au fortificat de asemenea Romula, Sucidava și Drobeta;

D. Tudor și Expectatus Bujor, *Sucidava VI*, *Materiale*, 8, 1962, p. 562; fortificarea Sucidavei cu ziduri de piatră către mijlocul secolului al III-lea este pusă de autori în legătură cu atacurile barbare la Dunărea de Jos; idem, *La fortificazione delle città romane della Dacia nel sec. III dell'e.n.*, *Historia*, 14, 1965, 3, p. 368—381.

⁵⁶ Vezi bibliografia și capitolul *Condiții geografice* din prezenta lucrare.

țile foarte mari de zgură descoperite în bordeie, proveneau din *depozite mineralogice* care se aflau în compoziția unui anumit strat din rîpa Burdei și pentru extragerea căruia era necesar un procedeu de reducere destul de complicat care cerea un înalt grad de specializare. În așezare era prelucrat și bronzul, cum o dovedesc obiectele de bronz și cantitatea mare de deșeuri de bronz (bulgări, tablă tăiată, sîrmele de bronz) descoperite în bordeiul nr. III (în care a mai apărut și o baghetă de argint).

Cînd grupul de daci liberi a fost obligat să părăsească așezarea incendiată a evacuat din locuințe inventarul de preț pe care-l constituiau uneltele de prelucrare a bronzului și fierului. În nici un complex nu au fost descoperite uneltele de bază necesare fabricării obiectelor de metal, deși dovezi sigure atestă practicarea intensă a acestui meșteșug.

Observațiile făcute asupra evoluției paleografice a regiunii raportate la condițiile de astăzi nu semnaleză modificări sub raport geografic și geomorfologic în Cîmpia Burdea, se semnaleză însă că etajele de vegetație din trecut dispar treptat în *special pădurea*, locul ei fiind luat de terenuri întinse pentru cultura cerealelor.

După părăsirea terasei joase de la Dulceanca, de către dacii liberi, fenomen petrecut probabil la sfîrșitul secolului al III-lea e.n. regiunea din vestul Munteniei nu a fost locuită decît izolat de purtătorii culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov care se grupau ca și alogenii sarmați în jumătatea de est a Munteniei. Necropola de la Olteni, pe Teleorman este pînă în momentul de față cel mai estic punct din aria acestei culturi și este semnificativ că și aici, ca și în celelalte puncte unde sînt documentate arheologic marile complexe amintite, acestea nu au suprapus așezările dacilor liberi ci s-au instalat în zonele intermediare sau apropiate lor.

În perioada de după încetarea complexelor culturale Sîntana de Mureș-Cerneahov, condițiile create de controlul hunilor asupra Munteniei nu au permis populației revenirea pe vechile vetre. Repopularea a început să se producă probabil începînd cu a doua jumătate a secolului al V-lea e.n., datorită condițiilor istorice create de căderea puterii hunice din Pannonia și împrejurării că de la această dată, teritoriul Munteniei nu va mai fi afectat de valuri migratoare pe o perioadă de aproape trei sferturi de veac.

La mijlocul secolului al VI-lea e.n. se intensifică coborîrea triburilor slave spre Dunărea de Jos, a triburilor avare, cutrigure și utrigure, fenomen ce va culmina cu retragerea apărării bizantine de la Dunărea de Jos la începutul secolului al VII-lea e.n. și instalarea triburilor slave în teritoriul de la sud de Dunăre.

Cultura materială sub care se manifestă populația locală din Muntenia la această dată este o cultură romanică ce va acoperi uniform suprafața Munteniei, *suprapunînd* vechile vetre ale așezărilor rurale de daci liberi, manifestînd o predilecție pentru aceleași forme de relief, fenomen ce reflectă o identitate a formelor de economie și de viață.

Identificată astăzi prin așezări pe întreg teritoriul Munteniei, cultura materială din secolele VI—VII e.n. (probabil de la sfîrșitul secolului al V-lea e.n.) este cunoscută în literatura de specialitate sub denumirile de cultura Ciurel, Ipotești—Ciurel—Cîndești sau Ipotești—Cîndești. Noi vom renunța la această nomenclatură, care se bazează pe numele unora dintre primele localități cercetate intens, nomenclatură proprie unei terminologii preistorice, și vom denumi-o după caracterul ei clar romanic *cultura romanică din secolele V—VII e.n.* de pe teritoriul Munteniei, individualizată față de

componenta alogenă slavă și care s-a format înainte de instalarea slavilor pe acest teritoriu și a fuzionat mai intens sau mai puțin cu aceasta⁵⁷.

Arătând mai sus că așezările culturii romanice au repopulat vechile vetre ne bazăm pe date de ordin stratigrafic atestate într-o serie de așezări cercetate la Străulești — Lunca,⁵⁸ Măicănești, Cățelu Nou⁵⁹, Tirgșor⁶⁰, Ipotești⁶¹, Militari Boja⁶², Dămăroaia⁶³ (?), Olteni⁶⁴, Dulceanca⁶⁵ ș.a.

În toate aceste complexe suprapunerea vestigiilor arheologice este clară, excepție făcând așezarea din secolul al VI-lea e.n. de la Cățelu Nou, unde nivelul dacilor liberi din secolul al III-lea e.n. este atestat doar de dovezile de ordin numismatic. În restul așezărilor ambele orizonturi arheologice sînt reprezentate de complexe închise identificate datorită inventarului ceramic, obiectelor și unor elemente de cronologie absolută și relativă.

Săpăturile arheologice din așezările din secolul al III-lea și al VI-lea e.n. de la Dulceanca au determinat cu claritate că acestea se înscriu în aceleași limite, pe terasa joasă a Burdei, la marginea luncii largi. Dar nu numai raportul stratigrafic dovedește legăturile celor două grupuri de populații ci și o întreagă categorie de elemente de ordin structural atestă înrudirea celor care au populat cele două așezări.

Locuitorii așezării rurale din secolul al VI-lea e.n. și-au construit locuințe de suprafață și bordeie parțial îngropate în pămînt. Bordeiele acestea sînt mai puțin adîncite în pămînt ca cele ale dacilor liberi, astfel că partea exterioară a pereților era mult mai înaltă. În bordeiele ambelor așezări au fost construite cuptoare scobite în calupuri de pămînt cruțate într-un colț al încăperii în timpul amenajării gropii, avînd deasupra o tavă cu gardină înaltă (bordeiu nr. III din secolul al III-lea e.n. și bordeiu nr. 2 din secolul al VI-lea e.n.).

În secolul al VI-lea cuptoarele din blocuri de pămînt conțineau o cantitate mare de vălătuci de lut ars, care foloseau la înmagazinarea și iradierea căldurii, suplinind absența pietrelor de rîu, în regiunile care nu le puteau furniza piatra. Uneori o înlocuiau cu pietriș mic (bordeiele nr. 1, 2, 3 din secolul al VI-lea e.n.).

La 1 km de așezarea din secolul al VI-lea e.n. de la Dulceanca, se află în curs de cercetare o așezare contemporană pe care o numim Dulceanca 2, care pare să fi avut o durată mult mai mare. Construirea cuptoarelor interioare la locuințele bordei are o

⁵⁷ Ne referim la aspectul romanic de necontestat al culturii materiale din secolul al VI-lea e.n. alături de care, componenta slavă aferentă a fost clar delimitată la toate grupurile de așezări identificate pînă astăzi pe teritoriul Munteniei. Pe de altă parte, așezările de la Ipotești și Cîndești, chiar dacă ar constitui prin structura culturii materiale documentată în interiorul lor, aspectul cel mai semnificativ și complex prin care se manifesta populația locală în secolele VI—VII e.n. nu pot fi folosite drept criterii *deoarece nu sînt publicate*.

Analiza celorlalte complexe din Muntenia, nu poate fi deci raportată la ele și implicit ele nu pot folosi ca un instrument de studiu pentru specialiștii români și străini care studiază această perioadă.

Termenul de „cultură romanică” se referă la cultura unitară a populației locale, găsită de slavi pe teritoriul Munteniei și care a continuat să se dezvolte alături de aceștia fără a-și modifica structura.

Terminologia propusă de noi nu face decît să com-

pleteze conceptul de „populație romanică” prin care specialiștii istoriei patriei au desemnat structura etnică a celor care au populat acest teritoriu.

Argumentarea noastră se bazează pe analiza fiecărui element structural al acestei culturi, ceea ce evidențiază descendența ei din cultura dacică și provincial romană sub influența romano-bizantină.

⁵⁸ Margareta Constantiniu, *Străulești-Măicănești*, CAB, 2, 1965, p. 75—98.

⁵⁹ Valeriu Leahu, *op. cit.*, *loc. cit.*

⁶⁰ Victor Teodorescu, *op. cit.*, *loc. cit.* p. 487.

⁶¹ Informații Petre Roman. Studiu în manuscris.

⁶² Vlad Zirra și Gh. Cazimir, *op. cit.*, *loc. cit.*

⁶³ Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, *loc. cit.*

⁶⁴ Suzana Ferche, *Așezarea din secolul...*; în cursul cercetărilor din zona afectată de lucrările de cărămidărie a apărut pe nivel, ceramică din secolul al III-lea e.n.

⁶⁵ Suzana Ferche, *Raport asupra...*

structură similară cu aceea a cuptoarelor descoperite la Dulceanca 1, dar mult mai complicată, marcînd evoluția cuptorului simplu spre adevărate sobițe. Blocul de pămînt în care a fost construit cuptorul este învelit de cantități foarte mari de vălătuci (40) iar intrarea este susținută lateral de două triunchiuri enorme de lut, bine încastrate în pereții cuptorului. Vălătucii ce acopereau cuptorul suplineau lipsa pietrei mari de riu (absența pietrarilor mari în zona cercetată de noi se datorește lipsei pietrei mari de riu; rîurile care brăzdează Cîmpia Burdea nu-și au izvoarele în munte, ci sînt rîuri de cîmpie alimentate cu apa izvoarelor, în general nu prea puternice și din apa provenită prin topirea zăpezilor).

Ceramica este un alt element care reflectă legătura genetică a celor două nivele arheologice cercetate de noi. Originea categoriilor ceramice prezente în complexele din secolul al VI-lea e.n. a constituit principalul argument pus în discuție în legătură cu originea romană a culturii materiale.

S-a subliniat legătura dintre *ceramica lucrată la roată* din complexele secolelor VI—VII e.n. și ceramica romană provincială, aceasta imprimînd caracterul romanic pregnant repertoriului ceramic pe întreg ansamblul culturii materiale⁶⁶. Fenomenul se explică prin faptul că populația care a creat-o nu putea fi decît populația băștinașă, singura care a permanentizat de-a lungul secolelor legăturile cu civilizația romană și bizantină în timpul și după dispariția grupurilor alogene.

Din repertoriul formelor și tehnicii *ceramicii lucrate cu mîna* un procent important revine ceramicii ale cărei trăsături indică ascendența acestei categorii în ceramica Latène-ului geto-dacic, conservate în cultura dacilor liberi din secolul al III-lea e.n. și prezentă în marile complexe ale culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov (excludem categoria vaselor cu ornament din briu alveolar în relief, formă „arhaică”, ce va dispărea în cursul secolului al IV-lea e.n., după o permanență de șapte secole).

Categoria *ceramicii lucrate cu mîna sau cu roata înceată*, care imită ceramica lucrată la roată nu poate, de asemenea, să fie decît o creație a localnicilor băștinași.

Considerînd ceramica ca un factor principal prin care se concretizează coabitarea și simbioza pe această treaptă (secolele VI—VII e.n.) a populației autohtone romane, cu noii veniți, slavii anți și sclavini, aderăm la tezele Mariei Comșa⁶⁷, cunosătoare atît a ceramicii diferitelor grupuri slave care și-au marcat prezența pe teritoriul României, cît și a repertoriului ceramicii autohtone pe parcursul evoluției ei în perioada care ne preocupă. Maria Comșa remarcă prezența paralelă, în toate complexele cercetate pînă acum, a ceramicii lucrate cu mîna și a ceramicii lucrată la roata rapidă. Aceste categorii, predomină una sau alta, după așezări (în așezarea de la Dulceanca procentul este egal între cele două categorii, la fel în complexele de la Olteni, iar la Sfințești predomină ceramica lucrată la roata rapidă). Din categoria vaselor lucrate cu mîna, cele de *formă alungită cu buza răsfrîntă spre exterior* amintesc formele dacice și reflectă tradiția autohtonă. Tot din categoria vaselor lucrate cu mîna, unele forme sînt analoge cu tipul Praga, ca cele de la Pfitulky, Lanzhot și Siladice din Cehoslovacia și Igolomia din sudul Poloniei. După părerea autoarei aceste forme au fost *aduse* la Dunărea de Jos. Ceramica lucrată cu mîna, cu pastă amestecată cu fragmente ceramice are afinități cu ceramica slavă veche, descoperită de-a lungul cursului superior al Nistrului, Volhîniei și Niprului și poate fi pusă în legătură cu triburile de anți în regiunea sud-estică

⁶⁶ Vlad Zirra, *Contribuții la problema permanenței și continuității populației autohtone pe teritoriul Bucureștilor și în regiune (a doua jumătate a sec. III e.n. — sec. VII e.n.)*. Comunicare ținută la sesiunea arheolo-

gică, mai 1961; Valeriu Leahu, *op. cit.*, *loc. cit.*; Margareta Constantin, *op. cit.*, *loc. cit.*

⁶⁷ Maria Comșa, *Slaves et autochtones...*

a României. Această a doua categorie de vase își face apariția într-o fază mai târzie a stațiunilor. Unele vase pot fi integrate în formele mai dezvoltate ale ceramicii din secolul al VII-lea e.n. Ceramica lucrată la roată, ca forme și manieră de lucru, păstrează caracterele ceramicii romano-bizantine și aparține populației romanice atestată de izvoarele scrise. În unele complexe, din jurul Bucureștiului, Maria Comșa sesizează prezența unei specii ceramice lucrată cu mina venită probabil de la Dunărea Mijlocie, avînd analogii în mormintele avare de la Szegedfehértó și Deszk în Ungaria.

În concluzie, autoarea subliniază că complexele arheologice din secolele VI—VII e.n. atestată în Muntenia, sudul Moldovei și Oltenia reflectă coabitarea populației autohtone romanice cu triburile de anți și sclavini. Slavii au venit pe teritoriul României din diferite regiuni (sclavini din nord și nord-vest și anții din nord-est).

Sub acest raport trebuie privite diferitele componente ceramice care formează cultura romanică unitară pe teritoriul Munteniei și care, pe o anumită treaptă, reflectă simbioza cu grupurile slave în secolele VI—VII e.n.

La categoriile de factori discutate mai sus se adaugă importurile bizantine cuprinzînd ceramică și obiecte, precum și faptul că frecvența pătrunderii în cantitate mare a acestora la nord de Dunăre, a dus la crearea pe scară locală a replicilor lor, așa cum o atestă importantul centru meșteșugăresc de la Budureasa.⁶⁸

În raport cu unele complexe arheologice din estul Munteniei, se remarcă la Dulceanca absența ceramicii cu cioburi pisate în pastă, atribuită slavilor de pe cursul superior al Nistrului, Volhîniei și Niprului.

Ceramica constituie factorul arheologic cel mai important, pe lîngă tipul de locuință și de construire al cuptorului, care atestă derivarea formelor de cultură materială a populației rurale romanice din aceea a culturii materiale a dacilor liberi din secolul al III-lea e.n. Alături de aceasta se înscrie încă un element deosebit de important și pe care noi am avut prilejul să-l constatăm la Dulceanca. Ne referim la perpetuarea meșteșugului prelucrării fierului la populația din secolele VI—VII e.n. de la Dulceanca, prin exploatarea depozitelor mineralogice aflate în solurile din rîpa Burdei. Analizele efectuate asupra turtelor de fier descoperite în așezarea din secolul al VI-lea e.n. atestă că acestea provin din aceleași depozite exploatare de dacii liberi în secolul al III-lea e.n. Aceste depozite mineralogice, deosebit de dificile de prelucrat sînt de asemenea și foarte greu de depistat. Descoperirea lor de către o populație nou venită constituia un lucru aproape imposibil, cunoașterea existenței acestora se putea transmite din generație în generație, de la grupurile care cunoșteau din cele mai vechi timpuri existența lor.

Este semnificativ faptul că într-un complex din secolul al IX-lea (?) descoperit la limita de nord a așezărilor cercetate la Dulceanca, o turtă de fier provine din aceleași depozite mineralogice confirmînd și pentru această etapă permanența exploatării resurselor mineralogice locale.

Aspectul romanic ce caracterizează cultura materială a populației din secolele VI—VII e.n. pe teritoriul Munteniei se datorește pe de o parte moștenirii formelor vechi de cultură provincial romană cu care populația dacilor liberi s-a întrepătruns în

⁶⁸ Margareta Constantiniu, *op. cit.*, *loc. cit.*, Victor Teodorescu, *Buletinul informativ al celei de a VII-a Consfătuiri de lucru a arheologilor din R.S. Româna* București 27 nov. — 1 dec. 1971 · *idem*, *Centre meș-*

teșugărești din sec. V/VI e.n. în București, CAB, 9, p. 73—101 și toată bibliografia; Constantin Preda, *Tipar de bijuterii din secolul al VI-lea e.n. descoperit la Olleni*, SCIV, 18, 3, 1967, p. 513—520.

secolele II—IV e.n., pe de altă parte, contactului permanent cu lumea bizantină de la sud de Dunăre.

Expansiunea sub formă culturală și spirituală în această perioadă (secolele V—VI e.n.) a Imperiului bizantin în teritoriile nord-dunărene a fost efectul condițiilor istorice favorabile din a doua jumătate a secolului al V-lea e.n. și în prima jumătate a secolului al VI-lea e.n. Secolul al VI-lea este etapa care corespunde perioadei de maximă înflorire a culturii populației romanice, când teritoriul Munteniei apare uniform populat în zone de străveche locuire și în Cîmpia Dunării, fenomen care corespunde pe plan arheologic unei culturi formate pe baza unui proces îndelungat și nu al unei expansiuni culturale și demografice bruște ⁶⁹.

La sfîrșitul secolului al V-lea e.n., în spațiul de la sud de Carpați se formase deja sinteza culturii materiale romanice și aceasta se reflectă în evoluția fiecărui factor de ordin structural.

Că în această perioadă Muntenia și Oltenia au constituit cel mai receptiv teritoriu, focarul de romanizare deplasîndu-se în valea Dunării, mai apropiată de Imperiul bizantin este un factor de necontestat din punct de vedere istoric și arheologic ⁷⁰.

În perioada bizantină, provinciile romano-bizantine latinofone Moesia Superior, Dacia Ripensis, Dacia Mediteranea, Moesia Secunda și Scythia Minor au întărit romanitatea dunăreană ⁷¹.

De aici, elementele culturale se infiltrează în sudul Moldovei mai intens, iradiînd sub forme mai sporadice pe întreg teritoriul Moldovei. Aspecte culturale contemporane și asemănătoare celor din Muntenia sînt atestate arheologic în Moldova (Botoșana-Chirniceni, Costișa ș.a.) și sud-estul Transilvaniei ⁷².

Faptul că aportul cultural slav nu a îmbrăcat forme deosebit de consistente care să îmbogățească cultura materială a populației romanice se datorește împrejurării că slavii în momentul instalării lor în teritoriul de la sud de Carpați erau purtătorii unei culturi materiale inferioare față de cea a populației romanice.

Datorită prezenței ceramicii slave prin categoriile aparținînd formelor arhaice ale repertoriului (tipul Praga) precum și a unor forme mai tîrzii pe teritoriul în care ei au fost semnalăți de izvoarele scrise, s-au putut stabili etapele pătrunderii grupurilor slave pe acest teritoriu.

⁶⁹ Tezele avansate de Joachim Werner, referitor la cultura materială de pe teritoriul Munteniei în secolele VI—VII e.n., în raportul *Zur Herkunft und Ausbreitung der Anten un Sklawenen Actes du VIIe Congrès international des sciences préhistoriques et protohistoriques*, I, Belgrad, 1971, nu se bazează pe documentarea arheologică concretă asupra dacilor liberi pe teritoriul Munteniei a aportului provincial roman în cultura lor materială și de evoluția pe care o parcurge această cultură după anul 271 și pînă în secolul al VI-lea e.n. Toți specialiștii perioadei secolelor VI—VII e.n. sînt de acord că la venirea slavilor, sinteza culturii materiale romanice pe teritoriul Munteniei se desăvîrșise.

⁷⁰ Maria Comșa, *op. cit.*, p. 31 și notele bibliografice.

⁷¹ Gh. Ștefan, *op. cit.*, p. 350.

⁷² Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu și I. Mitrea, *Cercetări arheologice la Mănoaia-Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale locale din secolele V—VI e.n. din Moldova*, Carpica, 1, 1968, p. 233—247; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova*, București, Edit. Acad., p. 101. Este datată în secolul al VI-lea e.n. într-o fază anterioară etapei Șipot, ceramica lucrată la roată din așezarea de la Rediu-Tătar, care prin caracteristicile ei tehnice prezintă analogii cu ceramica lucrată la roată din grupul Ipotești-Cindești. La p. 203 se arată că soluționarea problemelor secolelor VI—VII este mai dificilă în Moldova, datorită cercetărilor mai puțin numeroase în comparație cu Muntenia, unde datorită cercetărilor intense a așezărilor secolelor VI—VII e.n. reiese din ce în ce mai clar prezența autohtonilor precum și în ce a constat aportul slavilor.

Mai consistent a fost probabil aportul demografic pe care slavii l-au adus în teritoriul nord-dunărean întărind formațiunile de obști romanice așa cum s-a petrecut și la sud de Dunăre, după anul 602 când apărarea bizantină s-a retras de la *limes*-ul dunărean și slavii s-au instalat acolo în masă.

La pătrunderea slavilor pe teritoriul Munteniei, elementul romanic latinofon reprezenta un factor constituit etnico-social, lingvistic și cultural⁷³. Populația romanică trăia în forme exclusiv rurale, în obști sătești grupate la distanțe mici, într-un contact neîntrerupt unele cu altele, având ca ocupații de bază agricultura, creșterea vitelor, meșteșugul olăritului și prelucrarea metalelor.

Infiltrarea slavilor s-a făcut treptat, de la grupuri mai mici de războinici care atacau teritoriile sud-dunărene, la grupuri mari, care s-au instalat mai statornic.

Constituind pătura războinică, factorul activ care intra în conflict cu Imperiul bizantin, populația slavă a fost în primul rînd semnalată de sursele bizantine. Sub influența formațiunilor social-economice găsite pe acest teritoriu, slavii descriși de Procopius din Cesareea, trec la forme evoluat, stabile, așa cum apar la Menandru Protector și la Mauricius. Nicăieri pe teritoriul Munteniei nu se găsesc grupuri slave curate ci numai mixte, romanico-slave, astfel că anumite date transmise de izvoare asupra slavilor nord-dunăreni înglobează cu siguranță și populația romanică sau numai pe aceasta.

Pe plan arheologic, instalarea treptată a slavilor alături de romanici nu corespunde unui nivel de distrugere (incendiere) și întrerupere a existenței așezărilor rurale ale populației romanice, ci o coexistență. Formele de cultură materială ale populației romanice din secolele VI-VII se vor manifesta și în complexele arheologice mai târzii derivate din acestea.

La Dulceanca, un nivel care datează de la sfîrșitul secolului VIII — începutul secolului al IX-lea e.n. este reprezentat de un bordei care interferează limita de nord a așezării din secolul al VI-lea e.n. Cuptorul acestui bordei este lucrat tot într-un postament de lut, rezervat pe latura nordică, iar ceramica lucrată la roată manifestă o certă înrudire cu aceea din secolele anterioare și cu ceramica bizantină contemporană (fig. 114)

În concluziile desprinse în urma cercetărilor asupra acestei perioade s-a ținut în permanență seama de posibilitățile dar și de limitele elementului arheologic în reconstituirea unui proces istoric, etnic și social-economic.

⁷³ Izvoarele scrise de care dispunem pentru *atestarea unei populații latinofone pe teritoriul Munteniei în secolul VI e.n.*: Procopius din Cesareea, *De bello gotico*, VII, 13, 24, VII, 14, 1, 7; *atestarea slavilor anși și sclavinii la nord de Dunăre*: Procopius din Cesareea, *op. cit.*, VII, 13, 25, VII, 14, 1; VII, 29, 1; VII, 33, 8; VII, 38, 1; VII, 40, 31; VIII, 25, 1; Procopius din Cesareea, *Istoria secretă*, 25; idem, *De Aedificiis*, IV, 1, 1 (toate ed. Gerhard Wirth, Leipzig, 1912—1913), Menandru Protector, *Fragmente*, De Boor, Berlin, 1903, 48, 63, 64; Mauricius, *Arta militară*, col. „Scriptores byzantini”, VI, București, Edit. Acad., 1970, 4, 1, 40 (pentru datarea Strategiconului, vezi G. Moravesik, *Byzantinoturcica*, 1, 1942, p. 250—253; D.M. Pippidi, *Ceva despre data*

tratatului de artă militară a lui Mauricius, StCl, 13, 1971; 31); *Dovezi despre existența fortificațiilor bizantine la nord de Dunăre în secolul VI e.n.*: Procopius din Cesareea, *De Aedificiis*, IV, 6,1; Novella XI; Gh. Ștefan, *Novella XI și stăpînirea bizantină la nord de Dunăre*, Comunicare la Secția de arheologie feudală, București, decembrie 1968; *Atestarea unei populații romanice la nord de Dunăre*: Mauricius, *Strategiconul*, XI, 430 și nota 5, p. 561 în *Fontes Historiae daco-romane*, II, 1970; *Dovezi despre limba romanică vorbită în Balcani în secolul al VI-lea e.n.*, la Theophanes, anul 6079/587/, p. 257, De Boor 1838; Theofilact Simocata, ed. De Boor, Leipzig, 1887.

Considerăm că cercetările noastre în zona geografică pe care am investigat-o din punct de vedere arheologic au avut ca rezultat reconstituirea culturii materiale a dacilor liberi din secolul al III-lea e.n. și a culturii romanice din vestul Munteniei din secolul al VI-lea e.n., regiune neexplorată arheologic pentru această etapă pînă acum.

Am încercat, corelînd evoluția societății omenеști cu factorul geografic foarte important în condiționarea formelor de economie și de viață, să explicăm procentul continuității comunităților umane și prin acest factor.

Paralel cu aceasta am avut în vedere și alți factori care au facilitat dezvoltarea populației, ca permanența influențelor provincial romane și romano-bizantine, siguranța creată de perioadele de liniște care au marcat etapele dintre diferitele valuri de migratori, etape ce condiționau prosperitatea comunităților omenеști și care alternau cu retrageri temporare în locuri adăpostite.

Etnogeneza românilor nu s-a desfășurat linear ci, condiționată de o multiplicitate de factori, într-un proces dialectic în care etapele de evoluție au alternat cu etape de frinare. Acest proces se reflectă pe plan arheologic.

Acoperind cronologic secolele III și VI e.n. în sud-vestul Munteniei, lucrarea noastră reprezintă o modestă contribuție la problema etnogenezei românilor, prin evidența materialului arheologic și prin concluziile istorice pe care le oferă cu privire la persistența elementului dacic, apoi romanic și la raporturile acestor elemente cu factorii de romanizare, cu populațiile migratoare.

Fiind prima lucrare monografică pentru spațiul geografic și cronologic menționat, sperăm ca ea să constituie în țară și peste hotare un instrument de lucru necesar pentru dezvoltarea cercetării istoriei patriei în mileniul I e.n.

R É S U M É

Le présent ouvrage synthétise les résultats de dix années de fouilles effectuées dans une série d'agglomérations datées des IIIe et VIe siècles de n.è. Elles sont situées toutes dans les limites d'une unité géographique : « Cîmpia Burdea » — elle-même sise au centre de la Plaine Roumaine. Il s'agit des fouilles exhaustives de Dulceanca, complétées par des prospections dans toute la région et les sondages de Sfințești et Olteni.

Conditions géographiques. Quand la recherche archéologique est menée dans une unité géographique nettement déterminée, elle gagne une signification particulière, le processus de l'installation et de la persistance au même endroit de très anciens foyers d'humanité trouvant une explication naturelle aussi dans les conditions favorables du milieu environnant — richesses du sol et du sous-sol, climat bénéfique. On est amené à constater ainsi que le noyau d'une population à l'économie caractéristique du mode de vie sédentaire ne laisse jamais au hasard le choix de l'endroit où elle se fixera. Ce choix est déterminé par la complète connaissance des avantages naturels d'une région, avantages appelés à remplir les conditions obligatoires pour la survie de l'homme dans ladite région et pour son développement ultérieur.

La Plaine Burdea (fig. 1), flanquée par les cours du Teleorman et de la Vedeia, s'impose à l'attention par l'abondance et la densité de ses vestiges archéologiques. Un collier presque ininterrompu de très anciennes agglomérations humaines couvre les terrasses basses ou moyennes (les hautes terrasses aussi, mais moins fréquemment) de ces deux cours d'eau et de leurs nombreux affluents.

Du fait de son emplacement au centre de la Plaine Roumaine (fig. 2), Burdea apparaît comme une zone de transition entre l'est et l'ouest, manifeste dans les caractères tectoniques et la stratigraphie, autant que dans le relief qui combine les traits spécifiques des deux régions. Les rivières ont creusé dans cette zone de profondes vallées parallèles suivant une direction nord-sud, qui s'accompagnent de terrasses ; l'espace qui les sépare est également sillonné de jeunes et larges vallées exposées au soleil, d'un relief harmonieux rompant avec la monotonie des plaines non accidentées.

Une distribution particulièrement heureuse des phénomènes atmosphériques lui assure un climat agréable. Les étés sont très longs, les saisons de transition manquant parfois complètement et la pluie, abondante à la fin du printemps et au commencement de l'été, continue à tomber en quantité suffisante pour contribuer à de riches récoltes céréalières.

Le sol de forêt pseudo-glaiseux, au nord et au centre de cette zone, se transforme au sud en terreau lévigé. Dans la partie méridionale de la Plaine Burdea, le loess tassé par endroits forme des cuvettes presque toujours remplies d'eau. A la base des berges, on constate de ces argiles sableuses qui jadis constituaient de véritables « carrières » offertes aux potiers du temps. Tout aussi facilement l'argile pouvait être récoltée

sur le lit de sable très fin qui tapissait les vallées soumises aux inondations cycliques. La nappe fréatique de ces vallées est riche et à de petites profondeurs.

Un exemple typique d'installation et continuité au même endroit de la Plaine Burdea est celui des agglomérations explorées de manière exhaustive à Dulceanca, qui s'y trouvent situées sur la terrasse basse au voisinage de la confluence du ruisseau Burdea avec la rivière Vede. Leurs habitants avaient sous la main l'eau, le pâturage nécessaire au bétail et de bonnes terres de labour. La proximité des cours d'eau leur fournissait une pêche abondante, sans les exposer aux inondations. Ils y trouvaient abri contre les vents très forts qui soufflent en hiver du nord-est (toutes les habitations ont leurs entrées du côté opposé au vent), d'autant plus que par le passé la région était boisée. Les talus de la Burdea, ainsi que sa vallée inondable leur fournissaient l'argile de leurs poteries, alors que les berges abruptes du ruisseau mettaient à leur disposition des dépôts de minerais ferreux, utilisés à la confection de divers objets. *Ces dépôts étaient — ainsi que les analyses en témoignent — exploités au IIIe siècle de n.è. par les Daces libres, et leur exploitation se poursuivit aux VIe— VIIIe siècles de n.è.* L'analyse des scories, de même que celle des différents objets de fer découverts dans les habitations de Dulceanca atteste l'origine locale de la matière première. Compte tenu de l'extrême complexité du processus qui permettait d'isoler cette matière première, les hommes connaissant ces dépôts et les exploitant à leur profit, font montre d'une longue pratique, transmise d'une génération à l'autre; il ne peut donc s'agir que d'autochtones au mode de vie sédentaire. Ce bref aperçu des conditions géographiques révèle combien propices elles étaient au développement de la vie humaine, expliquant la densité de l'habitat dans la Plaine Burdea.

Caractères généraux des habitations et leur position stratigraphique dans le cadre des agglomérations. Le village de Dulceanca est situé à 12 km sud—est de la ville Roșiorii de Vede et à 15 km vers l'est du tracé de l'ancien *limes transalutanus*. A l'extrémité méridionale du village, près de la confluence du ruisseau Burdea avec les eaux de la Vede, ont été mises au jour les agglomérations du IIIe et du VIe siècles de n.è. Elles couvrent une terrasse basse (+3,50 m par rapport à la vallée inondable de la Burdea). Sous le sol actuel, épais d'environ 25—30 cm, apparaît le terreau gris, antique, propre aux agglomérations du IIIe siècle (appartenant aux Daces libres) et du VIe siècle de n.è.

Les vestiges de l'agglomération du VIe siècle ne constituent pas une couche continue. Ils se composent de plates-formes en pisé calciné, restes des anciens bâtiments en surface, qui voisinent avec les fosses des huttes de la même période qui s'enfonçaient dans un sol de terre brune tirant sur le jaune. On ne constate aucune superposition ou interférence entre les habitations de surface et les huttes contemporaines. D'autre part, ces huttes ne traversent jamais les complexes datés d'une période antérieure. Cependant, l'agglomération des VIe—VIIIe siècles superpose et s'inscrit dans les mêmes limites que celle des Daces libres du IIIe siècle de n.è. L'habitat tout entier couvre environ une centaine de mètres à l'intérieur de la terrasse, limite au-delà de laquelle commençait à cette époque la forêt.

Dans deux cas, les plates-formes en pisé calciné, vestiges d'habitations en surface du VIe siècle de n.è. superposent en partie des fonds de cabane daces du IIIe siècle de n.è., sans que le moindre dépôt stratigraphique sépare les deux habitats. La chose peut s'interpréter de deux façons: soit qu'au moment de la construction du bâtiment du VIe siècle le terrain déblayé du futur plancher a été nivelé au point d'effacer toute trace d'une couche recouvrant les huttes daces du IIIe siècle, soit que les dépôts

cumulés pendant des siècles étaient très minces dans cette zone — phénomène également constaté pour les périodes ultérieures. Les fosses des huttes du IIIe siècle de n.è. s'ouvrent à la base de la couche de sol gris, s'enfonçant dans le sol brun-jaunâtre jusqu'à des profondeurs variables, ce qui implique en surface des superstructures en bois plus ou moins hautes. Plus consistant que celui du VIe siècle de n.è., le dépôt de l'agglomération du IIIe siècle de n.è. comporte des restes archéologiques dispersés à la surface du sol dans toute l'étendue habitée.

La couche de terreau gris superpose une couche d'un gris brunâtre qui, dans la zone sud-est des agglomérations, contient des vestiges sporadiques de l'âge du bronze (culture Tei) ; à la limite sud-ouest, elle superpose une agglomération du néolithique à ses débuts (culture Criş). A la limite nord de l'agglomération du VIe siècle de n.è., là où ses vestiges sont tout à fait sporadiques, elle interfère un complexe archéologique des VIIIe (?) — IXe siècles de n.è. Il est intéressant de retenir que les dépôts de terre postérieurs au VIe siècle de n.è. ne sont pas plus consistants que ceux des époques précédentes, ce qui fait qu'une construction en surface d'époque féodale (XIVe siècle) se trouve presque à la même hauteur que les complexes du VIe siècle.

Mentionnons aussi un groupe de huttes dont les vestiges céramiques, bien que similaires à ceux du IIIe siècle de n.è., revêtent quelques caractères plus évolués, qui les distinguent de l'aspect, disons, « classique ». Ce groupe est situé dans la zone méridionale de l'agglomération (l'extrémité débouchant sur la pente de la terrasse). Il se peut que ces huttes appartiennent à une étape postérieure au IIIe siècle (les huttes numérotées de VII à X).

Toujours à l'horizon du IIIe siècle de n.è. se rattache aussi une tombe isolée à inhumation, en fosse ovale (sur la verticale). Cette fosse offrant des traces de brûlure rituelle est creusée à la base du sol gris, s'enfonçant dans la terre d'un brun jaunâtre, dans le proche voisinage de la hutte n° VI.

Une autre tombe a été dégagée dans la zone orientale de l'agglomération. Il s'agit d'une tombe à inhumation du Ve siècle de n.è., orientée en direction nord-sud et renfermant un squelette au crâne déformé artificiellement. Son mobilier se compose d'un fragment de diadème confectionné dans une feuille d'or incrustée d'almandines. La condition stratigraphique de cette tombe unique est assez peu claire.

L'agglomération rurale du VIe siècle de n.è. n'était pas fortifiée. Ses habitants s'étaient construits soit des maisons en surface, de petites dimensions (cabanes), soit des huttes mi-enfouies dans la terre.

Les constructions en surface servaient d'habitations (celles dotées d'un four) et, à ce qu'il semble, d'abris pour le bétail ou de magasins d'outils (celles dépourvues de mobilier et sans fours). Elles ont été mises au jour à une petite profondeur (voir le profil, fig. 109), sous la forme de plates-formes effondrées par l'incendie — comme en témoignent les fragments de crépissure calcinée, provenant des murs, et les pieux carbonisés qui constituent de nos jours une couche compacte. La terre se détache de la surface de ces plates-formes par blocs enchevêtrés, dans un véritable réseau de fibres végétales qui n'ont pas réussi à perforer les plates-formes incendiées pour planter leurs racines dans la terre en-dessous. Malgré les quelques irrégularités de leur contour, on peut affirmer que les dites plates-formes sont en général de forme rectangulaire, dessinant la base des murs qui se révèle plus nettement une fois effectués les déblayages des décombres. La base des murs à la limite des plates-formes est d'habitude marquée par le pisé plus compact, alors qu'il est moins consistant à l'intérieur. On constate, grâce aux fragments de pisé qui portent la marque des pieux angulaires, que ces derniers

n'étaient guère épais (9 cm de diamètre). Un clayonnage de minces baguettes enduites d'un mélange de glaise avec de la paille — le tout médiocrement ravalé — réunissait les pieux constituant les murs. A mi-distance des angles du mur se dressaient des pieux plus solides. Le fait que de telles habitations, bien que rasées jusqu'à la base se soient néanmoins conservées *in situ* prouve que pendant un laps de temps l'endroit était resté en dehors du circuit humain, ce qui a permis à la végétation de tout recouvrir en y fixant les décombres qui cachent parfois un mobilier quasi-complet, comme dans le cas de l'habitation n° 1 (fig. 52).

D'habitude, les maisonnettes en surface étaient bâties par rangées à peu près rectilignes (les habitations 1, 2, 3, 4, 5—6 et les habitations 7, 8, 9) séparées par des distances inégales. Leurs dimensions étaient plutôt modestes (2,50 m × 2,50). Elles s'ouvraient vers le sud, à l'abri du souffle froid de l'hiver; cette direction coïncide avec la pente de la terrasse, elle débouche sur la vallée du ruisseau Burdea. Quelques-unes de ces habitations en surfaces sont dotées à l'intérieur de petits fours ovales, de la forme d'une tourte, confectionnés dans de la glaise pure, sans l'habituel mélange de paille ou de gravier. La voûte basse ou élevée, ils sont de forme circulaire, ovale ou à peu près carrée. Vu leurs dimensions, ils ne pouvaient servir qu'à la cuisson du pain ou à la cuisine. Parfois, ils sont aménagés dans une légère excavation du plancher, avec le foyer au fond; dans d'autres cas, ils sont placés sur une sorte de petit podium, un peu au-dessus du plancher. Très calcinés, leurs foyers offrent l'aspect d'une mosaïque blanchâtre, pétrifiée par le feu. Quelques-uns sont d'une construction plus complexe: plus hauts, ces fours ont l'entrée flanquée d'une sorte de «bûches» de glaise (des briques à torchis); rattachées aux parois du four au moyen d'une maçonnerie d'argile, elles faisaient fonction de contreforts. L'intérieur du four contenait chaque fois plusieurs briques à torchis de formes diverses (cylindriques, bicôniques, discoïdales).

Des cendres, des charbons, des ossements animaux et toutes sortes d'objets à l'état plus ou moins fragmentaire jonchaient l'intérieur du four et son entrée, de même que le plancher des habitations. Les fours désaffectés étaient transformés en débarras par les habitants des demeures respectives.

Les huttes du VIe siècle de n.è. de Dulceanca sont beaucoup plus spatieuses (4 m × 4 m) que les habitations contemporaines en surface. Leurs fosses débouchent dans la couche de sol gris. Ces demeures à demi enfouies dans la terre étaient protégées par une toiture de chaume reposant sur des poutres (les décombres de la hutte B 2 se composent surtout des cendres provenant sans doute de la chaume qui lui servait de toiture). Leur contour rectangulaire dévie sur l'un des côtés pour former un angle vers l'extérieur, marquant ainsi la place de l'entrée, qui a rangé petit à petit le tracé rectiligne du mur. Les murs, sur la portion en sous-sol qui s'est conservée, sont lisses, bien ravalés. Le plancher horizontal est bien battu et enduit de glaise; il se creuse légèrement à la hauteur de la bouche du four: il s'agit sans doute de la marque laissée par les bûches de bois placées ou retirées du four. En ce qui concerne leur technique de construction, ces fours sont creusés dans un bloc de terre ménagé à cet effet dans un angle; ils sont en réalité des cavités ovales à la voûte recouverte parfois d'une sorte de plateau (chez le four restitué de B.2). Ce n'était pas un plateau amovible: il était fixé à la voûte ou il faisait lui-même fonction de voûte. Parfois, un espace de 15—20 cm était ménagé entre l'un des côtés du four et le mur de la pièce, parfois aussi le four faisait bloc des deux côtés avec le mur. Il y a une disproportion notable entre la

cavité-même du four et le bloc de terre ménagé pour sa construction, celui-ci la dépassant de beaucoup comme dimensions, sans doute dans le but de se ménager l'espace nécessaire aux éventuelles réfections ou modifications intérieures du four, réclamées par son usage prolongé. Un élément nouveau intervient dans le plan du four de B.2 : sa voûte démolie a été remplacée par un plateau garni de gravier avec pour liant de la glaise pure. Une bordure fait le tour du four à l'extérieur, pouvant servir de support, telle une tablette (B. 1).

Vu leur peu de profondeur, ces huttes n'étaient pas dotées d'escaliers : une simple bûche ou une excavation pratiquée à l'entrée suffisait pour faciliter la descente à l'intérieur de la pièce. Les trous des pieux ne sont pas toujours visibles aux angles, mais on peut les repérer parfois à proximité du four.

Les huttes ne sont pas groupées à un seul endroit de l'agglomération respective, présentes au centre (B. 1), elles sont également bâties à la périphérie, en direction de la pente (B. 2). De toute façon, elles reflètent un long habitat : les parois, la voûte, le foyer, dont la croûte pétrifiée est très épaisse (v. le four de B.2), des fours portent les traces de maintes réfections.

La céramique est celle qui a laissé une quantité prédominante de vestiges archéologiques, par rapport aux autres objets, fort peu nombreux. L'abondance des os d'animaux témoigne que l'élevage du bétail constituait l'une des bases de l'économie propre au mode de vie de cette population. Si l'art du potier était pratiqué à l'intérieur de l'agglomération — ainsi que la présence du four à potier l'atteste — il est fort probable aussi que ses habitants se procuraient également le nécessaire des centres de production céramique du voisinage. Compte tenu de la rareté des fosses à provisions, il est à présumer que leurs réserves en céréales étaient conservées dans les grandes jarres retrouvées dans les huttes.

L'agglomération du IIIe siècle de n.è. couvre la même superficie que celle du VIe siècle de n.è. qui la superpose. Son type d'habitation exclusif reste la hutte à demi ou à trois quarts enfouie dans la terre. L'ouverture des fosses de ces huttes débouche à la base de la couche de terre grise, les dépôts entre les divers complexes s'avérant plus consistants que ceux de l'agglomération du VIe siècle de n.è. (le sol, entre les huttes, est parsemé de tessons céramiques, de fragments calcinés, de fusaioles et de pièces métalliques). Entre les huttes il y a des foyers à ciel ouvert, ainsi que des fosses à détritrus ménagers, alors que les fosses à provisions étaient aménagées à l'intérieur des huttes et bouchées au moyen d'un couvercle de bois.

Toutes les huttes mises au jour étaient affectées à l'habitation proprement dite ; aucun indice ne révèle la présence de quelque atelier de potier ou destiné à la réduction des minerais et à leur travail. Bien que l'habitation B. III ait livré quantité de scories et de déchets de bronze et de fer, son four ne comporte pas la moindre trace révélatrice quant à son éventuelle fonction de réducteur de minerais. D'ailleurs, cette hutte ne s'écarte guère du type courant, avec sa fosse profonde pour la conservation des céréales, creusée au milieu du plancher.

De même que dans le cas des huttes du VIe siècle, le contour de celles du IIIe siècle de n.è. a pu être nettement délimité. En effet, le sol d'un brun tirant sur le jaune où elles sont placées contraste avec la teinte spécifique et la composition du matériel comblant le fond de ces huttes : noir, cendreuse, avec des fragments calcinés et meublés dans son ensemble.

La forme de ces huttes est rectangulaire, avec des angles arrondis, fréquemment ovale. Des vestiges carbonisés jonchent le plancher et la superstructure de la hutte

(poutres, toiture fort probablement en chaume, crépissure calcinée provenant des murs) s'est écroulée selon une direction oblique vers le centre de la pièce. Si le fond des huttes ne s'est pas dégradé avec le temps, c'est qu'il s'enfonçait dans la couche de lœss brun-jaunâtre, de même que dans le cas des habitations du VIe siècle de n.è. Les fragments de crépissure gardent l'empreinte du clayonnage qu'ils recouvraient d'une couche assez mince.

Ces huttes sont bâties à une certaine distance les unes des autres. L'entrée, ménagée sur l'un des côtés de la hutte (le côté nord ou le côté sud, mais jamais dans la direction du vent), donnait sur une ou deux marches creusées à même la terre de la paroi. Certaines d'entre elles étaient dotées d'un four aménagé dans un bloc de glaise spécialement conservé à cet effet dans l'un des angles de la pièce (le coin est). La base d'un tel four était en forme de fer à cheval. Ils se sont si bien conservés qu'on peut reconstituer leur forme initiale. Parfois, de même que les fours de l'agglomération postérieure (du VIe siècle de n.è.), leur voûte supporte un *plateau d'argile* (B. III). Le foyer proprement dit, là où brûlait le feu, révèle une croûte blanche, pétrifiée telle une mosaïque et dotée d'une épaisse couche de brûlure, conséquence naturelle d'un usage prolongé. L'une des huttes (B. IV) dispose d'un foyer d'une structure particulière, ménagé dans un bloc de glaise à l'intérieur. Il y a aussi des huttes non dotées de four ou de foyer aménagés dans un bloc de glaise et la présence des foyers à ciel ouvert avec un matériel spécifique pour le IIIe siècle de n.è. témoigne du besoin de suppléer à leur absence.

Si l'intérieur des fours ne comporte que très rarement des vestiges céramiques, ceux-ci jonchent par contre la pièce de la hutte, mais à la différence de ce qu'on a constaté à propos des huttes du VIe siècle, ces vestiges ne sont pas groupés autour du four. Une autre différence par rapport aux fours du VIe siècle réside dans *l'absence complète des briques à torchis*.

Dans certaines huttes une sorte de banc court le long des parois depuis l'entrée jusqu'au bloc formé par le four (B. III). Mais cette disposition n'est pas une règle générale. Souvent aussi ces habitations disposent d'une fosse profonde, creusée à l'intérieur, au centre du plancher et fermée par des planches; elle servait sans doute de réserve de céréales.

Cette fois encore, la majeure partie des vestiges archéologiques récoltés dans les huttes se compose de fragments céramiques, les autres objets étant peu nombreux. En revanche, on constate une abondance d'ossements provenant des bêtes à cornes (de grande et de petite taille), ainsi que des restes de porcs et de chevaux et attestant l'élevage comme l'une des principales activités des habitants des lieux. L'agglomération ne révèle la moindre trace de quelque four à potier, bien qu'il soit vraisemblable que ce métier y fut représenté.

Quelques conclusions sur la céramique du IIIe siècle de n.è. Les vases mis au jours dans les complexes du IIIe siècle de n.è. de Dulceanca se rangent en deux grandes catégories : I^e vases modelés à la main et IIe vases confectionnés au tour. Leur rapport est à peu près égal (80 vases confectionnés à la main pour 88 au tour).

Les vases modelés à la main de la première catégorie sont surtout illustrés par des pots de forte taille, à col long et à l'embouchure genre entonnoir. Bien équilibrés (grâce à un rapport harmonieux entre les dimensions de la base, de l'ouverture et de la hauteur), ces vases sont plutôt conçus en longueur qu'en largeur. Un large rebord horizontal y est parfois ébauché, imitant celui des vases de type Krausengefäss, mais

même dans ce cas-là leur silhouette reste élancée. Un autre type de vase, d'ailleurs peu représenté (3%), est celui de la «tasse» (cassolette) dace. Partant de la forme de leur fond, trois types de vases se détachent : fond haut, fond à semelle (évasé et aplati) et fond complètement effacé (la paroi du vase se dressant d'un jet oblique dès la base). En général, la base des vases est lisse, mais il y a aussi des cas où son aspect rugueux et percé de petits trous semble indiquer qu'il a été modelé sur quelque support tapissé de gravier (ou d'un sable à grosses graines) qui a marqué la pâte.

Exceptées les «tasses», tous ces vases sont de grande taille, en effet ; le répertoire des vases modelés à la main ne comporte guère de spécimens de taille moyenne ou petite. Dans 95% des cas, la pâte dont ils sont confectionnés est grossière. Un seul exemplaire de dimensions géantes a été modelé dans une pâte avec de la paille. L'argile pétrie avec négligence des autres pièces contient du sable à grosses graines et des petits morceaux de pierre calcaire, parfois aussi des tessons concassés d'assez grande taille. La superficie des vases n'est pas lisse, mais gruméleuse, quant aux parois, une cuisson inégale les a rendues poreuses et sans grande résistance. (Il est à présumer que cette sorte de récipients étaient exclusivement réservés à la conservation des céréales). Leur couleur, inégalement répartie, était jaune-roux ou blanchâtre et tachée de gris.

Ornementation. Presque 100% de la poterie modelée à la main est ornée de motifs divers, le plus fréquent étant celui composé d'une bande alvéolaire en relief (quelques fois aussi les alvéoles sont imprimées directement dans la paroi du vase) placée juste sous le rebord, sur le col ou sur la panse du récipient. Les alvéoles ornent parfois aussi les manches en relief, circulaires et aplatis. Un autre motif décoratif consistait dans l'application sur la panse du vase de petites «anses» faisant également fonction de manches. Quelques exemplaires isolés sont ornés d'une ligne ondulée, négligemment incisée sur l'épaule du vase.

Cette céramique modelée à la main garde presque 100% la tradition ancienne des formes propres de la poterie dace, à bandes alvéolaires, sans enregistrer des formes inédites. Seule la «tasse» (cassolette) évolue vers des formes de dimensions plus importantes et à large ouverture. L'origine de la poterie modelée à la main selon l'ancienne technique dace est en tout et pour tout de souche locale.

Les vases confectionnés au tour (de la seconde catégorie) appartiennent à trois groupes :

a) celui de la céramique confectionnée dans une pâte rugueuse avec du sable fin dans sa composition, qui est la réplique du pot d'usage commun figurant au répertoire de la céramique romaine provinciale (rebord arqué vers l'extérieur et à charnière intérieure, panse globulaire ou allongée, fond taillé tout droit ou bagué). Cette sorte de vases sont gris, presque noirs, confectionnés dans une pâte compacte et ayant subi une cuisson uniforme. Parfois leur fond garde la trace de la ficelle avec laquelle le vase fut détaché de son support, mais dans la plupart des cas leur base est bien lissée ; ils sont dépourvus d'ornements. Cette poterie aux parois résistant au feu était affectée à un usage ménager ;

b) un deuxième groupe englobe la céramique fine, lustrée, dont le type le plus fréquent est l'écuelle. La cruche aussi figure dans cette catégorie, mais beaucoup plus rarement. La pâte dont ces vases sont confectionnés ne contient pas de sable, elle est d'une teinte d'un gris-laiteux, virant parfois au noir, que lui confère la cuisson. Presque chaque fois ces vases ont toute leur superficie lustrée ou bien ils sont ornés de lignes lustrées, droites, horizontales, en zig-zag ou associées et disposées soit sur le col, soit sur la panse. (La ligne lustrée s'enfonce aussi légèrement dans la pâte du vase).

A retenir la grande variété des profils des écuelles : trapu, élancé, à l'ouverture ample ou en forme de coupe. La céramique grise lustrée sera héritée par les complexes de type Sîntana-Tchernéakhov où elle poursuivra son évolution ;

c) le troisième groupe qui est en même temps le moins fréquent se compose de la poterie rouge d'importation (3 %). D'origine romaine, elle est illustrée par l'amphore (ou la cruche à la panse très bombée), entièrement peinte en rouge, les cruches et les lampes décorées de cercles concentriques.

Une autre catégorie de pièces céramiques est celle des poids. Présents dans chaque hutte, ces poids perforés, en forme de tronc de cône ou circulaires et aplatis, sont confectionnés dans une pâte compacte (argile pétrie avec du sable) et bien cuite.

Les fusaïoles en argile, peu nombreuses, sont en général confectionnées dans une pâte noire, de bonne qualité, sans contenir du sable — la même pâte que celle employée à la confection des vases de la catégorie b décrite ci-dessus (poterie lustrée, modelée au tour). Elles sont en forme de tronc de cône.

Enfin, les plateaux des fours étaient modelés directement sur la voûte de ces derniers, dans une pâte grossière d'argile à grumeaux et sans l'emploi du sable dans sa composition. Ces plateaux étaient confectionnés de telle sorte que tandis que leur base suivait le contour arqué de la voûte du four, leur face supérieure était munie d'une bordure qui constituait le plateau proprement dit.

Quelques conclusions relatives à la céramique du VIe siècle de n.è. Les vases mis au jour dans les complexes de Dulceanca sont divisés en deux catégories : 1) vases modelés à la main et 2) vases confectionnés au tour, les deux catégories étant représentées en égale proportion (50 %). Il y a aussi un petit nombre de vases modelés à la main et corrigés au tour (2 %—3 %) ou confectionnés au tour lent (3 %). On constate un nombre plus important de fragments provenant de la poterie modelée à la main, ce qui permet sa restitution sinon intégrale du moins des profils susceptibles de révéler la forme des vases. Par contre, les fragments de céramique confectionnée au tour sont plus rares. Cette situation crée l'apparence trompeuse que la poterie modelée à la main était plus fréquente que celle confectionnée au tour, chose tout à fait inexacte, ainsi que l'analyse statistique le montre, puisqu'elle donne un rapport d'égalité entre les deux catégories.

A une seule exception près (deux fragments de « plats »), la catégorie de la poterie modelée à la main est illustrée par la marmite-pot de taille diverse (grande, moyenne et petite). La silhouette peut être élancée ou trapue, avec le fond en général coupé tout droit et lisse. Si parfois ils sont dotés d'un long col, il y a aussi des cas où il n'est marqué que par une ligne de délimitation entre la panse et un rebord évasé (au profil très accusé ou seulement légèrement oblique dans 97 % cas et dans 2 % cas complètement sans rebord, l'embouchure étant coupée).

Il convient de noter en outre la catégorie des vases de dimensions très importantes. Ce sont sans doute des jarres à provisions, hautes de 75—80 cm et avec un diamètre de 55 cm. Leurs parois fort épaisses semblent avoir été rectifiées au tour.

L'argile employée à la confection des vases provient de la berge abrupte du ruisseau Burdea à proximité de l'agglomération. Elle était pétrie avec du sable plus ou moins fin, parfois avec quelque soin, mais aussi sans aucun souci de perfection dans certains cas. (*Aucun vase de ceux mis au jour à Dulceanca ne contient dans sa pâte des tessons concassés*). Le sable introduit dans leur pâte est la raison des rugosités présentées par la superficie des vases. Celles-ci étaient atténuées grâce à un bain d'argile liquide où ils étaient submergés avant leur cuisson : l'argile liquide pénétrait dans les

pores des parois, lissant dans une certaine mesure leurs aspérités. C'est pourquoi la présence du sable dans la pâte des vases est moins visible à l'extérieur, alors qu'elle apparaît parfaitement saisissable dans leur cassure. L'argile liquide enveloppait la superficie des vases non pas comme une écorce détachable, mais telle une mince pellicule protectrice que la cuisson contribuait à fixer comme une couche isolatrice, qui non seulement nivelait les rugosités mais rendait aussi les parois du récipient plus résistantes à l'action répétée de l'eau et du feu lors de leur usage, en tant que vaisselle de cuisine.

En général, les vases étaient bien cuits et pénétrés par une cuisson uniforme qui conserva leur superficie intacte jusqu'à nos jours. On constate par contre, chez ceux soumis à une cuisson inégale que l'humidité a traversé la pellicule isolatrice en s'attaquant à la pâte même des parois. De même, on constatera une résistance plus grande au feu des vases aux parois minces, mais d'épaisseur uniforme, alors que ceux avec les parois d'épaisseur variable se sont avérés de beaucoup plus vulnérables.

A l'heure actuelle, ces vases offrent rarement une teinte uniforme, généralement ils sont colorés en jaune-roux, brun ou noir tachés de gris. La teinte prédominante est le jaune-roux ou le brun-roux, les spécimens noirs ou gris-foncés étant plus rares. Il faut aussi ne point perdre de vue le fait que l'aspect qu'ils offrent de nos jours, après environ 1500 ans, ne saurait être — à quelques rares exceptions près — le même sous le rapport de la couleur et de la résistance qu'au moment de leur sortie des fours (parfois, le four en question se réduisait à une simple fosse ou a des « bûchers » de bois installés à même le sol). Les vases ont pu subir aussi quelques modifications à la suite de leur exposition continuelle au feu, du fait de leur usage quotidien en tant que vaisselle de cuisine ou encore au moment des incendies qui anéantirent ces habitations. Ajoutons aussi la part de dégâts due au long processus de désagrégation, auquel ils ont été soumis dans la terre ou ils sont restés enfouis des siècles durant.

L'ornementation. Seulement 3% des vases modelés à la main sont ornés d'un motif exécuté dans la technique de l'incision. Le motif proprement-dit consiste en une ligne ondulée ou quelques lignes simples, parfois une croix dont le bras horizontal s'achève sur une brève ondulation, ou bien avec des bras crochus au lieu du fragment ondulé. Sans aucune exception, le décor est placé dans ces cas-là uniquement dans la moitié supérieure du vase.

La statistique montre à l'intérieur du groupe de la poterie modelée à la main la conservation dans 80% cas du pot dace traditionnel, de haute taille ou plus petit, dans un rapport harmonieux entre la base, l'ouverture et la hauteur du récipient. Ces vases ont une très grande stabilité. Une bonne partie d'entre eux imitent les formes propres à la céramique confectionnée au tour rapide.

Dans des proportions réduites on constate aussi la présence d'une catégorie de vases à la base petite, à laquelle s'oppose une ouverture de beaucoup plus grande, avec le rebord abruptement taillé et sans profil ou encore des vases à la panse cylindrique, volumineuse, dont le col et le fond sont à peine ébauchés. Ces formes appartiennent à la catégorie de la céramique slave de première époque, se singularisant dans la masse de la poterie modelée à la main. Leur technique témoigne d'un caractère archaïque (c'est une chose connue que les Slaves attestés au VIe siècle de n.è. ne connaissaient pas encore le tour du potier).

La céramique confectionnée au tour. Cette catégorie céramique connaît elle aussi deux groupes : 1) celui de la poterie confectionnée au tour mais usant de la même pâte que celle modelée à la main et dont la principale forme reste le pot et 2) le groupe

de la céramique confectionnée dans une pâte d'argile mélangée avec du sable très fin, passé au tamis — œuvre d'ateliers perfectionnés. L'argile servant de matière première à la première de ces deux catégories a la même provenance que celle employée pour les vases modelés à la main. On constate parfois une différence par rapport à ces derniers dans la proportion et la qualité du sable et de la cuisson; fort probablement, toute une série d'anses mises au jour appartiennent à cette espèce. Quant au deuxième groupe, il se distingue aussi par une plus grande variété de formes. Le bord des vases est droit, de même le col surmontant une panse bombée ou élancée.

Les fonds des vases sont bien lisses, seulement 3 % gardent les traces de la ficelle avec laquelle on les a détachés du tour. Aucun exemplaire n'est doté d'un fond bagué, comme c'était le cas aux étapes précédentes.

Dans 90 % des cas, le décor de cette céramique travaillée au tour est réalisé dans la technique de l'incision. La ligne ondulée est isolée ou intercalée dans des registres composés d'une ou de plusieurs lignes horizontales. Incisé dans la pâte encore maléable, le décor n'est pas toujours d'une exécution soignée: parfois l'ondulation est inégale, l'incision ne pénétrant pas à la même profondeur sur tout son parcours. De même que dans le cas de la céramique modelée à la main, l'ornement est placé chaque fois, *sans exception, dans la moitié supérieure du vase.*

L'origine des groupes de la céramique confectionnée au tour remonte jusqu'aux anciennes formes de la poterie romaine provinciale, qui couvrait de vastes zones même au-delà du *limes* romain.

Une autre catégorie céramique à retenir est celle des *briques à torchis*, présentes dans presque chaque habitation datée du VIe siècle de n.è. et qui dans environ 99 % des cas sont confectionnées dans la même pâte que celle utilisée pour les vases. Certains exemplaires sont d'une argile grossière, dans la composition de laquelle manque le sable, remplacé par la paille, ou dans de l'argile pure de tout mélange. Leurs formes sont variées: circulaires, biconiques ou cylindriques. Elles avaient des destinations multiples. Les géantes servaient de contreforts flanquant l'ouverture des fours. Une autre espèce concerne les briques à torches aplaties (disposées alors que la pâte crue était encore maléable directement dans le foyer enflammé), posées dans le foyer servaient sans doute de support au pot au feu ou de grille au morceaux de viande, auxquels elles évitaient le contact direct avec la cendre du foyer. Dans certains cas, brisées en petits morceaux, elles servaient soit comme liant lors de la réfection d'une voûte de four démantelée, soit (disposées en quantité sur le four) pour retenir et emmagasiner la chaleur. Les briques à torchis étaient également disposées debout à l'intérieur du four à potier, parmi les vases rangés en deux files.

Les plateaux d'argile. Ils étaient déposés au-dessus des fours construits dans des blocs de terre et jamais sur les fours des habitations en surface. De forme carrée, ils sont confectionnés dans une pâte grossière, avec de la bale dans sa composition. Une haute bordure les cerne de toutes parts et ils sont fixés sur la voûte du four, étant modelés sur place. L'unique exemplaire, découvert sur le four de B II qui avait subi une réfection, semble avoir été destiné à suppléer l'absence de la voûte rongée par l'usage. Comme ils ne portent pas des traces de brûlures, on ne saurait leur attribuer le rôle de foyers portatifs. L'exemplaire de Dulceanca contenait une couche de menu gravier lié à l'argile.

Les fusaïoles n'ont été récoltées qu'en quantité fort réduite. Elles sont confectionnées dans une pâte fine, parfois ne contenant pas de sable.

L'analyse comparée des deux catégories céramiques mises au jour tant dans les huttes que dans les habitations en surface aboutit aux constatations suivantes : La poterie des habitations en surface est moins abondante que celle des huttes. On constate dans ces dernières un nombre plus élevé de vases confectionnés au tour dans une pâte fine ; la technique de leur exécution semble être plus évoluée que chez les vases travaillés au tour, trouvés dans les habitations en surface. Par contre, on retrouve dans les deux types d'habitations la même espèce de vases confectionnés à la main (sauf les formes au rebord coupé). Alors que dans les habitations en surface ce sont surtout les vases de petite taille qui dominent, dans les huttes la préséance revient aux vases de grandes dimensions.

La statistique des vases trouvés dans les habitations en surface comme dans les huttes du VIe siècle de n.è. montre sur un total de 271 pièces : 11 confectionnés au tour lent, 126 modelés à la main, 125 exécutés au tour rapide et 9 modelés à la main et rectifiés au tour. Ce rapport statistique a été établi pour l'ensemble des complexes, leur distribution par habitation étant inégale.

La chronologie des agglomérations explorées. L'habitat des Daces libres de Dulceanca a été daté du IIIe siècle de n.è., à partir de certains éléments numismatiques et de chronologie relative (fibules), ainsi que sur la base de la typologie des catégories céramiques considérées par rapport aux autres agglomérations des Daces libres de Valachie. Une monnaie de Gordien III (238—244) a été découverte dans la hutte B. III ; c'est un antoninien en bronze des émissions de Viminacium des années 242. La hutte B. IV a livré une pièce de monnaie de l'empereur Gallien de l'époque où il régnait seul (260—268) et dans cette-même hutte on a également mis au jour une fibule en bronze au pied tordu en-dessous. L'auteur considère cette fibule de B. IV comme une variante de celles en usage vers la fin du IIIe siècle de n.è. chez les Daces libres. Cette conclusion s'appuie sur une ample étude de Gh. Diaconu consacrée à la classification des différents types de fibules au pied tordu en-dessous. L'examen comparatif des éléments morphologiques de la fibule de Dulceanca par rapport aux types de fibules romaines, sarmatiques et germaniques (dont les aires de diffusion délimitent en même temps les groupes ethniques auxquels elles appartiennent) la désigne comme appartenant au type dace, différent du type romain par sa technique d'exécution et du type sarmatique par la manière dont son ressort est fixé : une languette disposée à l'extrémité supérieure de la pièce s'enroule (vers l'intérieur ou vers l'extérieur) autour de son axe (fig. 32/1). De l'avis de Gh. Diaconu, ce type de fibule est né en Valachie, chez les Daces libres, sous l'influence de la fibule romaine et, jusqu'à un certain point, de la fibule sarmatique.

Située à une quinzaine de kilomètres est du *limes transalutanus*, l'agglomération des Daces libres de Dulceanca semble n'avoir pas été affectée par les attaques dirigées vers le milieu du IIIe siècle de n.è. contre les frontières de la Dacie romaine. Le fait est prouvé par la monnaie de l'empereur Gallien, ainsi que par la typologie de certaines espèces céramiques qui montrent que son existence s'est poursuivie même après la chute du *limes*.

Comme l'agglomération de VIe siècle de Dulceanca n'a point livré d'éléments de chronologie absolue, on ne peut se fonder pour sa datation que sur le témoignage de son mobilier céramique. Celui-ci, du reste, offre maintes analogies avec la céramique découverte dans l'ensemble du territoire valaque et notamment dans une série de sites ayant livré des éléments de chronologie absolue et relative. Notons dans cet ordre d'idées ses analogies avec l'agglomération de Dămăroaia, datée par une monnaie de l'empereur

Justinien Ier de l'année 539 de n.è. Les vases décorés d'un motif incisé en forme de croix, découverts à Dulceanca (fig. 70/1 ; 71/1) sont similaires à un exemplaire de Dămăroaia (pl. 5,4) ; il y a également identité entre le four à potier de Dulceanca et celui signalé à Dămăroaia, où les vases étaient déposés en double rangée avec des briques à torchis dressées verticalement entre eux. A relever aussi les analogies de la céramique de Dulceanca avec celle de l'agglomération de Băneasa-Străulești — datée grâce à une fibule ansée de type zoomorphe — ou avec l'agglomération de Străulești-Măicănești, fixée au point de vue chronologique grâce à deux monnaies, un hémifolis en bronze de Justinien Ier, faisant partie de l'émission de 538, et un folis du même empereur qui n'a circulé que jusqu'en 565. Enfin, on peut établir un parallélisme entre tous les caractères structuraux de l'agglomération de Dulceanca et ceux de l'agglomération de Militari « Cimpul Boja », datée par une fibule byzantine du VIe siècle de n.è. — dont la datation a été faite en rapport avec les exemplaires analogues trouvés dans la couche romano-byzantine d'Histria. Un autre élément généralement présent dans les sites de la plaine Burdea explorés par l'auteur — Dulceanca, Sfînțești et Olteni — et susceptible de préciser leur datation réside dans les fragments d'amphores byzantines d'importation, analogues à certaines types mis au jour dans l'horizon incendié de Dinogetia (daté par des pièces de Justinien Ier), Sucidava et Histria. L'analyse des catégories céramiques découvertes à Dulceanca, la distribution unitaire de toutes les espèces figurant dans le présent ouvrage et les données stratigraphiques concourent à dater cette agglomération du VIe siècle de n.è. et à la considérer de durée limitée, de même que celles de Sfînțești et Olteni.

Conclusions d'ordre archéologique, ethnique et socio-historique. En dépit de la distance chronologique qui sépare les deux horizons archéologiques dont la présente étude s'est occupée tout particulièrement, ils ne sont pas moins le fait d'une même communauté. C'est la conclusion qui se détache si on les considère de maints points de vue, tant sous le rapport ethnico-génétique et territorial, que sous l'angle des conditions historico-sociales de leur évolution, des affinités de leurs formes économiques et de culture matérielle, de leur degré de réceptivité des influences romaines provinciales d'abord, romano-byzantines ensuite (autrement dit celles qui devaient déterminer finalement l'unité du fonds roman) et, en fin de compte, de leur façon de s'adapter aux conditions de la coexistence avec les groupes allogènes, installés temporairement ou à demeure dans leur voisinage.

Le territoire de la Valachie, habité par les Daces libres, avait connu tant que dura la province Dacia une situation exceptionnelle, découlant du fait qu'il était entouré de provinces romaines (les deux Dacies au nord et à l'ouest, les deux Mésies à l'est et au sud). Nécessairement, donc, il a été influencé par la romanité au point de devenir territoire latinophone, même s'il ne lui était pas intégré dans une forme organisée.

L'existence des Daces libres s'est poursuivie dans l'espace délimité par les Carpates et le Danube, suivant les formes de leur mode de vie traditionnel, qui devaient se concrétiser aux IIe—IIIe siècles de n.è. dans une culture matérielle unitaire, marquée par une forte influence romaine provinciale du fait d'un contact incessant avec le monde romain. Au point de vue archéologique, les groupes de Daces libres ont été attestés sur tout le territoire de la Valachie. Ces groupes ont subi une influence romaine à des degrés différents selon leur proximité ou leur éloignement des foyers de romanisation. Prenons par exemple le groupe archéologique de Chilia, situé entre le *limes transalutanus* et l'Olt. On constatera ici certaines différences par rapport au caractère unitaire de la culture des Daces libres, telle qu'elle se manifeste à l'est du *limes transalutanus*.

L'explication du phénomène réside dans le fait que sur le groupe de Chilia, sis dans une zone intégrée pendant quelques dizaines d'années à la *Dacia Inferior*, s'est exercée l'action directe et rapide du facteur romain provincial, alors que dans le territoire non intégré (le reste de la Valachie), les influences romaines se sont manifestées progressivement et avec une intensité diverse. C'est pour cette raison que chez ces derniers groupes l'espèce céramique modelée à la main et décorée de bandes alvéolaires — la plus conservatrice — gardait encore son caractère archaïque au IVe siècle de n.è., au moment de l'installation des Goths dans la région. Grâce au contenu des vestiges archéologiques, on peut délimiter les zones où l'influence des éléments allogènes a pris le pas sur celle de teinte romaine. Quant à cette dernière, on peut reconstituer ses voies de pénétration en territoire valaque, au moyen des repères fournis par les agglomérations rurales et les nécropoles explorées par les fouilles. Les éléments de culture matérielle romaine ont été véhiculés en général par le commerce de frontière. Si leur diffusion a connu une plus grande intensité dans le voisinage du *limes*, ils n'ont pas tardé à se répandre selon un rythme variable dans tout le territoire. Une évidente domination romaine sur la vie économique du Barbaricum se dessine de la sorte comme un prolongement du pouvoir de l'Empire. En effet, les complexes des Daces libres ne manquent jamais de céramique rouge romaine de luxe (article d'importation), comme il ne leur manque pas non plus les répliques locales de la céramique romaine provinciale d'usage courant ainsi que les exemplaires originaux qui les ont inspirés ; ajoutons leur aussi les monnaies, les fibules, les lampes.

Malgré cette évidente influence romaine, le territoire de la Valachie devait rester durant cette période une zone exclusivement rurale. Un exemple caractéristique d'agglomération rurale non-fortifiée du IIIe siècle de n.è. est justement celle de Dulceanca, située à 15 km du *limes transalutanus*, et dont la vie fut contemporaine et postérieure à l'existence de la province Dacia. Presque dans chaque hutte dace de l'endroit on note la présence de la poterie romaine à vernis rouge (cruches, lampes), de celle grise d'usage commun et de ses répliques locales, témoignages complétés par la présence (même rare) des monnaies et de fibules. D'ailleurs, on y constate aussi l'abondance considérable de la céramique dace de tradition La Tène. Modelée à la main, l'« archaïsme » de la technique des formes et du décor surprend chez une population dont les artisans pratiquaient à un haut degré de spécialisation le tour à potier, ainsi que l'atteste la présence, à côté de cette céramique modelée à la main, de la poterie d'une technique bien mise au point, réalisée au tour rapide. Une forme céramique de tradition dace en train de disparaître à ce moment est la « tasse » (cassolette) qui n'apparaît plus que très rarement.

Le type d'agglomération, celui des habitations, la technique de construction des fours et des foyers, la céramique modelée à la main ou confectionnée au tour, les métiers, les formes de la vie économique, etc. sont autant de témoignages que la culture matérielle et spirituelle des Daces libres est unitaire dans l'ensemble du territoire valaque, conservatrice dans ses traditions et dans ce qu'elle possède de plus caractéristique. L'unité ethnique et culturelle des groupes de Daces libres qui peuplaient la Valachie au IIIe siècle de n.è. se reflète également dans une structure socio-économique unitaire. Au IIIe siècle de n.è., les Daces libres vivaient dans des agglomérations ouvertes (aucune de celles mises au jour par les fouilles ne montre des fortifications), pour lesquelles ils choisissaient de préférence les terrasses basses ou moyennes des cours d'eau. La construction des habitations, suivait les mêmes règles sur tout le territoire de la Valachie, de même que celle des fours bâtis dans des blocs de glaise, aménagés soit à l'inté-

rieur des demeures soit des foyers à ciel ouvert. La même uniformité se constate dans la distribution de la céramique sur l'ensemble du territoire de la Valachie, lequel atteste partout les mêmes espèces. Corroboré avec les autres facteurs précités, ceci prouve que lesdites formations rurales étaient loin de mener une vie isolée et que des liens permanents les unissaient. De continuel échanges commerciaux avec la population romaine provinciale facilitaient la réception de toute une gamme de produits romains, qui contribuèrent à l'amélioration des répliques indigènes du même genre. Or, de tels produits de qualité améliorée se retrouvent uniformément distribués dans l'ensemble du territoire habité par les Daces libres.

L'examen de leurs agglomérations et de leurs nécropoles montre que les Daces libres ne nourrissaient pas des aspirations guerrières, fait confirmé par les sources historiques qui ne mentionnent jamais leur éventuelle participation aux entreprises dirigées contre l'Empire, comme elles ne mentionnent guère des chefs militaires daces pendant cette période. Chaque fois les découvertes archéologiques révèlent une population rurale formée par des laboureurs et éleveurs de bestiaux, d'artisans (notamment potiers) et d'ouvriers spécialisés en exploitations minières et l'industrie des métaux. Au point de vue politique, les Daces libres de Valachie étaient au IIIe de n.è. une population aussi indépendante vis-à-vis de l'Empire que vis-à-vis des populations allogènes. Leurs sites (agglomérations et nécropoles) ne montrent pas de différenciations sociales permettant la présomption de l'existence d'une couche dirigeante. Ces complexes sont en général uniformément outillés, c'est-à-dire qu'on y constate la distribution uniforme de l'outillage par demeure.

L'influence de l'élément sarmato-roxollan dans l'est de la Valachie ne devait affecter en rien l'unité du fonds dace, car elle ne dépassa pas le domaine du mobilier (poterie ou autres objets d'usage courant). Un exemple en ce sens a été fourni par l'agglomération de Militari.

La composante dace traditionnelle constitue une force conservatrice assurant la persistance des formes archaïques de sa culture matérielle et spirituelle, même au cours d'une bonne partie du IVe siècle de n.è., bien qu' à cette époque entrât en jeu la forte composante gothique, qui installée en Valachie deviendra l'élément allogène le plus actif — au point de couvrir l'élément sarmatique. Néanmoins, les groupes des Daces libres ont poursuivi leur existence parallèlement à celle des communautés gothiques (fait attesté par l'archéologie) : on les voit continuer à s'assimiler les éléments romains même après le départ des Goths de leurs régions. Une autre donnée fournie par l'archéologie affirme que l'ouest de la Valachie resta au IVe siècle de n.è. assez fermé aux influences étrangères, ainsi que la rareté des vestiges de type Sintana-Tchernéakhov le prouve ; les choses semblent avoir suivi en ceci le même cours qu'au IIIe siècle de n.è., quand la présence des Sarmates n'est guère attestée dans cette zone.

Durant toute la période, la Valachie garda des liens actifs avec le Sud romain. Ils devaient même devenir encore plus étroits à partir du moment où les Goths furent reconnus fédérés de l'Empire, entrant de cette manière au point de vue politique et spirituel tout à fait dans l'orbite romaine. Les tombes gothiques en témoignent par la présence de la poterie romaine de luxe à vernis rouge (amphores, cruches) ou d'usage courant, les fibules de bronze, les vases de verre. Elles sont aussi révélatrices en ce qui concerne l'influence de certaines pratiques romaines sur leur rituel funéraire. Sur le plan spirituel, la diffusion dans la masse des Goths du christianisme de type arien est un fait constaté. Toutefois, le mode de vie propre à la population autochtone ne change

pas : même lorsque les rapports avec le pouvoir romain revêtent une forme organisée, celle-ci ne continue pas moins son existence rurale.

La *continuité* des autochtones daces des territoires libres dans les conditions d'une coexistence avec des groupes plus ou moins importants d'allogènes était un problème en relation directe avec ce qui se passait en Valachie aux IIe, IIIe et IVe siècles de n.è. L'opinion de Gh. Ștefan est de reconstituer en tout premier lieu la manière dont se reflète sur le plan archéologique la continuité en ces lieux de la population dace ou daco-romaine à un stade déterminé du processus d'ethnogénèse. De l'ensemble complexe des éléments qui entre dans la composition du phénomène de continuité, Gh. Ștefan a saisi justement celui ayant un rôle prépondérant dans le processus qui s'est développé à l'intérieur comme à l'extérieur de l'arc carpatique, à savoir l'*ethnie* ; nous avons affaire, en tout premier lieu à une *continuité ethnique*. Il ne s'agit pas de considérer le processus de la continuité passivement, dans l'attente de témoignages archéologiques révélant des superpositions chronologiques déposées aux mêmes endroits par le même groupe ethnique, car les circonstances historiques propres à cette période imposaient une sorte de mouvement pendulaire des autochtones avec des déplacements et des retours aux mêmes endroits. Sous ce rapport, on pourrait donc parler d'une sorte de *continuité mobile* — processus qui justement s'avère attesté par les résultats archéologiques obtenus en Valachie pour la période respective. En effet, au cours des siècles, la population de la Valachie et surtout celle de la plaine a été obligée à des fluctuations par les événements qui affectèrent ce territoire. Ces fluctuations se faisaient vers les zones plus accidentées des collines, au pied des Carpates, phénomène enregistré par les horizons archéologiques qui montrent des agglomérations abandonnées et repeuplées à des intervalles plus ou moins grands.

Ce sont justement ces circonstances historiques qui ont commencé par permettre au IIIe siècle de n.è. la diffusion des groupes de Daces libres dans la totalité du territoire valaque, pour les obliger vers la fin du même siècle à une retraite vers les zones moins exposées, du fait de la pénétration et de l'installation des Goths. La zone la plus affectée pendant toute cette période semble avoir été la moitié sud-est de la Valachie, placée entre les routes prises par les groupes descendus de Moldavie et celles des attaques venues d'au-delà du Danube, à travers les gués. Ce qui ne veut point dire, du reste, que l'ouest de la Valachie était resté en dehors des troubles auxquels était exposé le reste du territoire compris entre le Danube et les Carpates.

Dès que le calme reprenait le dessus, les Daces revenaient progressivement vers leurs anciens foyers en trouvant un *modus vivendi* avec les populations nouvellement installées sur les lieux. C'était vital pour une population sédentaire de laboureurs, éleveurs de bestiaux et petits artisans, telle que celle des Daces libres, de revenir dans les régions qui assuraient les conditions essentielles de leur existence et de leur développement.

Le phénomène de fluctuation, né des conditions spécifiques de l'époque des migrations peut être reconstitué sur le plan archéologique grâce aux horizons de l'abandon des agglomérations, qui sont en général des horizons d'incendie total ou partiel. Des niveaux de reprise de la vie sur les mêmes lieux sont également attestés, séparés des premiers par des couches stériles plus ou moins épaisses indiquant une durée d'abandon plus ou moins longue. Quand la durée d'abandon du site était courte, les complexes archéologiques respectifs étaient bâtis dans les espaces libres, entre les anciennes demeures démolies et pas encore recouvertes par les couches de végétation. Mais

quand le retour s'effectuait après un long intervalle, il arrivait que les constructions nouvelles superposent les anciens complexes cachés sous une couche de terre. Naturellement, il ne faut pas préjuger de ce fait que toutes les agglomérations incendiées vers la fin du IIIe siècle de n.è. sont l'illustration de la violence guerrière de l'époque ; il se peut aussi que quelques-unes d'entre elles aient été incendiées ou abandonnées pour d'autres raisons. Toutefois, la statistique des situations archéologiques autant qu'un parallélisme chronologique entre la fin de ces agglomérations rurales et l'installation des Goths tendent à prouver qu'en général ce fut la présence de ces derniers qui a mis un terme à l'existence des habitats des Daces libres, déterminant vers les années 300 de n.è. leur retraite dans des zones plus à l'abri.

Un élément essentiel de ceux susceptibles de décider de la persistance des communautés humaines aux mêmes endroits de la terre, réside aussi dans les *facteurs géographiques*. En effet, la géographie, la géomorphologie et la géologie concourent à fournir les facteurs conditionnant la dépendance des groupes humains d'une région déterminée. Quels sont ces facteurs, de quelle manière ont-ils déterminé le caractère de l'économie des communautés humaines et comment ont-ils assuré la continuité de vie le long des siècles sont autant de questions auxquelles l'analyse des vestiges archéologiques trouvés sur les sites peuvent répondre, en rapport avec les ressources naturelles et les conditions d'adaptation climatique de la région respective.

L'habitat du IIIe siècle de n.è. de Dulceanca s'étendait sur la terrasse basse du ruisseau Burdea. Ses huttes, bâties face au sud, bénéficiaient de la vue d'une vaste vallée inondable, d'un kilomètre, sémée de cuvettes remplies d'eau et de pâturages. Ce sont des conditions excellentes pour l'élevage, l'une des activités principales des Daces libres au IIIe siècle de n.è., ainsi qu'il résulte des découvertes faites dans leurs complexes archéologiques : chaque hutte contenait de grandes quantités d'ossements, grâce auxquels on a pu reconstituer les espèces élevées par ses habitants. Le grand bétail ne manquait pas ; outre les bovins et les ovidés, il y avait aussi le porc et le cheval (ces restes d'ossements ont été trouvés d'habitude dans les foyers des fours ainsi qu'à l'intérieur des huttes). Les eaux de la Burdea suffisaient à abreuver les troupeaux.

Une poterie de bonne qualité abonde dans les complexes archéologiques de l'endroit, grâce à l'argile très fine déposée sur un lit de sable dans les périodes d'inondation et qui tapisse le fond de la vallée inondable du ruisseau. Sur la haute terrasse de la Burdea on y récoltait une autre espèce d'argile, d'une teinte rousse, employée d'habitude à la confection des plateaux déposés sur les fours ou des grandes jarres aux parois poreuses, servant sans doute à conserver les céréales. Ces ressources naturelles étaient bien connues et exploitées au IIIe siècle de n.è. par les habitants des lieux, ainsi que les découvertes archéologiques l'attestent.

Une autre activité de base à cette époque était l'industrie des objets de métal, bronze et fer. Les analyses ont prouvé que les loupes de fer et les très grandes quantités de scories mises au jour dans les huttes de Dulceanca ont pour origine les *dépôts de minerais* qui constituent l'une des couches géologiques de la berge du ruisseau Burdea. Leur extraction impliquait un procédé plutôt compliqué, qui prétendait un haut degré de spécialisation. Les habitants de l'agglomération s'occupaient aussi de l'industrie du bronze, comme en témoignent les objets de bronze et la grande abondance des déchets de bronze (blocs, tôle découpée, fils de bronze), mis au jour dans l'habitation B 3, qui a livré aussi une baguette d'argent.

Pendant la période qui suivit la disparition des complexes culturels Sîntana de Mureș—Tchernéakhov, la conjoncture née du contrôle exercé par les Huns sur la Vala-

chie interdisait aux autochtones de rentrer dans leurs anciens foyers. Le repeuplement ne put commencer, sans doute, qu'à partir de la seconde moitié du Ve siècle de n.è. avec la chute du pouvoir des Huns en Pannonie et grâce au fait que depuis ce moment-là trois quarts de siècles durant, le territoire valaque resta en dehors des vagues migratoires.

Vers le milieu du VIe siècle de n.è. la descente vers le Bas-Danube des tribus slaves, avars, cutrigures et utrigures s'intensifie jusqu'à culminer au commencement du VIIe siècle de n.è. avec la retraite des Byzantins de cette région et l'installation des Slaves au sud du fleuve. La culture matérielle rencontrée par les Slaves en Valachie est une culture de type roman couvrant uniformément l'ensemble du territoire valaque où elle *superpose* les anciens foyers des Daces libres. Cette culture de type roman manifeste une nette prédilection pour le même relief que celui préféré par les anciens Daces libres ce qui doit s'interpréter comme une identité du mode de vie et d'économie. Attestée à l'heure actuelle par des habitats couvrant l'ensemble du territoire de la Valachie, la culture matérielle propre aux VIe—VIIe siècles de n.è. (ayant fort probablement débuté dès la fin du Ve siècle) est enregistrée par la littérature spécialisée sous les noms de culture Ciurel, Ipotești—Ciurel—Cindești ou Ipotești—Cindești. L'auteur préfère, néanmoins, renoncer à cette appellation fondée sur les noms des premières localités explorées de ce point de vue et plus en rapport avec une terminologie se rattachent à la préhistoire, pour l'appeler conformément à son caractère nettement de type roman, «*la culture de type roman des Ve—VIIe siècles de n.è.*», culture individualisée par rapport à la composante slave allogène. L'affirmation de l'auteur que les sites de type roman, superposent les anciens sites des Daces libres, repeuplant leurs foyers délaissés, repose sur des données stratigraphiques récoltées dans la série d'agglomérations explorées par les fouilles à Străulești—Lunca, Măicănești, Cățelu Nou, Tîrșor, Ipotești, Militari—Boja, Olteni, Dulceanca, etc.

Les fouilles effectuées dans les habitats du IIIe siècle et du VIe siècle de n.è. de Dulceanca ont montré clairement que les deux habitats se sont développés dans les mêmes limites, sur l'une des terrasses basses de la Burdea, à l'extrémité de son ample vallée inondable. Outre les données stratigraphiques, toute une catégorie d'éléments d'ordre structural attestent la parenté des habitants de ces deux agglomérations. Les hommes du VIe siècle construisirent leurs habitations non seulement en surface, mais aussi à demi enfouies dans la terre, de même que les huttes des prédécesseurs, à cette seule différence près que leurs fosses étaient moins profondes. On retrouve dans les deux catégories de huttes les mêmes fours creusés dans des blocs de terre ménagés à cet effet dans l'un des angles de la pièce et avec un plateau à haute bordure déposé au-dessus (B. III daté du IIIe siècle et B. II du VIe siècle de n.è.). Ces fours contenaient au VIe siècle quelques briques à torchis cuites, qui emmagasinaient et irradiaient la chaleur; elles avaient pour mission de suppléer à l'absence dans cette région des gros galets. Parfois, on les remplaçait par du menu gravier. (B.1, B.2, B.3 du VIe siècle de n.è.).

Un autre élément reflétant les liens génétiques des deux horizons archéologiques explorés par l'auteur à Dulceanca est constitué par la *céramique*. L'origine des espèces céramiques attestées dans les complexes du VIe siècle de n.è. a fourni le principal argument dans le débat de l'attribution de type roman de cette culture matérielle. C'est ainsi qu'ont été soulignés les rapports de la *céramique confectionnée au tour*, trouvée dans les complexes du VIe siècle de n.è. et la poterie romaine provinciale, qui imprima un caractère frappant au répertoire céramique de toute la culture matérielle développée au VIe siècle. L'explication réside dans le fait que la population qui la confection-

nait se composait d'autochtones, car seule la population autochtone a continué des siècles durant à entretenir des liens avec les civilisations romaine et byzantine, liens qui n'ont pas cessé ni du temps ni après le départ des groupes allogènes. Quant au répertoire de la *céramique modelée à la main*, on constate qu'une bonne part des éléments morphologiques et techniques en usage révèlent une ascendance remontant au La Tène géto-dace, attestée dans la culture des Daces libres du IIIe siècle de n.è. et présente aussi dans les grands complexes culturels de type Sîntana de Mureș — Tchernéakhov (à l'exclusion de l'espèce décorée de bandes alvéolaires en relief — forme « archaïque » vouée à la disparition au courant du IVe siècle de n.è. après une existence qui s'était prolongée pendant sept siècles). De même, l'espèce céramique des vases confectionnés à la main ou au tour lent mais imitant la poterie réalisée au tour rapide ne peut, elle aussi, être autre chose que la création des habitants autochtones.

Partant de l'idée que la céramique constitue l'un des éléments essentiels pour illustrer la cohabitation et la symbiose à ce degré d'évolution (celui des VIe — VIIe siècles de n.è.) de la population de type romain autochtone avec les nouveaux venus dans cette région — Slaves, Antes et Slavins — nous retenons la thèse de Maria Comșa sur la poterie des divers groupes slaves qui ont laissé des traces en territoire roumain et sur la céramique autochtone ou cours de son évolution, pendant la période envisagée. Maria Comșa relève la présence parallèle dans tous les complexes explorés jusqu'à présent de la céramique modelée à la main et de celle confectionnée au tour rapide. La priorité revient à l'une ou l'autre de ces deux catégories, selon le site étudié (à Dulceanca elles y sont à l'égalité, de même que dans les complexes de Olteni, mais à Sfințești ce sont les produits du tour rapide qui prédominent). Parmi les vases modelés à la main, ceux de *forme élancée, au rebord évasé* rappellent les formes daces et reflètent la tradition autochtone, alors que cette même catégorie de céramique modelée à la main comporte aussi certaines formes analogues à celles de type Prague — dans le genre des vases de Přitulky, Lanzhot et Siladice en Tchécoslovaquie, ou de Igolomia en Pologne méridionale. De l'avis de l'auteur, ces formes ont été *apportées* au Bas-Danube (par les Slaves). La céramique modelée à la main dans une pâte avec des tessons de poterie offre certaines affinités avec la poterie slave ancienne découverte le long du cours supérieur du Dniester, de la Volhynie et du Dniepr; elle peut se rapporter aux tribus des Antes de la région sud-orientale de Roumanie. Cette deuxième catégorie n'apparaît qu'à une phase plus développée des stations respectives et certaines formes peuvent être intégrées dans la série des formes plus évoluées du VIIe siècle. De toute façon cette catégorie ne se montre pas dans les complexes de Dulceanca. Pour ce qui est de la céramique confectionnée au tour, sa forme et sa technique gardent les caractères de la céramique romano-byzantine et elle appartient à la *population de type roman* attestée par les sources écrites.

La conclusion tirée par l'auteur est que les complexes archéologiques des VIe — VIIe siècles de n.è. attestés en Valachie (la Moldavie méridionale et l'Olténie y compris) reflètent la cohabitation des autochtones de type roman avec les tribus d'Antes et Slavins, venus en territoire roumain de différentes régions (les premiers du nord-est, les deuxièmes du nord et du nord-ouest). C'est sous cet angle qu'il convient de considérer les diverses composantes céramiques qui entrent dans la structure de la culture de type roman unitaire dans le territoire valaque et reflétant, à un certain moment, une symbiose avec les groupes slaves (VIe — VIIe siècles de n.è.). Aux espèces céramiques déjà mentionnées s'ajoutent les produits byzantins d'importation : poterie et différents autres objets. Il ne faut point oublier que leur entrée en quantité dans la région nord-

danubienne au courant du VIe siècle de n.è. devait conduire à l'exécution à échelle locale de leurs répliques indigènes, telle que l'atteste l'important centre de production artisanale de Budureasa.

Après le type d'habitation et leur four caractéristique, la céramique est l'un des facteurs les plus importants témoignant la filiation des formes de la culture matérielle propre à la population rurale de type roman de la culture matérielle des Daces libres du IIIe siècle de n.è. Un autre élément extrêmement important à inscrire au tableau est, d'après l'auteur, la persistance de l'industrie du fer chez la population du VIe siècle de n.è. de Dulceanca, qui continue à exploiter les gisements de la berge du ruisseau Burdea. Ainsi qu'il a été déjà dit ci-dessus, l'analyse des loupes mises au jour dans l'habitat du VIe siècle révèle la même origine que le minerais employé par les Daces libres au IIIe siècle. Or, ces dépôts de minerais, d'un travail particulièrement difficile, étaient également très difficilement dépistés : leur découverte par une population nouvellement venue sur les lieux est presque impossible à imaginer. Par contre, la connaissance de leur existence pouvait se transmettre d'une génération à l'autre et une telle filière remonte loin dans le temps. Significatif aussi, en ce sens, est le fait de la découverte dans un complexe du VIIIe (IXe?) siècle de n.è., situé à la limite nord de l'habitat de Dulceanca, d'une loupe provenant de minerais de la même origine, qui confirme aussi pour cette étape la continuité de l'exploitation des ressources minéralogiques locales.

Le caractère de type roman qui distingue la culture matérielle de la population qui habitait aux VIe—VIIe siècles de n.è. le territoire de la Valachie découle d'une part de l'héritage des formes culturelles de l'ancienne province romaine avec laquelle les Daces libres ont eu des contacts suivis aux IIe—IVe siècles de n.è. et, d'autre part, de leurs liens ininterrompus avec le monde byzantin sud-danubien. L'expansion culturelle et spirituelle de Empire byzantin à cette époque (V^e—VIe siècles) dans les territoires du nord du fleuve était le fruit de la conjoncture historique propice où il s'était trouvé dans la seconde moitié du Ve siècle et pendant la première moitié du siècle suivant. Ce VIe siècle est aussi l'étape de l'épanouissement au maximum de la culture développée par la population de type roman alors que le territoire valaque était uniformément peuplé, dans les zones de très ancien habitat ainsi que dans la plaine du Danube. C'est un état des choses qui sur le plan archéologique correspond à une culture née au terme d'un long processus et n'a rien à voir avec quelque brusque expansion culturelle ou démographique. Déjà à la fin du Ve siècle dans l'espace sud-carpatique naissaient les synthèses de la culture matérielle de type roman et elles se reflètent dans l'évolution de chaque facteur d'ordre structural. Il est incontestable du point de vue historique et archéologique que durant cette période la Valachie et l'Olténie constituaient le territoire le plus réceptif à cette culture, le foyer de romanisation se déplaçant vers la vallée du Danube, plus proche de l'Empire byzantin. Les provinces latinophones, romano-byzantines (Moesia Superior, Dacia Ripensis, Dacia Mediterranea, Moesia Secunda et Scythia Minor) ont contribué à cette époque à l'affermissement de la romanité danubienne.

Si l'apport slave n'a pu revêtir des formes plus consistantes, destinées à enrichir la culture matérielle de la population de type roman, c'est que les Slaves au moment de leur installation dans la région sud-carpatique disposaient d'une culture matérielle inférieure par rapport à la population de type roman autochtone. Plus consistant a dû être sans doute leur apport démographique, renforçant les formations collectives de l'espace nord-danubien, ainsi qu'ils l'ont fait au sud du Danube après l'an 602, quand les Byzantins renoncèrent à leur *limes* danubien, ce qui a permis aux Slaves de se fixer

en masse en-deçà du fleuve. Grâce aux repères fournis par leur céramique attestée dans les territoires également signalés, comme ayant été traversés par les Slaves mentionnés dans les sources historiques, on peut établir les différentes étapes des progrès faits par les groupes slaves dans leur marche (ces repères se composent de vestiges d'une céramique de type Prague et de plusieurs autres formes de date plus récente). Au moment de l'entrée des Slaves en territoire valaque, l'élément de type roman, latinophone représentait un facteur constitué sous le rapport ethnico-social, linguistique et culturel. La population romane vivait exclusivement dans des collectivités rurales, groupées à de petites distances les unes des autres et entretenant des contacts permanents, avec comme principales activités l'agriculture, l'élevage, l'art du potier et l'industrie des métaux. L'infiltration des Slaves s'est faite progressivement à partir des petits groupes guerriers qui attaquaient les territoires sud-danubiens jusqu'aux masses qui s'y installaient pour une durée plus longue.

Parce qu'elle constituait une couche guerrière, la population slave eut droit à une place de premier rang dans les sources écrites byzantines. Sous l'influence des formations socio-économiques qu'ils rencontrèrent dans ces territoires, les Slaves décrits par Procope de Césarée devaient évoluer vers des formes de vie plus stable, tels qu'ils se révèlent chez Ménandre Protector et chez Maurice. Nulle part, en territoire valaque, les groupes slaves n'apparaissent comme des unités ethniques pures : il s'agit toujours de groupes mixtes, de type roman-slave, de sorte que certaines données relatives aux Slaves nord-danubiens se réfèrent sûrement aussi à la population de type roman que les sources passent sous silence en raison du fait que l'élément actif, entré en conflit avec l'Empire, reste les Slaves.

Sur le plan archéologique, l'installation progressive des Slaves au VIe siècle de n.è. aux côtés de la population romane n'est signalée par aucun horizon d'incendie, par aucun hiatus dans l'existence des agglomérations rurales appartenant à la population de type roman indigène. Tous les témoignages convergent par contre vers l'idée d'une cohabitation sans histoire et les formes propres à la culture matérielle des autochtones de type roman aux VIe – VIIIe siècles de n.è. continueront à se manifester dans toute leur complexité dans les complexes ultérieurs auxquels elles ont abouti.

Les conclusions tirées par nous ont tâché de tenir compte toujours des possibilités autant que des limites de la recherche archéologique lorsqu'elle s'attache à la reconstitution d'un processus historique, ethnique et socio-économique tout à la fois. De l'avis de l'auteur, les recherches dans la zone géographique explorée par les fouilles archéologiques ont eu pour résultat de reconstituer le tableau de la culture matérielle des Daces libres du IIIe siècle et de la population de type roman du VIe siècle de n.è. vivant dans l'ouest de la Valachie, région non encore touchée par les fouilles archéologiques visant cette étape. Son opinion a été d'expliquer le processus de la continuité des communautés humaines aux mêmes endroits par l'établissement d'une corrélation entre le développement de la société et le facteur géographique — le plus important élément de ceux conditionnant les formes économiques et le mode de vie.

L'ethnogenèse des Roumains n'a point connu de développement linéaire, parce que conditionnée d'une multiplicité de facteurs. Elle a suivi un processus d'évolution

dialectique, sur le parcours duquel les étapes de progrès ont alterné avec celles moins dynamiques. C'est un processus reflété par l'archéologie. Couvrant chronologiquement les IIIe et VIe siècles de n.è. dans le sud-ouest de la Valachie, le présent ouvrage vise à offrir sa modeste contribution à l'étude du problème de l'ethnogénèse des Roumains. Il se propose d'atteindre ce but tant par une évidence du matériel archéologique, que par les conclusions d'ordre historique auxquelles ledit matériel se prête en ce qui concerne la persistance de l'élément dace et ensuite roman, ainsi que pour ce qui est des rapports de ces éléments avec les facteurs de romanisation, les populations migratoires et les Slaves. D'autre part, étant le premier ouvrage monographique relatif à l'espace géographique et chronologique en question, cette étude pourrait être un instrument de travail utile au développement de la recherche historique concernant ce pays au cours du Ier millénaire de n.è.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — La Plaine Burdea, détail.
- Fig. 2. — Position géographique de la Plaine Burdea par rapport à la Plaine Roumaine.
- Fig. 3. — Dulceanca. 1 (marquée par un x), vue de la terrasse basse vers l'ouest avec l'emplacement des habitats du IIIe et VIe siècles; 2 (également marquée par un x), vue vers l'est.
- Fig. 4. — Dulceanca. Le plan et le profil stratigraphique de la hutte dace B.I (IIIe siècle de n.è.).
- Fig. 5. — Dulceanca. Hutte dace B.I (IIIe siècle de n.è.): 1—3, 5—10, fonds de vases et profils d'écuelles en pâte fine; 4, fond de vase modelé à la main.
- Fig. 6. — Dulceanca. Hutte dace B.I (IIIe siècle de n.è.): 1—2, pierres à aiguiser; 3, poids trapezoïdal en terre cuite.
- Fig. 7. — Dulceanca. Plan de la hutte dace B. II (IIIe siècle de n.è.), en partie superposée par une habitation en surface du VIe siècle de n.è.
- Fig. 8. — Dulceanca. Hutte dace B. II (IIIe siècle de n.è.): 1—14, céramique de luxe lustrée; 15—16, l'es-pèce rugueuse avec du sable.
- Fig. 9. — Dulceanca. Hutte dace B. II (IIIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main.
- Fig. 10. — Dulceanca. Hutte dace B. II (IIIe siècle de n.è.), fonds de vases modelés à la main.
- Fig. 11. — Dulceanca. Hutte dace B. II (IIIe siècle de n.è.): 1, peigne en os; 2, fragment de moulin à main; 3—5, poids en terre cuite.
- Fig. 12. — Dulceanca. Le plan et le profil stratigraphique de la hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.).
- Fig. 13. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.), plateau d'argile fixé à la voûte du four.
- Fig. 14. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.); 1, déchets et objets de bronze; 2/a,b, monnaie de Gordien III.
- Fig. 15. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main, dépourvue d'ornements.
- Fig. 16. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main; 1, lasse dace non perforé; 2, bol.
- Fig. 17. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main, ornée d'une bande en relief.
- Fig. 18. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.), fonds de vases confectionnés à la main.
- Fig. 19. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour.
- Fig. 20. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.), fonds de vases confectionnés au tour.
- Fig. 21. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.): 1, poids en argile; 2, petit ciseau en fer; 3, poinçon; 4, fragment de peigne.
- Fig. 22. — Dulceanca. Hutte dace B. III (IIIe siècle de n.è.), fragment de crépissure tubulaire de four.
- Fig. 23. — Dulceanca. Le plan de la hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.).
- Fig. 24. — Dulceanca. Hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main, sans ornements.
- Fig. 25. — Dulceanca. Hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main, ornée d'une bande alvéolaire en relief et d'un motif ondulé.
- Fig. 26. — Dulceanca. Hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.), fonds de vases modelés à la main.
- Fig. 27. — Dulceanca. Hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour.

- Fig. 28. — Dulceanca. Hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour.
- Fig. 29. — Dulceanca. Hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.): 1, fusaïole d'argile; 2, aiguille en fer; 3, fragment de passoire en bronze; 4—5, anses de tasse.
- Fig. 30. — Dulceanca. Hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.), fonds de vases confectionnés au tour.
- Fig. 31. — Dulceanca. Hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.), crépissure de four portant des traces de gravier.
- Fig. 32. — Dulceanca. Hutte dace B. IV (IIIe siècle de n.è.): 1, fibule en bronze à pied tordu en dessous; 2, a, b, monnaie de Gallien.
- Fig. 33. — Dulceanca. Foyer à ciel ouvert (IIIe siècle de n.è.): 1, fusaïole; 2, fragment d'écuelle.
- Fig. 34. — Dulceanca. Tombe à inhumation (IIIe siècle de n.è.): 1, le squelette *in situ*; 2, restitution de la position du défunt au moment de son enterrement.
- Fig. 35. — Dulceanca. Vase fragmentaire (IIIe siècle de n.è.), brisé rituellement, déposé au fond de la tombe à inhumation.
- Fig. 36. — Dulceanca. Le plan et le profil de la hutte dace B.V.
- Fig. 37. — Dulceanca. Hutte dace B.V. (IIIe siècle de n.è.), céramique modelée au tour.
- Fig. 38. — Dulceanca. Hutte dace B.V (IIIe siècle de n.è.): 2—4, céramique modelée à la main; 1, poids en terre cuite, trapézoïdal.
- Fig. 39. — Dulceanca. Le plan et le profil de la hutte dace B. VI (IIIe siècle de n.è.).
- Fig. 40 a.—Dulceanca. Hutte dace B. VI (IIIe siècle de n.è.), fragment de cruche romaine à l'huile cuite rouge.
- Fig. 40 b.—Dulceanca. Hutte dace B. VI (IIIe siècle de n.è.) «*opait*» romain (petite lampe paysanne).
- Fig. 41 a.—Dulceanca. Hutte dace B. VI (IIIe siècle de n.è.): 1—9, céramique modelée au tour.
- Fig. 41 b.—Dulceanca. hutte dace B. VI (IIIe siècle de n.è.): 10—17, céramique, modelée à la main; 18, fibule en bronze à pied tordu en dessous; 19, poids en terre cuite.
- Fig. 42. — Dulceanca. Le plan de la hutte dace B. VII (IIIe siècle de n.è.).
- Fig. 43. — Dulceanca. Hutte dace B. VII (IIIe siècle de n.è.): 1, fragment de vase en os; 2—4, céramique confectionnée au tour.
- Fig. 44. — Dulceanca. Le plan de la hutte dace B. VIII (IIIe siècle de n.è.).
- Fig. 45. — Dulceanca. Hutte dace B. VIII (IIIe siècle de n.è.), céramique.
- Fig. 46. — Dulceanca. Le plan de la hutte dace B. IX (IIIe siècle de n.è.) avec l'emplacement et des sections à travers son four.
- Fig. 47. — Dulceanca. Hutte dace B. IX (IIIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour.
- Fig. 48. — Dulceanca. Hutte dace B. IX (IIIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main.
- Fig. 49. — Dulceanca. Le plan de la hutte dace B. X (IIIe siècle de n.è.).
- Fig. 50. — Dulceanca. Fosse dace.
- Fig. 51. — Dulceanca. Le plan de l'habitation en surface n° 1 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 52. — Dulceanca. Habitation en surface n° 1 (VIe siècle de n.è.): 2—3, 5, 8, céramique modelée à la main; 1, vase confectionné au tour lent; 9, pierre à aiguiser; 4, 6, 7 céramique de type slave; 10, fusaïole en terre.
- Fig. 53. — Dulceanca. Le plan de «l'habitation» en surface n° 2 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 54. — Dulceanca. Habitation de surface n° 2 (VIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour.
- Fig. 55. — Dulceanca. Le plan de l'habitation en surface n° 3 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 56. — Dulceanca. Habitation en surface n° 3 (VIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour.
- Fig. 57. — Dulceanca. «Habitation» en surface n° 1 (VIe siècle de n.è.): 1—6, céramique confectionnée au tour; 7, céramique modelée à la main.
- Fig. 58. — Dulceanca. Le plan de l'habitation en surface n° 5—6 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 59. — Dulceanca. Habitation en surface n° 7 (VIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main.
- Fig. 60. — Dulceanca. Habitation en surface n° 7 (VIe siècle de n.è.) | céramique confectionnée au tour rapide.
- Fig. 61. — Dulceanca. Habitation en surface n° 7 (VIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour rapide

- Fig. 62. — Dulceanca. Le complexe n° 8, le plan du four à potier (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 63. — Dulceanca. Le complexe n° 8 (VIe siècle de n.è.): 1, vase confectionné au tour; 2—4, céramique modelée à la main.
- Fig. 64. — Dulceanca. Complexe n° 8 (VIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main.
- Fig. 65. — Dulceanca. Complexe n° 8 (VIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main.
- Fig. 66. — Dulceanca. Complexe n° 8 (VIe siècle de n.è.), céramique.
- Fig. 67. — Dulceanca. Complexe n° 8 (VIe siècle de n.è.), briques à torchis.
- Fig. 68. — Dulceanca. Le plan de l'habitation en surface n° 9 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 69. — Dulceanca. Habitation en surface n° 9 (VIe siècle de n.è.), céramique modelée au tour rapide.
- Fig. 70. — Dulceanca. Habitation en surface n° 9 (VIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main.
- Fig. 71. — Dulceanca. Habitation en surface n° 9 (VIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main.
- Fig. 72. — Dulceanca. Habitation en surface n° 9 (VIe siècle de n.è.), fonds de vases confectionnés à la main.
- Fig. 73. — Dulceanca. Habitation en surface (VIe siècle de n.è.); 1—4, 7, briques à torchis; 5—6, pierres à aiguiser.
- Fig. 74. — Dulceanca. Le plan de l'habitation en surface n° 10 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 75. — Dulceanca. Habitation en surface n° 10 (VIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour rapide.
- Fig. 76. — Dulceanca. Habitation en surface n° 10 (VIe siècle de n.è.): 1—6, céramique modelée à la main; 7, pierre à aiguiser; 8, fibule appartenant au IIIe siècle (?); 9, briques à torchis.
- Fig. 77. — Dulceanca. Habitation en surface n° 10 (VIe siècle de n.è.), fonds de vases modelés à la main.
- Fig. 78. — Dulceanca. Habitation en surface n° 10 (VIe siècle de n.è.), briques à torchis.
- Fig. 79. — Dulceanca. Habitation en surface n° 11, dispersée dans la couche, céramique modelée à la main.
- Fig. 80. — Dulceanca. Habitation en surface n° 11 (VIe siècle de n.è.), dispersée dans la couche, céramique confectionnée au tour.
- Fig. 81. — Dulceanca. Habitation en surface n° 11 (VIe siècle de n.è.), dispersée dans la couche, moulin à main de pierre fragmentaire.
- Fig. 82. — Dulceanca. Le plan et le profil stratigraphique de l'habitation en surface n° 13 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 83. — Dulceanca. Le plan de la hutte B.1 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 84. — Dulceanca. Hutte B.1 (VIe siècle de n.è.), vase confectionné au tour rapide.
- Fig. 85. — Dulceanca. Hutte B.1 (VIe siècle de n.è.): 1—5, céramique confectionnée au tour rapide; 6—8, fragments d'amphore.
- Fig. 86. — Dulceanca. Hutte B.1 (VIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour rapide.
- Fig. 87. — Dulceanca. Hutte B.1 (VIe siècle de n.è.), fonds de vases confectionnés au tour rapide.
- Fig. 88. — Dulceanca. Hutte B.1 (VIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main.
- Fig. 89. — Dulceanca. Hutte B.1 (VIe siècle de n.è.), céramique modelée à la main.
- Fig. 90. — Dulceanca. Hutte B.1 (VIe siècle de n.è.), fonds de vases modelés à la main.
- Fig. 91. — Dulceanca. Hutte B.1 (VIe siècle de n.è.): 1—3, briques à torchis; 4, pierre à aiguiser.
- Fig. 92. — Dulceanca. Hutte B.1 (VIe siècle de n.è.): 1—3 objets fragmentaires en fer et bronze; 4, anneau de tempe (petite bracelet ?); 5, petit ciseau en bronze; 6, fil de bronze; 7, aiguille.
- Fig. 93. — Dulceanca. Le plan et le profil stratigraphique de la hutte n° 2 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 94. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.), pot modelé à la main.
- Fig. 95. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.): vases modelés à la main dépourvus d'ornements, 1—4, 6—13; 5, vase orné d'une ligne ondulée, incisée.
- Fig. 96. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.), fragment de jarre rectifié au tour.
- Fig. 97. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour et décorée de lignes incisées.
- Fig. 98. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour rapide et décorée d'incisions.

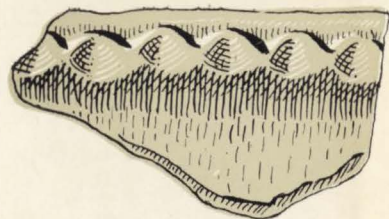
- Fig. 99. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.) : 1, manches d'amphore de confection locale ; 2, anse de vase ; 3, manches d'amphore d'importation (?).
- Fig. 100. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.), céramique confectionnée au tour rapide, dépourvue d'ornements.
- Fig. 101. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.), fonds de vases confectionnés au tour.
- Fig. 102. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.), fonds de vases confectionnés au tour et détachés avec une ficelle.
- Fig. 103. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.), briques à torchis.
- Fig. 104. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.), plateau en argile à bordure fixée à la voûte du four.
- Fig. 105. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.) : 1—2, 4, pierres à aiguiser ; 3, nucleus en silex, calciné de la voûte du four.
- Fig. 106. — Dulceanca. Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.) : 1—3, fusaïoles en terre cuite ; 4, moule de pierre remployé comme pierre à aiguiser ; 5, aiguille ; 6, objet en tôle de bronze ; 7, pierre fine à aiguiser, en chiste vert ; 8, fragment de moule (?) en pierre.
- Fig. 107. — Dulceanca. Le plan de la hutte B. 3 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 108. — Dulceanca. Plan d'ensemble des fouilles.
- Fig. 109. — Dulceanca. Profil stratigraphique de la tranchée 4 avec 5 habitations en surface d'affilée.
- Fig. 110. — Dulceanca. Céramique et outils en silex de type Cris.
- Fig. 111. — Dulceanca. Le plan et le profil de la cabane d'époque féodale (XIVe siècle).
- Fig. 112. — Dulceanca. Cabane féodale (XIVe siècle), vase trouvé sur le foyer.
- Fig. 113. — Dulceanca. Céramique du XIVe siècle, mise au jour dans une fosse à détritns.
- Fig. 114. — Dulceanca. Hutte de la culture Dridu.
- Fig. 115. — Dulceanca. Divers types de fours de l'habitat du VIe siècle de n.è. : 1, four à potier ; 2, four de l'habitation en surface n° 1 ; 3/a, b, four et section de four de l'habitation en surface n° 10 ; 4/a, b, four de l'habitation en surface n° 9 avant et après que la voûte ait été dégagée ; 5/a, b, c, four de la hutte B.2, section et foyer dégagé ; 6/a, b, hutte B.3, four et sa section ; 7/a, b, hutte B.1, four et sa section.
- Fig. 116. — Dulceanca. 1, tranchée S. 4 avec les cassettes de dégagement de 5 habitations en surface d'affilée ; 2, habitation en surface n° 1.
- Fig. 117. — Olteni : 1, g hutte B.1 (VIe siècle de n.è.) ; 2, hutte B.1 avec la section de vérification stratigraphique.
- Fig. 118. — Olteni. Plan et profil stratigraphique de la hutte B. 1, en partie détruite par des travaux occasionnels.
- Fig. 119. — Olteni : 1—2, hutte B.2 (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 120. — Olteni, Hutte B.2 (VIe siècle de n.è.) : 4—8, céramique modelée à la main ; 1, 2, au tour ; 3, boucle en fer ; 9, fragment d'amphore byzantine d'importation.
- Fig. 121. — Olteni : 1—2, briques à torchis ; 3—4, fusaïoles en terre cuite.
- Fig. 122. — Olteni : 1—2, moule de pierre à bijoux, vue des deux faces ; 3—4, copie tirée en plâtre d'après le moule.
- Fig. 123. — Sfințești. Four du VIe siècle de n.è. : 1 et 2, avant et après avoir été dégagé.
- Fig. 124. — Sfințești. Céramique confectionnée au tour (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 125. — Sfințești. Céramique confectionnée au tour (VIe siècle de n.è.).
- Fig. 126. — Sfințești. Fonds de vases confectionnés au tour.
- Fig. 127. — Sfințești. Céramique modelée à la main (VIe siècle de n.è.)
- Fig. 128. — «La Virtoape». Fibule ansée en bronze.

Redactor BEATRICE BUDESCU
Tehnoredactor FELICIA BOLOCAN

Bun de tipar 21. VI. 1974. Tiraj 1120 ex. Hîrtie tipar înalt ilustrații, format 8/54 × 84 de 80 G/m². Coli de tipar 20. Planșe 14. C. Z. pentru biblioteci mari 902.6 (498.121 Dulceanca) « 02:05 » C. Z. pentru biblioteci mici.

Întreprinderea poligrafică Informația, str. Brezoianu nr. 23 – 25, București.

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
I. P. I c. 127

**În Editura Academiei
au apărut :**

N. Constantinescu, COCONI. UN
SAT DIN CÎMPIA ROMÂNĂ ÎN
EPOCA LUI MIRCEA CEL BĂTRÎN,
„Biblioteca de arheologie”, XVII,
1972, 311 p., 32 lei.

* * * ARHEOLOGIA MOLDOVEI,
vol. VII, 1972, 404 p., 43 lei.

C. Preda, H. Nubar, HISTRIA, III,
DESCOPERIRILE MONETARE
1914—1970, 1973, 259 p., 27 lei.

P. Diaconu și D. Vilceanu, PĂCUIUL
LUI SOARE. CETATEA BIZAN-
TINĂ, vol. I, „Biblioteca de arheo-
logie”, XVIII, 1972, 279 p., 31 lei.

C. Preda, MONEDELE GETO-DA-
CILOR, „Biblioteca de arheologie”,
XIX, 1973, 564 p., 62 lei.

Gh. Bichir, CULTURA CARPICĂ,
„Biblioteca de arheologie”, XX,
1973, 412 p., 50 lei.

L. Bârzu, CONTINUITATEA ELE-
MENTULUI AUTOHTON ÎN
TRANSILVANIA (CIMITIRUL 1 DE
LA BRATEI), „Biblioteca de arheolo-
gie”, XXI, 1973, 308, p., 32 lei.

Lei 21,50

Lei 21,50

